נח פּרילוצקי

דאָס געוועט

אינוו. 836

נח פרילוצקי

דאס געוועט

דיאַלאָגן וועגן שפּראַך און קולטור

פאַרלאַג „קולטור-ליגע“ ווארשע

דאָס בוך איז געדרוקט פֿון מאַטריצן, צוגעגרייט
דורכן מחבר. דערשיינט אין 1500 עקז.
װאַרשע 1923. דרוק. „די װעלט“, נאַװאָליפּיע 7

N. PRYŁUCKI-DOS GEWET

Warszawa Wydawn. „Kultur-Lige“
Druk. „Di Welt“, Nowolipie 7

ערשטער באנד

ערשטער דיאַלאָג

סענדער. — זײַ מיר מוחל, וואָס כ'וועל דיר שטערען אין דער אַרבעט, דערצו נאָך אַזוי שפּעט...

קלמן. — וואָס איז דער מער?

סענדער. — ביסט דאָך עפּעס אַ פילולוג — פאַרענטפער מיר אַ שאלה: איז לאָקשען[1] אַ יידיש וואָרט? — איך דאַרף דאָס וויסען מיט'ן לעבען.

קלמן. — מיט'ן לעבען ?!

סענדער. — ס'איז אַ געוועט... מיר זענען היינט זאַלבע־דריט געוועזען אַף קאָליאַציע...

קלמן. — מיינסט אַוודאי: אַף נאַכטמאָלצײַט[2]...

סענדער.—אַ פײַן וואָרט, כ'לעבען... ווו האָסטו דאָס גענאַשט?

קלמן. — אין אַ שונדביכעל: „דיא בייזע מומע אָדער דיא שלעכטע שוועגערין", „אין העכסט אונטערהאַלטענדער ראָמאַן אין צווייא טייל", „פערפאַסט פאָן משה מאַראַחאָווסקע" (וואַרשע 1883).—ז' 46: „דער קוזין מיט זײַן פרוי זיצען אין עסין נאַכט מאָלצײַט"... — אַ זײַטעל ווײַטער אפילו: „דיא וועטשערע[3] האָבען מיר שוין אָפּ געגעסין"...

... הייסט עס, זענט איר געוועזן זאַלבעדריט אַף נאַכט־מאָלצײַט?

סענדער.— בערעל, אברהם און איך. אברהם האָט לא עלינו אַביסעל צו טון מיט'ן מאָגען, האָט ער זיך געהייסען געבען זופּ. מ'דערלאַנגט: אַ טעלער מאָגערע יויך, און אַפּ'ן דנו[4]...

קלמן. — אַפּ'ן דעק[5], ווילסטו געוויס זאָגען, אָדער אַפּ'ן בודעם[6], ווי די פּוילישע יידען רופען דאָס...

סענדער. — זאָל זײַן ווי דו זאָגסט... שווימען עטלעכע שווינד־זיבעטיקע לאָקשען... אברהם נעמט אַ לעפעל אין מויל אַרײַן, פאַרקרימט זיך און רופט זיך אָן: „ערשט יעצט זע איך, אַז לאָקשען זענען אַנ' אמת יידיש מאכל: יידען קאָכען דאָס, קען מען עס עסען; דאָ האָט עס דעם מינדסטען טעם נישט."

בערעל איז דוך א „משה-קאפויר“[7], ווייל ער דווקא פונקט פארקערט: אויב אין א קריסטלעכער גארקיך קוכט מען לוקשען, איז עס א סימן, אז דאס געריכט איז נישט בלויז יידיש; מער נישט: די יידען מאכען דאס בעסער.

געהערט א מעשה! — ל ו ק ש ע ן מ י ט י ו י ך — דאס טראדיציאנעלישע יידישע געריכט. פרייטיקצונאכטס, ווען די בענטשליכט ברענען אין ריין אויסגעפוצטע לייכטער, און דער טיש איז געגרייט מיט פארצעלייענע טעלער און די קוילוטשען איבער-געדעקט מיט א געשטיקט טישטעכעל... געדענקסט די אידיליע אין „פישקע דעם קרומען“?[8]

כלמן. — פישקע דערציילט דורטען: „איך הוב בא איטלעכס שטיקעל פיש, בא איטלעכען זופ ל ו ק ש ע ן, בא איטלעכען ביסען פלייש און צימעס מיך דערמאנט אין איר, ווער ווייסט, אויב זי נעבעך הוט דורט אזא ווילטיק ווי איך“...[8]

סענדער. — י. ל. פ ר ץ אין „פארשטערטען שבת“[9]: „האלב שבת! א בערגעל מיסט בא דער טיר — צום ארויסווארפען די ל ו ק ש ע ן ליגען אפגעשווענקט אין שיסעל, מ'דארף זיי נור באגיסען מיט א לעפעל יויך, זיי זולען זיך נישט צוזאמענקלעבען“...

כלמן. — אין „ווינטשפינגערעל“: „דער מאנדעטניק איז שוין נישט מער קיין הונט, ער איז א פרינץ, עפעס הוט ער באקומען א נייע נשמה, א נייע הויט. ער מאכט קידוש, וואשט זיך, זעצט זיך צום טיש, דאס ווייב די פרינצעסין און די קינדער ארום אים, מ'שטופט דעם גאפעל, דעם לעפעל און מ'כאפט א שטיקעל פיש, א ל ו ק ש, א ביינדעל, א ביסעל צימעס — אזעלכע מאכלים, וואס מ'הוט עס א גאנצע וואך אין די אוי-גען נישט געזען“...[10]

סענדער. — אין דער הקדמה צו „שלמה רב חיים'ס“: — „איז עס דען ווי נעהערט געווארען, אז אין א געוויסער שעה, פרייטיקצונאכטס, א שטייגער, זול א פולק יידען עסען פיש, ל ו ק ש ע ן און צימעס?“[11]

נו, און נאך דעם אלעם זולען „ל ו ק ש ע ן“ נישט זיין א יידישע אייגענטימלעכקייט און א יידיש ווארט?![12]

בערעל איז אובער אנ'עקשן. ניין און ניין און ניין.

כלמן. — וואָס זענען זײַנע אַרגומענטן?

סענדער. — קוים, זאָגט ער, איז „לוקשען" נישטאָ אין דײַטשישן ווערטערבוך, איז עס נישט קיין יידיש וואָרט.

איך ווײַז אים אויף: נאַר אײנער, אָט זע: „עס ניט די לוקשען פאַר שבת!", וואָרענט אַ יידיש גלײַכווערטעל[13] (ד. ה. באַנוץ נישט קיין זאַך פאַר דער צײַט); אַן׳אַנדער גלײַכווערטעל דערציילט פון אַ באַלעבאָסטע אַ שלימעזאַלניצע, אַז זי הוט אַמאָל אויסגעשריגן: „איבער די זינדיקע לוקשען הוב איך די ליבע הײליקע שול פאַרגעסען!"[14]; ווען אײנער קומט צוריק פון׳ם וועג מיט אַ פאַרשפּעטיגונג און „מאַכט אַ שניט אין שבת", ווי מ׳רופט עס, הײסט עס: „ער איז געקומען מיט׳ן דישעל אין די לוקשען אַרײַן"[15]; ווען באַ אַ זאַך איז דאָ אַסאַך צו טון, און ממשותדיקס הוט מען ווייניק דערפון, זאָגט מען[16]: „אַסאַך זמירות און ווייניק לוקשען"[17].

קען דען געמאָלט זײַן, אַז אַ געגענשטאַנד און זײַן נאָמען, וואָס זענען אַזוי געקניפּט און געבונדען מיט׳ן שבת־קודש, זאָלען זײַן נישט־יידיש?!

כלמן. — דער חסידישער רבי אין ישראל אַקסענפעלדס „געגנאַרטער וועלט"[18] עסט „לוקשען מיט יוך" אויך אין אַ מיטען וואָך...

סענדער. — נוך בעסער! אי שבת אי אינדערוואָכען, איז עס דוך מכלשכן אַ יידישע זאַך!

כלמן. — כאַפּ נישט, ס׳איז נישט קיין הײסע לוקשען! — זאָגט מען אין קרעמעניץ אײנעם, וואָס איז אַזוי אומגעדולדיק ווי דו.

סענדער. — נוך אַ ווערטעל מיט „לוקשען"!

כלמן. — פאַראַן מער... „אָט אַזוי קוכט מען לוקשען!", זאָגט מען קאַטאָוועסדיק, ווען מ׳הייבט אָן צו פאַרשטײן אַ זאַך, וועלכע מ׳הוט זיך פריער נישט געקענט דערקלערען[19]. — כ׳הוב אַמאָל געפרעגט אַ ייד אויס דרויע, ווען טרעפט מען אים אינדערהײם, הוט ער מיר

נעענטפערט: „כ׳ זאָל אַזוי וויסען פון בייזע לוקשען!“— וועגען אַ נאַיווען, וואָס נעמט אַלץ אָן פאַר ריינעם אמת, זאָגט מען אין קרעמעניץ און אין אַנדערע שטעט: „ער מיינט, ס׳איז תורת לוקש“; „ער מיינט, אַז דאָס, וואָס דער און דערהוט אים געזאָגט (אָדער וואָס מ׳הוט אים געשריבען; דאָס, וואָס ער הוט געליינט וכ׳) איז תורת לוקש“. ערגעץ אַנדערש הייסט עס: „תורת לוקשען“[20].

„לוקש“ איז דאָס ערשטע גליד אין עטלעכע טיף־יידישע צונויפגעשטעלטע ווערטער.

„לוקשענטופ“[21] הייסט אין אַ כך יידישע קאַנטען די כלי, אין וועלכער מ׳באַקט דעם קוגעל, — אפשר דערפאַר, ווייל דער באַליבטסטער פון אַלע מינים דאָסדאָזיקע געריכט איז דער לוקשענקוגעל[22]... אין קרעמעניץ פרעגט מען אַף קאַטאָוועס קליינע קינדער: „פאַרוואָס איז אַ לוקשענטופ אויוועען ברייט און אינטען שמאָל, עלעהיי וואָלט ער געוועען אונטען שמאָל און אויוועען ברייט?“ מ׳זאָגט דאָס גיך, דאָס קינד כאַפּט זיך נישט און פאַרענטפערט די קשיא: „דער קוגעל וואָלט נישט געקענט ארויס!“

אין וואָסער יידישער שטוב איז נישטאָ קיין לוקשענברעט[23], אויף יענער וואַרשטאַט, אַף וועלכען מ׳קנעט דאָס טייג, מ׳וועלגערט אויס אַ לוקשענבלאַט און מ׳ברוקט לוקשען[24], פאַרפעל וכ׳? — אַז מ׳טרעט אַ וואַרשעווער יידען אָן אַפ׳ן פוס און מ׳זאָגט אים „פשעפּראַשאַם!“, ענטפערט ער: „פשעפּראַשאַם איז אַ לוקשענברעט!“ — און גיי, פאַרשטיי, פאַרוואָס!

איינער פון מרדכי ספעקטורס פערסאָנאַזשען[25] טראָגט אין פורטאַבאַק „אַביסעל לוקשענטאַבאַק“.

„לוקש“ איז אַף יידיש נישט בלויז מאַקאַרון. דער וואָקאַבעל הוט באַוויזען אָנצונעמען אין דער יידישער גאַס אויך אַנדערע טייטשען.

„לוקש“ הייסט אַ לאַנגער אויסערגעוויינטלעך מאָגערער מענטש, מיט אומנאַטירלעך לאַנגע הענט און פיס. מ׳זאָגט נאָך שטאַרקער: „אַ לאַנגער לוקש“. דערמיט ווערט שוין אויך

געמיינט, אַז ער איז „נישט קיין גרויסער חכם און נישט קיין קליינער נאַר".[26]

„לוקש" הייסט אין ווילין בכלל אַ שוטה, אַ לעקעט,[27] אַ לעמעשקע,[28] אַ יוקטון,[29] אַ מענעגע,[30] אַ שמוינער,[31] אַ שטמענ־דע־פיגוצקי[32], אַ פעטעך[33], —און איינער פון די קלאַסישע טיפּען, וואָס דער יידישער פאָלקסהומור, וועלכער שוינט גאָרנישט, אַפילו די כלי־קודש נישט, האָט באַשאַפן, דער טיפּ פון אַ רב אַ טיפּש, הייסט: „ר' יוסף לוקש אויס דראַזשנע אין פוילען"...

סענדער. — אַזוי הייסט אַן'אויסגעצייכנעט פאָלקסביכעל[34]. וועל־כעס כ'האָב אַמאָל געלייענט.

קלמן. — „לוקש" קומט־פאָר אין אינטערעסאַנטע ספּעציפיש יידישע רעדענסאַרטלעכע אויסדרוקען.

אין מענדעלע־מוכר־ספרימס „קליין מענטשעלע" (ווילנ. 1879), אויף ז' 62 לייענען מיר: „אַזוי יונג און קען שוין צונויפפירען פלוטקעס לוקש בוידעם פּולעצע!" — „לוקש, בוידעם, פּולעצע" איז דאָ דאָסאייגענע, ווי „זאַכען, וואָס נישט נעשטויגען נישט געפלויגען"; „זאַכען, וואָס קלעבען זיך נישט איינס צום צווייטען", „בבא־מעשות, ליגענס" וכו'.

אין זיין „יודעל" (ווו. 1875) 67:

„גלויבט אין שדים אין טהייערע מצאָצע,
גלויבט אין לאָקש, אין בוידעם, אין
האָצע־קלאָצע"...

ד. ה. אין שטותים, נאַרישקייטען.

טביה דער מילכיקער דערציילט[35]: „און ווער שמיסט שבת בין איך דוך גאָר אַ מלך, קוק אַריין אין אַ יידישען ספר, אַ פרשה חומש, אַביסעל תרגום, תהלים, פרק, דאָס, יענץ, לוקש, בוידעם"... — „דאָס, יענץ, לוקש, בוידעם" איז גלייך ווי: „און אַזוי ווייטער", „עט צעטעראַ", „וכדומה", „און דעסגלייכען"...

סענדער. — מערקווירדיק! און פונוואַנעט, זאָג מיר, נעמט זיך דאָס, אַז ווילדפרעמדע ווערטער, ווי „לוקש", „בוידעם", „פּולעצע" ווערען צונויפגעשמידט אין איין קערפער, אויף נישט צו שיידען זיך, אַזויצוזאָגען, ווערען אַ רעדענסאַרט, אַ נאַנגבאַרע שפּראַכמטבע, אויסצודרוקען אַ באַגריף, אַ געדאַנק, אַן'אידייע, וואָס האָט גאָר נישט קיין שייכות צו קיינעם פון זיי?

קלמן. — ווי אַנדערע ענלעכע רעדענסאַרטען, מוז אויך די זײַן אַן׳ איבערבלײַבעניש פון עפעס אַ פאָלקסמעשהלע, אַ פאָלקסהומאָרעסקע, אַ פאָלקסאַנעקדאָט, וואָס איז דער שליסעל צו איר. נישט קענענדיק דאָס מעשהלע, די הומאָרעסקע, דעם אַנעקדאָט, האָבען מיר אויך נישט די מעגלעכקייט צו דעשיפרירען די רעדענסאַרט, וואָס קלינגט דעריבער אין אונדזערע אויערען אַזוי אויסטערליש. . .

סענדער. — ב׳פאַל דיר אַרײַן אין די רייד, וועלען מיר האָבען אַ סך פרייד . . .[36] דאַכט זיך, צי נישט אין יאָר 1905, אין פעטערבורגער „פרײַנט" איז געווען געדרוקט אַ פעליעטאָן . . .

קלמן. — פון אַלעקסאַנדער ר אַ ב י נ ז ו ו י ט ש.

סענדער. — יאָ, יאָ, מיט׳ן נאָמען „ל ו ק ש ע ן". ס׳איז געווען אַ פאָליטישע אַלעגאָריע: אַף די צאַרישע נאַהאַיקע ...

קלמן. — וואָרען „ל ו ק ש ע ן" הייסט אַף חדרלשון דעם רבינס קאַנטשיק...[37] ער האָט נאָך אַ נאָמען: „צ י פ ל י נ ע"[38] . . .

סענדער. — הכלל, קורץ געברײַעט, לוקשען . . .

קלמן. — ... איז אַ טיף יידיש וואָרט...

סענדער. — ... און איך האָב געוווּנען . . .

קלמן. — ... און דו האָסט פ אַ ר ש פ י ל ט דאָס געוועט.

סענדער. — ?!

קלמן. — פאָרמעליש גענומען, איז בערעל גערעכט. לוקשען איז לויט דער אָפּשטאַמונג נאָך אַ „פ ר ע מ ד" וואָרט.

די פּוילישע שפּראַך האָט מונדאַרטלעך: łokszyn (איינצאָל), łoksiny (מערצאָל), łokszyna (איינצאָל), łokszyny (מערצאָל), אין טאָפּעלער טײַטש: 1) „ל ו ק ש ע ן" (מאַקאַראָן), 2) „ק אַ נ ט ש י ק"[39].

אין קלײַנרוסישען: łokscha, łokschyna[40]. — אין קרעמעניץ האָב איך געהערט אַ ווערטעל: „ק ו ל י[41] מ אַ ר י נ אַ[41] ל ו ק ש י נ י א י ל אַ ?!"[42] („ווען האָט מאַרינע געגעסען לוקשען" ?!), ד. ה.: „ווי קומט דאָס צו איר? פונוואַנעט זאָל ער האָבען אַ

השנה דערפון? פונוואַנעט זול ער דאָס קענען און וויסען? ווו הוט ער דאָס געקענט זען (הערען)? פאַר זײַן שטאַנד, פאַר זײַן שטײַנער איז. דאָס צו אַ הויכע זאַך" וכ'. — דאָס ווערטעל איז אַ נאָנטער מחותן מיט: „ווו הוט אַ הונט אַ הויז?"

אין רוסישען: lokscha[43] (אין קורסקער קאַנט), lokschiny[44] (אין דרום און מערב רוסלאַנד), אין טײַטש: „shidowskaja lapscha", „lapscherdak"[45].

דער טאַטע פון די אַלע ווקאַבלען איז דאָס טערקישע lakscha, laktsche[46].

דאָס יידישע געשטאַלט, ווי דאָס קלײַנרוסישע, איז נאָנטער צום טערקישען, ווי די פוילישע געשטאַלטען. מעגלעך, אַז די פוילישע שטאַמען פון יידישען — פון לשון=רבים (דערויף ווײַזט אָן דער n אין פוילישען לשון=יחיד). ס'קען אויך זײַן, אַז דאָס טערקישע איז אַרײַן אין יידישען דורך דאָס אוקראַינישע, הגם די איבערזעצונג, וועלכע דער ווקאַבעל באַקומט בײַ דאַל'ען, קען דינען פאַר אַ ווונק, אַז גיכער פאַרקערט: דאָס ווארט איז אויס דעם יידישען אַריבער אין דאָס אוקראַינישע.

די טערקישע פורמען ווידער האָבען אַ פּערסישע גזע... —

צווייטער דיאַלוג.

סענדער. — אַהיימקומענדיק נעכטען פון דיר, הוב איך לאַנג ניט געקענט אַנטשלאָפען ווערען. פון לאַנגווייליקייט וועגען הוב איך גענומען בלעטערן אַ פּולקסביכעל, וואָס וואַלגערט זיך גוט ווייסט פון ווען אָן שוין אַף מיין שרייבטישעל. דער נאָמען: „עגל הזהב", און אַף יידיש: „דאָס גאָלדענע קאַלב". אַפ'ן שער־בלאַט, נאָכ'ן קעפּעל, אַ רעקומענדאַציע פון דעם מחבר גופא: „כאַראַקטעריזירט אויך קריטיקירט אונזערע יודישע ברודערלעך וואָס דינען אָפּפערן נאָך היינט זייער גאַנץ לעבען צו דעם גאָלדענעם קאַלב, די אַלע ווערטער פליססען פון איין וואַהרע קוועלע, די אַלע פּערזאָהנען זעננען ניט פון עולם הדמיון גענוממען, נור אַלעס פאָרגעשטעלט מיט איינע וואַהרע גרינגע און זיסע פעדער, פאָן מיר A.Morgensztern". —געדרוקט אין וואַרשע 1898 ...—

קלמן. — נו, און וואָס הוסטו אַנטפּלעקט אין די געדערעם פון דעמדוזיקען גולדענעם קאַלב?

סענדער. — ס'הוט מיך פאַראינטערעסירט אָט־אָ־די שטעלע[1]: „דער דין זאָגט אונז, אַז עס ברענט אַ פייער אין שבת טאָר מען ניט ראַטעווען ווען אַפילו די גאַנצע שטאָדט ווערט פאַרברענט, מען מוג נור ראַטעווען די דריי שבת חלות"...

קלמן. — איז וואָס?

סענדער. — ... די דריי שבת־חלות... געווינטלעך, זענען דאָס קוילעטשען[2].

קלמן. — „אַ טייערע מציאה!" — באַרימט זיך דער העלד פון „באַם קעניג אחשורוש"[3] מיט גדלות פאַר'ן אָרעמען יינגעל, וואָס שפּילט יוסף הצדיק: „באַ אונדז עסט מען אינדערוואָכען אויך קוילעטש"...

סענדער. — ביסט דוך אַ דעמוקראַט, ווועלען מיר ניט נעמען קיין משל פון די גבירים...

...„קוילעטשען איבערגעדעקט מיט אַ נעשטיקט טישטעכעל" ליגען אַפ'ן טיש, באַ וועלכען פישקע דער קרומער איז אַנ'אורח אַף שבת, און אַפילו באַם אָרעמען טאַנדעטניק איז פרייטיקצונאַכטס „דער טיש געדעקט מיט אַ ווייסען טישטעך, אַף אים

דריי מעשענע אויסגעשייערטע לייכטער מיט די בענטשלעכט, און צוויי שיינע קוילעטשען, אפגעשמירט מיט געלכען פון אנ-איי, שיינען פונדערווייטענס, פארנעמען די אויגען״...

און בא י. ל. פ ר ץ, אין „פארשטערטען שבת״[4]: „אפ׳ן טיש איז גרייט בראנפען אף קידוש; א ק ו י ל ע ט ש מיט א חלה — צום באדעקען מיט א זיידען חלהטישטעכעל״.

קלמן. — „דער קוליטש מיט דיא פיש
זאללען וואקסען אפען טיש,
וואלט חלעבען גלייך געזעהען.
איך שנייד מיטען מעססער,
זאל אלץ ווערען גרעססער,
אונ דער בראנפען זאל ניט
אום געהען״, —

ווי עס זינגט ש. ב ע ר ע נ ש ט י י ן אויס קאמענעץ-פּודולסק אין באהארצטען ליד „ז מ י ר ו ת״[5].

און ווען משיח וועט קומען, — „אויף די ביימער וועלין וואקסען ק ו י ל י ט ש ע ן מיט בילקים״[6]...

סענדער. — ...מיט וויפעל כוונה פלעגט די מאמע די קוילע-טשען מאכען. דאס טייגעכץ אונטער׳ן קישען גוט אויפגעגאנגען — א גדולה, א פרייד. ארויף אפ׳ן לוקשענברעט. אפגעשניטען גרובע שטיקער, אויסגעוועלגערט שלאנגען צו די עקען צו דינער, און פון זיי צונויפגעפלוכטע א קוילעטש, ווי א צארטע מאמע פלעכט דאס זיידענע צעפעלע פון איר שווארצכיינעוודיק טעכטערעל...

קלמן. — אין איניקע געגענדען, צ. ב. אין ס ו מ פ ו ל נ ע, באקט מען ק ו י ל ע ט ש נור ערב יום-כיפור, און אמאל אויך הושענה רבא. אובער דורט הוט ער גאר אנ׳אנדער אויסזע: דאס טייג ווערט אויסגעוועלגערט ווי א שלאנג, איין שפיץ גרעבער פון אנדערען, און דערנאך צונויפגעדרייט ווי א ספיראל ארויפצוצו. ס׳ זעט אויס ווי א הויך קאפעל מיט הורי-זונטאלע קארבען ארום, און דער דינער שפיץ ווערט אויווען פארבויגען גראד און שטארצט ווי א קנעפעל.

סענדער. — איןווארשע הייסט אזא חלה, ווי דו באשרייבסט: „פ ו י ג ע ל״[7].

קלמן. — אויך אין קולנע, ווי דאָס קנעפּעל אויווען ווערט גערופען „דזיובעק״[8] — ד. ה. שנעבעלע.

בכלל אובער, ביסטו גערעכט: „קוילעטש״ הייסט באַ ייִדען דאָס רוב אַ געפלאָכטענע חלה[9]...

צווישען די „ווילדע תנועות און הוויות״, וואָס זענען דעם חסידישען יינגעל צוגעקומען אין חמוש־חדר, דערמאַנט יצחק־יואל לינעצקי אויך: „מאַכען פון די פינגער אַ געפלאָכטע־נעם קוילעטש״[10].

אין ישראל אַקסענפעלדס „שטערענטיכעל״ (לייפּציג 1862) 99: „דאָס אייגינע פלעגט עובדיה פראַקטיק צו נאַכטס אויך טיהין, אַריין לויפין אין פאַרלעשין די בענטשלעכט, מיט אַפּאָר קוילעטשין חלה פינים טיש אַוועקכאַפּין״.

אין דערדזיקער שטעלע באַצייכענט קוילעטש נור די אויסערלעכע פורם פון דער חלה[11].

סענדער. — פורים פלעגט די מאַמע מאַכען אַ גאָר גרויסען קוילעטש, אַ קוילעטש אַ גיגאַנט, מיט זאַפרען.

קלמן. — אויך אין קרעמעניץ אַזוי. דאָס איז דער פורימקוילעטש.

סענדער. — אין שלום־עליכם'ס „ביים קעניג אחשורוש״, באַ דער פורים־סעודה, „אַקייגען דעם זיידען רב מאיר אויפ'ן טיש זיצט אַ גרויסער, אַ מורא'דיגער אַ געפלאָכטענער פורים קוילעטש,... מיט זאַפראַן פאַרגעלט און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקט״[12].

קלמן. — אין אַבראַמאָוויטשס „פּריזיװ״[13] מאַכט מענדעל דער משרת זיין דולצינייע, דער קעכמייד דוואָסיע, אַזאַ קאָמפּלימענט: „גראַפינע, פּרינצעסין, רביצין, בת מלכה! אַ צאָפּ נאָר אַ פורים־קוילעטש. אַ פּאָר באַקען נאָר אַ פאַר־ברוינטער עפּעלקוגעל״...

סענדער. — מאַכען דעם פורימקוילעטש האָט מען באַדאַרפט קענען.

קלמן. — דעריבער „קריכען״ אין „ווינטשפינגערעל״[14] „שכנות איינע צו דער אַנדערער... פאַרהערען זיך... אין אויספלעכטען דעם פורים־קוילעטש״.

סענדער. — דו גריבעלסט זיך דוך, וויַיסטו ניִשט פון נאָך מינים קוילעטש?

כלמן. — אַקסענפעלד אין „דער גענאַרטער וועלט"[15]: „אַ דיין מיט אַ חסיד שמיסן זעך אָפּ פון 2000 רענדליך וי פון אַ שלש־סעודת קוילִיטש". — מאָני דלוגאַטש אין „עולם התוהוניק"[16]: „פאַר וואָס האָט מען דעם שוואַרצען[17] שלש סעודות קוילעטש ניט אַנאָמען גיגיבען גוט יודען פלאָכט?"

פון „ספר טעמי המנהגים"[18] ווערען מיר געוואָר פון אַ מנהג, „אַז בײַ אַ ברית מילה שיקט דער קוואַטער אויף דער סעודה אַ קוואַטער קוילִיטש".

סענדער. — ס' מוזען אויך זײַן שפּריכווערטער וועגען קוילעטשן?

כלמן. — גראָד ווייניק. איגנאַץ בערנשטיין ברענגט צוויי[19]: „דער ערשטער קוילעטש קומט אַרויס תמיד מיט אַ חסרון" (אודער: פאַרברענט), „בעסער באַטאַטען ברויט, איידער באַ זיך קוילעטש".

דערפאַר איז פאַראַן אַ אינטערעסאַנטער מנהג.

ווען מ'פירט אין סוקעלוווע (שעדל. ג.) דאָס יונגע פאָר־פולק צוריק פון דער חופה, טאַנצט אים אַנ' אַלטע מומע אַקעגען מיט אַ קוילעטש.

דער מנהג איז באַקאַנט אויך אין אַנדערע שטעט[20].

אין י. דרייזינס „אַ חלום איז אַ האַלבער נביא"[21] לייענען מיר: „מײַן פעדער איז זייער שוואַך צו אַ בעשרײַבען, וויא אַזוי גליקליך האָט זיך ר' נחום נעפיהלט, אַז זײַן זון איז אַרויס געגאַנגען פון אונטער דער חופה מיט אכתרין אונטער דיא הענט, און דיא אַלטע קעכען דבורה איז אַרויס געגאַנגען אַנטקעגען מיט אַ גרויסען קוילעטש און האָט געטאַנצט און האָט געשפּרונגען מיט דעם אין בלאָטע"...

אין סוקעלוווע איז נאָך דער מנהג: איידער מ'פירט דאָס פאָרפולק אין יחודשטיבעל, רופט מען דעם חתן, און מ'טאַנצט אים אַנטקעגען מיט'ן קוילעטש, פרעגענדיק: „וואָס ווילסטו? די כלה? צי די חלה?"

סענדער. — אַ בדיחה...

קלמן. — ...אַנשטאָט „לשון־קודש“ זאָגט דאָס פּולק דראַ־טיש: „ל ש ו ן ־ ק ו י ל ע ט ש“... אין גוטלובערס „דעקטוך“ (וו. 1876) 41: „אײַער פּאַר האָנגען אָ ר ו ן ק ו י ל י ט ש ע ל“...

סענדער. — אַזש אַזוי ווײַט!...

און דוך, איז מיר נעכטען באַנאַכט אײַנגעפאַלען: לומעך דיך אַ פרעג טון, וועסטו מיר אוודאי דערקלערען, אַ ק ו י ל ע ט ש איז...

קלמן. — ...אַ „פ ר ע מ ד“ ווארט...

דאָס גאַנצע לעבען זולסטו אַזוי טרעפען!

דער ייִדישער קוילעטש איז דאָס פּוילישע kołacz, וואָס הוט די טײַטש: 1) „אַ לענגלעכדיקע גרויסע בולקע פון ווײַצענמעל אודער קורענמעל, באַשיט פון אויווען מיט מעל, קעז און צוקער; מ׳דערלאַנגט זי אוֹפּט אַף חתונות“; ווײַטער: „אַ קײַלעכיק פלע־צעל מיט קעז, געמאַכט אַף פּסח“; ענדלעך, בכלל „איטלעכס געבעקס פון ווײַצענמעל, ווײַסברויט“[22].

דאַל׳ 76, 136, רעגיסטרירענדיק די רוסישע kolatsch, kalatsch („ווײַס ברויט, ווײַצענברויט בכלל“; „ווײַצענרוגאַל׳ מיט אַ בויגען פון שיטער טײג“) מיינט, אַז ס׳איז דאָס טאָטערישע kał-atsch („זײַ הונגעריק“).

סענדער. — זעסטו!

איך בין, ווייסטו, „אַ פּרוסטער שאַלעשידעס“.[23] אַ ייִד פון אַ גאַנץ יאָר. און ייִדיש איז פאַר מיר ייִדיש. מאַמעלשון. אַ שטיק פון מײַן לעבען. און נעמסטו אַזעלכע טיף ייִדישע ווערטער ווי ל ו ק ש ע ן אודער ק ו י ל ע ט ש, די נעמען פון זאַכען, וואָס זענען צונויפגעוואָקסען מיט׳ן ייִדישען לעבענסשטײַ־נער, מיט די הײליקסטע און שענצטע מינוטען זײַנע, און דאַדורך מיט דער פולקספּסיכיק, מיט׳ן פולקסמנהג וכו׳, און ווײַזסט מיר, אַז ס׳זענען גאָר פ ר ע מ ד ע ווערטער, פאַל איך עפּעס מודנע אַראָפּ בײַ זיך. וואָסערע זשע ווערטער זענען יו ריין ייִדיש?!

און ווען איך גיב יעצט אַ טראַכט וועגען ייִדיש, הוב איך דאָס געפיל, ווי כ׳וואָלט זיך געפונען אין אַ קראָם מיט גלאָז־וואַרק. אַף די פולעצעס, אַף די טישען, אַף דער פודלוגע...

קלמן. — אַף דער בריק, ווי אַקסענפעלד רופט דאָס[24], אודער אַף די דילען, ווי ס'הייסט בא דינעזונען[25] ...

סענדער. — ... זענען אָנגעשטעלט פאַרשידענע כלים פון גלאָז, פאַיאַנס, פּורצעליי. ס'איז ענג, און איך האָב מורא מיך אַ ריר צו טון, איך זאָל זיך אָן עפּעס ניט פאַרטשעפּען, מיט'ן עלענבויגען, מיט אַ פוס, מיט דער פּולע פון פּאַלטען, מיט'ן שטעקען, און נישט צוברעכן אַ גלאַנצענדיקע שיינע זאַך...

קלמן. — כ'האָב גאָרנישט געוווסט, אַז דו קענסט אַזוי בילדלעך רעדן ...

סענדער. — קאַטאָוועס אָן אַ זייט ... נעם נישט פאַר אומגוט, ווען איך וועל דיך עפּעס פרעגן...

קלמן. — כּדומה־למשל־נאַפּרימער?

סענדער. — ביסט אַ ייִדישיסט. קעכעלסט איטלעכס ייִדיש וואָרט. ס'מינדסטע פּליטערעל פון דער פאָלקס־שפּראַך איז בא דיר אַ דימענט. און לסוף אַרט דיך גאָרנישט, ווען דו דערגייסט, אַז אמתדיקסטע ייִדישע ווערטער זענען גאָר פרעמד האָב־און־גוטס, געבאָרגט פון, באַנומענע רענדלעך[26]? ... דו שמייכעלסט גאָר?

קלמן. — ווילסט קריגן אַנ'אויספירלעכע תשובה — וועט אונדז אויסקומען זיך אַריינצולאָזן אין אַ לאַנגען שמוס, וואָס מיר וועלען אים מוזען צולייגן אַף עטלעכע סעאַנסען.

סענדער. — אַדרבא!

קלמן. — קום־זשע מאָרגען מיט גוט אָנגעשפּיצטע אויערן. —

דריטער דיאלאָג.

סענדער. — כ'בין דאָ, און שטעל אויף די אוירען ווי צוויי הייבערס.

קלמן. — תחלת אַ קאַפּיטעל עטנאָגראַפּיע און קולטורגעשיכטע. מיר, אַזוי גערופענע „מזרח־ידען", זענען איינס פון יענע עקזאָטישע אינזלען אין אייראָפּע, וואָס צייכענען זיך נאָך אויס מיט זייער באַזונדערער טראַכט.

סענדער. — אַוודאי אויף דער עטנאָגראַפישער מאַפּע פון אַלטען קאָנטינענט קומט אונדז אַן אייגענע פאַרבשוין פון וועגען אונדזער הלבשה.

קלמן. — מיר זענען יעצט אין אייראָפּע אפשר די איינציקע אומה, בא וועלכער ס'איז נאָך אַזוי שטאַרק — אין אַ גאַנץ גרויסער שיכט פון די פאָלקסמאַסען — די אָפּאָזיציע אַקעגען דעם אַלגעמיין־אייראָפּעישען — ריכטיקער: אינטערנאַציאָנאַלישען — מאַנצבעלשען קאָסטיום.

סענדער. — אויס מאָטיוועז פון רעליגיעזישער טראַדיציע — דאָס איז דאָס וויכטיקסטע

קלמן. — דער געוויינטלעכער קאָנסערוואַטיזם, די געוויינטלעכע אינערציע אויף דעם געביט איז בא אינדז פאַרפילפאַכיקט דורך דעם, וואָס די מלבושים פון אונדזער פרומען קלאַס זענען אין זיין השגה פאַרהייליקט דורך דער רעליגיע, און בילדען איהרען אַ באַשטאַנדטייל[1]...

סענדער. — אַ היסטאָריש גלייכעניש צו די דאָזיקע פאַרהעלטענישען געפינען מיר נור אין רוסלאַנד, אין יענער עפּאָכע, ווען פעטער דער גרויסער האָט איינגעפעדעמט זיין ציוויליזאַטאָרישע טעטיקייט, און די גאַנצע אַלטע וועלט דאָרטען האָט אויפגעהויבען אַ ויצעקו אין נאָמען פון טראַדיציע, נאַציאָנאַליזם און רעליגיע.

קלמן. — ווו איז אָבער דאָס בוך וועגען דער קליידונג פון די ידען אין פּוילען, ליטע און רוסלאַנד?

סענדער. — ווו איז דער מוזיי, אין וועלכען מיר זאָלען קענען מיט אייגענע אויגען אָנקוקען דאָס אַנטוויקלונג פון די לאַנגפאַרגאַנגענע דורות? וואָרען הנם די אָרטאָדאָקסישע

קרײַזען אונדזערע טראָגען נאָך די טראַכט פֿון פּאָר צוויי־דרײַ הונדערט יאָר צוריק, אָבער די האַנט פֿון דער צײַט טוט אויך דאָ אירס, און שינוים זענען געוויס פֿאָרגעקומען.

קלמן. — נאַטירלעך. דערהויפּט נאָך ווען מיר וועלען נעמען אין אַכט, אַז אפילו אין די שטרענג־באַגאָטישע קרײַזען האָט תמיד באַוויזען זיך אַרײַנצוגאַנווענען און אַרויפֿצוליִיגען איר צייכען די חנפֿולע און קאַפּריזישע קליפּה, וואָס איר נאָמען איז: די מ ו ד ע.

סענדער. — ס׳ מינדסטע פֿאָלקעל האָט זײַנע נאַציאָנאַליש־עטנאָגראַפֿישע זאַמלונגען. מיר, אַזאַ אַלטע קולטור־רעלישע נאַציע, זענען אויך אין דער הינזיכט הינטערשטעליק, אַז אַ בושה.

קלמן. — די בעסטע ליטעראַרישע שילדערונגען קענען נישט פֿאַרטרעטען דאָס לעבעדיקע אַנטפּינדרען מיט׳ן בליק.

סענדער. — און וויפֿעל געגענשטאַנדען זענען אינגאַנצען פֿאַרשווונדען, אַזוי אַז קיין זכר פֿון זיי איז נישט געבליבען, און דאָס פֿלײַסיקסטע נאָכזוכען וועט שוין נישט העלפֿען!

קלמן. — אַן׳אינטערעסאַנטער אויפֿגאָב וואָלט געווען, דורכצוקוקען די עלטערע העברעישע און יידישע ליטעראַטור, און צונויפֿצוקלויבען דעם מאַטעריאַל, וואָס געפֿינט זיך דאָרט וואו־ניט־וואו צעוואָרפֿען, וועגען דער יידישער הלבשה אין מזרח־אייראָפּע. אָבער דאָס וואָלט אונדז צו ווײַט פֿאַרפֿירט. מיר וועלען יוצא זײַן מיט דער נײַער יידישער ליטעראַטור, און איך פֿאַרבעט דיך צו מאַכען מיט מיר אַ שפּאַציר דורך די ווערק פֿון אונדזערע שריפֿטשטעלער אויס דעם נײַנצעטען יאָרהונדערט.

סענדער. — איך האַלט פֿאַר אַ כבוד צו האָבען אין דיר מײַן טשיטשערונע.

קלמן. — זײַ זשע מוחל, נעם אַראָפּ אוט פֿון יענער פּאָלעצע די פֿיר ביכלעך לינקס.

סענדער. — „ד ע ר ע ר ש ט ע ר י י ד י ש ע ר ר ע ק ר ו ט אין ר ו ס ל אַ נ ד בשנת התקפ״ז. דענצמאָהל איז

דער אוקאַז אָנגעקומען. אָדער אַמעשה פון קלאָמערשט חתן כלה״.

קלמן. — געדרוקט אין יאָר 1862 אין לייפּציק, אָהן נאָמען פון מחבר, — ישראל אַקסענפעלד.

סענדער. — „דאָס שטערנטיכל אָדער שבת חנוכּה אין מעזיביז״.

קלמן. — אויך אַזוי.

סענדער. — „די גענאַרטע וועלט, דראַמאַטישע סצענען״.

קלמן. — געדרוקט אין יאָר 1870 אין אַדעס.

סענדער. — „קבצן עושר שפּיל אַ דראַממאַ אין צוויי אַקטען״.

קלמן. — אויך אַזוי.

די ערשטע צוויי — 4 יאָר פאַר׳ן מחברס טויט, די לעצטע צוויי — 4 יאָר נאָך זיין טויט... אינגאַנצען הוט ער איבערגעלוזט נאָך זיך כתבי־יד, רומאַנען, נוועלען, פּיעסעס, אַף 300 דרוקבויגען!

סענדער. — דער גורל פון אַ יידישען שרייבער!

קלמן. — געבוירען סוף אַכצעט יאָרהונדערט אין פּודולער קאַנט. די יוגענט פאַרבראַכט אין חסידישער ספערע און געווען הייסער אָנהענגער פון ר׳ נחמן בראַצלאַווער. אין אַדעס איבערגעגאַנגען צו דער השכלה, אַליין זיך געלערענט און געוורען נוטאַריוס. געשטורבען 1866, אין פּאַריז, באַם זון, אויגוסט, וואָס איז געוועזען פּרופעסור אין סורבונע און הוט דעם טאַטענס איינציקע ווערק איבערגעזעצט אַף פראַנצייזיש.

סענדער. — געהאַט טאַלענט הוט דער ישראל אַקסענפעלד, וואָס זיינע ביכער זע איך דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבען?

קלמן. — פאַר יענע צייטען גאַנץ נישקשהדיק. דערעיקרשט פאַרמאָגט אַנ׳ אויג פאַר דאָס עטנוגראַפישע. ער ווערט נישט דערמאַנען אַ שטוב, ער זול נישט אָפּמשלען גענוי איר אויסזע פון אויסענווייניק און פון אינעווייניק; אַ

מענטש, ער זאָל נישט אָפּמאָלען זײַן גאַנצען האָלך פּוּנ'ם קאָפּ ביז צו די פּיס...

סענדער. — אַ טבע אַזעלכע.

קלמן. — נײַן, עס זעט זיך דאָ אָן אַ כּיוון.

לכל הפחות אין דער גענראַסטער הקדמה צום „שטערנ־טיכעל" לײַנען מיר:

די מעשה איז דאָ דערצעהלט אין דעם מעשה ביכיל,

האָט דעם נאָמין ווי מען ריפּטעס אין ריסיש פּוילין — שטערינטיכיל,

דאָס איזיגינע ווײַבירישע פּערילצירינג, האָט גיהייסין אין אַנדערע ערטער,

שטערינבינדיל, קאָפּ בינדע, בינדאַליק, אין נאָך אין נאָך אַנדערע ווערטער,

הײַנט אַז מען האָט דעם שגעון אָפּ גישאָפּט פינים קאָפּ,

אין יידישע ווײַבער געהן ווי אַלע דאַמעס מיט אַפּאַלשען צאָפּ,

ווי מען דערצעהלט — סיז אַמאָהל גיוועזען אַרב מיט אַרביצין פּאַרצײַטען,

אַזוי ווײס מען דערמאָהנען וואָס אַ שטערינטיכיל האָט אַמאָהל גיקאָנט באַטײַטען,

אפשר וואָלט מען אַ שטרײַמיל מיט אַספּאַדיק אויך פּין אַ זכר וועגין,

כּדי מען זאָלעס אַמאָהל ווײַזין, גידאַרפט אין שפּירמיס אַרײַן לעגין,

מײַן שפּירטיס צים שטערינטיכיל. איז אַחסידישין רבינס שבת חנוכה באַשריבען...

סענדער. — די אַרכעאָלאָגישע טענדענץ איז קלאָר!

קלמן. — טרעטען מיר צו צו דער אַרבעט איך וועל דיר אַרויסלײַגען די שטעלען, וואָס האָבען אַ שייכות צו דער יידישער קליידונג, און דו הער מיט קאָפּ און נוטיר אַלע נעמען פון די מלבושים, פון קאָפּצודעקעכין, פון שיכוואַרג, פון צירונג.

אָנגעהויבען פון די מאַנסליַט..

סענדער. — ווי דען אַנדערש! ערעס דוך ס'אײַבערשטע פון שטײַסעל...

קלמן. — „דער ערשטער יידישער רעקרוט"...

אוט ווי עס זעט אויס דער טואַלעט פון „די מענטשען,

וואס קעהרין דא צי דער מעשה", אין יאר תקפ"ז (1827): שלמה פסיאיוכע, פרנס=חודש, „געהט אן גיטיהן במקום חאלאט, אין איין אלטער צעריסינער אמאהל גיוועזינע ראצעמארינע זיפיצע. דער אינטער שלאק בלאהער קיטיי זעהט מען אימידים ארויס, אין דער אינטער שלאק האלט דאס גאנצע מלביש. ניט ציגיגארטילט. איין ארבע כנפות פין וואסער פיקע, נאר זייער קויטיק. אין איין אלטער פליסינער יארמיקע פיל מיט פעדרין" (ז' 3). — וועלוויל גיליוואטע, אויך פרנס=חודש, „אין אנייען איילנקיטיינים קאפטין מיט אשמאלער סטראקע, אין זייער אין איין אלט שטריימיל... דער ווערך איז גאר צעריסין. צי גיגארטילט מיט אגיפארבטין גרידיטירינים גארטיל, וואס איז גיוועזין רויטער גרידיטיר" (4). — ישראל אוקריינער, אוקסענהענדלער, „אין אגאנצין קיטיינים קאפטין אביסיל אצי גיגאנגינין מיט אברייטער סטראקע אן איזירים, אזיידענים גארטיל אין מע זעהט ארויס אז דער אינטער גארטיל איז אלעדירין ביינגארטילע; אנייעם הויכין ספאדיק אגיטין" (4). — פנחס דער רויטער, האלט די שטאט=ארענדע, „אטשאגילסקי ייד אין אבראנז ראצימארנע קאפאטע, אשווארץ זיידינים גיטין גארטיל, אגיט שטריימיל" (4). — ר' אהרן קליגער, דער גרעסטער עושר אין שטאט, גייט „אין אשווארץ ראצימארינר קאפאטע מיט זיידינווארג אינטער גישלאגינע נענקינע הויזין מיט שטיוויל גלאנצינדיקע, אין אזילעט מיט אוייס האלזטיכיל, מיט אזייגיריל, זעהט מען, ווייל די קאפאטע איז אפין, אין אשווארצער רייגער יארמיקע" (15). — הערש=לייב דער שטאטנאר „גייט אין אראצעמארע פיאס מיט 1 סטראקע אנייע זיפיצע, אין אניי שטריימיל, אינטער דעם שטעקט ארויס איין אלטע יארמיקע פיל מיט פעדערין, אגארטיל אשמאלין אזיידינים מיט אווייסין פאס, נאר די קרייקע, וואס ער האט פאר איין אינטער גארטיל, האט זעך גאר אפ גיטיהן פין דעם אייבערשטין גארטיל, האטס אפנים וויא 2 גארטלין, באזינדער דער זיידינער אין באזינדער דער קרייקינער, אין שיך מיט זאקין,ביידע צעריסין" (13). — גבריאל שד, „אלוווטשע צו די רעקרוטען", גייט אין „אקויטיק העמד, אפארסמאלטצוויטין קאפטאניק פון סיבירסקי קיטיי א צעריסינים, די סטראקע

אָפּגִירִיסִין נאָר דערצײַכִין איז גִיבּלִיבִּין אַז דאָ אִיז גִיוועזִין אַסטראָקע; אַשטִיקִיל פִין אַגאַרטִיל אִיז מִיט אַ קנִיפּ צִי גִיקנִיפּט; עפִּים אַזעלִיכס ווִיא אַספּאָדִיק אָן האָר אִין אָן אַזוערך... זאָקִין צערִיסִינע וואָלִינע אִין אַלטע שקראַבִּים פִין אָפּ גִיטרעגטִי שטִיוויִל, וואָס אַשִיסטער האָט אִינטער גִינײַט״ (4פּ.). — „אַנדערע יִידִין... אַרִים אִין צערִיסענע אָדער האַלב צערִיסִינע קאַפּטִינס אָדער זִיפִּיצִים מִיט געלע שטרײַמלִיך״ (4). — נחמן דער גרויסער, „אַמהיעשהנִיק, אַצרה״ גײַט פרִיער אָרעם, „אִין אַקאַפּלִישִיל אײַן אַלטס אַצעבּראָכִינס, אַקורצִין בּרִישליאַק אַצערִיסִינִים אַגִילאַטעטִין פִין אַלערלײַ מִינִים לאַטִים, פּוִסטרִינע פלִידִירִין אויך צערִיסִינע, נאָר זעהר לאַנגע בִּיז אִין דִי שִיך אַרײַן, דִי שִיך זענִין אויך צערִיסִין״ (25), דערנאָך „אִין אַנײַער קאַפּאָטע אַקִיטײַנער, מִיט אַגאַנצִין קאַפּיִליש, אִין אַגאַנצִין זײַדִינִים גאַרטִיל... אִין געלע נענקִינע פלִידערן אִין גִיוועקסִילטע שטִיווִיל, פִין אַוויַים העמד שטעקט אַרויס אַקאָלנער, דער האַלז אִיז צִי גִיבּינדִין מִיט אַשען פּאַטשײַלִיכִין״... (41); ווענען דערדוזִיקער „נײַער קאַפּאָטע״ דערצײלט ער אַלײן פרִיער: „הײַנט האָב אִיך אַ קאַפּטִין גאָר אַנײַעם, נאָר ער אִיז פאַר זעצט פאַר לחיים״ (29).

„ד אָ ס ש ט ע ר ִי נ ט ִי כ ל״... אַף ז׳ 5 ווערען מִיר געוואָר, אַז „אִינזער מעשה הײַבּט זעך אָן שנת תקעב (אַף דעם רִיכִישין חשבִּין אִיזִים דער ווִינטער פִין 1812 אִין 1813)״. — דער דעמאָלטִיקער מודעזשורנאַל:

„ר׳... אִיז אַדִין יִידִילע מִיט אַווײַסע יאַרמִיקע, אִין אַפּיאָס גרעדִיטִירִין אַלט זִיפִּיצִיל מִיט אַסטראָקע, אָן אַנאַרטִיל, זעהט מען אַרויס דעם טלית קטן דעם לאַנגִין״ (ז׳ 18). — „נ פ ת ל ק ִי קִימט אַרײַן אִין אַראַצעמאָרִין זִיפִּיצִיל מִיט אַסטראָקע, אִינם שטרײַמִיל״... (26). — ר׳ אברהם ו ו ע ל ִי ס גײַט „אִין אַצערִיסִינעם קאַפּטִין״, ר׳ א ִי צ ִי ק ז אַ ה ִי ק ע „אִין אַלאַנגִין גִישטעפּטִין בּרִישלײַק, אִין גִיגאַרטִילט מִיט אַנשאר פִין אַגאַרטִיל״ (13).— „קִימט אַרײַן אַבּרײַטער יִיד אִין אַגִישטעפּטִין לאַנגִין בּרִישלײַק פִין בּלאָהִין קִיטײַ, צִי גִיגאַרטִילט מִיט אַפּאָווִירשִין פּאַסקִיוואַטע גאַרטִיל, אִין גראָבּע יאַלִיווִיטשִינע שִיך, מִיט וואָלאָקִינע גראָבּע זאָקִין, אִין אַלאַפּינִמִיצִיל פִין אַמאָהל גִיוועזִינעם פִיקס״ (111).—

איינער זאגט צו דעם צווייטען: „איך וועל דיר גיבין אקאפאטע אקיטיינע אין מיינס אפראסטען טיליפ" (107). — מ ע כ ע ל מ צ ב ה גייט אנגעטון „גאנצע שיך מיט שפיצין, אין זאקין ביז אין דער העלפט פאדים ווייטער אראפ פין באמוויל, אין לייננוואטינע פלידירין מיט געלע בענדליך, אין אבלאה קיטאיאווינים ארבע כנפות מיט אקעלנעריל פארין האלז, אקאפטאניק מיט העקילעך (ניט מיט סטראקים) אין שטארק צי גינארטילט מיט אשווארצין נארטיל, אהויכין ספאדיק מיט ארײנער פליסינער יארמיקע" (7פ.) — א פרעמדער שיינער יונגערמאן איז „זייער שיין רייך אנגעטיהין, גאר מיט דער נייער מאדע, אפיאס ראצעמארינע קאפאטע, צי גינארטילט מיט איואיל זיידין נארטילע, דערצי נאך טשאקינדיק מיט א שווארץ זיידין פאטשײליכין צי געבינדין דאס העלזעלע (אזוי ריפטמענים שפעטינדיק) די שטיוועלעך מיט שפיצען, גיוועקסילטע, וואס סקריפין, ווי אף א פראסט אז מען געהט איניס שנעה, אין אגיט סויבלין היטיל אפין קאפ, ..., אין אזיידין פאטשײליכין ארויטס שטעקט ארויס פין דער זייטין קעשינע" (103). — פאר א נגידיש חתן־בחורעל שיקט מען צום קרעמער „נעהמין אף צווי נייע ראצעמארינע זיפיצלעך, אין אף ארעדזיוואלקי אויך, אין נייע פלידירין" (28). — דער מעזיביזער משוגענער, ע ו ב ד י ה, גייט ווינטער און זומער „נאר אין אפעלציל צי גינארטילט מיט אשטריקיל, אין אלאפינמיציל אפ׳ן קאפ, צעריסינע שקראבים אף די פים" (99).

„ד י א   ג ע נ א ר ט ע   ו ו ע ל ט". — אנגעשריבען התר״ב (1842) אין אדעס. — „די מעשה האט זעך גיטראפין פאר 46 יאהר" (ד. ה. 1796). — אנגעטון:

דער רענדאר ר׳ נ ח — „אין איין אלטין קאפטין מיט אסטראקע אין איין אלט פיקסין לאפינמיציל" (ז׳ 26). — דער הסידישער ר ב י ר׳ לייב שפיציניצער „אין א ווייסער זיפיצע אין א ווייסער יארמיקע אבאמוולענע געארביט נאר פארשוויצט" (9); אנ׳אנדערס מאל „צעהראסטיט, אגרויסין טשימביר אף דעם אקסיל ארויף גיווארפין ווי א פאטשײלע" (58); און אין זיין זייטענשטיבעל הענגען זיינע „זיפיצלעך אונ טיליפלעך" (14). — מ א נ י   ד ע ר   ר י כ ע ר „אין א נײעם

אײלין קיטײנים קאַפּטין מיט אַ סטראָקע, אַ גיטין גאַרטיל, און אַ גיטין קאַפּעליש און אַ הויבין יאַמשאָווינים שטעקין״ (51). — יהיאליק „אין אַ שוואַרין קאַפּטילע מיט אַסטראָקע אין אַ גאַנין הויבין נײעם כּפּאָדיק, צעהראַכטיט דיא פּאָלעס פינעם קאַפּטין, זעהט מען לײַנווינטינע פלודערין; דיא געלע בענדליך שלעפין זעך נאָך, און די זאָקין הענגין ביז צו די פּאַנטאָפּיל״ (46). — יידעל פּעקעלמאַכער „אין אַ נײעם גיטען קאַפּטען מיט אַ זײַדענעם גאַרטיל אין אַ גיט סובלין לאַפּענמיציל״ (14). — ר׳ צאַלי, דעם רבינס מקורב „אין אײַן אַלטין קאַפּטין מיט אַ טערקישין גאַרטיל שלאַבעריק צו גינאַרטילט. מיט אײַן אַלטין כּפּאָדיק אין פּאַנטאָפּיל, די פּאָליס פאַר שטעקט. זעהט מען אַרויס לײַנוואַנטינע צעריסינע פלידירין״ (10). — ז׳ 16: „גענעמען אַף דער גאָכּפּידע דעם בעלהבית אײַדעמס קאַפּטען מיטען מיצעל״. — ישראל שטשופּאַק גײט „מיט אַ שען רויט פּאַטשײַליכען צו געבונדען דעם האַלז, אין אַ בלאָה קיטײַנים האַלאַט אין שענע שטיוולעך קאָזלאָווע אין אַ רײַנער סאַמיטינער יאַרמיקע״ (34). — ז׳ 68: „האָבין מיר גישענקט דאָס צעריסינע קאַפּטאַניקיל און אַ פּאָר שקראַבעס׳ (68).

„קבצן עושר שפּיל״. — ז׳ 6: „דאָס האָט זיך גיטראָפין אין דער שטאָט ניבּיזוואַלע זומער בשנת תקע״ח״ (1818).— רעפּרעזענטירען זיך:

נח דעם מגידס „אין אַ כּפּאָדיק אײַנגיבוזין אין דער העלפּט אַרונטער... אַ שוואַרצין אַלטין קאַפּטין פון אײַלין קיטײַ אָבער ניט פאַר דריפּיט און צו שפּאַלטין אַרום און אַרום. ווײַסע באַטווילנע זאָקין אין פּאַנטאָפּיל. דער גאַרטיל איז אַ שפּאָגיל נײַעד אַ שוואַרצער אַ טערקישער, דער קאַפּטין איז ניט צוגיהעקילט, דעריבער איז ער ווי צו חראַכטיט אַז מען זעהט אַרויס אַ שפּאָגיל נײַעם טלית קטן און צו ריסינע לײַווינטינע פלודערין. אין דער רעכטער האַנט אַ יאַמשאָווינים שטעקין״ (ז׳ 8). — ר׳ אברהם דער פּזילישער „אַ גאַנץ נײַע שוואַרצע קיטאַיאָווינע קאַפּאָטע מיט אַ שוואַרצין זײַדינעם גאַרטיל, געלי קיטײַני פלודערין, אין שיך און זאָקין. ער זיצט אין אײַן אַלטער פאַר סמאָלציווימע יאַרמיקע אַ ביבעל מיט פעדירין, און האַלט אין די הענט דאָס סובילינע לאַפּינמיציל. זײַ

שוואַרצער כאַלצאָווינער שטעקין שטעהט נעבין בענקיל" (9); אַנ' אַנדערס מאָל: „אין אַ צעריסינעם קאַפּטין, אין אַ צעריסין לאַפּמיצעל און צוריסינע שיך" (47). — אהרן בעל מחשבה: „אַ קאַמליטינע קאַפּאָטע שיין גינעהט מיט אַ שמאָל גאַרטילע. דעם האַלז צו גיבונדין מיט אַ ציצין פאַטשיילעכין און אַ פּאַראָסאָל אין דער האַנט, אין דער אַנדרער האַנט האַלט ער דעם קאַפּיליש און פּאָכט זעך פון דער היץ, אַף דעם קאָפּ געהט ער אין אַ שוואַרצער סאַמיטינער יאַרמיקע אַרײַנע... ער געהט אין פּאָפּיליאַטע זאָקין און גיפּיצטע שיך מיט בענדליך צו גיבינדען" (14). — ליפע דער שוואַרצער „אין אַ סיביר-סקי קיטײַנים קאַפּטין גאָר אײַן אַלטין. שטאַרק צוא גיגאַרטילט... פעדימדיקע זאָקין זעהר צעריכען. די פּיאַטעס אויך זעהר צעריסען אין פּאַנטאָפּיל אויך ניט גאַנצע" (15). — חיים פלוט „די קרײַז פון דעם העמד איז גאָר פּאַר שלעפּט אַף אײַן זײַט. אַ האַלידזיעננים קאַפּטאַניק אָפּ געריסין אַלע העקיליך בײַא דיא אַרביל אויך... די קיטײַני גישטעפּטע פּלודירין האַלטין זיך קוים... און באַמוולינע זאָקין ניט צו גיבונדין פּאַלין אַראָפּ און די פּים זענין אָן זאָקין; אין פּאַנטאָפּיל... דער גאַרטיל אַ שוואַרציר אַ זײַדינער נאָר זעהר צו ריסין. העגגין נאָך שמאָלע שטיקער פון אַלע זײַטין. די יאַרמיקע איז גאָר צום האַלזינאַקין פאַריקט. און דער ספּאָדיק שטעקט אַף דעם קאָפּ צום שטערין גוא. אַ ציבראָכינעם יאַמשאָווינים שטעקין האַלט ער אין אײַן האַנט" (19). — דער רבי „אין אַ ווײַסער זײַדיניר זופּיצע מיט אַ טרעסטיל באַלײַגט; אַפּין קאָפּ אויך אַ ווײַסע יאַרמיקע מיט שפּאַגיר באַלײַגט ... אַפּין טיש נעבין איהם ליגט אַ גרויסער טשימביר פּאַר אַ נאָז פּאַטשײַלע" (57).

סענדער. — ס'הוט מיר אזש אָנגעהויבען צו שווינדלען פאר די אויגען...

קלמן. — גײַען מיר איבער צום „שײַנעם מין".

סענדער. — מער יידישלעך וועט זײַן: ...„צו די שעשני-כרצונו'ס"...

קלמן. — „דער ערשטער יידישער רעקרוט":

ברכה פסיאַיוכע „נײַט אָן גיטיהן אין אײַן רוטער יאַמפּירקע אײַן אַלטע אַביטקע אַ צעריסינע, אַוויסט פּין בלאָהער-

מאָרע אויך צעריסין אַקלײַדיל אַמאָהל איזם גיוועזין אַרויט אַטלאַסינס גישטעפּט אויף באַמוויל..., אַציצין פּאַרטיך אוים גיוואַשין אין שטאַרק אָן גיקראָהמאַליט. די 2 אַרביל פינים העמד זענין זײַער גיבלאָהט" (ז' 6). — צ ב י ה, גאָר אַ יונג ווײַבעל, „געהט אָן גיטיהן אין אַזײַדין מאָנדיריל אַנײַם, אַווײַם מישלינין פּאַרטיכיל, אַקלײַן שמאָל ראַצימאָרין בריסטיכיל באַלעגט מיט שפּאַנירליך, אַקאַניק מיט אײַן אויביל, אין אַמאָדנע שלײַ־עריל מיט אַרויט יאַמפּירקילע אַשמאָלם מיט אַשטערינטיכיל"... (13). — מ אַ כ ל י, „זעהר אַשענע עלטליכע יידינע", איז „אָן גיטיהן אין אַציצינים שלאָף ראָק אַרײַנים אין אַשלײַער מיט אַרויטער יאַמפּירקע, קײַן בריסטיך אָדער אַקלײַד זעהט מען נישט, ווײַל דער שלאָף ראָק איז צי, ביז אַריף" (57). — פ ע ר י ל ע איז „אָן גיטיהן אין אַזײַדין שלאָף רעקיל אַבלאָהס" (15). — ל י פ ש ע די מויד, אַ שענקערין, אַנ' אַלטע יידינע, גײַט „אינ אַשלײַער פין דער אַלטער מאָדע מיט אַגעליר יאַמ־פירקע אין אַקויטיק קלײַן שטערינטיכיל... אין אַקורץ ייפּקעלע צי גיגאַרטילט מיט אַ האַנדטיך, אינ אַשטיקיל ציצין בריסטיך שטעקט אַרויס, אַקלײַד פין בלאָהן קיטײַ זעהט מען הינטין אַרויס, מיט אַפּאָר גרויסע קעשינים פין פיכטרע, אָן אַפּאַרטיך, אַ פּאָר זאָקין מיט פּאַנטאָפיל גראָבע גוישע" (24).

„ד אָ ם ש ט ע ר י נ ט י כ ל":

די קרעטשמאַרקע „אין אַפיצילע שטערינטיכילע וואָס איז ווערטה אפשר צוויי הינדערט גילדין, מיט אַשלײַער, אָן אַסיטקע, אַיפּע אַף בײַדע אַרביל פון אַזאַ קיטײַ ווי דעם מאַנס בּרישלײַק, מיט ווײַס האָזינפּיטער אינטער גישלאָגין, אַרויט גרידיטירין אַלט בריסטיך, זעהט מען אַרוים, אין אַקאָנטינאַרין פּאַרטיך" (ז' 111). — פּאַר דער כ ל ה קויפט מען „אַשפּיגעל, מיט קראָם זעקליך, אין סיטקים אין געלע יאַמפּערקיליך אין אַבריסטיכיל מיט שפּאַניר־גאָלד אַף כלה מתנות" (32).

„ד י נ ע נ אַ ר ט ע ו ו ע ל ט":

נ י ס י „געהט אָן גיטיהן אין אַבלאָה גרידיטירנער וויעסט באַלײַגט מיט געלע טאַשמיליך אונ אײַן אַלט בלאָה גרידיטירין בריסטיך אין אַ ציצין קלײַד. אַ שלײַער פּראָסט מיט אַ ווײַסער פּאַטשײַלע צוא גיפּלעטשט אין אַ שטערינטיכיל מיט קיליצים

און אין אַ ווייס פאַרטיך" (ז' 43). — פ ע ס י „גישלייערט מיט דער מאָדע מיט אַ ניי שטערינגטיכיל אין אַ קאָניק מיט אַ נויביל. אַרויט וויסטילע מיט אַ בריסטיכיל באַלייגט מיט אַ שלייטשקילע אַ ציצין קליידיל אין אַ פאַרטיכיל" (43). — טרײַנע צו בערלען: „אָבער אַ שטערינגטיכיל ווערסט דו מיר מאַכין נאָך אַ גרעסירם פון גיסים, און אַ בריסטיך מיט שפּאַניר גאָלד, און אַ מאָרינגער יופּע דיא גאַנץ וואָילע" (77). — ר ח ל, צאַלים טאָכטער, „מאָדנע גישלייערט אָן אַ שטערינגטיכיל; אינטער גיבינדין דאָס טויל מיט אַ רויט טשימבירל" (10). — ט ר ײַ נ ע „זוכט אַ יופּע און טוט זעך אָן" (59). — „נעבין איהם שאַסטיט זעך וויא אַ היימישע אָן אַ יופּע זײַן ווײַב טרײַנע" (57).

„ק ב צ ן-ע ו ש ר-ש פּ י ל":

י ו ט ע: „דאָס שלייעריל איז מיט דער מאָדע, אַ גרויס שטערין טיכיל אין פּעריל אַף דעם האַלז. געלע פּעריל צײַניר-דיקע נאָר פיל טאַקע אַגאַנציס בינט, אין אַ זײַדין לאַפּטיקי-נאַשיל אָפּ גימרענט די טרעסטליך, אין אַ בריסטיכעל אַשמאָלס אַרויטס, אַשפּאָגיל נײַס, מיט אַטרעסטילע באַלענט, אַציצין פאַרטיך פאַר ברענט דער אײַנער עק... אַף אײַן פינגער האָט זיא אַקראָם פינגעריל... אין ווײַסע זאָקין מיט מאָדנע פּאַנטע-פּיליך" (ז' 10); אַנ'אַנדערס מאָל „אין אײַן אַלט יופּקילע אַ צוריסינעם, אָן אַ שטערינטיכיל, אַ צוריסינעם שלייער אין אַלטע שקראַבים פּאָנטאָפיל און קויטיקע צוריסינע זאָקין" (48). — פּ ע ר ע ל ע „אין אַ ציצין מאָנדיריל אַ גיוואַשינס אַרײַנס, אַ ווײַס מאָשלינען פאַרטיכיל, אויך רײַן, שוואַרצע האָר מיט אַ פאַר פלאָכטינים צאָפּ אַלאַנגין. זי געהט פּעריל אַף דעם האַלז, אין זעקילעך פּאָפּיליאַטע מיט שיכליך" (11).

סענדער. — נוך מיט חסד!

קלמן. — דער צווייטער אַפ'ן צעטעל איז ד"ר שלמה עטינגער, — געבוירען 1800, נעשטורבען 1855, און קײן אײן שורה זײַנע נישט געזען גערדוקט באַר'ן לעבען!

זײַנע צוויי ביכלעך שטײען אַף דעמאײגענעם פּאַך. טו דיר אָן די טרחה און דערלאַנג זיי מיר.

סענדער. — „סערקעלע אָדער די פאַלשע יאָהרצייט", — „קאָמעדיע אין פינף אַקטען געשעהן אין לעמבערג". — וואַרשע 1875, איבערגעדרוקט פון יוהאַניסבורגער איסגאַב אוים יאָר 1861.

קלמן. — דאָ וועלען מיר האָבען אַ שטיקעל אַנטמוישונג. — עטינגער הוט אַף די אויסערלעבע אַקסעסואַרען גאָר ווייניק אַכט געלייגט. — ירחמיאל, אַרייַנקומענדיק אין שטוב, „נעמט אַראָפ דעם ספּאָדעק" (ז"ז 11, 30); דאָסאייגענע ר' שמעלקע (65). — גבריאל „טוט זיך אָן גאַנץ געשווינד און נעמט דאָס קופּערטיל אונטער דעם מאַנטעל אַרונטער" (38). — חיים „ווישט זיך די אויגען מיט די פאַרטשיילע" (29); אין אַ „פאַרטשיילע" טראָגט דאָס קעסטעל צירונג גבריאל (70). — סערקעלע טראָגט אַ שטערענטיכעל און הוט „אַפּול קופּערטיל לויטער פּעריל, דיאַמאַנטין, קאַניקעס און אויבלען געשטיק"... (36). — דער פרעמדער גייט „אין דייטשע קליידער" (64).

סענדער. — דאָס גאָר?

קלמן. — ווי דו זעסט.

אין זיינע „משלים", נעדרוקט אין פּעטערבורג 1889:

איך בין דאָס געזעהן ביז אהער
דאָס חערכיל פון זיין שטראַמיטעל (92).

דער בעל ברית, אין דעם נייעם קאַפּטען,
מיט זיינע קרובים און קונדסאַפּטען,
אין סלתים מיט ברייטע עטרות,
הערען זינגען דעם שיינעם „וכרות" (151).

צוויי גאַנץ גרויסע לייט, צווי רעגירערס,
זענען דעם חתנ'ס אונטערפיהרערס,
זיי העלפען איהם אָנטהון דעם קיטעל,
און די שיינע יום-כפור היטעל (159).

זײַנע קלײדער צו איבערבײַטען,
גיט ער זיך גאַנץ געשווינד אַ פאָררע,
טהוט זיך אָן דאָס שטרײַמעל באַצײַטען,
און דעם קאַפטען פון ראַצימאָרע,
גיך כאַפּט ער אויף זיך זײַן אײַנהיל,
און אונטער דעם אָרעם דעם סידור,
לויפט אַרײַן אין דער הייליגער שיל
און זעצט זיך אויף זײַן שטאָדט אַנידער (166).

איך בין מקנא לעת עתה
נאָר די פרומע הייליגע שמאַטע:
זי איז זיך גאָר תמיד פרײַ פון דיר,
זי זעהסטו קיין מאָל נישט אויף דײַן פיהר.
תיכף בײַ איהר ערשטען אַרויספאָר,
איז זי אַ חופה עטליכע יאָהר;
דערנאָך, אַז זי קומט פון די כהות,
ווערט גאָר אויס איהר אַ שיין פּריבת;
דאָס געהט עס איהר גאָר ווי צום בעסטען,
וואָרום מען בעלייגט זי מיט טרעסטען,
איטליכער ייד בעזונדער, איש באיש,
גייט צו און גיט דעם גאַנץ גרויסען קיס;
ווערד זי ווידער צעררייסען איצינד,
לויפט מען און מאַכט אויס איהר גאַנץ געשווינד
אַ מענטעלע צו ספרי תורות,
און דערנאָך גאַר אַ שיין כפורת;
און צום סוף, איך מיין שוין גאָר צולעצט,
אַז זי ווערט צעררייססען און פאַרפּעצט,
מע מיינט, זי קען שוין גאָר נישט ניטצען,
הייבט ערשט אָן אַ ייד זיא צו פּיצען,

ליגט אַ לאַטע איבער אַ לאַטע
און מאַכט אויס דער הייליגער שמאַטע
אַ קינצלעך שיין יום־כפּור היטעל;
איצונד דינט זי גלייך מיט דעם קיטעל,
ביז מע ליגט מיט געווין און געשרייַ
אין דער ערד אַריין זיי אַלע דרייַ. (94).

אין גילרענגעשטריקענע קליידער,
און גאָר מאָדנע געשלייערט כסדר,
אָנגעלעהנט בײַם טיש, איבענאָן,
זיצט די קימפּעטאָרען אָנגעטאָהן (ו15).
דער מאַרשעליק מאַכט גרויס לצנות,
ער טראָגט דער כלה די מתנות.
אין דעם שטערענטיכעל אָנגעטאָהן,
טראָגט ער אַ שפּיגעל, נאָר אויף אַ צאָהן,
אַ פּאַרטוך, אַ שפּיץ, אַ געשלידער,
אַ שיינעם קרבן־מנחה סידור,
זיידענע זעקלעך, שיך מיט קלעציל
טראָגט ער אויף אַ זילבערן טעצעל (157).

איצט קומען ווייבער גאַנצע קופּות,
שיין אָנגעטהון אין רייַכע ייפּעס (158).

„איך בין דאָך געווען ביי אַ כלה
אַ זיידען קלייד אונטער דער חופּה (92).

איך בין געווען דער רעבעצינס שלייער (92).

איך דער גבאי'טעס קאָפּענציכעל (93).

איך בין דאָך יאָ געווען עפּעס גיטס,
איך בין געווען אַ באַרבאַנדער שפּיץ,
מיך האָט מען דאָס מיט פּעריל געציירט,
און מיט גילדענע קייטען געשנירט,

איך האָב דאָך טאַקע מיידלעך בעשיינט,

איך האָב דאָך טאַקע ייִנגלעך בעחנט (92).

סענדער. — אַצונדערט ווערסטו דיך אוודאי נעמען צו יצחק־יואל לינעצקין.

קלמן. — פריער צוויי ציטאַטעס אויס ר׳ יצחק־בער לעווינזאָנס „הפקרוועלט“ (צום ערשטען מאָל פאַרעפענטלעכט אין ערשטען באַנד פון שלום־עליכמס „יודישער פאָלקסביבליאָטעק“).

סענדער. — דורט הוכטו אויך אַנטדעקט עפעס אַן׳ אַמעריקע?

קלמן. — אַפ׳ן געביט פון דער יודישער וויסענשאַפט קומט נישט אָן שווער צו זיין אַ קאָלומבוס.

סענדער. — ...אַזוי ווייניק איז ביז יעצונד אויפגעטון געוואָרען.

קלמן. — איך ליין: „זעהט, מיין פריינד, אָט דעם יונגען מאַן, וואָס דאָ שטעהט אין מאַרק אַזוי ברייט, אויס גישטשאָגילט מיט אַ לאַכטיקינער בעקעשע, די פאָלעס פאַר שאַרט, כען זאָל דעם רויטין אונטער שלאַק מיט די ברייטע דאָמען אַרויס זעהן, האַלט די הענד אין די הויזען־קעשינע, מיט אַ פיין האַלז־טיכיל, גאָר מיט דער גאַנצער מאָדע... האַלט אַ רויטין פאַראַסאָל אין דער האַנד“ (142); „אַ קבצן, וואָס האָט נישט אַטאָג איבער צו קומען, מאַכט אַחתונה; קיין נדן גיט ער נישט, ער גיט אַ שעבוד אויף זיין אַ קבצן. און קליידער מוז ער מאַכען, פופצעהן פלאַטיעס, ער רייסט די ערד און — קבצינט; ער מוז כאַכין אַ שטערענטיכעל מיט אוירינגלעך, אַ שובע, אַ כאַליפ פון ראַצי־מאָרע און נאָך וועלכע שוואַרצע יאָהר. און היינט חתן־מתנות, אַ שטריימיל, אַ כזיבלען־היטילע, אַ טלית מיט שפאַניר“... (146).

סענדער. — אַ פאָר פרישע דעטאַלען צוגעקומען.

קלמן. — דאָס „חסידישע ייִנגעל“ (ווילנע 1897), — דער איינציקער אויסגאָב פון באַרימטען „פוילישע ייִנגעל“ — געדרוקט אָהן קיצורים און פאַרקריפלעגישען, גאָר אַזוי ווי דער מחבר אַליין הוט אים געוואָלט זען.

דער העלד פון וגערק גופא באקומט פון דער מאמען אף שבת פון דער דרשה „א יארמעלקע מיט שפאניער איבערנעניט פין א טשעפטשעקיל, וועלכעס זיא האט נאך צוריק מיט א יאהר פינעף, אויפ׳ן צדיק׳ס הבטחה, צוגעגרייט פינ׳ם מיידעלע וויינען״ (ז׳ 28). — ווען ער הוט שוין אנגעהויבען „גייען אין קלויז אריין, רייבען זיך צווישען דיא סקארבאוויע קלויזנער בחורים״, איז ער „אריין אינ׳ם טאטענס א פאאר פאנטאפעל״; „א האלאטעקיל, דערציילט ער, האט מען מיר איבערגעניט פינ׳ם אונטערשלאק, וואס פין דער מאמעס היפע; א יארמעלקע האב איך געהאט, ווארען אויף ראש־השנה האט דער רבי געגיבען דעם טאטען זיין אלטע ווייסע יארמעלקע, האט מיר דער טאטע אוועקגעגיבען זיין שווארצע יארמעלקע״... (52). — ווען מ׳רופט אים פון קלייזעל אהיים, „ווארען ס׳ איז געקיממען א שדכן מיט א פריווער״, שיקט מען אים צו „דעם טאטענס שבת׳דיגע זשיפעצע״ (59). — פון א פאר יאר גייט ער שוין „אינ׳ם מאטענס פאנטעפעל״, טראגט „א קאפטענדעל״ מיט „פאלעס וויא 2 פליגעל פין א זשוראוועל״, „ווייסע תחתונים״ מיט „בענדלעך״ און אפ׳ן קופ א גרויס „מיטצעל״ (82פ.).׳— חתונה־קליידער נייט מען פונזיינעטוועגען: „2 טערקעש־לייוונטע העמדער מיט 2 פאאר תחתונים; א סיראטשקען קאפטענדעל אויף דער וואכען און א איילקיטייעס אויף שבת און יום טוב; א וואטאווע פיסטרענע טשאיקע און א ראצעמארען ראזעוואללקעלע, איבערגענייט פין דער מאמעס התונה־איפע, נאר קיין ארבעל האט ניט געהאפט, האט מען אריינגעשטעלט א פאאר ארבעל פינ׳ם טאטענס א פאאר אלטע אטלעסענע, ווינטערדיגע תחתונים, וואס דער רבי האט זיי איהם געשיינקט צו זיין חופה דרשה־געשאנק. און א בערשידער טלית־קטן מיט א פאאר יאלעוועטשענע פאנטעפעל״ (84).

דער ר ב י נעמט ארויס „זיין זיידענע פאטשיילע פין דער זשיפעצע״ (160). — אף דער חתונה קומען „ער מיט דיא זיהן און איידעמס אין דיא יום־טוב׳דיגע זשיפעצעס און שטריימלען״ (165). — פאר׳ן אוועקפארען „האט מען געבראכט אין קלויז אריין 2 וועג־טיליבעס, מיט 2 סויבלענע לאפענמיטצליך, מיט 2 פאאר ווארימע, זאמ־

שינע פויסטען, פאר׳ן רבי׳ן מיט מחונצי׳ן״ (180).

דער מלמד „איז געזעססען אויוועגאן ביי דער הריבע אהן א קאפאטע, מיט פערגעלטען טלית־קטן.. א צעשפאל־טענע פערסאלעטע יארמעלקע אין פעדערען, וואס איז פון פערעלטערטע קנייטשען שוין אזוי איינגעשרימפען, אז זיא איז שוין מעהר איינליך אויף א פאקרעשקע וויא אויף א יארמעל־קע״ (19פ.).

אין פורימשפיל: „דער באדיונג אין א קאפטען מיט א ספאדעק איז געוועהן מרדכי״, „א פארשטעלט משרת׳ל אין א היפע מיט א שטערינטיכעל איז געוועהן אסתר״ (51).

אפילו א שרעטעלע איז א חיהלע „אין א יארמעלקע מיט א לייבסערדעקק אהן ציצית״ (30).

די יידען גייען דריי מינים כובע׳כ: „ספאדעק, קריינדעל, מיטצעלל״ (74).

דער בדחן אפ׳ן חסידישען יינגעלס חתונה: „מיט א שווארצער קרייקע אונטערגעגארטעלט טיף אונטערען בויך, מיט א צעשפאלטענעם דאשעק אינ׳ם קאשקעט, וואס דער דעניק איז שוין איינגעקלייבט געווין אויף זיין קאפ וויא איין אלטע יארמעלקע.. אונ מיט א פאאר גרויסע צערעפעטע יאלע־וויטשענע שטיוועל״ (94).

ווייבער גייען „געשלייערט אין יאמפערקעס, שטערנע־טיכלעך אונ פליערליך״ (29). — מ׳רעט דעם חסידישען יינגעל א שידוך: „געלט האט זיא אויך ניט, נאר א גארדיראבע־בגדי־מלכות! דהיינו: זיא האט גע׳ירשה׳ט דער קלאטשקעוואטער רבי׳צענס א וואטאווע לייבטיקעגאשיל אויף הייקעליך מיט איין איילקיטייענער קערטקע אין א פאסקעלע, אונ א ברוסטיך מיט שפאניער האט זיא נאך פון דער קאלטענעוואטער מאגיד׳קע״ (59). — די מחותנתטע איז להרוג ולאבד, „פאר וואס מע האט דער כלה קיין פעלענע מושקע ניט געגיבען״ (96). — דעם חסידישען יינגעלס צווייטע כלה קומט אונטער דער חופה „אינ׳ם גרויסען שטערענ־טיכעל מיט א מארענפאסענע איפע״ (165). — אפ׳ן מלמדס דערוואקסענער בתולה ווערט „העגג דאס לייבטעקענאשעל״ (27). — די דינסטמויד טראגט „א פאר אלטע שקראבעס פינ׳ם טאטענס יאלעוויטשענע פאנטעפעל־

(14). — די מלמדקע „האט ארויסגעשטעקט דעם קאפ אין א פערשמאלצעוויטע קופקע״ (19)[2].

דעם חילוק צווישען וואכענדיקען און יונטעוודיקען שטאט געפינען מיר אין דער פאלגענדיקער שטעלע: „יאקאס, דער ליעבער סוכות איז אוועק, וויא א ליטוואק פין ווייב און קינ־דער... פין דיא שטריימלעך איז געווארען גארעסענע מאזניצעס; פין די ראצעמארענע זשיפעצעס — פיסטרענע ברישליעקעס, פין שטערענטיכלעך — פערשמאלציוועטע יאמפערקעס;... פין פאנ־טעפעלעך — שקראבעס״... (44).

סענדער. — אלץ געמאלט מיט נישטשלעכטער בילדלעכקייט.

קלמן. — אין „וו ו ר ע ם א י ן כ ר י י ן״, געדרוקט אין שלום־עליכמס „יידישער פאלקסביבליאטעק״ (קיעוו 1888, 1889): ר׳ ל י י ב ו ו ו ל צ י ס שטייט פאר זיין שטוב „אין א יארמעלקע, פול מיט פעדערען מיט א ציצענעם חאלאט אין פאנטעפעל אהן קאבצים״ (I 72). — „א, טהייער קלימעקיל מיינם! וואס איז דען אין דיר ניט געלעגען? מיין ראצעמארען זשופעצעל מיט אוים געטריפעטע ארבעל, וואס האבען, מיט זייערע פאסמעס וואטען און ראצעמארע, אייסגעזעהן פונקט ווי יעקב אבינו׳ס געפלעקטע שטעקענס ביי די קארעטעס... מיין אפגעקראכען נאפאליאנקעלע, אדער חצי שבת׳ל, פון וועלכען די גארע איז שוין מעהר פאחאזשע געוועהן אויף א קניש, ווי אויף א ווארעניק... (און גערופען האט מען עס דאך „ווארעניקעל״...); ...א־נ־אפגעבליאקיוועטער גריזנער סאדעגערער שאל און א העמד מיט א פאר תחתונים, ביידע פון טערקישער לייוועגט״ (I 90). — א יידיש קינד, א „פויליש יינגעל״, איז „אין אלע ענינים דער אייגענער יוד, וואס דער טאטע... אינ׳ם הלך טראגט ער פון קינדווייז אן א יארמעלקעלע, א פערגעלט טלית־קטנ׳דיל, זומער איין איילקעטייען קאפטענדעל מיט א פאלבאן אויף אונטערוואקסען, מיט א האזען קאפעליושעל, און ווינטער א געשטעפט וואטאוועגע ברישליקעל מיט א גארניסען מאזניטשקעלע, אדער אקליין לאפענמיצעל״ (II 100). — „א יוד, וואס זיין גאנץ לעבען איז אויף זיין בארד און פאות קיין קעמעל מיט קיין בערשטעל מיט קיין שערעל נישט געקומען, זיין מאזניצע מיט דער

יאַרמעלקע האָבען שוין פֿאַרװעגען העכער אַ פֿוד, און ער, דער תּכשיט, האָט זײַ אױף קײן מינוט פֿון׳ם קאָפּ נישט אַראָפּגעלאָזט און זיך געטײַשעט מיט זײַ, גלײַך װי ער טראָגט אַ גילדענע קרױן" (104 II). — „דאָס נײַע קאַפּאָטקעלע צו די תּנאים איז געװע־זען אַ גרין־קאַמליעטענס" (111 II).

סענדער. — ס׳װאַקסט װי אַ לאַװינע!

קלמן. — מיט לינעצקין זענען מיר באַלד פֿאַרטיק. נאָך אַ פּאָר שורות אױס דעם „ב ל ב ו נ י ק" (זשיטאָמיר 1876): „פֿאָרין צו אַ גוטען יודען אין שטיפֿין איהם אַרײַן אונטער װײַלעכין אַ פּדיון׳דעל ב״פּ ח״י, אַ פּאָר אױסלענדערשע פֿאַנטעפֿלאַך, אַ מײַלאַנדער אַטלעסענער זשיפּעצעל"... (ז׳ 12); „מיר דאַכט, אַז דעם גוטען יודען איז גאָר נמאס ומאוס צו קיקען אױף זײַער פֿאַרשמאָלציװעטע יאַמפּערקעס" (13); „אַ פּאָר גרײַזעליך, מיט אײַן אײַלענקיטײַען זשיפּיצעל, מיט יוחטענע פֿאַנטעפֿעליך, מיט װײַסע תּחתּונים׳ליך און מיט אַ צעהראַסטעט הערצעלע"... (18); דער טעראַרעװקער ר ב י זיצט „מיטין לאַפּענמיטצעל פֿאַריקט אױף דער פּאָטיליצע" (22); באַ אַ געװיסען ייד „האָט ניט געסטײַעט דער ספּאָדעק" (25); „די ר ב י צ י ן האָט צו ריסין דער מלמדקעס שלײַער, דיא מלמדקע האָט אַראָפּ גיחאַפּט בײַם רב זײַן שלאָפּענמיטצעל"... (27); „אַ גרין װײַבעל מיט אײַן אָבגעבליאַקעװעטער אַטלאַסע־נער מושקע" (31); „אַ קראַנק װײַביל פֿון אַ יאָהר עטליכע אין צװאַנציג, מיט אַ שאַמאָװע פֿאַטשײַלעכין אױפֿין קאָפּ" (31); „אַ גאַנץ אַלטע געקאָרטשעטע יודינע מיט אַ נעלע יאַמפּערקע" (32). — אַף ז׳ 63 אַזאַ װיץ:

> אַ מאָל האָט מען דעם קאָפּ זײַער טײַער געשאַצט,
>
> פֿאַר אַ גוט שטרײַמעל האָט אַ הינדערטער גיפּלאַצט.
>
> אַ פֿופֿציגיר פֿאַר אַ גוט סױבלען מיטצעל,
>
> אַ פֿינעף און צװאַנציגער פֿאַר אַ ספּאָדיק מיטין שפּיטציל,
>
> אױף די פּיס האָט מען זיך ניט אױסגעקיקט גאָר,
>
> פֿאַר אַ פֿערציקער אַ פּאָר פּאַנטאָפּיל אױף אַ גאַנץ יאָר;
>
> הײַנט שפּילט דער פּיס אַ גאַנצע ראָלל,

מע מאַכט פֿון זײַנעס װעגין אַ געפֿאַרבטין פּאָלל.
שיך, שטיװעל, שטיװעלעטען און קאַלאָשען,
דאָס קאָסט אָפּ אַ יאָהר אַ שײַנער גראָשין!
דרײַסיג, פֿערציג קערבליך שוין גאָר ניט גירעס,
אין דעם קאָפּ טוט מען אָן פֿאַר אַ פֿינעף גילדענשטיק אַ קאַשקעט!
זאָל שוין דיגר פּיס פֿינעם קאָפּ טײַערער זײַן נאָך הײַנטיגע ישרנות!
איז מיר טאַקע אַ חידוש בנאמנות!!!...

סענדער. — אַ גאַנץ װוילער קופּלעט!

קלמן. — ענדלעך, אָף ז' 67: „דער יעניגער, װאָס װײסט ניט קײן צורת מטבע; ער טראָגט אַ גרויס אָפּגעריבען לאַפּען מיטצעל, איבער דיא אויגין, און אַז ער טוט אָפּ אַ קנײטש מיטין שטערין אַרויף, רוקט זיך אַראָפּ דאָס מיטציל אויפין האַלזאַנהאַקען, טוט ער אַ קנײטש אַראָפּ, פֿאַלט דאָס מיטצעל כמעט אויף דער נאָז; ער האָט אַ לאַנגען דאַרען האַלז און אינמיטען אַ קנאָפּ װיא אַ־נ־איי דיא גרויס, און דער קנאָפּ לופֿט אַלע מאָל אַרויף און אַראָפּ איבערין גאַנצען האַלז, אַזוי װיא קװעק זילבער אין אַ גלעזערין רעריל; אויפ'ן הארצין טראָגט ער אַ קישעלע; דיא פּלודערין זענין קורץ, און פֿאַרשפּיליעט אין אַ קרעמפּילעך; דיא זאָקין איז איינער אַ באַװלינער, און איינער אַ װאָהלנער, דער קאַפֿטין איז געשטיקעװעט פֿון אַלערלײַא צײַגין און אָפּ געבליאַקעװעט, און פֿון דיא פּאַנטאָפֿיל קריכט אַרויס דיא שטרויא; דער קאָפּ איז געגאָלט ביז דער הויט, און דיא צװײַ לאַנגע פּאות װיא דער גלות װײַזען אויס װיא מיט סמאָלע צוא געקלעבט צום קאָפּ; באַם דאַװענען שאַרט ער מיט דיא פֿיס, גלאַנצט מיט דיא אויגין, פּאַטשט מיט דיא הענט, און שרײַט מיט אַ װילדער קול, װיא אַ טיגער, בײַא איזהו װײַנט ער, און בײַא והוא רחום לאַכט ער, איין װאָרט זאָגט ער אַ מאָהל צװאָנציג, און אַ סך מורמעלט ער גאָר אָפּ, אַז מע פֿערשטײט ניט אַ האַלב אות. אין בײַא דעם אלומען אָרט איהם גאָר ניט, װאָס מע לאַכט פֿון איהם, תמיד האָט ער אין זיך דאָס װערטיל: „יאַק רײַדעלע טאָ רײַדעלע, אביא דאָברא מײַנעלע", —אָט דער הײסט אַ װ י ל ד ע ר י ו ד"...

סענדער. — דער פּורטרעט לוזט זיך מאָלען.
קלמן. — „דער פּריטשעפּע" (אַדעס 1876):

„דער שקאָנטיסט װאָלט שוין אפשר אנטליגען דעם אָפּגעקימענעם בעל הבית אַ קערבעל אויף זײַן יום טוב'דיגער קאַפּאָטע, האָט ער זיך אָבער קײן הערץ ניט, איהם צוזעהן יו"ט אין שיהל אין זײַן װאָכעדיגער בורקע" (9). — „אַ װאָלװעל אַטלעסען קאַפּאָטקעלע (איך מײן מיט אַ שפּאַלט...)"... (19). — „אַ בײַגאַ־טעל אָנגעשלאָגען מיט ממון קרח" (24).— „עטליכע העמדער אין ב"ח און פּליעדערליך אין תלמוד תורה" (42).

„אַ גרויא יודעל מיט אַ רויטער נאָז,
אין אַ פּאָאר בריללען פון בלאָחלעך גלאָז,
אין אַ צילינדער מיט אַ לאַנגען טווין —
דאָס הייסט: איך בין אהער אונ אהיען...
איך בין אַ חסיד, אַריסטאָקראַט אונ דאָס"... (44).

„אַזוי דריי איך מיך תמיד מיט אַ זאָנטיג אין האַנט" (45).— „זיך אַרויס־נעחאַפּט פון דער מלוה מלכה נאָר אין איינע קאַפּטענדליך" (49). — דער רבי' נייט „אין אַ גוטען פּיקסענעם טיליפּ מיט וואַרימע פויסטען" (49).— „קיין פלוּ־דערליך טראָגט ער נאָך ניט" (62).

„ד ע ר ב ײ ז ע ר מ אַ ר ש ע ל י ק" (וואַרשע 1879):

אָט געהט דאָרט אַ מאַמזעל,
ווי דאָס גרעזיל גרינען,
זאָר איז זיא ווי אַ פּעל,
מיט אַ גרויסען קרינאָלין.
אַפּילו דיא הסידישע דרופּקעס
ווילען שוין גאָר אין קעך ניט טהון,
זיא געהט שוין אויך אין סקרופּקעס,
אין קוקט, ווי פייגיליך פליהען!... (I 14).

וואָס טויג דעם חסיד דעם טלית קטן,
אַז ער טראָגט שוין אויך אַ וועסט?

דער חסיד בייט דיא שקראַבעס
אויף אַ הויכען אַפּצאָס (I 15).

אין אַז ער הייבט איהר אָן צוא מאַכען
דאָס אויבער קלייד,
אַזוי באַלד הייבט זיך אָן דערפון אַ רייד,
אַז ציא מוז זיך נאָך שלעפּין צוויי אַרשין,
עס פּאַסט אַזוי אַקייגען דער וועלט צו טהון.
אָן דעם געהט זיא ניט אונטער דער חופּה.
דאָס האָט נאָר געמאַכט דיא מאָדע, דיא קלופּה! (I 20).

אַז מעהאָט אַמאָהל געטראָגען שיך אין פּאַנטאָפּיל,
האָט מען געגעסין מיט הילצערנע לעפּעל,
אויפּין טיש מיט אַ ערדענע שיסעל,
מיט אַפּעטער יאָך אין ניט קיין ביסעל.
היינט טראָגט מען שטיוועליך מיט זאַקאָלישקיס,
אין מיט זילבער עסט מען אָלישקעס!...

מיט לייווינטינע הויזין גאָר פאַר ווייניג געלט

האט אמאהל א יוד פארבראכט דיא גאנצע וועלט.
היינט בעציהט מען הויזין פון אויסלענדער פאבריק,
און זייא ווערין צעריסען טאקע אין אויגען בליק...

אז אונזערע עלטערן האבען דערפין ניט געוויסט —
א גארעבאלדי, א שלאפע, אין א בראשעק אויף דיא בריסט, —
האבען זייא א-נ-אמת גיט פארבראכט דיא צייט.
א געזונטען געפינט מען צווישען דיא אלטע לייט.
היינט פליהען מענשעליך אזוי וויא פליגען אין גאס,
מיט א הוט, א זאנטיק, און אין מויל א פאפיראס!... (ז 22).

דער מיט'ן קאפטען אין דיא מיט'ן פראק
הלעבען צווייא גלייכע מחותנים (ז 35).

אויב א קערצער ראק קען דיא בילדונג ציא זיך אנלאדען,
אט נעם איך מיין אלטע קאפאטע אין הייס זיא איינטערשניידען.
אט נעם איך דיא ווייסע תחתונים אין שטיקעווע ציא צום סוף,
וועל איך זיך שוין באלד ווערען א גאנץ הייסער פהילאזאף.
נאר איך ווייס, דער אמת איז ניט אזוי,
דיא בילדונג געפינט זיך ניט אן קליידער.
מע מעג טראגען א שליאפע פין שטרויא,
קען מען ערשט זיין א בעדער! (ז 37).

א מאנטעל איז שוין אויך אויף געניים,
אין א מופטע אויך אויף דער האנד. (ז 47).

געדענקסט דוא האטשע
דיין ברישליעק אויף קלאטשע
אין דעם עלקעסטיינעם קאפטען אויף אייקעלעך?
היינט ביסט דו גאר א פראנצויז
מיט א לאנגען הויז
אונ מיט א פאר קערצע פייקעליך! (ז 36).

און, אלס צוגאב, א פאר שטעכווערטלעך אויס „ד ע ם ו ו ע ל ט-ל ו ח פינעם יאהר אין-כסף" (אדעס 1883):

„אין א פיד איז דא צוויי פוילישע ספאדקעס, אין א ספאדיק איז א פאר פאנטאפעל, אין א פאר פאנטאפעל איז צוויא שיניאנעס, אין א שיניאן איז צווייא לאפענמיצלעך, אונ א לאפענמיצעל איז פינעף פינט מיט א פערטיל" (ז' 10). — „דעם רבין ר' דנא שאול'ס מיצעל איז אלליין ארימגעקראכען אכצען יאהר נאך זיין פטירה, דעם גרויסען ר' גאדי'ס זשיפיצע איז לעבעדיגער הייט אין הימעל ארייין, דיא פרימע יענטעלעס יאמפערקע הייגט פאר אסטענגע ביא

ר׳ אברהמי׳ל חיריקס ספּאָרעק, דעם אַלטען ר׳ אָהרצי׳ס קאַפּעליש איז אַ לאָקשען טאָפּ בײַם מלאך הגורגדה״ (11). — „פּליצים ריקט זיך אַ מחותּן מיט אַ ראַצעמאָרענער קאַפּאָטע״. (18). — „ר׳ וואָלף קיצי׳ס פּלעגט אָפּט פּער־ליערען דיא פּאַנטאָפּעל, ר׳ נחמן האָראָדענקער פּלעגט זיך טובלען אין דער יאַר-מעלקע״ (20). — „ר׳ שמואל קאַמינקער האָט געטראָגען אַ זשיפּיצע מיט צוויי־ערלייא סטראָקעס״ (21). — „וויא נעמט מען אַ בּורנוס פֿון דראַפּ? וויא וועט זי נעמען אַ קרינאָלין אויף אַכצעהען רייפֿען? ווער וועט איהר אַ סיטקע אויף ביסער אויסשלייפֿען? היינט אַ גאַריבּאַלדי, אַ שליאַפּע דאַרף זי דען ניס?״ (49). — „פֿאַר וואָס געהט דער רב אין דער וואָכען אַ שטריימעל״? (64), „וואָרען די רבצין געהט אין ספּאָדיק״ (65).

סענדער. — ערשט, מסתמא — יעמוד ר׳ אײַזיק מאיר דיק!

קלמן. — ווולסט געוועזן אַ גוטער מאַרשעליק...

סענדער. — דער איינפֿלוס פֿון די לעצטע ציטאַטען...

קלמן. — דעם ווילנער פּיאָנער פֿון אונדזער נײַער ליטעראַ-טור קומט אַ גרויסער יישר-כח פֿאַר דעם קליינעם טראַקטאַט, וואָס מיר געפינען, וועגען דער יודישער קליידונג, אין זײַן „ר׳ שמאַיע דער גוט יום טוב ביטער“(ווילנע 1887):

„עס איז שוין מעהר אַלס פֿופֿצעהן יאָר, דאָס מיר יודען האָבּין גיענדערט דאָס קליידונג.

„פֿופֿצעהן יאָר צוריק איז דײַן מוטער גיגאַנגען אַ לייַבּיל מיט קישקעס, אין פּאַנטאָפּיל מיט בעשמיטע קאָרקעס. דער קאָפּ וואַר גיגאָלט דורך אויס גלאַט, וויא היינט בײַ דיא נײַע וועלט דער קין באַק, דאָס הייסט דיא מאָרדע; וואַר אַרום גע-וויקעלט מיט אַוואָלענע טוך, וויא דער קאָפּ פֿון אַטערק. אויף דעם האַלז איז גיהאַנגען אַזוט פּערל אויס גיפּיצט, אָדער אַ האַלז באַנד פֿין פּעריל שטיקליך און קליינע פּערעליך, וויא עס טראָגין היינט דיא חאָרטעס. גאָר פֿון אויבען אַסובב האָט זיא געטראָגין אַוויַס לײַליך...

„אונזער מענליכער גאַנג וואַר דאַן אויך זייער ווילד. ווײַסע זאָקין. שמוציגע שיך. אַלאַנגע זופּעצע. אַ דעליע. דאָס איז נאָר גיוועזן אַשפּיל צאַצקע פֿאַר דעם ווינד. זיא האָט ניט געשיצט ניט פֿון היץ און ניט פֿאַרשטעלט פֿאַר אַשטו-רעם. דיא לאַנגע אַרבּעל וואַרין ניט צום אָן טאָן און דיא פּאָ-לעס ניט צום אײַן וויקלען זיך.

„נאָך מער פאַר אַלץ וואַר לעכערליך אונזערע פינף היטלען.

„דיא פינף היטלען וואַר איינס דאָס שטריימיל. דער ווערך וואַר סאַמעט און אונטען וואַר זיא בעלייגט מיט סויבעלענע אָגאָנקיס, און ווייל עס וואַר פיל עקעליך, וואָס זעניך גיוועזן גידעקט איינע איבער דיא אַנדערע, ביז עס האָט אויס גיזעהן וויא אַקליינער שטראָם וואַסער, האָט מען עס גירופין שטריימיל. דיא היטעלע וואַר קודש קדשים. מען האָט איר נאָר געטראָגין שבת און יו"ט, אַחתן אונטער דער חופה, און פורים צו דער סעודה.

„דיא צווייטע היטעל וואַר אַקייליכדיקע פון אַ גוף סויבעל. מען פלעגט זיא טראָגין חול המועד, אין ראש חודש אין ל"ג בעומר, און אויף אַ שמחה. אַבעל דרשער פלעגט זיא טראָגין אין דער וואָכען.

„דיא דריטע היטעל וואַר אַקיילעכדיקע, אָבער פיל שמעלער, הינטען אויס געשניטען. מיהאָט איר גערופין האַלבע לבנה, חאַבאַדניצע, ווייל דאָס פלעגין טראָגין חסידים, קלויזנער און בטלנים.

„דיא פירטע וואַר אַ קלאַפּאָווע היטעל. זיא האָט גיהאַט דריי קלאַפּעס אָדער דריי לאַצען. איינע אַברייטע און אַלאַנגע פאָרינס, און צווייא קלענערע בייא דיא זייטען. זייא וואַרין בעלייגט ענטוועדער מיט סויבעל, מיט עלק אָדער גאָר מיט פיקס. דיא היטעל האָבין גיטראָגין על פי רוב בעלי עגלות, וועגס לייט, בעלי בתים בשעת זייא פלעגין גיין אין מרחק.

„דיא פינפטע היטעל וואַר דיא ראָגאָווקע אָדער אויער היטעל. פון פאָרינט האָט זיא אויס גיזעהן ווי אַשטריימעל, פון הינטען וויא איין קלאַפּאָווע היטעל. פון פאָרינט האָט זיא גיהאַט אָגאָנקעס, און הינטען צווייא קלאַפּעס אָדער אויערין. די וואָלינער רופען דאָס חצי שאַבעתיל. און דער חצי רב. וואָס וואַר דער גרעסטע גלייכוועמטיל זאָגער, האָט דאָס גערופין מתושלחס היטעלע[3]... אין אַזוי אַ היטעל פלעגין צו גיין בעלי בתים גבוהים, סוחרים, פּאָדראַדציקעס און דאָס גלייכין. זיא וואַר אַסויבילנע, זיא פלעגט קאָסטין גאָר דיא געלט.

„דיא קירזנער פלעגין אין אַלע דיזע היטלען אָן שפּיגעווען אַלערליי האָר פון אַלערליי באַשעפעניש. ניט איינע פון זייא האָט גיטויגט אין אַרעגין, אין אַשנייא, אויך ניט אין אַפּראַסט. פשיטא שוין ניט אין דעם טאָג, ווען עס האָט גישיינט די זון, דען וואָס נאָך אין דער וועלט שאַדעט אַזוי פוטער וואַרג, וויא זון שיין, בפרט ווען זיא איז נאָך צו גישטרייכט. דיא היטלען האָבין מער ניט גיטויגט נאָר צו גיין אין שול אַריין, אין בית המדרש, אַרויס צו חאַפּין זיך דיא לבנה מחדש זיין אָדער א'יף אַ תנאים גיין, אָדער אַ חתן גיין זעהן, מקבל פנים זיין, אָדער גאָר יום טוב ביטען. דאָס האָט זיא גימוזט זיין צו גידעקט מיט אַפּאַרצעלקע אום זומער, דאָס עס זאָל איר ניט שאָדין דיא זון, אין אים ווינטער, דאָס עס זאָל איר ניט שאָדין דער שנייא.

„ר' שמאַיע האָט גיהאַט אַלע פינף היטלען... אַגאַנץ זומער זענין זייא אַלע גיהאַנגען ביי זאַמען אויף דער וואַנד צו גידעקט מיט אַ שפּינען גיוועבע. דען ער האָט זומער גיטראָגין אַקאַפּעליש. קאַפּעלישען וואַרין דאַמאָלס צווייערלייא. איינערלייא, וואָס עס האָבין גיטראָגין יונגע לייט. דיא פאָרמע וואַר אַ הויך קעפּיל מיט אַ ברייטע ראַנד. אונ דער אַנדערער סאָרט וואַר אַ קעפּיל אַ פּיצינקעס, קאַליכדיג, וויא אַ יאַרמעלקע, אונ דער ראַנד וואַר ברייט וויא אַפּאַראַסאָלניק. שוואַרצע שנירלעך וואַר דורך גירוקט דורך דעם קעפּיל אונ דורך דער ראַנד, דאַמיט דיא ראַנד זאָל ניט הענגען איבער דיא אויגען. ערב תשעה באב האָט מען דיא שנירלעך אַרויס גיצויגען, און דער קאַפּעליש איז אַראָפּ גיהאַנגין ביז דיא אַקסלען. נון פאַר שטייט זיך זעלבסט, דאָס אונזער גוט יום טוב ביטער האָט גיהאַט אַ קאַפּעליש פון צווייטען סאָרט.

„דיזער גוט יום טוב ביטער האָט גיהאַט איינע מאָרענע זופּעצע אין קוויאַטען, וואָס ער פלעגט איר מער ניט צו ניצען וויא אום יום טוב. זיא וואַר זייער אַלט, אָבער דאָך גאַנץ. דער בוזעם וואַר בעלייגט מיט געבלימטע פאַסעמאַן אונ האָט זיך פאַר שפּילעוועט מיט זילבערנע האָקין. אונ דאָס גלייכען וואַרין אַזוי ,דיא אַרבעל. דיא קעשעניס וואַרין אַרום געניייט מיט רימען, כדי זייא זאָלין זיך ניט רייסען פון דיא בוטעל-

קעס בראַנפֿין, וואָס ער פֿלעגט אין זײ אַרײַן שטעקין, בשעת ער פֿלעגט גײן גוט יום טוב ביטען. זיא וואַר אונטער געשלאָגין מיט באַרכענט מיט געלע פּאַסין.

„נון, מײַן טײַערע לעזערין, קען איך דיר געבין דער צו נאָך באַרײש זײַנע שיך און זײַן דעליע...

„זײַן דעליע איז געוועזן וויא מען זאָגט אַמעסיר אָן אַשטיל, וואָס עס פֿעלט דער קלינג. דען זיא וואַר אַצוריסענער אונטער און אויבער שלאַק. זיא האָט אין זיך געהאַט אַלערלײא שטיקלעך וויא אײַן חלה טישטיכעל: זיא וואַר געלאַטעט מיט שטיקליך גראַדיטער, אַטלעס, הויזען צײַג, לאַסטיק, דיבעט, קיטײַג, מאָרע. דיא טאַשמעס וואַרען האַיועלנע און רעכט שמוציג.

„זײַנע שיך וואַרען זײער גרויס, אַלט, געלאַטעט, און זײא וואַרין ניט גערײניגט פֿון פֿראַנצויז אָן. ווען ער וואָלט זײא ניט געוואָרפֿען עפּטער דער ווײַב אין קאָפּ אַרײַן, וואָס דורך דעם פֿלעגט זיך דיא בלאָטע פֿון זײא אָפּ צוא שאָקלען, וואָלטען זײא געוועזן אַזוי דיק און גראָב, וויא קאַזוומס פּאַנטאָפֿעל" (17—23).

„יום טוב אין דער פֿריא נאָך דעם דאַוונען פלעגט מען איהם צוא זעהן, וויא ער גײט אין זײַן ליבע זופּעצע, שטרײַמעל, דעליע איבער דיא גאַסין און מאַכט גרויסע שפּרײַזען"... (ז' 25); „איז אָבער געוועזן אײַן רעגין, איז ער געגאַנגען דיא פּאָלעס פֿון דער זופּעצע פֿאַר קאַשערט מיט דיא פּאַסקעוואַטע באַרכינט אַרויס. דיא דעליע וואַר אום געקערט און פֿאַר דרײט אונטער דעם אָרעם. דיא געדאָפּעלטע לאַנגע רעמאָנישע פֿאַרצײלע, וואָס וואַר בײַא איהם דורך גערוקט דורך זײַן גאַרטעל, און האָט געגרײכט ביז דער ערד, וואַר פֿאַרשלוםפּערט ביז דיא קניא. דאַן איז ער שוין ניט געגאַנגען, נאָר געלאָפֿען"... (ז' 26).

סענדער. — אָ לעבונג אַף דײַן קופּ, — ווי די וואַרשעווער יידענעס בענטשען, דאַנקענדיק פֿאַר אַ טובה. הוסט מיך פּשוט מחיה געווען — געעפֿענט די אויגען, וואָרען עס הוט זיך מיר שוין אָנגעהויבען מישען דער מוח.

קלמן. — קלאָרער געוואָרען אַ פּאָר זאַכען, ס'וואָר?

ווײַט ר. — „דער ליטוואַק אין וואָלינען״ (ווילנע 1870):

ר׳ מענדעל שוסטער „וואַר גיקלײדעט וויא אײַן רעכטער בטלן, דאָש הײסט אין אַזופּעצע מיט אַברײטין זײַדען קיטײַענעם גאַרטיל, אין אַקאַפּעלוס, וואָש וואַר מיט אַקלײן קײַ־ליכדיקעס קעפּיל און מיט אַברײטין ראַנד, וואָש באַפּעסטיגט צום קעפּיל מיט שוואַרצע שנירלאַך, און דער צוא נאָך אין אײַן קעמעל האָרענע דעליע״ (ז׳ 12). — „די באַלעבאָסטע זעלבסט״ איז „געקלײדעט זײער רײַך, אין אַטײַערע בינדע, אין בורלאַנטענע אוירינגלאַך״ (22). — דעם ליטוואַק הובען „אינגלאַך... גיצופּט פּאַר זײַן חצי שבתיל (ראַגאָפּקענע היטעל)״ (23); צו דער חופּה טוט ער אָן „זײַנע שבתדיקע בגדלאַך, דיא שטרײַמעלע, אַ ווײַסע העמד״... (24)

„ר׳ טרײַטעל דער קלײנשטעטעלדיקער נגיד״ (ווילנע 1872):

„נעם איך מיר דיא פּרײַהײַט צו דאַבאַווען דאָ צו דער בעשרײַבונג פון דיזעם ר׳ טרײַטלען נאָך אַדריטע זאַך, און דאָש איז זײַן קלײדונג, דען דיא קלײדער זײַען אימער אײַן טרײַער שילד (ונאַק) פון זײער טראָגערס ראָלע, וואָס ער שפּילט אויף דער וועלט טעאַטער אָדער אויף דעם לעבענס ביהנע (שצענע), אפילו בזמן הזה, וואָש מען גײט אָן גיטאָן טײַך (אַזו, למשל, דער, וואָש איז נור אײַן שייף ועייל און שייף ונפיק (אַ־רײַן אינ אַרויש גײער) אין בית המדרש, גײט ניט אין לאַנגע מײַטקעס און טראָגט לאַנגע קלײדער, אײַן היפּך פון אײנעם וועלטליכין, וואָש טראָגט קורצע קלײדער און לאַנגע מײַטקעס; איז ער נאָך אַשטיקיל למדן, טראָגט ער אַ היטעלע אָן אַקאַזוראָק; איז ער אַרעכטער למדן, טוט ער זיך אָן אין אַטלעס אום שבת. און אַזו אויך ווער עס האַלט זיך נאָר בכלל שײנער איד, גײט אַלץ נאָך אין זײַדען צײַג, און דער צו נאָך אַנאַ־טעל פּאַר גנבעטערהײַט), און פשיטא שוין ראַמאָלס, אַלס מען איז נאָך גיגאַנגען גיקלײרעט אידעש, וואָש דאַן האָט יעדער פּאַלב און יעדער קנײץ אין בגד געמאַכט אַ גרויסין אונטער שייד צווישין אַלער האַנד מענטשין. אויך וואַר אײַן גרויסער אונטער שייד צווישין אײַן אויער היטיל

טרעגער און צווישן אַ ח אַ ב אַ ד נ י צ ע טרעגער, צווישן איין ק ו ב ע טרעגער און איין ד ע ל י ע טרעגער.

„דיא ג׳עסטע ראָלע אָבער האָט געשפּילט אונטער דיא אידעשע קליידער גראַדע דאָש קלענסטער בגד, און דאָש וואַר דער גאַרטעל. ער וואַר דער ריכטיגער גראַדען צייגער פון דער הייסקייט אין אידעשקייט, וויא דער טהערמאָמעטער איז דער ריכטיגסטע גראַדען צייגער פון דער הייסקייט אין דער לופט, נור מיט זיינעם שטייגען, דאָש דיא לופט הייסקייט האָט געשטיגין, און דער גאַרטעל פלעגט נור צו צייגין מיט זיינעם זינקען, דאָש דיא היץ פון דער פרומקייט האָט געשטיגין, דען וואָש נידעריגער מען האָט גיטראָגין דעם גאַרטעל, וואַר עס אַלץ מער בעוויין, דאָס מען איז פרימער, און וואָש מען האָט אים גיטראָגין העכער, וואַר עס אַבעוויין, דאָש מען איז אַלץ מער וועלטליכער.

„רבנים פלעגין אים צו טראָגין דאַהער אונטער דעם נאָפּעל; בעלי בתים לומדים גראַדע אויף דעם נאָפּעל; יונגע לייט לומדים איין עטוואָס איבער דעם נאָפּעל; וועלטליכע האָבין אים גיטראָגן שוין אונטער דעם הערצע; איש גילאַסענע האָבין אים שוין גיטראָגין איבער דאָס הערץ.

„נון, אונזער ר׳ טרייטעל האָט גיטראָגין דעם גאַרטעל אויף דעם גאַרטעל, דאָש הייסט וויא אַבאַלעבאָז אַגרוישער למדן, דער צו נאָך זייער ברייט, און אום דער וואָכין פון זיידענק טייא און אום שבת פון קמלעט. דער צוא נאָך איז ער גיגאַנגען אין שיך מיט ווייסע זאָקין, אין אַ זופּעצע מיט האָקין, אין אַהיטיל אַהאַלבע לבנה, וויא אַכשרה נשמה״ (ז״ו 16—18). — „און וויַיל ער האָט זיך שוין ווירקליך געהאַלטין פאַר דעם באַלעבאָס פון דעם שטעטיל, פלעגט ער זיך שוין ערלויבין גיין אין גאַס אין אַשלאָפראָק, און אַזוי אויך צו קומען אין בית המדרש אָדער אין שול אין דעם״ (ז׳ 19).

„חייציקעל אַ ליין״ (וויל. 1887) 18: „נון וואַר שוין ראַן אונזער חייציקל אין דיא ערשטע מדרגה, ער איז גישטאַנען אין שידוכים. דער מויציטער האָט געהייסין, אַז מען זאָל איהם מאַכין אַ ווּפּיצע מיט פּאַשעמאַן, מיט געשפּיליוועטע

אַרבעל. ער האָט איהם אָהן גיטאָן אין איין טלית קטן, און האָט איהם אויס גיטאָן דעם האַלדזטוך, און האָט איהם אָהן אָנגעטאָן אַדעליצקע מיט לאַנגע אַרבעל מיט טאַשמעס און האָט איהם איין ביסעל דעם רוקען אויס געקרימט, דיא פאות אויס געצויגען און דיא היטעל אין האַלבען קאָפּף, דען ער האָט שוין גוט געוואוסט דעם אוביאָר פֿון איין בחוריל, וואָס ער איז איין קאַנדידאַט אויף אַ שידוך צו טאָן"...

„עוזר צינקעס און דיא ציג" (ווילנע 1868):

„אָקערסט געמאַכט אַמויצה, די זופּעצע מיט די האָקען אָפּגע-שפּילעט"... (ז' 12). — „ער האָט געקענט אויס שטעלען גאָר אין אַקורצע צייט דרייא איידעמס אין מזרח וואַנט פֿון גרוי-סען בית המדרש אויפּאָלנע פֿאָרמע, דאָס הייסט מיט פּיקסענ-פּוטערס, וואָס וואַרען מיט לאַנגע אַרבעל, מיט טייערע שוי-בעלנע היטלען קיילעכדיקע"... (10).

„דיא קרעמערקעס" (ווילנע 1865): „ר' הושיע אַליין איז זיך גיזעסין אין זיין שלאָף צימער, אין איין טלית קטן און אין איין שטריימעל אָן גיטאָן, און האָט זיך גיזאָגט הושענא רבעדיקע זאַכין" (12). — „איז אַריין גילאָפּין אין שטוב מיט אַגרויס לאַרעם און גע-ווײן איין יונגער מאַן פֿון אַיאָר צוויא אָדער דרייא און צוואַנ-ציג, בלייך און צווא שראָקין, אָן אַהיטעל, אָן אַגאַרטעל" (24). — „האָט זי אים צו געוואָרפען דעם קיטעל מיט דער יום כפור היטעלע... צום אומגליק, אָבער, האָט געפעלט דער יום כפור גערטעלע, דען גאָלדע מינע האָט אים גענוצט אַגאַנץ יאָר פֿאַר אַסגולה: זיא וואַר מעוברת און האָט אים געהאַלטען אַרום געבונדען אַרום זיך, און ווייל איצונד וואַר ער ניט צו געפינען, האָט זי אים צו געוואָרפען אַשלייער" (49). — „זייא וואַרין געקליידעט גאַנץ פּראָסט, אָבער מיט גרויש גישמאַק. זייא האָבין ניט גיהאַט אויף זייערע העלדזער קיין פּעריל, קיין בורלאַנטען, קיין גאָלדענע קייטין, נור זייער לייכטע זיידענע פּאַציילקעס. דאָס גלייכין האָבין זייא גיטראָגין אין זייערי אויערין נור קליינע גאָלדענע רינגעלאַך, קוים האָט מען נור באַמערקט אויף זייערע ציכטיגע פּינגער דעם ציטערענדע. שיין פֿון איין רובין אָדער פֿון איין טאָפּאַז, וואָש וואַר איין

גיפֿאַסט אין איינעם קליינעם גאָלדענעם פינגעריל, וועלכער עס
האָט זיך אָבער באַלד ווידער פֿאַר דעקט מיט דעם שנייא
ווייסין שניפטוך, וואָש אין זייערע העני, וויא עס פֿאַר דעקט
זיך דער שיין פֿון איין גלענצענדען שטערליין מיט דעם
שלייער פֿון איין לייכטין וואָלקען. דען דיא איידעלע מיידכען
אונ פֿרויען פֿון דאַמאָהליגער צייט האָבין שוין דאַמאָלס
טכל גיהאַט אויש צוא מיידען דעם אַזאַיאַטשען (ציגיינסקען)
פוץ, דאָש הייסט דיא פעריל, דיא בורלאַנטען, דיא גאָלדענע
קייטין, וואָש עס פוצען זיך אין דעם אויש נור די
פראָסטע האַלב רייכע פֿרויען, וויא איינע פופע (לאַלקע), אונ
שלעפין זיך אין דעם אום אויף דיא גאַסין, גייען אין דיא שו-
לען, אונ אויף חתונות, אונ אין גיזעלינשאַפֿטען, אונ זייא זע-
הען אין דעם אויש, וויא דיא האַנדעלענדע פֿרויען, וואָש טראָ-
גין עס אויף זיך מער צום פֿערקויף אַלס צום פוץ" (34). —

„גאָלדע מינע האָט זיך אָן געטאָן אין ווייס זיידענע קליידער,
וואָש וואַרען געווירקט (אויסגענייט) מיט גאָלדענע אונ זיל-
בערנע בלומען. אויף איר קאָפ האָט געפלימערט (געפֿלאַטערט)
איין פֿלאָר, וואָש וואַר בעזייט מיט גאָלדענע אונ זיל-
בערנע פונקטען. זיא האָט דאַן אויש געזעהען וויא איינע ווייסע
לילע (ווייסע רויז), וואָש איז בעשפריינקעלט מיט דעם מאָר-
גען טויא, וואָס איז בעשטראַלט פֿון דער קוים אויפגייענדע
זון... מיט דער אַנדערע האַנד, אין וועלכער זיא האָט געהאַל-
טען איין ווייסע באַטעסטע נאָז פֿאַציילקע, וואָש וואַר בעזוימט
מיט איינעם גאָלדענעם פרענג, האָט זיא נעשטילט אונ געוויסט
איהרע טרערין" (48).

„רויזע פֿינקעל דיא בעל אכסניעטע"
(ווילנע 1874):

„ער גייט געקליידעט וויא א ז"ב אין לאַנגע קליידער
מיט אַטראָסצענע... ווען מען שמעקט טאַבאַק, האַלט מען שוין
אויך איינע נאָז פֿאַציילקע, אום זומער אין האַנט לעבין דיא
טראָסצינע, אום ווינטער אין קעסענע פֿון דעם לאַנגען פֿוטער-
נעם פאַלאַטאָן... און לאָזט זיך זייער אָפט זעהען שבת ביייא
טאָג אונ יום טוב פֿאַר נאַכט אין טויער פֿון הויף אָן געטאָן
אין אַשלאָפראָק פֿון מאַטעריע אונ וואַגט זיך דער מיט אַרויס

זעלבסט אין גאַס, אונ ווער רעט שוין אין איין נאָהענטע קלויז, גלייך וויא ער וואָלט געוועזן איין וועלט בירגער" (58.). — „עפּעס איין מין ירושלמי אָדער איין ארץ ישראל בעקעל, דאָס הייסט אַזוי איין שנאָרער, וואָס גייט אין אַברייטען לאַחמאַן מיט איין בּרייטען גאַרטעל אונ אין אַהיטעל, וואָס איז פאַחאָדזע צוא איינעם טירקעשען פּעס" (11). — „אַזוי ערלויבּט זיך אָפּט מאַנכעס מיידכען, אַקרעמערקע, אַז זי מעסטען געאַרבּעטע גאַט-קעס איינעם יונגען הערען בייא אים אין שטאַנציע, דען וואָס טוט מען ניט צו ליב פרנסה" (13).

„ד ע ר א ו נ צ י ט י ג ע ר ב ע ז ו ך" (ווילנע 1878): יידישע פּרויען „געקליידעט גאַנץ גראָטעסק לעכערליך), זיינען בעהאַנגען מיט שמוק (צירונג) גאָר איבער דיא מאָסען (אָן אַ שיעור), טראָגען צווייערלייא אוירינגלעך, איין פּאָר אין דיא אויערען, דיא אַנדערע פּאָר אָנגעצעפּעט אַביסעל העכער אָן דיא ציפּקעס; דער האַלדז איז פּערהאַנגען מיט גאָלדענע קיי-טען ביז דער פּאַסניצע, מיט שווערע אויבלען, מיט בינט פּע-ריל, מיט שניר קרעלען, מיט שניר בּרוסטין, אונ זעהען אַלזוי אויס פּיל מעהר אַלס איינע אויסגעפּוצטע דאָקע (פּיגורקע), וואָס איזט אויסגישטעלט אַלס שילד (זנאַק) אין דעם פּענסטער פון איינער בודע (קראָם), אום צו צייגען, דאָס דאָרט איזט צו בעקומען דיזעס אַרטען סמוק (צירונג), אַלס איינע הויז פּרויא אָדער פּרייאַליין פון שטאַנד" (5). — „עס איזט אַריין אין שטוב אַיונג ווייבּיל אין אשוואַרצען צו הייא (אויבער מאַנטעל) מיט קעץ בעלייגט" (47). — „עס ליגט אין שעפּעט צעהען שטיקלעך לייווענט, פּינף סאָק טיילקעס, אונ מעהר אַלס פּופציג פּאָר וואָלענע מיצקעס אונ זאָקען" (49).

„ד ע ר פ ל ע ט א ו י ף ש ב ת" (ווילנע 1872) 3: „אין יענער צייט, אַזוי וויא אַרום חנוכּה, אין דעם יאָר טויזענד פּינף הונדערט, איז גיקומען קיין מעץ פרייטיג פאַר נאַכט אַיונגער מאַן פון אַיאָר פיר אונ צוואַנציג, אָנגעטאָן אין אַלייוועטען לייבּשטערדאַק (קאַפּטען) מיט אַלייוועטען קלומיק אויף דיא פּלייצעס".

„ד ע ר א י ד ע ש ע ר ש ט ו ד ע נ ט יוזעף לסעמעניצקע" (ווילנע 1872): „יעדער באַזונדער ברויכט צוא האָבּין איינעם סאַמעטע-

נעם מאַנטיל, און דער צוא נאָך דרײַא פילץ טוכענע" (4). — „עטליכע אײלין לײַוועגט אויף אַפּאָר שטאָנען" (6).— „האָט מיר גיקויפט אַנײַע היטעלע, האָט מיר געלאָזט מאַכין אַפּאָר הויזלאַך, אַפּאָר שטיוועלאַך" (8).— „פלעגין מיר זײער אָפּט אויש צוא העלפין אין אַפּאָר שטיוועל, מײַטקעס"... (11).

„א ײ נ ע פ ע ר ד ר ײ ע נ ע ס" (ווילנע 1873): „דער צו וואַר זיא געקלײדעט אין זײער טײַערע קלײדער... און האָט גיטראָגין אויף זיך זמוטען פעריל און עטליכער לײא פּאָר אוירינגלאַך און אַזוי פיל פינגערלאַך צו צווײא צו דרײַא אויף יעדען פינגער"... (39).

„ב ן י ח י ד": „פערקאַסערען דיא פאָלע פון דער קאַפּאָטקע" (13).— „זעלבסט אײנע באָד וועסערין, אַשײנקערקע צירט זיך מיט פעריל, מיט בורלאַנטען; אין שאַמעט קלײדען זיך מאַרק ווײַבער"... (38).

סענדער. — אין אוט איז פאַר אונדז דער וואַלפיש פון דער יידישער ליטעראַטור...

קלמן. — שלום-יעקב אַ ב ר אַ מ ו ו י ט ש, המכונה אי"ש, המכונה מענדעלע-מוכר-ספרים...

אין דער ערשטער רעדאַקציע פון „ווינטשפינגערעל", געדרוקט אין וואַרשע, וואָרשײַנלעך אין יאָר 1865, באַגעגענען מיר אַף ז' 13פ:

„פלוצלום עפּענט זיך אויף דיא טיר, און עס געהן אַרײַן נײַן מענטשען. דרײַא שטאַרק אַלטע, אין ראַצעמאָרענע זופּעצקעס. אײנער אין אַ גאַנץ לאַנגען טיזליק פון מאָרע-אַנטיק מיט אַ טײַערען ספּאָדיק אַשפּיצאַסטען. נאָך אײנער אין אַטשומערקע מיט אַלעדערנעם בײַא גאַרטיל, און נאָך אײנער, עפּעס אַזוי וויא פאַר שלאָפען, מיט אַגראָבע רויטע נאָז, אָנגעזעטצט מיט רויטע בלאָטערען וויא ווײַמפּערליך, און האָט ניט געקענט אײַנשטעהן אויף דיא פיס. די איבריגע דרײַא זענין געוועזען אָנגעטוהן עפּעס ניט אַזוי וויא מאַנזביילן, ניט אַזוי וויא ווײַבליך, פאָרענט ברוסט טיכליך מיט פליטערליך, הינטען קלײנע פּאַרטוכליך"..

אין אויסגאָב פון יאָר 1888 — 1889, געדרוקט אין

שלום-עליכם'ס „פֿאָלקסבּיבּליאָטעק", זעט דיאַיגעגע שטעלע אויס אַזוי:

„...עפּענט זיך פּלוצלים די טהיר, און עס קומען אַריין ניין פּאַרשוינען. דריי גרויז-גרויע אין ראַצעמאָרענע זיפּעצעס, איינער עפּיס אין אַ מין חאַלאַט מיט טראָלדען, די באָרד צוקאָשמעט, און אויפ'ן קאָפּ אַ הויכער, שפּיצאַסטער ספּאָדיק. נאָך איינער אין אַ מין סוויטקע, אָדער אַ טשומערקע, מיט אַ לעדערנעם בייגאַרטעל, דאָס פּנים בעוואַקסען מיט אַ וואַלד האָר. און נאָך איינער עפּיס אַזוי ווי פֿאַרשלאָפֿען, מיט אַ גראָבּער רויטער נאָז, פֿול אָנגעזעצט מיט בּלאָטערען, ווײַמ-פּערליך, און האָט נישט געקענט איינשטעהען אויף די פֿיס. די איבּעריגע דריי פּאָרשוינען זענען געווען אָנגעטאָן עפּיס טערקיש, פּאָרענט בּרוסט-טיכליך מיט פֿליטערליך, הינטען קור-צע פֿאַרטיכליך, נישט ווי מאַנסבּילין, נישט ווי ווײַבּער"... (I 534 פּ.).

נוך אין דעמאַיגענעם אויסגאַבּ: ג ד ל י ה-ה ע ר ש „האָט געשטשאָבּעט תחתונים, קאַפּאָטעס, היטלען, ווײַבּערשע קליידליך, ייפּעס, יאַמפּערקעס" (ז' 13).— „איך געדיינק נאָך, ווי היינט, ...זיין יאַרמילקעלע, זיין שפּענצעריל און לײַבּסערדאַ-קיל"... (32) — „מאַנסבּילין אָהן קאַפּאָטעס, אין די איינע טלית-קטנס, ווײַבּער צושפּילעס, נאָר אין די אונטערשטע קליידליך"... (45) — „הערשעלע שפּילט אויף געהענדיג דאָס קאַפּאָטקעלע" (II 14) — „דער טאַטע איז ש'ין געווען אָנ-געטאָן אין די וועג-קליידער: אַ ציצען, אָפּגעבּליאַקעוועט חאַ-לאַטיל,... אויפ'ן קאָפּ עפּיס אַ מין אָפּגעפּאָהרען שטאַרק צו-קנייטשט מיטצעל"... (II 16).— הערשעלע מוז נעמען „אויפ'ן קאָפּ דעם טאַטענס איין אַלט היטעל, עפּיס אַ מין קאַטערוכע... אַנ אַרומגאַרטלען זיך מיט אַ קרײַקע" (II 16). — „טרײַנע-סאָסיל נעהמט זיך ווײַזען איהר גוטס, צולייגט איהר קרעמיל: שטיוולעטליך אויף קנעפּעליך, איין קליידיל, דאָס אַנדערע גע-נייעט נאָך דער לעצטער מאָדע מיט שליאַרקעליך, אַ זײַדענע פּעלערינקע אויסגענייעט מיט גראַנאַטליך, אַ קאַפּאָטעלע, אַ שבּת'-דיגען בּורנאָס מיט קוטאַסען" (II 29).— „אויף זיין קאַפּאָטע האָט זיך נישט געפֿונען קיין שפּרינגעלע.. זיין שוואַרצע סאַ-

מעטענע יאַרמולקע איז געווען פֿריש, פֿײַן אָהן פֿעדערען, נישט פֿאַרשמאָלצעוועט"... (II 39). — בײַ דער זורגבאַנק .. „אַ קאַשע פֿון משונה-ווילדע מאָדניצעס, מישטעהנס-געזאָגט: שמאַטעס, לאַטעס, צוהאַקטע ייִפּעס... אָפּגעבלאַקעוועטע, אָפּגעפּאָהרענע, כּלומר'שט נאָך דער מאָדע געניײטע קלײדליך, ווילדע קרינאָלינעס, מגושם'דיגע שטיוועלעטליך אויף הויכע, אויסגעקרימטע קנעפּעליך"... (II 82).

„ד אָ ס ק ל ײ נ ע מ ע נ ש ע ל ע" (ווילנע 1879): חדר-קינדער גײען אין שפּענצערס און יאַרמעלקעליך (ז' 25). — אונטער לײזער דעם שנײַדערס הענט „פֿלעגט אַ ייִפּע מגולגל ווערען אין אַ שלאָפֿראָק, אַ שלאָפֿראָק אין אַ קאַפּאָטע, אַ קאַפּאָטע אין אַ קלײדעל און אַ קלײדעל אין אַ קינדערס לײַבעל" (28). —דאָס קלײנע מענטשעלע איז „שטענדיג געגאַנגען אין אַ שמײשען מיטצעל, סײַ ווינטער סײַ זומער אין די גרויסע היטצען" (50). — „אַ געשפּיקעוועט יודיל אָהן אַקאַפּאָטע, נאָר אין אַ פּערלאַטעט לײַבעל, פֿון וועלכען עס האָבען אַרויס געקוקט שטיקליך פֿאַרשמירטע ציצית, וואָס האָבען זיך געבאָמבעלט אויף דיא קניע, און אין גראָבע תּחתּונים מחילה מיט גרויסע מגושמדיגע שטיוועל" (81). — „יײג מיר אַרײַן אין קלומעקיל אַהעמד מיט דער שבתדיגער קאַפּאָטע" (83).— „קוים איז דאָס ווײַבעל אַרויסגעגאַנגען, האָט דיא שמשטע זיך אַרײַן געחאַפּט, אָנגעטאָן דיא ייִפּע אויף אײן אַרבעל מיט אַ לײַלעך אונטערין אָרעם" (83).

„ק י צ ו ר מ ס ע ו ת בנימין השלישי" (ווילנע 1878): „איז דיא שבתדיגע קאַפּאָטע אַ שטײגער איז צוהאַקט צופֿאַלען... מאַכט אויך ניט אויס, אַבי זיא איז פֿאָרט פֿון אַטלעס און גלאַנצט" (ז' 8). — „צוגעהאַלטען מחילה דיא אָפּגעשפּילעטע תּחתּונים מיט אײן האַנד און מיט דער אַנדערער דאָס קאַלעכדיגע געסטעפּטע פֿעלפּענע היטעל" (12).— „אין גאַנצען האָט ער געהאַט אַ שבתדיגע אַטלעסענע קאַפּאָטע נאָך פֿון דער חתונה אָן, צוהאַקט צופֿאַלען פֿאָרענט אין הינטען, און דער געלער אונטערשלאַק האָט אַרויס-געקוקט. ער האָט געהאַט פּראַוודע אין אַ טולעפּיל, נאָר אונטען איז ער געווען אין גאַנצען אָפּגעבאַרעט" (20). — „סענדעריל איז געגאַנגען אָנגעטאָן אין

אַ צײַצען חאַלאַטיל" (30).

„ד י ק ל אַ ט ש ע" (אַדעס 1889): אַ „ר ח מ נ ו ת פ נ ײ מ ע ל" באַקומט אַזאַ „קאַסטיום": „...האָט ער מיך אין גאַנצען אָפּגעשוירען, איבערגעלאָזט אַ פּאָר שײַנע פּאות, מיר אָנגעטאָן אַ יאַרמילקע, אויבען אַ גרויסען ספּאָדיק, אַ העמד מיט אַ גרויסען אויסגעלײַגטען קאָלנער, פאַרבונדען מיט בענדליך אָהן אַ האַלזטיכעל, אַ לאַנגען טלית-קטן, קורצע שאַמענע פּליודערען, שיך און זאָקען, אַ לאַנגע אַטלעסענע קאַפּאָטע מיט אַ גאַרטעל און אַ טוליבעל פון פּעה"... (122). — „די פּורמע פון ק ה ל'ש ע ד ע פ ו ט אַ ט ע ן": „דער קאַמערדינער האָט מיך געשווינד איבערגעקעמט, אונטערגעשוירען די האָר, אויסגעצויגען דאָס בערדיל, אָנגעטאָן מיר אײַן אַנדער וועס-טיל, דאַכט זיך פון אַטלעס, פאַרשפּילעט העט ביז דעם האַלז, אַ קאָרטענעם סורדוט הינטען מיט אַ שפּאַלט און היבש לענ-גער פון דעם פריהערדיגען אַזוי, אַז די מאַיטקעס האָבען אונטען זיך אַרויסגעזעהען נאָר אויף אַ צווײַא, דרײַא פינגער. אויף דעם קאָפּ אַ סעריאָזנע, אַ סטאַטעטשנע היטעל"... (121). — „די פּורמע פון אַ ק ה ל'ש ע ן ש ר ײַ ב ע ר": „ער האָט מיך פאַרקעמט מיט אַ טשוב, אויסגעשמירט די האָר מיט אַ סך פּאָמאַדע, מיסאַטאָף, צוגעפּוצט מיט חכמות דאָס בערדיל, אָנגע-טאָן מיר דערנאָך אַ מאַנישקע מיט פיער קלײַנע מוטערפּע-רעלנע קנעפּעליך אויף דעם האַרצען, אַ מאַנטינען טיכעל אויף דעם האַלז, דערנאָך אַפּאָר געזונטע שטיוועל געקאָוועטע מיט אַסך אײַזערנע שטיפּטען, מחילה אַ פּאָר געוועגטענע הויזען, יואָס זענין גיהאַנגען וויא די טאָרבעס, אַ קאַמלעטענע קאַמ-יעלקע און אַ סורדוט לאַנג ביז איבער די קניע, אויף דעם קאָפּ אַ קאַשקעט, גענעהט עפּיס מיט קונטצען"... (121).[4]

„ד ע ר פ ר ײ ז ײ ו ו" (פּעטערבורג 1884): „ח אַ ס ק י ל אָנגעטאָן שבתדיג, אין איין אַטלעסענע קאַפּאָטע אויף געלען אונטערשלאַק. פון אויבען אַ בורנאָס פון לאַסטיג" (ז' 71).— „די מ ו ה מ ע מיט אַ ייפּע אויף אײַן אַרבעל, אין פאַנטע-פעליך" (40). — „העצקען מוהמעניוס זיך אין ייפּעס" (41).— „דײַן וויקטאָריע איז אַ יודענע מיט אַ יאַמפּערקע" (30).

סענדער. — דאָ פּאַסט זיך יעקב דינעזאָן.

קלמן. — „א ב ן נ ג ף אָדער אַ שטיין אין וועג“ (וואַרשע 1890): „דער ר ב י אַליין איז געווען אָנגעטהון אין אַ ווייסער אַטלעסענע קאַפּאָטע, אַ טהייערע סאָבּאָל שטריי־מעל אויף זיין ווייסען קאָפּ“ (ז׳ 170); „י ו נ ג ע ל ײ ט... אין שיך אונ אין ווייסע זאָקען... י ו ד ע ן דיקע אינ פּעטע, איינ־געדעקטע אין אַטלעסענע קאַפּאָטעס, אונטערגעגאַרטעלטע דיקע בייכער — מיט ברייטע זיידענע גאַרטלען“ (170).— ר׳ ש י־מ ע ל ע איז „אויסגעפּוצט אין בגדי מלכות“: „אַ אַלטער טוכע־נער וואַטאָוועער מאַנטעל איז נור אויפגעהאַנגען געוועזן אויף זיינע פּלייצעס אונ די אַרבּעל האָבּען אומגעשוואומען אין די יופּטען פון ביידע זייטען“; ווען ער האָט „דעם מאַנטעל פון זיך אַראָפּגעוואָרפען, איז ער געבליבּען אין זיין גרינער לאַסטינגענע קאַפּאָטע מיט אַ פּאָר שוואַרצע וואָלאַטלעסענע אַרבּעל, אויך זיין נייע היטעל האָט כמעט אַזאַ פנים געהאַט ווי די קאַפּאָטע, וואָרום... פאַר צוויי גילדען האָט דער קירז־נער איהם אַריינגערוקט אַ היטעל פון עטליכע שטיקער געניי־צעוועטע געוואַנט, וואָס האָבּען די מראה געהאַט פון זיין קאַ־פּאָטע און פון זיינע אַרבּעל“ (152).— בּאַ ח ײ ל ע ן זענען „די טישען, שטוהלען אונ פענסטער פערלעגט מיט בגדים, פּעל־צען אונ פּאַלטעס“ (88). — „זענען אַריינגעקומען רחלעס צוויי ברידערלעך... מיט זייערע סאַמעטענע קאָסטיומלעך, מיט זייע־רע שענע קאַפּלושלעך“ (75).— „איהר אַ ווייסע געהאַפּטענע מאַרגען יאַקע דערלאַנגט“(162).— פ ײ ג ע טראָגט אַ „צעפּציק“ (38).

סענדער. — ווער אַף דער צייל?

קלמן. — משה־אַהרון ש אַ צ ק ע ס, געבּוירען אין קאַרלין 1825, געשטורבּען אין קיעוו 1899.

„ד ע ר י ו ד י ש ע ר פּ אַ ר־פּ ס ח“ (וואַרשע 1881): ערב־פּסח האָט דער עולם „זיך אָנגעטהאָן נייע העמדער, אונ נייע פּלו־דערען, מיט נאַייע לייבּצודאָקעס, נאַייע שיך אונ זאָקין, אויך יאַרמילקעס שפּאָגעל נאַייע“ (107).— בּאַם סדר גייט מען אַ קיטעלע „איבּערין קאַפּטען“ (110). — „אַ וואַסער טרעגער

מיט איין אָפּגעגאָלטין קעפּיל, נאָר צוויי גאַנץ לאַנגע פּאות טרעסלין זיך אויף ביידע זייטין, אָהן אַ היטיל אויף דער יאַר-מולקע, אָהן אַ קאַפּטען, נאָר אין אַ לאַייוועטנענעם לאַנגין לייבצי-דאַק, מיט לייוועטנענע פּלודערין, אַ פּאָר שקראַבעס אויף דיא פּיס..., לויפט.‥ אַסאַך בחורים קליינע און גרויסע, אין דיא פּאַ-טערס שטריימלין... בעלייטין איהם (135) — „דיא באַלעבאָסטע שטעהט ביא דעם אויוועז, דיא קאָפּקע פּאַר קאַשערט” (71).

„בילדער פון דער ליטאָ”, געדרוקט אין שלום-עליכמס „פאָלקסביבליָאטעק”, באַנד I (קיעוו 1888): „אָנגעטאָהן די מלבושי שבת, ס'הייסט אַ שטריימיל, וואָס זי האָט שוין אַ פּנים געהאַט ווי אַ שאַרף-שטיין, פון וועלך קריכט וואַטע גאָר אָהן רחמנות, און ער נעביך האָט דער פון אויך געקליבען נחת, אַבי פּטור געוואָרען חאָטש אויף איין טאָג פון דער קלאַפּאָווע היטיל, וואָס זי איז געווען געפּאַקט מיט קלאָטשע און הייא...” (166).

סענדער. — איך זע אין יענעם רעגאַל יהודה-לייב גורדונס „שיחת חולין”...

קלמן. — דע־לאַנג אים, זיי מוחל. ס'איז דער וואַרשעווער אויסגאָב פון יאָר 1889.— איך ציטיר:

פלעגט ער אויסזעהן ווי ר' אליה,
דער משולח פון וואָלאָזין,
און דער ראַצעמאָרענער דעליע (54).

געדיינקסט דיא שטריימעל,
וואָס האָט געהאַט ר' אייזעל?
א סאַמעטענער וועלך,
בעזעטצט מיט עקלעך פון א מייזעל,
וואָס מיר האָבען אמאָל געטאָן א שטאָפּ
צווישען דיא גאָגלעך אין טשאָלענטטאָפּ,
און דיא רביצען האָט זיך ניט איינגעקוקט
און האָט דיא שטריימעל אין טשאָלענט פאַר רוקט,
און דער רבי האָט ניט געהאַט קיין אַנדער מיטטעל,
געמוזט מקבל שבת זיין אין דער קלאַפּאָטע היטעלי? (16).

צווישען די שטענדערס ווערד געראָדערט —
וואָס איז דאָרטען פאַר א לייט?

די היטעל פּאַרקעהרט, די האָר ציפּודערט,
די קאַפּאָטע אויפען ליינקען זייט... (44).

סענדער. — יעצט מוז מען אָפּאַכטען ש ל ו ם-ע ל י כ מ ע ן...

קלמן. — קענסט בּאַ מיר פּועלען.

„ס ט ע מ פּ ע נ י ו" (געדרוקט אין ערשטען באַנד פון דער „פּאָלקסבּיבּליאָטעק"): „אויף אַזאַ אופן האָבּען זיך געווינשעוועט די ווייבּער... און דענסטמאָל, בשעת ווינשעוען האָבּען זייערע העלדזער פּערעל מיט די גילדינע אויהרינגלעך, מיט די פינגערלעך, מיט די בּראָשען, גאָרגעל-קייטען און מיט'ן איבּעריגען יודישען ציהרונג געשיינט און געבּלישטשעט און געפינקעלט מיט פייער" (4). — „אייזיק-נפתלי דרעהט זיך אַרום מיט אַ סאַמעטען קאַשקעטעל" (7). — „מע טאַנצט שוין מחילה, אין איינע תחתונים; אייזיק-נפתלי שטעהט שוין אָהן אַ קאַפּאָטע מיט די בּרייטע ווייסע אַרבּעל" (14). — „צום „שלייער-וואַרמעס" איז שוין רחל'ע געווען אויסגעשלייערט און אָנגעטהון נאָך דער לעצטער מאָדע פון „ר' דוד מעכאַניק דעם זשענסקי שניידער": אַ בּלאָה-זיידען מלבּוש, הימעל-קאָליר מיט ווייסע קרוזשעווקעס און מיט גאַנץ בּרייטע אַרבּעל, ווי מע האָט דעמאָלט געטראָגען אין מאַזעפּעווקע, וואו די מאָדע האָט פּערשפּעטיגט אויף עטליכע יאָהר; אויפ'ן קאָפּ אַ בּלאָה-זיידען טיכעל, אַזשורנע אַרבּייט, אַזוי אַז מע האָט געקענט אַרויסזעהן דעם גאַנצען שלייער מיט די צעפּ... נאָר פּרעמדע צעפּ.. עטליכע שנירעלעך פּערעל אויפ'ן האַלדז... אַ גרויסע גאָלדענע קייט, אַ בּראָש, בּראַסליעטען, פינגערלעך, אויהרענגלעך, — דאָס גאַנצע יודישע ציירונג, דער גאַנצער יודישער מאַיאָנטעק" (19). — „דאָרט אויף דער גאַס האָט זי דערזעהן, ווי אַלע שבּת, אויסגעצוואָגענע מיידלעך, מיט רויטע און מיט בּלאָהע סטיינגעלעך אין די צעפּ, מיט רויסע, געלע, גרינע מאָדנע קליידלעך און מיט הענטשקעלעך און מיט נייע גלאַנצענדיקע שיך אויף סקריפּקעס... שענע בּחורימ'לעך מיט די קאָרטנ'נע קאַפּאָטקילעך, מיט די לאַנגע הייזלעך און מיט די גלענצענדיגע דאַשקעס (קאָזעראָקלעך פון די שבּת'דיגע קאָרטוזלעך)" (42). — „ס ט ע מ פּ ע נ י ו האָט געהאַפּט אויף זיך דעם איבּערראָק מיט'ן שטעקעלע

אין דער האַנד און האָט זיך געמאַכט אַ שפּאַציער מיט פרייַ-
דער שוואַרצער איבער דער שטאָדט" (49). — סטעמפּע-
ניו — „מיט אַ ברייטען שוואַרצען קאַרטוז אויפ׳ן קאָפּ מיט
אַ גלענצענדיגען פּאָדאַשעק (קאַזעראָק) אָנגעריקט ביז די אויי-
גען" (59). — סטעמפּעניו האָט „אָנגעטהון אַ הויכען קאַפּעליוש
נאָך דער לעצטער דאַמאָליגער מאָדע" (61).

„י ו ס ע ל ע ס ו ל ו ו ײ" (געדרוקט אין צווייטען
באַנד פון דער „פאָלקסביבליאָטעק"): „די מלמדים אין די
חדרים דעמאָלט וואַרפען אַראָפּ די קאַפּאָטע, בלײַבען זיצען
מיט די ברייטע אַרבעל פון דעם העמד און מיט די געלע
טלית-קטון׳ס, דאָס האַרץ צעחראַסטעט, מע הייבט די יאַרמעל-
קע און מע שוויצט ווי אין אַ באָד" (32).—„איין איבערגעשראָ-
קענער מיט אַ צעריסענער, צעפיצעלטער קאַפּאָטקע, האָט זיך
יוסילע אויפגעהייבען" (33). — „מיט אַ צעפליקט קאַפּאָטקע-
לע"... (34).—„די שטיוועליך אויסגעדרעהט און צעהאַקט, דאָס
קאַרטוזעקיל אָנגעוואָהרען דעם קאָזעראָק מיט׳ן גאַנצען פּאַסאָן"
(46).— „פערקאַטשענדיג די אַרבעל פון דער אַטלעסענער קאַ-
פּאָטע"...(62). — „אַ בחור׳ל פון אַ יאָהר זעכצעהן-זיבענצעהן, מיט
אַ לאַנג קאַפּאָטקעלע ביז דער ערד, און מיט א האָזען קאַפּע-
ליושעל" (77).—„יוסילע דערזייט פאַר זיך אַ לאַנגען טרוקענעם
יודען מיט אַ קאַפּעליוש און אַ נידריגע, גראָבע יודענע מיט אַ
„מושקע" און מיט אַ שטערענטיכעל".. (105). — „דאָס זײַדענע
קאַשקעטיל, דאָס ליוסטרינען קאַפּאָטקילע און די גאַנצע הלבשה
אויף איהם זינגט" (115). — „עס פליהען אַרײַן אפרים מיט
מנשה׳ן פון׳ם חדר... מיט קאַצענע טולופליך און מיט קײַלעכי-
גע גאַרעסענע היטעליך און מיט אַ פאַפּירנען לאַנטערנדיל אין
די הענד"(131). — „שבת וועט זי זיך אָנטהון אין דעם זײַדענעם
קלייד, זיך אויסשלייערען, נעהמען אויף זיך דאָס סאַמעטענע
„מאַנטעל אויף שליאַמעס" (פיקסליך)"... (146). — „אונטערפּיה-
רערס מיט זײַדענע קנאַקענדיגע נאַקידקעס אויף די פלייצעס"
(151).

„אַ ל ע ו ו ע ר ק" (קראָקע 1903). באַנד I: „ר׳ לייבוש
מיט ווײַסע תחתונים און מיט אַ יאַרמעלקע"; „אַ צוויי מנינים יו-
דען מיט שמוישענע היטעלעך, מיט פאַרוסינענע קאַטוזליך, מיט

יאַרמעלקעס און מיִט סאַמעטענע היִטלען" (21); „אונזערע קלײנשטעטעלדיִגע קאָסטיומען מיִט די קײַלעכיִגע באַראַשקענע היִטעליִך אום זומער צײַט" (15); „האַלב צוריִסען דאָס קאַפּאָט-קעלע פֿון היִנטען גלײַך ביִז דעם קאָלנער אַרויף" (25); „לײַ-גען שלאָפֿען... אויף דער ערד, אויף עטליִכע קוליעס שטרוי, מיִט די באָרנעסליִך צוקאָפּענס"; „די װײַבער... צוגעדעקט מיִט די קלײדליִך און מיִט די שאַלעכליִך" (26). — טוביה׳ס װײַב גיִט איִם „אַ צעטיִל, װאָס צײטיִל בעדאַרף האָבען צו דער חתונה: „מילא פֿון פּאָװיִלע איִז ניִטאָ װאָס צו רעדען. זי האָט נאָך ניִט קײַן פּאָדעם גרעט, זאָ׳סט זאָגען, אַ פּאָר זאָקען אַפילו. הײַנט מהבישים אײנס אַ זײַרענס צו דער חופּה און אײנס אַ װע-לענס אויף זומער, דאָס אַנדערע אויף װיִנטער, און פּלאָטיע׳ס אַ פּאָר און קלײדליִך אונטערשטע, און מאַנטלען, װיִל איך, זי זאָל האָבען צװײ: אײנעס אַ באָרנוס מיִט קעץ אויף איִן דער-װאָכען און אײנעם אַ גוטען מיִט שליאַמעס אויף שבת; הײַנט עפּיס שטיִװעליִך, מיִט קולקעס, שטאַליִקעלע, אַ גאָרסעט, הענטש-קיליִך, נאָזטיִכליִך, אַ זאָנטיִקעל און די איִבעריִגע זאַכען דאָר-טען, װאָס אַ מײדיִל בעדאַרף האָבען הײַנטיִגע צײַטען" (153).

„אַ ל ע װ ע ר ק", באַנד II: „דער פּעטער משה-אהרן איִן אײַן אַלט קעציִן חאַלאַטיִל, מיִט אַ װאַטאָװע יאַרמעלקע אויפ׳ן קאָפּ"... (10). —בײַ דער פּורים-סעודה: „גאַנץ אויבען אָן,... זיִצט דער זײדע רב מאיר... איִן אַ לאַנגע זײַדענע קאַפּאָטע מיִט אַ געפֿלאָכטענעם גאַרטעל און מיִט אַ שטרײַמעל אויפ׳ן קאָפּ" (29). „פּונקט איִן מיִטען טיִש זיִצט די באָבע נחמה... אויסגע-פּיִצט איִן אַ גאָלדפּאַרביִג זײַדען קלײד מיִט װײַסע עפּיִל, מיִט אַ שטערענטיִכיִל פֿון דיִמאַנטען מיִט בריִלאַנטען, מיִט רײַכע פּע-ריִל אויפ׳ן האַלז, מיִט אויהריִנגליִך און מיִט פּיִנגערליִך"... (30). —„מיִר װיִלט זיִך זעהר, אַז דאָס קאַפּאָטקעלע זאָל זײַן פֿון אונ-טען מיִט אַ שפּאַלט און מיִט אַ קעשעני, נאָך דער „הײַנטיִגער מאָדע" (48).— „איִציִק און בעריִל, און לײביִל און אײַזיִק... אַלע גײען אָנגעטהון יום-טוב׳דיִג, אַלע מיִט נײַע קאַפּאָט-קעליִך, אַלע מיִט נײַע שטיִװעליִך, נײַע קאַשקעטליִך, נאָר קײנער טראָגט ניִט אַזאַ לאַנגע קאַפּאָטע מיִט אַ „פּאַליִ-באָם" װי איִך; קײנער גײט ניִט איִן אַזעלכע „שטיִװאַלעס" װי

איך, און בײַ קײנעם זעה איך ניט אַזאַ מין משונה מאָדנעם קאַשקעט ווי בײַ מיר... פון שפּאַלטען, פון קעשעניס און פון סקריפּקעס רעד איך שוין ניט; מע האָט מיך רעכט אָבגענאַרט, אָנגעטהון אַ ספּאָדיק!", קלאָגט זיך דער העלד פון „פּערשטעהער-טען פּסח"; די חברים מאַכען חוזק פון זײַן הולך: „וואָס איז דאָס בײַ דיר פאַר אַ קאַפּאָטוכע? אַ האַלאַט! אַ חלאַמידע! אַ זשיפּעצי! אַ קלײדיל! אַ קראַנאַלינע! זעה נאָר אַ פּאָר תחתונים מיט צוויי „טשאָבעטעס"! און אַ קאַשקעאוט! אַ קאַטערוכע! אַ לאָק-שענטאָפּ! אַ פּאָמעניצע!" (64.).— „ביים סדר זיצט דער טאַ-טע דער „מלך" אין אַ ווײַסען קיטעל מיט דעם סאַמעטע-נעם קאַשקעט אויפ'ן קאָפּ. נעבען איהם זיצט די דימע די „מלכה" מיט דעם אַנטיק מאָרענעם קלײד, מיט דער זײַדענע פּעטשײלע און מיט די שײנע פּערעליך"... (66).

סענדער. — דער קולוריט איז נישט ענלעך צו די על-טערע מקורים.

קלמן. — ב ן - ע מ י, „די קינדערשע יאָהרען", געדרוקט אין שלום-עליכמס „יידישער פאָלקסביבליאָטעק" באַנד I (קיעוו 1888):

„דאָס העמד איז צוחראַסטעט און נאָר ביים האַלז צוגע-בונדען מיט צוויי בענדליך; מײַן פּאָרוסינען קאַפּאָטקילע, וואָס איז לאַנג ביז אין די פּיאַטעס, איז צושפּיליעט און צולאָזט ווי אַ פּענדיל. דער ציצענער ארבע-כנפות מיט רויטע קווײטליך האָט אויך ניט געקאָנט אָבהאַלטען דעם שנעע... פון דעם, וואָס איך בין געגאַנגען אָנגעטהון אויף די פּיס, וועל איך בעסער ניט רעדען, ווארום איך ווייס פּשוט ניט, וואָס פאַר אַ נאָמען מע גיט די אַלע שמאַטעס, וואָס זענען געוועזען אָנגעוויקעלט אויף מײַנע געשוואָלענע פּיס און אַרײַן געשטופּט אין אַ פּאָר אַלטע גרויסע פּאַפּעציס, וואָס נאָך מײַן טאַטע עליו השלום האָט זיי געטראָגען" (185).

סענדער. — ס'שטרומט ווי אין אַ קאַלײדאָסקאָפּ...

קלמן. — אין קרעמענעץ ווילט מען זיך אויסגעדריקט: ...„ווי אין אַ קיקי-די-לוכי"...

נור גײען מיר ווײַטער... מרדכי ס פּ ע ק ט א ר.

„ד ע ר מ אָ ד נ ע ר ש ו ס ט ע ר" (וואַרשע 1894): ר

ס ע נ ד ע ר האָט „אַ אַטלַיסענע קאַפּאָטע מיִט אַ רעזעוואולקע
(ווי אַ זומערדיִגער פּאַלטאָ, וואָס מע טראָגט אויף די אַקסלען),
אויסגעריִבּענעם בּערדיִטשובער זיַידענעם גאַרטעל, אַ פּאַר-
שמאָלציִוועטע סאַמעטענע יאַרמאָלקע... און זיַין ווייבּ — אַ צו-
קנייִטשטען אָבּגעבּלאַקעווטען סאַמעטענעם מאַנטעל, אַ געל
זיַידען טיִכעל מיִט אַ פּאָר לאַנגע אַלטמאָדיִשע אויריִנגלעך" (ז' 7 פּ).

„ר' ט ר יַי ט י ל" (פּעטערבּורג 1884) 50: „זיי געהען בּיי-
דע צוזאַמען איִן שול אַריַין, זי מיִט איִהר אַטלאַסענער שבּת-
דיִגער יופּע נאָך פֿון דער חתונה, אָנגעטון אויף איין אַרבּעל; ע ר
איִן דער שבּתדיִגער דעליע (ראַדזשיִוויִלאָווקע, אויבּער מלבּוש,
אויך פֿון דער חתונה), אָנגעהאַנגען אויף בּיידע אַקסלען, צו-
חראַסטעט"...

„י ו ד י ש !" (פּעטערבּורג 1886): „היַינט אַ לאַצקיִנע
אָבּגעריִסען, מאָרגען אַ האַלבּער אַרבּעל פֿון דעם קאַפּאָ־קעלע,
איִבּערמאָרגען מיִט אַ צושפּאָלטענעם דאַשיִק"... (ז' 4).—„גע-
וואָרען איין איִבּערקעהרעניִש אויף די יודיִשע גאַסען... און-
טערגעהאַקטע קאַפּאָטעס, וויַיסע מאַניִשקעס, אָראָבּגעלאָטע הוי-
זען"... (8).

„ע נ י י ם ו א ב י ו נ י ם" (פּעטערבּ 1885): „גאָדיִל
טראָגט אַ פּאָר פּאות מיִט אַ לאַנגער בּאָרד ווי אַ יוד, אַ וואַ-
טאָווע ל״ביִל אַרומגעגאַרטעלט מיִט אַ רויטען גאַרטעל, ווי אַ
בּעל עגלה, אַ פּאָר גרויסע שטיִוועל געשמיִערט מיִט טראָן; נע-
בּען איִהם זיִצט איינער מיִט אַ יודיִש היִטעל, אַ גויִשע צוריִ-
סענע סוויִטע און מיִט שטיִוועל אָהן פּאָדעשוועס; נעבּען איִהם
זיִצט נאָך אַ יונגער מאַנן, אָנגעטהון איִן אַ גויִשען פּעלץ מיִט
אַ יודיִש סאַמעטען היִטעל; גאָר אויבּען אָן זיִצט איינער אַ
מאַנן פֿון אַ יאָהר 40, געקליידעט זעהר ריַין, קיַילעכיִג די
בּאָרד געשוירען, די קליידער אונטערגעהאַקט בּיִז איִן די קניִע,
אויף דער זשיִליעט הענגט אַ גראָבּע גאָלדענע קייט" (ז' 38).
—„אַ קאַפּאָטע מיִט צעריִסענע סטראָקעס" (80) — „אויסגע-
טהון די חסיִדיִשע קאַפּאָטע און זיִך פֿאַרקיִרצט די קליידער
אָדער די פּאות" (82).—„אַ פּאָר אַלטע שטיִוועל, אַ קיִנדע-
ריִש היִטעל, אַ וויַיבּעריִש העמד, אַ פּאָר פּלודערען, אַ גרוי-
סער חסידיִשער זיַידענער חאַלאַט, עטליִכע ווייבּעריִשע טיִכעל"

(110).— „אַ פּאָר פּאות מיט צ לאַנגען קאַפּטען" (124). — „אַ פּאָר לאַנגע הויזען, אַ געפּרעסטער קאָלנער" (125).— „זיין לאַנגע קאַפּאָטע שטענדיג ריין... טאַנצט ער מיט די פּאַנטאָפּעל אין דער לופטען ביים רבין אויף דעם טיש" (220). — לאה „האָט אויף זיך אַרויפגעוואָרפען דעם שאַל, גיך זיך איינגעוויקעלט אין אַ בורנאָס, גענומען דעם זאָנטיק"... (ז' 7).—די אָרעמע כּלה דאַרף בּאַקומען פון טאַטע-מאַמע: „אַ סאַמעטען מאַנטעל מיט וואַטען, צוויי וואָלענע קליידער, חוץ אַ שבתדיגע"... (14). — „לאהניא איז געוועזען ביי אונז אין אַזאַ שען קלייד, אַז איך האָב אַליין געהאַלטען די שליאַרעס, און אַזוינע טהייערע שטיוועלאַך מיט אָבּוּאַצען"... (ז' 20).— „זי וועט אַיוראי בּעטען אַלע מאָל אַ ניי בּראָשעל, אַ ניי קייט" (39).

„אַ ווייבערשע נשמה" (וואַרשע 1894): „זלאַטע אין זעלדע זענען שוין לאַנג יונגע ווייבּלעך, מיט טשיפּיקלאַך, מיט פּאַריקען, מיט סאַמעטענע מאַנטלען, מיט דריי טיך פּאָר זאָקען, מיט אויריינגלאַך, פינגערלאַך" (9); „זלאַטע אַליין איז געגאַנגען אויף דעם קאָפּ אַ ווייס געפּרעסט טשיפּעקעל מיט אַסך שליאַרקעלאַך דורך געסילעט מיט אַדין בּ׳וי זיירען סטייגעלע און אָנגעטהין אין אַ ווייס געפּרעסט קאָפּטעלע" (14).

סענדער. — יהודה-לייב פּרץ שליסט די פּראָצעסיע.

קלמן. — אין „ערשטערטען שבת" (II 25 פּפּ.) גייט זרח אַ „שבת׳דיגע קאַפּאָטע"; מרים— „די האָר-באַנד", וואָס איז איר אַ שטיין אַפּ׳ן האַרצען, דערמאַנען-דיק אָן די אָפּגעשוירענע בּלאָנדווייערענע האָר ווי אַ ווייטע לעגענדע קלינגט פאַר איר, וואָס זרח זאָגט, „אַז עס זענען פאַר-האַן אַזוינע שטעדט, וואו יודישע טעכטער טראָגען שייטלען, טייל אַפילו — אייגענע האָר"...— „דער חלום" (II 73 פּפּ.): „דעם טאַטענס זילבערנעם גאַרטעל מיט׳ן גאָלדענעם קאַפּעל פון פּסח׳דיגען סדר", דער מאַזעס „יום-טובדיגע ציטער-נאָדעל".— „נעילה" (II 88 פּפּ.): „דער גאַרטעל, די יאַרמולקע האָבען גע-גלאַנצט מיט גאָלד און זילבער".— „וואָס הייסט נשמה" (IV 101 פּפּ.): דער גמרא-מלמד זרח קנייפּ „האָט אַראָבּגע-

לייגט דעם ספּאָדעק, געבליבּען זיצען אין די גרויסע פּעדערן (קיין יאַרמילקע האָט מען נישט אַרויסגעזען). ער האָט אויפגעקנעפּעלט די סטראָקעס, אויסגעגלייכט דעם שטערן"... — „ח ת ו נ ה ג ע ה אַ ט" (IV 147 פּפּ.): „איינע איז שוין אַרויסגעגאַנגען שבּת מיט אַנ'אַטלאַסענע יופּע און אַ קייט און אַ זייגער;... בּשעת ווען איך בּין נאָך אַרומגעגאַנגען בּאָרפיס, אין אַנ'אַלטע בּעזינע קורצע ספּאָדניצע, אין איין אויסגעבּלאַקעוועטען ציצינען סטאַניק"...; „אויך גייט צו ווינטער, מען דאַרף לייבּלעך און העמדלעך, וואַטאָווע קאַפּאָטקעלעך". — „צ ו ז אַ מ ע ן" (IV 190 פּ"פּ): „בּיים טיש זיצט פּרייזיל נישט פּערמעהליגט, אַ שבּת-יום-טוב'דיג מלבּוש, מיט אַ ווייס זיידען טיכעל איבּער'ן קאָפּ..., און עפּיס אַ יוד, אין אַ נייעם קאַשקעט און אַ טוכענער קאַפּאָטע". — „ד ע ר ח ע ל מ ע ר מ ל מ ד" (IV 197 פּפּ): „פּערשמעלט פּאַר אַ גוטען יודען, מיט בּאָרד און פּאות, מיט אַ קאַפּטאַן מיט סטראָקעס, שיך און זאָקען, מיט אַנ'אָפּען האַרץ"...; „גבּאי'טעס, פּראָסטע ווייבּער, יונגע ווייבּלע אַזוי נקבות.. מיט קרינאָלינעס, אָהן קרינאָלינעס"...

בּ אַ נ ד V („חסידיש") ר' עוזר הופּענשטאַנדס ווייבּ „טראָגט איין אויסגעשטיקט האָהר-בּאַנד אונטער אַ טיכּפּע קאָפּקע מיט פּלאַטערדיגע בּרייטע פּלאַמענדיג רויטע בּענדער; די טעכטער טראָגען שייטלען, די שנור האָט שוין דערגרייכט צו פּריזיערטע „קרעפּינקעס"... מיט אַ פּאָר יאָהר צוריק, איז נאָך אויבּען אָן ר' עוזר'ס מוטער געזעסען! אַ יודענע אין אַ שטערנטיכעל, אַראָבּגעהאָנגענע אוירינגלעך און אַ בּרוסטטיכעל מיט איין אויבּעל"... „דער זוהן — אין אַ שפּיטציגע, די איידעמעס — אין פּלאַכע, קאַנטיגע יאַרמולקעס. די חדר-יונגלעך טראָגען שוין „קאַשקעטלעך", אויף וועלכע ר' עוזר וואַרכּט אַלע מאָל אַ בּייז אויג"..; „יענע וואָך איז נאָך דאָ געזעסען אַ מלמד אין אַ קאַפּטאַן מיט סטראָקעס"... (ז' 10). — — „עס קומט אַריין איין איבּערגעבּויגענער יוד מיט אַ ווייסער צופּלאָשעטער בּאָרד, וואָס פּלאָנטעט זיך צוזאַמען מיט די פּעדעם פון דער אַלטער אָבּגעריבּענער קאַפּאָטע, אַ בּלייך פּנים אונטער איין אויסגעפּעצט היטעל" (11). — — „אַ מענש געהט דורך דער גאַס, זעהט שטריימלעך, אַטלאַסענע קאַפּאָטעס, פּערמאַכטע געוועלבּער און

גאָר נישט (35). — — „שטעהט און קלערט, וואָס פאַר אַ קאַ-פּאָטע ער זאָל אָנטהון, אַנ׳אַטלאַסענע אָדער אַ זיַידענע, מיט-אַדער אָהן-סטראָקעס״ (37). — — „מען האָט איהם מלביש ומנעיל געווען כיד המלך... פון אַלעם גוטען: אַ שטריַימעל, שיך און זאָקען, צוויי טליתים קטנים, צוויי ציז דריַי פאָר פלו-דערן״... (39). — — „און בעוויַיזט זיך באַלד ביַים רבי׳ן זכרונו לברכה, און שוין אין אַ יודישער קאַפּאָטע, אפילו אין אַ שטריַימעל!״ (104).— — „אַ וויַיבעל, אָנגעטהון בגדי שבת ויום טוב... אויפ׳ן קאָפ טראָגט זי אַ מאָדנעם ציפיק מיט לאַנגע, לאַנגע בענדער, סטענגעס פון פערשידענע לעבעדיג-שריַיענדיגע קאָליערען״ (144). — — „האַלט דיך אָן מיַין יופּעצע, מאַכט דער בריסקער רב״...(198). — — „די אַטלאַסענע און אפילו די לאַסטינגענע קאַפּאָטעס האָבען געבלאַנקט ווי די שפּיגעל״ (214).

באַנד VI („בילדער און סקיצען״): „זיי טראָ-גען שינעטענע קאַפּאָטקעלעך״ (15). — „אַ ...יונגערמאַן מיט אַ ספּאָריקיל אויפ׳ן שפּיץ קאָפ,... צולאָפּענע ציצית פון אונטער׳ן אָפּענעם חאַלאַטיל״... (173). — „באַרג אָב לויפען צוויי בחורים, אין שינעטעגע קאַפּאָטקעלעך, שיעך און זעקלעך״ (217). — דער סקילער רביצינס „קעפּעל הוידעט זיך, ווי אַ הדר איבער איַין אתרוג, איבער׳ן רויטען ברוסט-טיכעל״ (71).

סענדער. — דאַנקען און לויבען דעם, וואָס לעבט אייביק, — געענדיגט!

קלמן. — ס׳דאַכט זיך דיר נור אַזוי. — מיר הובען נוך ב״ה אַ ברחנישע און אַ האַלבבדחנישע ליטעראַטור אויך.

וואָלף ערענקראַנץ אויס זבאַרזש, „מקל נועם״ II (לעמבערג 1868):

מלמדים, סופרים אין רבנים
האָט דער טאַטי אין זיַין משפּחה גיהאָט;
שמשים, שוחטים און שדכנים
זענען געוועזען פון דער מאמיס צד.
טיליפיס מיט שמיישאליך, קאַפּטינים מיט העקאליך,
ספּאָדקיס אין שטראָמליך, אין פאַנטאָפיל אויף דיא פיס.

מיט דיא שײנע בערדאליך, מיט דיא זיסע פעקאליך.
פין טלתים קטנים איז דיך גאר קײן שמיס (ז' 20).

איך װעל פארבײַסען דיא קלײדער אין דיא ביקס
פאר אשטרײַמיל אין אטיליפ מיט פיקס (42).

אין „ש י ר י ז מ ר ה"[6] (װאַרשע 1882), אין „ליד פון דיא גזרה חתונות":

„װיא מען האָט אײַן מנין גיקריגען,
האָט מען גישטעלט אײַן חופה.
דעם חתן האָט מען שטרײַמיל גיליגען,
דער כלה האָט מען אָן גיטון דער באָבעס יופע (ז' 44).

מען האָט נאר גיזעהען שטרײַמלעך פלוהען,
חתן כלה זענען גיגאנגען מיט מאָזיק בעװאכט,
אונ ראצעמערענע יופעס אָן גיטון,
גלײַך עס װאָלט גיװען הושענא רבה ביינאכט (46).

אין „ליד פון אײן שוסטער מיט אײן שנײַדער" זאָגט דער שנײַדער:

אַבי אַנאָדעל מיט אַשער
דארף מען שוין ניט האָבען מער:
שטעל איך מיר דאָס יארמיקעל אין דער זײַט
אונ מאך אביסעל אוף דער גרעסטער פאראט (76).

אליקום צ ו נ ז ע ר, „המנגן" (װילנע 1875) 13: „...פיל מאַהל האָט זיך אַ ניטהיגער איד פאַר אַ חתן פאַרשטעלט, בלומרשת אַרב אין אַזופעגע, אין אַ האַלבע לבנה"...

זײַן „ד ע ר ס נ ד ק" (װילנע 1897):

װילסט אפשר גאר א רב אין א שטעטיל װערין?
זאָג איך דיר, זאָלסט גאָר דער פון ניט קלערין!
דען אלע פעלצלאך, אונ אלע קאציבײַקעס,
אלע בארענקאָװע קוצמעס, מיט אלע קרײַקעס,
פיל עס גיפינען זיך אין דער קהילה,
זײַנען אויף דיר בעלי-בתים, דיא װײַבער אויך אפילו (25).

דער רײַסט די באָרד, דער פליקט די קאפאָטע (55).

זײַן „הגיון בכנור“ (ווילנע 1903) 50:

איך וועל דיר אָן טאָן מײַן היטיל די האַלבע לבנה
און מײַן אַטלעסענעם בגד דעם ווײַסין.

זײַן „קול רנה“ (ווילנע 1892; צום ערשטען מאָל געדרוקט 1885):

דער נאָך טוט זיא אויס דעם יאַק,
און טוט אָן אַלטין לײַפּצערדאַק
און גיט אויס ווײַנען אין שטיביל אַצעטיל (42).

לעבין דיא יאַטקעס
פליען דיא שאַטקעס
אין דער הויך, אַציפּ ק, אשטײַנגע.. (42).

אַז זיא האָט אָפּ גישפּאָרט
פון פלײַש אַף אַ ק ר י נ אָ ל י נ ע... (48).

דיא ווײַב פון מלמד,
וואָס פאַר מאָגט קײַן גראָסין,
גײַט אין באָציקעס פון סאַמעט
מיט גומענע קאַלאָסין,
אין זיבין טוך אַקלײַד,
אַנײַל שלעפּט זיך אַף דער ערד, —
אַז קומט אויס אין אַלײַד,
וואָס האָט עס פאַר אַווערד?
אַפּאָסטערקע, אַהוט, —
עס קאָסט עס אָפּ בלוט,
ווערין בדילי דל.
דיא נײַע וויזיטקע
ווערט איר שוין בריטקע,
וואָרום זי היט פון פּאַריז דעם זורנאַל (39).

מאַני כ ע ״ ס, בדחן (אויס ביאַליסטוק), „קול זמרה“ (ווילנע 1873):

אַז הײַנט איז גאָר צרה:
טוך, אַטלעס און מאָרע
האָט שוין פון חברה הבערה,
מאַנטינע און סאַמעט איז נאָך אסברע (ז׳ 6).

ער שדכין ווערט דער שראָקין
מיא זאָל געלט אַרײַן בראָקין
אין מאַנטלען און אין ראָקין,
וואָס וועלין אַמאָל גײן אָן אַ ביס זאָקין (7).

אונזערע גרעכטע אהאָטע
איז גיווען מיט אַמיטיל —
צו אַקיטאַײענע קאַפּאָטע
און צו אַלאַפּאָטע היטיל.
וואָס איז הײַנט גיוואָרין
מיטין גרויס פֿאָרמעסטין?
אַקלאָג איז צו די יאָרין
מיט זײער ראָק אינגאַנצן! (16).

לײבלאַך מיט קיטשקעס
פֿלעגט גײן אַפּילה עשירה, —
הײַנט שלעפּעס גײען גיפּיטשקעס,
דער פּנים איז פּגירה (19).

אַקלײד אין צוויא טוך
פֿלעגט אָן קומען מיט קללות,
הײַנט ביט מען דיא מאַנען דוך
ניט אַנדערש אין זעקס פּאָלעס;
דער צוא נאָך שנורובקעס,
זאָך אײן צוא שנורעווען, —
דערום האָבין זײ ניט קײן לאַווקעס
אין שטוב אַמאָל צו האָרעווען.

פֿון פֿאַר צײַטיגע שיך
האָבין מיר גיהאַט הרחבה:
מען פלעגט ניט רײַסין גיך,
ווײַל זײא זײַנען גיווען פֿאַכאָווע.
הײַנט איז אײן וואָרס:
גרינג און אָן לוב,
פֿון לאַכסיג, פֿון קאָרט,
אויף אײן מאָל איבערין שטוב.

ווי דיא שײנע גאַנקעס
באַשײנען מאָויערין און גאַסין,
אַזוי אין פֿיר ראַנדין קאָנקעס
פֿלעגט אַף אונז פּאַסין.

הײַנט איז פינגערלאַך, ״פּילקעס,
און פּיריל אַ גאַנצין בונד,
דיא שיך זײַנען אָן טילקטס,
און אין הארצין איז אַוווּנד.

פּאַרטיכער מיט קווייטין,
קאַפּקעס מיט שלײערס
פלעגין מיר אָן גרייטין,
נישט רירין דיא מאַנען זײערס.
הײַנט קומט פּאַר ארגל,
טראַייען זייא זיך וויא טאַקין,
פיל מאָל הערט אַקליין גישלעגיל
פאַר פּאַסטערקעס מיט קאָקין (19—21).

זײַן „קול שמחה" (ווילנע 1873) 3:

דאָרטין אין דער שטעטיל יאַלעיווע
געפינען זיך מענטשין אַלערלייא:
אַזוינע, וואָס גייען נאָך אין כפּאָדקעס,
אין די פּאַרצײַטיגע קאַפּאָדקעס...

איטשע רעוויזורסקי (בדחן א״ס קינצק), „קול מצהלות אָדער דער פּריילכער בטלן מיט אַ פײַנע פּאָרוּערע" (וואַרשע 1882):

דער קלײַנפּוילישער מלמד —

ער גייט אָפּען מיט דעם הארץ אָן א האַלז טוך,
זאָקען אָן פּיענטעס מיט חליצה שיך,
אַ טלית קטן ביז אָן דער קניא,
אַ פּאָר קאָלטענעוואַטע פּייעס ביז דער גאַרטעל צו (ז׳ 14).

און מײַן סחורה איז דער תּפילין זאַק
אינ דער ספּאָדעק מיט דיא לאַפּין, —
האָב איך שוין נישט מורא פאר דעם מיט דעם פּראַק,
און דיא כחורה זאָל נישט קלאַפּען (18).

א נ איך האָב מיר ווידער א פּריילכע וועלט,
און האָב שוין אויף דעם א מיטעל:
אַז איך דארף צאָהלען א ראַטע דירה-געלט,
האָב איך אויף דעם אַ שטראַמהיטעל (21).

פאַר צײַטענס פאַר אַ חתן איז געווען די שענסטע מתּנה:
אַ ספּאָדעקעל און אַ קראָגעל צו קיטעל,
אַ לאַנגע ליקלע אויף ראש השנה,

און אויף סוכות א פיין שטריימעלעכל.
אָבער היינט איז גאָר איין אנדערער שטייגער:
אויף גאָלדענע קייטן, בראָשעס און פינגערלעך זשאַלעיעס
(קאָרגעס) מען נישט קיין געלט;
דער כלה דימענטענע אוירינגן, און דעם חתן א גאָלדענעם זייגער, —
ניט זעהסט אליין די פאר קעהרכע הייזער (31).

צו א חתונה האָט מען א כלה גענומען א פאַרטוך, א קלייד;
א גליק איז שוין געווען א יופּקע מיט א קורצען סטאַהן;
און נאָך איין נייע פאָהר שיך איז שוין געווען א פרייד, —
האָט מען געזאָגט, אז די כלה האָט א כאַך אָן צו כאָן (31).

פאר צייטענס האָבען די א ערליכע יודען געהייסען,
וואָס זענען געגאַנגען מיט דעם הארץ אין דרויסען און דעם הויקער געהאַט
פאר נאכט האָבען זייא העריש געטאָן אָן בייסען,
און זומער אין ווינטער געגאַנגען אין א ליעטקע חאַלאַט (32).

שח״ל (ש. ח. לעווין) אויס ביאַליסטאָק, „שירי היים אָדער נייע פינף לעבענס לידער“ (וואַרשע 1891) 13:

די זשופּיצע פלעגט דאָס קינד טראָגען,
ניט ווייסענדיג, צו עס פּוט איהם קליידין;
דעם שטריימעלע פלעגט ער האָבען
א ירושה פון עלטער זיידין;
אין אגאַרטעלע אויס געציירט,
שיך און זעקאַלעך אויף צום שטאָט, —
מיט דעם קאָסטיום האָט מען געשטאָלצירט
פיל מעהר, ווי א היינטיגער אַריסטאָקראַט.

יצחק צבי הלוי הייל פערין, „דעי לידער קראַנץ“ (אָדעס 1891):

דער אָרטאָדאָקס מיט'ן שטריימעל, אָדער קאַשקעט,
דער מאָדיסט מיט'ן וויזיט ראָק, אָדער ווייסען מאַנזשעט.. (57).

פריוחט נאָר זאָגען,
איין אַלטמאָדישען יודען,
ער זאָל קיין שטריימעל ניט טראָגען,
צו וועט ער זיין צופרידען?
דאָס שטריימעל איז געוועזען גאָר ניט פראַכט,
ווי א שליאָפּע מיט די באַוולענע בענדליך.
ווייסט איהר, וויפיעל א שטריימעל האָט געקאָסט?

זיכערע 50 רענדליך.
צירונג פאַרשידענע
איז געװעזען אָהן צאָהל,
װאָס איין אמאָליגע יודענע
האָט געטראָגען אמאָהל.
פין בריליאַנטען מיט פעריל,
א גרױס שטערען טיכעל,
פין גאָלדענע צװערין
אױפ'ן הארץ א ברוסט טיכעל (193.).

המבו״א (מרדכי אַסטרוװסקי), „אַ רײַזע אין עולם התוהו אָדער דיא נסיעה אוף יענער װעלט״ (זשיטאָמיר 1873 ז' 16:

...פאר דארטי פינימליך,
מיט לײַנגע טלתים קטנימליך,
מיט דיא קאפטעניס אין דיא שיך אין זעקיליך —
זײַער געזיכט איז זײַער שרעקליך.

הלל קליבאַנאָװ, „דער לוקסוס״ (װילנע 1901): „די פאַסטאַרקעס מוזין זײַן פון די טאַײערסטע שטרוי, אונ דער צו נאָך איין זאַמידענער װאואַל״... (ז' 4); „די מאָדעס, דיא קאָרצעס, די האָרבעס. דער צאַק, דאָס נעמט דאָך אַרױס געלט גאָר אַקװאַל״ (4); „אונ דיא שליאַפע אוף שפראָנזינעס״. (6); „אָן דיא סאַמעטענע מאַנטלעך נאָך ניט אַהאָר״... (7); „זײ מוזין דאָך אױך אַרױס גײן אין די האַנטשין מיט דעם פּע-כער״ (8).

סענדער. — די כװאַליע הוט מיטגעבראַכט אַביסעל נײַעסן.

קלמן. — זעסטו שױן... ענדלעך, אַ ביסעל „שאר ירקות״:

יואל-בער פאַלקאָװיטש, „רחלע דיא זינגערין' (זשיטאָמיר. 1868): „ר' שמחה״, אַ ארץ ישראל יוד, אַ משולח ארץ ישראל געלד מאסף צוא זײַן... זײַנע קלײדער זענין האַלב ארץ ישראליװדיג אין האַלב נאָך װיא דיא .פױלישע יודען גײען אָנגעטהון. אַ װײַס זיפּיצעל פון טערקישער מאַטעריע, אַרים אין אַרים מיט װײַסע זײַדענע שנירעלעך, זיבירקיס אין זײַדענע קנעפעלעך אין פּי-טעלקעלעך; אַ װײַסע באַנװאָלינע יאַרמילקע אין אַ גרױסער טשאַמביר אין גאַרטיל אײַנגעשטעקט; דער גאַרטיל איז אָבער

געווען אַ שוואַרצזײַדענער; דאָס העמד מיט אַ קאָלנער, ניט מיט אַ קרײַז; אין אויפֿים קאָפּ אַ סויבלען היטעל" (ז' 14).—ר' ישראל ניעסחיזער, אַ גבאי פֿון רביים: „אויף דעם קאָפּ אַ האַרטע מײַנ-שעסטערנע יאַרמילקע אין אַ געזאָטען ספּאָדיקעל, אַ שוואַרץ קיטײַענעם קאַפּטען מיט סטראָקיס מיט אַ ברײַטען גאַרטעל, דאָס האַרץ צוא הראַסטעט, דיא אַרביל ניט צוא געהעקעלט, דיא אַרביל פּינים העמד הענגען אַרויס מיט געלע פֿלעקען... מי-זעהט אַרויס אַ לאַנגען טלית קטן, געלע נײַנקינע הויזען אין באַנוועלינע זאָקען מיט פּאַנטאָפּעל"(14) —„ר' ישראלס ווײַב אין אַ שוואַרץ מאַנטינען קלייד מאָדניאַרסקע גינייט, אויף דעם קאָפּ האָט זיא אַ כטראָיק מיט בלומען, אין דעם סטראָיק שטעקט אַ דימעטינע ציטער נאָדיל, אויפֿים האלז הענגט א גראָבע גילדי-נע קייט מיט אַ זייגעריל" (82).

זײַן „ר' הײַמיל דער-קצין" (אדעס 1867): ר' חײַמיל זאָגט: „מי דאַרף געהן אײנגעסהאָן ווי א אַלע מענטשין, ניט ווי א הוזק אין א לאַנגער ושיפּיצע מיט סטראָקעס, אין פּאַנטאָפּעל מיט חײַסע זאָקען אין דער גרעסטער בלאָטע, אין א כפּאָדיקעל, אָדער אַ חצי שבתיל אין דער גרעסטען היץ" (111). —דער סלוצקער מורה הוראה זאָגט: „אונזערע מלבושים זענען זעך אודאי ניט אַזוינע ווי דיא מלבושים פֿון אונזערע אבות, נאָר עהנלעך צו דיא, וואָס דיא פּוילען פֿלעגען צו טראָגען, וואָרים תחלת האָבען דיא יודען געמעגט אין פּוילען וען קליידען פּונקט ווי דיא פּוילישע עדעללײַט, נאָר דער נאָך בגזרת המלך האָט מען אין דיא יודישע קליידער געמאַכט קליינע שנוים, כדי מיזאָל דיא יודען דער קענען אין זײערע מלבושים, מיזאָל ניט מיינען, אַז זיי זענען פּוילען (אונ אַזוי איז אויך געווען אין אַנדערע לענדער). אָט דיא זופּיצע מיט סטראָקיס אונ דאָס שטרײַמעל זענען אודאי ניט מסיני, דער אויף קען איך שווערען. דיא זופּיצע איז גאַנץ עהנליך צו פּאָלנישען zupan, נאָר לענגער, אונ שוואַרץ, מגזרת המלך, אַז דיא יודען דאַרפֿין קיין העללע קאָלירען ניט טראָגען... אָט רבותי! אויף מיר דיא עבירה פֿון א קליין קאַפּעלישעל, אבי א גרויסער קאָפּ מיט תורה, ניסט קשה א„קערצער ראָק, אבי אונטער איהם זאָל קלאַפּין א גוט יודיש האַרץ"... (113). — „דער לאַנגע קאַפּטען טעלעפּעט זעך נאָר צווישען דיא פֿיס" (114).

ש. בערנשטיין. „ר' יאָחצע דל גאה" (קישענ. 1887), ז' 11: „ער איז אַ בעיאַהרטער מאַן און זיצט אונגעטאָהן אין איין אַלטען זײַדענעם חאַלאַט, און זיא אין אַ איבערגעניצעוועטין מישלינען קלייד". —ז' 12: „געב מיר נאָר, בענדעס, דיא קאַפּאָטע" (זאָגט ר' יאָחצע צום משרת, דערהערענדיק, אַז עס

גייט צו אים א גאסט); „עס איז אפשר גלייכער, איהר זאלט געהן אין חאלאט, ווייל דיא קאפאטע איז מחילה זייער פאר שמאלצעוועט... וויא אזוי וועט איהר געהן אין די פאנטאפעל? דיא שטיפעל וויל דער שייגעץ ניט אפ ברייינגען“... (ענטפערט דער משרת); „שרהלע קומט אריין אין פעלענע בושקעס, אונ־געטוהן און אלט זיידען קלייד“. —ז' 24: „ר' יאחצע קומט אריין אין א אלטער קאפאטע, און שרהלע אין דער עלטער באביס אפגעריסענער יופקע“. — ז' 28: „א יודענע לויפט אריין אין א יופע אויף איין ארביל“.— ז'30: „דער רבי שטעהט אונטער דער חופה אין א קיטעל און אין א ווייסער זשיפיצע“. — ז' 6: „יום טוב געהסטו נעבין אין אזוינע אפגעטראגענע מלבושים און מיט רויכע אויסגעקרימטע שטיפפעל“. — ז' 10: „און איך וואלט מיר אריין געקומין וויא א פירשט מיט א גיטין בויך, מיט א שטעקען, מיט א גאלדענעם זייגער, מיט ברילען, מיט א ציגארר, מיט הענטשיקיס, מיט גילאקירטע שטיפיל, מיט א זיי־דענעם פערעסאל, מיט א סאמעטענעם קאשקעט, מיט א שאפע־נים טיליפ און מיט ווייסע ענטשקילין“...

ש. בערנשטיין, „מאגאזין פון יודישע לידער“ (יוארשע 1880):

דא אין אונזער מאגאזין
קריגט איר סחורה מכל מין:
קארטען, גיהאנטען, גארניטארען,
צו הורטאם, צו לאחדים;
טאשמעס, קנעפ און אייזענוואַרען;
זייד, ביינתיל אונ כשרה פאדים;
בענדער, פעדערען, שעהנע בלומען...
אלעיקעס, פאמאדעס אונ פערפומען;
הוטען, היטלען אונ קאשקעטען;
פאדעשוועס, פשיסטעס אונ לעדער אזוי...
קאפעלישען פון ענגליש שטרויא ..
דא איז דא קליידער גרייטע,
רעק, הויזען אונ זילעטען;
טערקישע שאלען, לאנגע, ברייטע;
שטיוויל, שטיוויליך אונ שטיוועלעטין... (55).

גוסטאוו מאקמאן, „דיא געהיימניססע פין יענער וועלט“ (ווארשע 1865):

...מע האָט נישט געחיסט פֿין קיין שקאָלעס...
חער האָט זיך ציא אַ יוד געקענט דעמילט פערגלאַכין
חאָטש אין אַ דימענע קאַפּעטע מיט לאַנגע פּאָללעס. (1).

אַ דאַטש אין אַ פּראַק
פֿערבינד זיך דיא באַק (15).

דיא צחייא גרויסע תּפֿלין,
אין פֿין קיטיל דער פֿערפּעצטער קראָגין,
חעס אויף מיר עדות זאָגין! (76).

אין דאָרט זעהסטו יענעמס פּסק,
אין גרויסין לאַנגין לאַבּצידאַק?

אין דער דאָרטין, זעהסט, חיא ער שטייט,
דיא קאַפּעטע מיט שפּילקעס אויסגעניייט (08).

..אין אַ בלאָ זיידענע היל
אויף אַ גאָלדגעשטיקטע פּאַטערשטיהל...

..אין אַלטפֿרענקישין קאַפּטין מיט כטראָקין,
אַ ברייטע גאַרטיל אין אַ סויבּיל היטיל (.03).

..אין אַ לאַנגע דעליע אָן געטאָן (106).

נעם אַרויס דאָס שליסעלע פֿון זיידענעם וועכטיל (138).

יוסף וו ײַ נ ש ט ײ ן, „אַלט און נײַא“ (אַדעס 1867): דער מעק׳לער איז „אַ קלײן יודעל אין אַ צעריססענער קאַפּאָטע פֿערשטעקט דיא פּאָלעס, אין אַ קאַשקעט טיעף אָנגעריקט איבער דיא אויגען“... (ז׳1). — יחיאל דער בעל-עגלה „אין אַ געשטעפּט לײַבעל מיט אַ רויטהען גאַרטעל אונטערגעבונדען טיעף אונטער דעם בויך, אין צווייא ברייטע בלאָע פלידערן... אין צווייא גרויסע יוכטענע שטיוועל מיט אַ שוואַרק שמוישגן קיטשמעלע אויף דעם שפּיץ קאָפּ“ (3). — „אַ יונגערמאַנן. אין אַ קײַלעכיג פעלפען היטעלע, אַביסעל פּעררוקט... אין אַ שינעטען טיליפּעל מיט דריבּנע ווײַסע שמײַשלעך, אין שוך און זאָקען, אין פלודערן, וואָס מען דערקענט, אַז זייא זענען אַמאָל געווען שאַמענע“ (4). — „אַ יודענע אין אַ פּאָר שקראַבעס מיט אַ יונגליש קאַפּאָטקעלע אויף דיא אַקסעל“ (12). —

„צוויי יודען..., איינער אין אַ חאַלאַט מיט פּאַנטאָפעל, אין אַ קאַלעכיג היטעלע, אָנגעריקט אויף איין אויג...; דער אַנדערער מיט אַ טילעפּיל מיט ווייסע שמיישליך, דען קאַשקעט פּערריקט...; אַ חלפנטע... אין אַ לייבעל מיט ווייס פּיטער און דאַרויף אַ שאַל מיט רויטהע גראַדען און אויפ׳ם קאָפּ אַ שוואַרץ אַטלעסען טיכעלע מיט גילדענע קוועטען"... (12). — „דאָס פּאָר ווייבער דערזעהן דעם מחותנס לאַנגע פּאות און אַ סך ספרים אין שטוב, אויך האָט ער איין אייגען שילכען, די מחותנתטע, איהרע טעכטער און שניר טראָגען ניט קיין מושקעס און געהן אין טיכליך אויף דיא קעפּ; דער כלה׳ס אַ באַבע געהט אין אַ ברוסטוך און אַ יאַמפּערקע"... (18).

מאָני דלוגאטש אויס אַלט קאָנסטאַנטין, „דער עולם התוהוניק אָדער דער פּולישער בר מינן" (זשיטומיר 1875): דער עולם התוהוניק הוט „אַפּעלץ מיט אַ קיטשמע" (16).— „אָב גיליאַפּעט דיא אַטליסינע קאַפּאָטע" (22). — „אַ האַלבאָזינער קאַפּאָליש פּאַר שטעלט פון דער שיין" (23). — „ער האָט אויס גיזוכט אונעם גיהנם איין אָפּ גיבאַרעט שטריימעל פון דיא אַלטי גוטע יודין" (27). — „אַנטליעגען... אַ יאָמפּערקע מיט אַ ברוסט טיך און האָט זיך אָן גיטאָן ווי אַפּוילישע יודינע" (27).— „לאַסטיקיני קאַפּאָטיס" (31).— „מיט וואָס פּאַר אַ ברישליק דער חתן איז גיגאַנגין צוא דער חופה" (32). — „כלה לעבען!... ווער האָט דיר גיהייסען... טראָגען אופּין קאָפּ אַגריבאַלדיע שטריימל?" (35). — „סויבליני שטראַמלעך!" (44). — „דיא חברה האָבען אַראָב גיוואָרפען פון זיך דיא קאַפּטינס מיט דיא טיליבעס און האָבען אויס גיטאָן דיא ספּאָדקעס" (56). — „דעם יודען מיט דער רויטער יאַרמילקע" (58). — „מיר האָבען ציניף גינומען די אַלי אַלטע פענטעפּיל אונזערע און דיא שקראַבעס" (68). — „גיחאַפּט אַ ווייבערש היפּקילע אויף זיך מיט אַ יאַמפּערקע" (88). — „אין דיא קעשינעס פינעם קאַפּטאַן" (93). — „די הלבשה זייני ווידער דאַרף זיין: אַ קיטאַיענעם קאַפּטאָן געשפּיליעט אויף היקילעך מיט צרופים ע"פ כוד! אַ אָבגעבאַרעט לאַפּענמיצעל! אַ פּאָר טיפּע קאָזלינע שיך גאַנץ גרויסע" (98). — „האָט אָב גידרייט בייא איין גוטי יודישער טאָכטער

דעם גאַנצען קאָפּ מיט גראַבאַלדיגע ווייַדעל, וועלכען יוואָס זיא פלעגט טראָגין אויפין קאָפּ" (102).—„אָן געטוהן מיט אַוויַיבערשער קאָפּקע אופין קאָפּ" (116).

„ד ע ר אַ ק צ י ז נ י ק" (זשיטומיר 1868): „דיא פראָסטע בעלי בתים פורין איַין גרוישע ראָהלע, מאַכין חתונה קונדער מיט טייַערע גאַרדיראָבוס, קאַרדאָלינוס, באָרנאָסין, סאַליפין, טשיפּקיס, פּאַריקין, זאַיידינע אין מאַטעריענע קליַידליך"... (12). — „דיא יודישע קאַסטיאָמע מיט אַלע פּרטים, איַין קאַפּטין מיט סטראָקיס, איַין ספּאָדיקיל, איַין קלאַפּ מיציל, איַין שטריַימיל, איַין חצי שבתיל, לייַווינטענע הויזין, קאָרינע זאָקין מיט גרוישע שיך"... (14). — דיא גלוחים טראָגען „דעם קורצין ראָק, פּאַנטילאָניס, גאַטיעס, איַין העמד מיט קנייַטשין, בלוטשקינע שיך, אַ פּאָר שטיוויל מיט קאַלאָשין"... (15).

„ד אָ ס ג ו ט ע ק י נ ד פון דעם זייַדינס הבטחה אָדער דער יונגער חזן" (זשיטומיר 1876): „העסי דיא מיקלערען" „גייט אַריַין, דיא קאַפּאָטע אוף איַין אַרביל"; „העסי חאַפּ דיא י ו פּ ע אין וויל אַנטלויפין" (21).

„געשיכטע פון זעלטענעם ברית און אַ געגאַרטע חתונה פון א. ק אַ ל מ ו ס (וואַרשע 1882): „דער בתולה וועל איך אַוועק געבין דער אַלטער קלעמפּיס שטערין טיכיל מיט די גרויסע אורונג און דיא זעקס שניר פּעריל"... (II 11). — „זיא טהוט אָן דאָס יופּקאַלע אויף איַין אַרביל און חאַפּט אויף זיך אַרוף אַשאַל"... (III 4). — „...אַכט בטלנים, אוס געטון דיא קאַפּטינים מיט דיא היטלען, נאָר אין דיא יאַרמילקיס און אין דיא טלתים קטנים, און בייַא איטליכען איז איַין געשטעקט אַפּאַרטשייַלי אין דיא פּלודערין" (III 15). — „אָט איז ער מיקלאָמערשט אחסיד און גייט צום רעבין, אָט וואַרפט ער אַראָפּ דעם גאַרטיל, און טוט אָן אַלאַנגען סערטוק און גייט שוין דייַטשעריש" (III 16).

אולריך ק אַ ל מ ו ס, „שמערעלע טראָסטינעצער" (וואַרשע 1883): „האָט ער זיך אַראָפּ גענומען דיא פּאות, און האָט זיך אָן געטאָן אין אַ סערדוק, מיט אַ פּאָר לאַנגע פּאַנטעליאָנעס (הויזען)"... „האָט זיא זיך פאַר קעמט אירע אייגענע האָר אַזוי וויא אַ בתולה, און האָט זיך אָן געטאָן אויפע קאָפּ אַ שליאַפּין (אַ שליאַפּע, אַ הוט), און אַ זיַידען קלייַד מיט איַין טלעפּ פון דרייַא אַרשין, און

שטיחעלעך מיט הויכע קנעפּעלעך פון פיר חערשקיס"... (35). — „א יודישע פּאַכטער דאַרף קענען א זאַק אַרבעסען, א זאַק פערמערעזשין, קריינדעלעך העפּ-סען" (6). — „ר' חײמיל בעהמט אַרויס פון דער קעשענע א שאַחטעל מיט איין פּאָר טײַערע אויריננ, האָס אַזעלכע דאַרף מען חײַט זוכען אין דער וועלט, די טײַערסטע ברילליאַנטען, איטלעכער שטײַן איז אזוי גרויס גיוועז אזוי ווי די פלאָמען, אונ פון דער אַנדערער קעשענע נעמט ער אַרויס א פּאַפּיר מיט צוועלף שניר פערליל אזוי ווי די ביס גרוס, אונ מיט א טײַערער גאָלדענער פּאַרמאַר ביט די טײַערסטע ברילליאַנטען, אונ נעמט נאָך טײַערע פינף רינגען אונ גיט דאָס דאָזען"... (44).

י. ד ר ײַ ז י ן, „להיים" (זשיטומיר 1875): „ר' לעמיל דער באַרימדיקיר" איז „א שײַנער יוד מיט א גרינער שאַל אויף דעם האַלז, און טופּליעס, און פון הינטען שטעקט אַרויס א ציצין פּאַטשײַלכין" (4). — „איך האָב... גיקויפט א קעמיל צים קאָפּ אונ בראַנזיליעטין, פּראָסטע"... (13).

אברהם ג ו ס ב ו י ם, „דער טיראַנישער מלמד" (וואַרשע 1885): „דער רבי איז גיזעסין אין א ווײַסע קאַפּאָטע, אין א זײַדענעם גאַרטעל, אין אַכויבען היטעל אויף דעם קאָפּ" (6). — „א יבען אָן זיצט ר' אליקום, אָן געטוהן די יום טוב קליידער אונ אויף זײַן קאָפּ ליגט איין דרײַא גאָרינדיקער ספּאָדיק" (12) — „אַזוי ריידענדיג, טוט ער פון זיך איוואָרף אַראָפּ דעם פּאַלטאָן" (18). — „ער קען שוין אַראָפּ האַפּען איין טלית אָדער איין שטרײַמעל (דאָס איז אַזוי אַמין היטעל פון ווײַדלען פון חיות [טהירע], וואָס די חסידים טראָגען אויף דעם קאָפּ)" (25). — „אויף זײַן קאָפּ איז גילעגין א לאַפּין היטעל, אונטער דעם היטעל האָט אַפּער געקוקט אַפּאַרשמאָל-צענע קאַפּעל (יאַרמעלקע) מיט אַ פּאָר פּאות אַזויא לאַנג וויא דער יודישער גלות" (81) — „דער האָט אויף זיך גיחאַפּט זײַן אויבער מלבוש (פּאַלטאָ)" (30). — „וויא פּאות! ווען אָפּ בעשוירען די בערדלעך עפּעס מיט ווײַסע הערצער אונ איבער בעצויגען די הויזען איבער די שטיוועל, אונ אויף די קעפּ זענען זײַא עפּעס גיגאַנגען וואָס מען רופט דאָס קאַפּעלישען... זײַא זעהען דאָך פּונקט אויס וויא גוישקע דײַטשען" (75). — „איין באַטראָגטער איד... אויף זײַן קאָפּף ליגט א ברייטער קאַפּעליש; דער גאָרגעל איז בײַא איהם פערבינדען מיט אַפּער-שמיצטע פּאַטשײַלע, וואָס דאָס איז אַצײַכען, אַז ער איז

דער בית-הקברות-חזן"... (87). — „זיא איז גיגאַנגען אַזוי גיקליידעט וויא אין אַלע פוילישע שטעטליך. מען גייט אין אַהאָרבאַנד מיט אַ הויכען ציפּעק. פון אונטער דיא האָר-באַנד האָט אויס געזעהען עפּעס בלאָלעך. דאָס איז נישט גיוועזין גיפאַרבט, נאָר ווייל דער קאָפּף איז גיוועזין גיגאָלט" (4). — „ביי ציפּע דיא קצבתע איז צו געלאָפען יאַן שטריק מאַכערס הינט און האָט ביי איהר אַ זייטעל פליייש צו געחאַפּט, האָט זי איהם מיט אַבעזעם נאָך געיאָגט, האָט ער איהר דעם קאַפּטאַן אָבגעריסען" (8). — „ר' אליקומ'ס ווייב מיט אַפרישען גיגאָלטען קאָפּ און איין דריייא פּאַכיקען ציפּעק" (12). — „שטעלט אייך נאָר פאַר דאָס פאַר ענדערונג, ווען מען טוהט אָן דעם פּאַריק מיט דעם ציפּיק" (36). — „זיא איז גיגאַנגען אַמין בגד (קלייד), וואָס מען האָט דאָס גערופען „חאַלאַט", עס איז אַמאָל גיוועזין שוואַרץ, יעצט איז דאָס גאָר גיוועזין גרין" (73). — „זיא איז גיגאַנגען דעם קאָפּ איין גע-הילט מיט אַפּאַרטשיילע" (7?). — „דאָס ווייבעל האָט אויף זיך באַלד דעם שאַל גיחאַפּט" (81).

ישראל ח ס ר - כ ח (הירש הורענשטיין), „זלידניעפּקער לעבענדע פּהאָטאָגראַפהיע" (בערדיטשעוו 1891): „אַ דאַרער, לאַנגער יוד מיט אַ קיילעכדיג מיכצעל, מיט איין אָבגעבאַרע-ווּעטער קאַפּאָטע, אַרום געגאַרטעלט מיט אַ גראָבען גאַרטעל, מיט קאָרינע זאָקען, מיט צווייא פּאַנטאָפּעל אויף די פיסס"... (15); „אַפּיין ווייבעל מיט איין אַלט זיידען טוכעל אויף דעם קאָפּ אין אַריין ציצען קליידעל" (17); „אַ מלאכה אַ פיסטערנעם ספּאָדעק צו טראָגען און ברידער באַטראַכטען ווי קנעכט?" (24); „געטראָגען אַ יאַרמאָלקע, אַ קאַפּאָטע, אַ גאַרטעל, שיך אינ זאָקען" (30); „דערנאָך האָט זיך געיאַוו?ט דער לאָקשענער קוגעל פּונקט ווי דער גמרא ספּאָדעק ביין זלידניעפּקער דין" (40)

יעקב מ ו ר ג ע נ ש ט ע ר ע ן („הנקרא יעקיל לעהרער אויס לאָדז"), „ר' שמחה פ"אַכטע אָדער דער וועלט שווינד-לער" (וואַרשע 1881): „דאָס רעהבעל וואַר איין אַלטער מאַן. אינ ער וואָר אויך אַ רעבעלע, אויף דעם שטייגער וויא אַנוטער יוד. ער איז אויך גיגאַנגען אין איין ווייסע יופּעצע"...

(3). — וועלענדיק חתונה מאַכען די יתומה, זאָגט דער רב צו דער רביצין: „נעם מיין זילבערנעם קאָשטער פון מיין שטעקען, אונ מיינע פאָר זילבערנע בתים פון מיינע תפילין, אונ מיין פוקסען פוטער, אונ דיין גאָלדענען קאַנעק מיט דעם שוילשטיק, אונ דיא צוויא שנורלעך קרעל, אונ גייא אונ באָרג דיר געלד, וועלין מיר זיא גאָר צום ערשטען שיין באַקלייי-דען"... „מען האָט איהר גימאַכט אַ שיין קלייד פון באַשטשיג, צו דרייא פייעם איין אייל, אַ פאָר העמדער, פאַר זעקס פייעם אַ פאָר שיך, אַ רויטע פאַרטשיילע, אַ פאַרטוך"..

(4).—„מען האָט צונאַנד גישאַפט פון שטעטיל איין אַלט מלבוש, אַ העמד, אַ פאָר הויזען, אַ פאָר שיך מיט זאָקען, איין קאַפעליש אַ גאַרטעל, אונ מען האָט שימכען באַקלייד פון קאָפ ביז פוס" (פ7.). — דער כלה הוט מען באַם תנאים-שרייבען „גיגעבען צוועלף איילען אַנקע, זיא זאָל דעם חתן געבען אַ מתנה אויף אַ שבת מלבוש" (8). — זעענדיק, אַז די גרינגסטע פרנסה איז צו זיין אַ רב אודער אַ גוטער-ייד, פרעגט שמכה פלאַכט; אָן באַם ווייב, וואָס איז באַם רב אויפגעצויגען געוואָרען, „ווי ער איז זיך נוהג"; דאָס ווייב דערקלערט אים: „ערשטענס, ער גייט אין אַ ווייסע יובעצע, אונ גיגאַרטעלט אין אַ לאַנג ווייס האַנדטוך, אונ אַ גרויסען ספאָדעק אויף דעם קאָפ און אַ גרויסען שטעקען מיט אַ וויי-סען קאָפ, איך וויים ניט, וואָס דאָס איז, עס איז גיווים פון בלעך"... בעט שמכה פלאַכטע: „לאָז מיר מאַכען אַ ווייסע יו-בעצע, לאַנג אונ ברייט, אונ פאַר זאָרג מיר אַלץ, וואָס דוא ווייסט, וואָס דער רב האָט"... „דיא קלוגע מאַדאַם האָט געפאָלגט, אונ האָט געקויפט ווייסע ברייטען קרעיעס אונ האָט גילאָזט מאַכען אַ לאַנגע יובעצע מיט גאַנץ לאַנגע אַרבעל, מיט מעשעגע האָקענס, אונ אַ ווייס האַנדטוך פון פינף איילען פאַר אַ גאַרטיל; אונ זיה האָט גיוויזסט, דאָס ביים רב אויף דעם בוידעם ליגט איין אַלטער ספאָדעק נאָך פון תרחס ציי-טען, איז זיא גיגאַנגען אונ האָט דעם ספאָדעק גיברענגט".. „יעצט האָט זיך ר' שימכע אָנגיטוען דיא ווייסע ס ו ב ע מיט דעם וואָלקען בראָך ספאָדעק אויף דעם קאָפ"... (10פפ.) . — "ר' שמכה איז זיך געזעסען אין זיין ווייסע יופעצע, מיט דעם

כערקישען ספּאָדעק״... (17). — „דער שרה האָט... בעשטעלט, מען זאָל ר׳ שימכען בעקלײדען פון קאָפּ ביז פוס זעהר הער-ליך, דאָס בעסטע זײַדענצײַג, צו פינעף אונ צו זעקס מלבו-שים, אונ אײַן װײַדענען שלאָף ראָק, אונ אײַן עכט זײַדענע װײַס אַטלאַס יופּעצע, אונ אײַן װײַס זײַדענע גאַרטעל, אונ עטליכע טהײַערע פעלצען... אונ אײַן ריכטיגען ים שטעקין מיט אײַן גוט זילבערנען קאָפּ פון אַ האַלב פונט״... (22).— „איז געגאַנגען אין דיא װײַסע יופּעצע, אין דעם טלית ותּפי-לין, אין דעם גרױסען ספּאָדעק, װי אַ װאָלקען בראָך, אױף זײַן קאָפּ״(45).

„ד ע ר ח ר ם ד ר ב י נ ו ג ר ש ו ן אָ ד ע ר ד י א װ ײַ-ב ע ר י ש ע ק נ י פ ל ע ך״ („אײַן טהעאַטער אין פינף אַקטען אין גירײַמען געשריבען״, „דיא מעשה האָט זיך גיטראָפען אין אַקלײַן שטעטיל אין קלײַן פױלין״) [װאַרשע 1882]: „דער רב זיצט בײַם טיש אין אַיאַרמיקע״ (22), קומט אַרײַן די רביצען „אוהן גיטאָהן אין דער שבת דיקע יופּע, מיט סאַמיטינע סטראָ-קעס באַנײַט, אַנײַא געהל שלײערעל״... (23) — „מאַכען נײַע קלײדליך, קופּין אַנײַא האַביל״ (26). — „אַז איך בין גי-גאַנגען אָן גיטאָהן דאָס שלאָף האַבעל, איז אסור גיװעזין אַ-שענער װײַביל״ (33).— „שײַן אױס פיצין מיט דיא פּעריל אין קרעלין, חלעבין, מיר װעלין אױך גיפּעלין״...„ „מיר איז אױך אַזױ אײַן גיפאַלין, און אוהן צו טוהן דיא שבתדיקע שאַלין, דיא שלײערליך, דיא יופּעס מיט שטראָקיס, צו די האָרבענדער צו צו צעפּין פראַקיס״.. (35). — „דיא שלאָף קופּקע אױף אין צו גבינדען״ (36). — „איך האָב ערשט חתונה זעקס װאָכין, איך גײא נאָך אין חופה טשיפּיק״ (39).

„ס׳ ס י פ ו ר י מ ע ש י ו ת״ פון ר׳ נחמן בראַצלאַװער (װאַרשע 1881) 35: „ער מיט זײַן װײַב האָבין בײדע גי-האַט אײַן פּעלץ. אַז ער האָט באַדאַרפט אין מאַרק צו גײן, פלעגט ער זאָגען: „מײַן װײַב, גיב מיר דעם פּעלץ״. האָט זי אים גיגעבין. אַז ער האָט באַדאַרפט אַטיליפּ, גײן צװישען לײַט, האָט ער גיזאָגט: „מײַן װײַב, גיב מיר דעם טוליפּ״. האָט זי אים גיגעבין דעם פּעלץ. פלעגט ער גרױס תּענוג צו

האָבען אונ פֿלעגט לובין: „וואָס פֿאַר איין וואולקייט דער טיליפֿ איז“. אַז ער האָט באַדאַרפֿט איין קאַפּטין, אין שיל אַריין צו גיין, האָט ער גיזאָגט: „מיין ווייב, גיב מיר דעם קאַפּטין“׳ האָט זי אים גיגעבין דעם פעלץ, פֿלעגט ער צו לובין, וואָס פֿאַר אַשיינקייט דער קאַפּטין איז. אונ אַזוי, אַז ער האָט באַדאַרפֿט אָן טאָן אַיופּאָ, האָט זיא אים אויך גיגעבין דעם פעלץ, פֿלעגט ער אויך לובין, וואָס פֿאַר אַפּיי-קייט אונ וואָס פֿאַר אַשיינקייט די יופּאָ איז“...

שמעון וואָלצענוק, „דער בעקאַנטער דאָקטאָר“ (וואַרשע 1882) 29: „דיא גאַנצע סצענע איז אָן געפֿיהלט מיט שטרייַמעלעך אונ אַטלעסענע זופּיצעס“. — זיין „דיא גיהיימע האָכצייט“ (וואַרשע 1884) 35: „דאָ איז פֿאַראַנען איינער שלמה שעפּטעל, זייער אַ קלוגער מענש, אָבער איין גַלט מאָדישער איד מיט אַלאַסטיקענע זופּעצע, הע, הע!“

דוד זאַהיק, „דיא ראָזע ציוױשען דערנער“ (פּעטריקוו 1884) 27: „איהר יופּקע טראָגט זיא אויף 1 האַרבעל; דער אַנדערער טעלעבענדעט זיך איהר נאָך וויא אַ קאָדע“.

שמ״ר, „דער אוצר“ (ווילנע 1884) 4: „זיין זופּעצע איז גיוועזן אַלאַטע אויף אַלאַטע“.—זיין „ניט טויט ניט לעבעדיג“ (ווילנע 1893): „מיין וואָכעדיגע קאַפּאָטע איז צוריסען אונ פֿערשלומפּערט, אונ מיין שבתדיגע ראַצעמאָרענע זשופּעצע איז פֿאַר פֿלעקט“ (ז׳ 30); „אָנשטאָט זיין פֿאַרשמאָלצענער זשופּעצע האָט ער אַנגעטאַהן זיין שבתדיגע אַטלעסענע קאַפּאָטע“ (ז׳ 33).

גבריאל רובין, „דיא שיינע מערדערין“ (ווילנע 1889) 3: „עס איז נאָך צו זעהען אַטלעסענע זופּיצעס, בחורים אין יאַרמולקעס מיט גאַרטלען פֿאַר בונדין, חסידים מיט נאַשע פאות׳ן, פֿרויען אין קנופּען, יונגע פֿרייַלינס אין לייַוויַנטענע קליידלאַך“.

„איין וואונדערליכע מעשה פֿון דעם פֿיינעם יונגען מאַנשציק“ (לעמבערג 1883) 8: „אָן גוטון אונ אַלאַנגו אַוויַסו יופּוצו אַרום גוגאַרטולט מוט אַברייטון גאַרטול. דאָס האַרץ אוז בייא אום גיוועזן אָפֿון. אַשטראַמולו מוט גרסו שפּוצון אוז גיוועזן אויף זיין קאָפּ. דו פֿוס זענון ביי אום גיוועזן

אײַן גושטקט אונ װײַסו זעקולוך אונ און צװײַ גרוסו פּאַנ־טאָפּיל. אונטער דעט גאַרטול האָט גושטעקס אַגרוסו רוטו פּאַ־טשײַלו".

„יאַנקיל בחור אָדער פין דעם חדר צום װאַר־שטאָט" (לעמבערג 1885): „איך בון גיגאַנגון אין אײַן קאַפּ־טען, װאָס אוז אַזו לאַנג גיװען, אַז איך האָב מוך אונ אום נוט גיקענט רירען, װײַל דער שטראָז אוז גיװען פול בלאָטע" (ז' 5); די הדרינגלעך, „צעהן שקראָפּליגו יונגון אָן פּלידערן, באַשטענדיג הונגערוג, צװישן פינף בוז דרײַצעהן יאָהר, דו לאַנגו בעקושוס צעריססען"... (15); „ער גײט שבת אָנגוטיהן אין אַ ראַצימאָרנים קאַפּטאַן און אַ שטראַמיל מוט דרײַצעיהן שװענץ" (5.ז).

„דער יקום פּרקן דאָקטער" (לעמבערג 1885). דער מלמד חיים קאַקינדיג, װעלענדיק װערען א דוקטור, זאָגט צום װײַב, זי זול אים מאַכען געהעריקע קלײדער. „אזגיגאַנ־גון זײַן באַשו אונ האָט אַפּור גונומון פונ אונטער דעם בעט דאָס שטראַמול אונ האָט אַרום גורוסון דו שפּוצון. נאָר אײַן שפּוץ האָט זו איבערגולאָזט און האָט צו אום גוזאָנט: „האָסטו שוין אַ קושקעט מוט אַ דאַשוק"... גונומון דו זופּיצו אונ האָט אַ שטוק אָבגורוסון אונ זאָגט צו אוהר מאַן: „האָסטו שוין אײַן ראָק"... גונומון דאָס שטוק פונ דער זופּוצו אונ האָט עס צוגושטוקיװיט צו דו הױזון"... (4).

„עגל הזהב" (װאַרשע 1898): „רב הירש װעלײט־לע טראָגט שבת אין יום-טוב אַ סאַמעטענע קאַשקעט און אַ זײַדענעם קאַפּטאַן" (15); „דאָס איז אַ קלײן יודעלע מיט אַ לאַנגע איפּעצע" (16); „בימינו אלה טראָגט דער קאַרטאָפלאַרש דער גראָבער יונג אַ שטרײַמעל מיט אַ אַטלעסענע קאַפּאָטע גלײַך װי דער רב פון שטאָט" (17); „קנה הירש טראָגט אַ לאַפּען היטעל מיט דרײַ פאַרשימעלטע לאַפּען; אברהם אַבעלע טראָגט אַ סאַמעטענעם קאַשקעט פיל מיט שמוץ, אויך פול מיט נקבים נקבים; חנה פלעדערמויז דער מעקלער פון דינסטען, אַמען, טראָגט אויף זײַן אויסגעקראַכענעם קאָפּ אַ צילינדערהוט אַ לאַ דע פּאַריז; שמעיה די טיקעריגס מאַן גײט אָנגעטון אַ כאַ־לאַט, גרויס, ברײט װי דאָס יודישע גלות, שיך און זאָקען, עס

איז אים אַ שרעק אָנצוקוקען" (18); „אַ יוד אַ חסיד אין אַ לאַנגע קאַפּאָטע" (74); „דער ליכוויאַרסקע חסיד מיט דעם סאַמעטענעם קאַשקעט" (80); „זי האָט נישט קיין צייט זיך אָנצוטון די קופקע אויף איר קאָפּ" (90).

סענדער. — מ'מעג שוין מאַכן אַ סיום?

קלמן. — ג ע ע ק ט, — ווי ס'הייסט בײַ אַקסענפעלדען.

סענדער. — הוט מען עס נישט געקענט מאַכן קירצער?

קלמן. — דיר טאָר מען אויך נישט ווייזן קיין האַלבע אַרבעט?

סענדער. — „אַז מ'פרעגט, בלאָנדזשעט מען נישט".

קלמן. — מיר הובן דורכגעשפּרייזט דורך דאָס גאַנצע נײַנצעטע יאָרהונדערט, וואָס איז פאַר דעם ענין, וועלכער אינטערעסירט אונדז, אויך דאָס אַכצעטע, און געוויס נאָך ווייטער הינטערווײַלעכץ.

מיר הובן דורכגענישטערט די ווערק פון די יידישע קלאַסיקער, פון אַ שפּאָר ביסעל פאָלקסשרײַבערס און גלאַט אַזוי זיין טענטלערס.

מיר הובן אָנגעטראָפן אַף אונדזער וועג אויספירלעכע, כמעט פּראָטאָקולאַרישע באַשרײַבונגען און אויך — אַגבֿבאַמערקונגען.

אוקראַאינע, פוילען, ליטע הובן אינדז געוויזן די יידישע טראַכט פון פאַרשידענע יאָרצענדליקער. מיר זעען דעם חילוק פון אורט, צייט, פאָלקסשיכט און געשלעכט.

פאַר אונדזערע אויגען זענען דורכגעלאָפן די קלענערע און גרעסערע שינויים און מאָדיפיקאַציעס.

מיר הובן אָנגעזאַמלט אַ רײַכע נאָמענקלאַטור מיט אַלע אירע וואַריאַנטען, — און אונדז איז קלאָר די מאָס פון פאַרשפּרייטקייט, וואָס עס הוט דערגרייכט די אָדער יענע זאַך און אירע נעמען.

מיט איין וואָרט, מיר הובן אַ באַוועגלעך בילד, וואָס פּלייצט פאַר אונדזערע אויגען ווי אין אַ כישופלאַמטערן,

אויסערלעך פאַרשידענפאַרביק, און אין גרונט כמעט איינפאַר-ביק.

סענדער. — און וואָס טוען מיר מיט דער גאַנצער קראָם?

קלמן. — „הורעווע, מיידעלע, וועסטו האָבען אַ קליידעלע!“— גיי אַהיים, קוק דיך אַרום און גרייט מיר צו אַ געהעריקען רעפּעראַט.

סענדער. — אין וואָסער זין?

קלמן. — „מיט פרעמדען שכל קען מען ניט לעבען“. — טו אַליין אַ קלער.

פּערדער דיאַלאָג.

סענדער. — מײַן רעפּעראַט איז פֿאַרטיק.

קלמן. — „אַ גוטע בשורה מאַכט פֿעט דעם ביין“.

סענדער. — ס'איז אַ סיסטעמאַטישער איבערבליק איבער דעם יידישן שטאַט אין משך פֿון נײַנצעטן יאָרהונדערט.

צוערשט גייט דער מאַנצבעלשער גאַרדעראָב.

קלמן. — ער איז מער כאַראַקטעריסטיש: טיפֿער אײַנגעוואָרצעלט, ווידערשטאַנדספֿעיקער, אויך שטאַרקער פֿאַרטיידיקט.

* * *

סענדער. — דער עיקר־מלבוש פֿון יידישן מאַנצבעל — פֿון דערוואַקסענעם, ווי פֿון קינד, — איז געווען— — —

קלמן. — דאָס העמד. — דער אָרעמסטער האָט דאָס פֿאַרמאָגט — „כ'בין געבליבן אין איין העמד“[1] איז אַ רעדענסאַרטלעכער אויסדרוק; אַזוי זאָגט וועגן זיך דער, וואָס האָט שוין אַלץ אָנגעווירען. און אַ יידיש שפּריכוואָרט לערענט שכל: „דאָס לעצטע העמד זאָל מען פֿאַרזעצן און אַ גביר זאָל מען זײַן“.[2] — דאָס לעצטע העמד“ איז דאָס לעצטע שטיקעל פּריוואַטאײַגענטום, וואָס קען זיך אָפּשטעלן באַ אַ יורד אין אונדזער זינדיקער סאָציאַלישער אָרדנונג.

סענדער. — פֿון לײַוונט פֿלעגט עס זײַן. אין דער ליטעראַטור ווערט דערמאַנט „טערקישע לײַוונט“.

קלמן. — אין די אַמאָליקע גוטע צײַטען האָט אין דעם פּרט געהערשט אַ גרעסערער לוקסוס: אויך מאַנצבלען פֿלעגן טראָגן העמד פֿון לײַוונט, געשטיקט מיט גאָלד, זילבער, אָדער באַפּוצט מיט פּליטערלעך[3].

סענדער. — דאָס העמד, פֿון וועלכן איך רעד, איז אַפּ'ן האַלדז געווען פֿאַרענדיקט בלויז מיט אַ זוים.

קלמן. — מיט אַ קרייז, ווי ס'ווערט אָנגערופֿן ווו-ניט-ווו־

סענדער. — אַ ק ע ל נ ע ר ע ל באַם העמד איז געווען אַ ח־דוש.

קלמן. — מעשה-עלעגאַנט און אַ ווונק אַף „אַפּקורסות״.

סענדער. — אַ ק ו ל נ ע ר[4] — גאָר אַ פּליאהדיקע זאַך.

קלמן. — פוו״ב II 409: kołnierz, „באַם מלבוש דער טייל, וואָס נעמט-אַרום דעם האַלדז״. — פון דייטשישען Koller, וואָס שטאַמט פון לאַטייניִשען collare („האַלדזבאַנד״).

סענדער. — אובער שפּעטערצו — קומט-פור „אַ ג ר ו י ס ע ר א ו ס ג ע ל יי ג ט ע ר ק ו ל נ ע ר״.

קלמן. — אַפ׳ן גורגעל — ב ע נ ד ל ע ך צום פאַרבינדען.

סענדער. — כ׳געדענק... דער בוזעם — אָ ה ן ק נ ע פ ל ע ך.

קלמן. — די פויערען אין א ו ק ר אַ י נ ע טראָגען עד היום אַזעלכע העמדער.

סענדער. — און דעריבער, די ברוסט..

קלמן. — ...דאָס „ה אַ ר ץ״, ווי ס׳הייסט אַף יידיש[5]...

סענדער. — תמיד אופען...

קלמן. — ...„צ ו כ ר אַ ס ט ע ט״[6] — איז דער געוויינטלעכער טערמין.

פוו״ב V 585: (מונדאַרטלעך) rozchrastaniec, „אַ מענטש, וואָס גייט אויפגעקנעפּעלט דאָס מלבוש אודער דאָס העמד אַף דער ברוסט״. — פון ווערב rozchrastać (מונדאַרטלעך), = rozchrystać (מונדאַרטלעך), = rozchrzestać (מונדאַרטלעך), „אויפקנעפלען״ וכ׳.

סענדער. — „אַ ה ע מ ד מ י ט ק נ יי ט ש ע ן״ — „מעשה גוי״, פונקט ווי „אַ ו ו יי ס ה אַ ר ץ״, אַ „מ אַ נ י ש ק ע״[7].

קלמן. — „ה אַ ר ץ״ איז דאָ דאָסאייגענע, וואָס „מ אַ נ י ש-

קע״[8]. ד. ה. פ ו ר ה ע מ ד ע ל.
דאַל II 303: manischka[9], „פורהעמדעל, צו טראָגען אונטער דער וועסט״. — פון רוסישעז אַריין אויך אין דאָס פּוילישע (פּוו״ב II 874). — די עטימולוגיע נישט קלאָר.

סענדער. — אויך „אַ ג ע פּ ר ע ס ט ע ר ק ו ל נ ע ר״ און „דער ווייסער מאַנזשעט״[10].

קלמן. — דאַל II 303: mansheta, „קנייטשיקער אודער אַרויפגעזעצטער באַלאָג פון העמדקולנער, פון די אַ ר ב ע ל״.—סיאַנדער 843: Manschette (פון פראנצייזישען).
פּוו״ב II 875: manszeta (ווייניק געברויכלעך; פּוו״ב II 875: mankiet, „דער טייל פון אַרבעל באַ דער האַנט, צוגעניייט צום גאַנצען אַרבעל״ (באַ אַ העמד: „דעראייגענער טייל, געפרעסט, צוגעניייט אודער צוגעקנעפּעלט צום אַרבעל״). — פון איטאַלענישען manichetto.

סענדער. — דער אונטערשטער טייל פון קערפער איז אַפנים פּטור געווען פון דעם שטיקעל גרעס, אָהן וועלכען דער גרעסטער אביון וועט היינטיקע צייטען זיך ניט וועלען באַגיין. נוך אין אַ ביכעל פון 1868 ווערען ג אַ ט י ע ס[11] דערמאַנט אַלס אַנ׳אויסטערלישע המצאה פון די „גלוחים״.

קלמן. — אַלגעמיין-פּויליש: gatki, מונדאַרטלעך-פּויליש: gaty. — דאָס פּיו״ב I 789 האַלט די ווערטער פאַר פּויליש פאַרמעג. ס׳איז אובער אַנ׳אונגאַריש וורט.

* * *

סענדער. — אובער אויך אָהן אַ העמד וואלט אַ ייד אין אַ עת-צרה מסכים געווען אויסצוקומען, נור נישט אָהן אַ ט ל י ת - ק ט ן אודער אַנ׳ א ר ב ע - כ נ פ ו ת.[12]

דער ט ל י ת - ק ט ן — געמאַכט פון דעמאייגענעם שטוף, ווי אַ טלית, — מיט דיזעלביקע כאַראַקטעריסטישע שוואַרצע פּאַסען און שטרייפען אין דער ברייט באַ דער זוים, אָפּ׳ן געלען צייג. באַרימט זענען געווען ב ע ר ש י ד ע ר טלתים-קטנים.[13]

דער א ר ב ע - כ נ פ ו ת...

קלמן. — הייסט אין פּוילען אויך צ י צ י - כ נ פ ו ת[14]...

סענדער. — .. פֿון װײַסער פ י ק ע.

קלמן. — פּויליש: pika, „דיק באַמװעלצײַג“, — פֿון פֿראַנ-צײַזישען piqué (פּװ״ב IV 187)[15].

סענדער. — דער „שטשוגעל“[16] הױט געטראָגען אַנ׳ אַרבע-כנפֿות פֿון ביאָ ק י ט אַ י, מיט אַ קעלנערעל פֿאַר׳ן האַלדז, — אַ ניצוץ פֿון „הולטאַיסטװע“[17].

קלמן. — פּװ״ב II 343: k i t a j, „אַ מין דין גלאַנסירט באַמװעלצײַג“[18], — נאָך דעם נאָמען פֿון דער כי-נעזישער פּראָװינץ Chitaj.

סענדער. — אױך פֿון צ י ץ[19] מיט רױטע קװײַטלעך פֿלעגט אַנ׳ אַרבע-כנפֿות זײַן.

קלמן. — נה״ד: Z i t z, „פֿאַרשידענפֿאַרביק אינדיש באַמ-װעלצײַג“; נידערלענדיש: sits, chits; ענגליש: chintz. — די פֿורמען שטאַמען פֿון בענגאַלישען chits, „פֿאַר-שידענפֿאַרביק באַמװעלשטוף“ (קלוגע 504).

„ק װ ײַ ט ל ע ך“ — דימינוטיװ צו „קװײַטען“[20], װאָס איז דאָס פּױלישע kwiat, „בלום“ (פּװ״ב II 662), מיט ייִדישער מערצאָלעדונג און מיט אומקלאַנג פֿון שטאַמװוקאַל.

סענדער. — דער אַרבע-כנפֿות װערט אַף ייִדיש גערופֿען אױך: ל ײַ ב ס ע ר ד ע ק, ל ײַ ב צ ו ד ו ק, ל ײַ ב צ י ד אַ ק, ל ײַ ב ס ע ר ד אַ ק ע ל.

קלמן. — דאָס איז אין אוקראַינע דער געװײנטלעכער טערמין אין דער אומגאַנגסשפּראַך. אין קרעמענעץ, צ. ב.: „ל אַ פּ צ י ד אַ ק“, „ל אַ פּ צ י ד ע ק ע ל“[21]:

ס׳איז אַ געמישט װאָרט, „האַלב ייִדיש, פּולאָװינאַ פּױ-ליש“[22]: דאָס ייִדישע „ל ײַ ב“ מיט׳ן פּױלישען serdak[23].

פּװ״ב VI 72: serdak, „אַ מין װעסטעל פֿון די בערג אײַנװױנער, אױס פֿעל אודער געװאַנט, צוצוקנעפּלען ביז אַרױף“ (אַלטפּױליש) „קאַפּטען; א ו נ ט ע ר ש ט מ ל ב ו ש; פּױערישע קאַפּאָטע“; „אַ מין גורסעט מיט פֿאַלדען, יעצט װײניק געברױכט“.

* * *

סענדער. — צום וועש הוט אויך געהערט דאָס „ל יַ ב ע ל".[24]

קלמן. — אַ העמדעל פון וואָל, טריקאָ וכ׳, געטראָגן אים ווינטער, געוויינטלעך אַ פּ׳ן העמד און ארבע-כנפות.

* * *

סענדער. — דער האַלדז איז געווען בלויז. נאָר „מ ו ד י ס-ט ע ן", ד. ה. מאָדענאַכלויפּערס, וואָס האָבען געזאָרגט פאַר דער עסטעטיק פון זייער אויסערלעכען אויסזע, און זענען געגאַנגען ריין, ציכטיג אָנגעטאָן...

קלמן. — אַ סך אַזעלכע איז נישט געווען, ליידער...

סענדער. — ...פלעגען טראָגן אַ „ה אַ ל ד ז ט י כ ע ל"[25] (ס׳וואָרט דערמאַנט „אַ ו יַ ס האַלדזטיכעל"), אַ „מ אַ נ ט י נ ע ן ט י כ ע ל"..

קלמן — דער שטוף הייסט „מ אַ נ ט י נ ע"[26].

פוו"ב II 877: mantyna, „אַ מין זיידענציַיג", — פון איטאַלעניש mantino („מענטעלע").

סענדער. — ...אַ „פּ אַ ט ש יַ ל ע כ ע ן" (ס׳קומען פאָר אין די קוועלען: „אַ שיין"..., „אַ שוואַרצזיידען"..., „אַ שיין רויט"..., „אַ ציצען" פאַטשיילעכען).

קלמן. — מערבדרומרוסלענדישיידישער דימינוטיוו צו פּ אַ-ט ש יַ ל ע.[27]

אין דייטשישען: Facilet, Fatzenet, Facenetlein[28]; Fazenettle[29]; Fazeile, Fazenettle, Fazeneitle[30]; Fatscheile, Fazenell, Fazanettel[31]. — אין אַלטפּוי-לישען: facelet, facelit, facilet, facolet, „טיכעל, דערהויפּט נאָזטיכעל" (פוו"ב I 709). — פון איטאַלענישען fazzoletto.

סענדער. — פיין פאַרבונדען פלעגט הייסען: „ט ש אַ ק ע נ-ד י ק".

קלמן — ליפּ. 106 פאַרטייטשט דאָס וואָרט מיט „פּ ר יַ-

לעך, מוטיק, פלינק". — אין דער פונקציע, וואס די ווייזט אן, קען מען נאך צוגעבן: "ווילעריש, ווילינגעריש, פראנטיש".[32]

קען זיין, אז דאסדוזיקע אומשטאנדווארט האט א שייכות צום אלטפויליש czakać, "ארויפנעמען אף א האק, פארטשעפען מיט'ן האק, פארהעקלען", — אפשר פון אונגאריש csaklya ("האק"), czáklyáz ("צופען מיט א האק"). — זע פוו"ב I 368.

סענדער. — אין דער יידישער גאס האט מען אף אזעלכע "שמוכטעלייען"[33] קרום געקוקט.

קלמן. — געווען אין זיי א צו גרויסן שפריי צו וועלטלעכקייט און "אויסגעלאסנקייט".

* * *

סענדער. — נאך א מלבוש האט איטלעכער יידישער זכר געמוזט האבן: תחתונים, מחילה.

קלמן. — עס האט געמוזט זיין לכל הפחות "א סימן פון תחתונים", ווי אבראמאוויטש דריקט זיך אויס ביטערלעך.[34]

סענדער. — ...אדער "פלודערען", "פלידערען", "פליודערען"[35], ווי זיי הייסן באם גרעסטן טייל יידישע שרייבער.

קלמן. — זאנדערס 515: pludern, אינטראנזיטיווער ווערב, "אנגעפוישט-אויפגעשווולען-אנגעבלאזן צאפלען און פלאטערען"; Pluderhose, "ברייטע הויזן" (אף רוסיש: scharowary).— דער וואקאבעל איז פאראן אויך אין פוילישן (גענומען פון דייטשישן), מונדארטלעך: pluder, "הויזן ברייטע ווי א זאק" (אלטפויליש: pludry, "ווייבערישע מאיטקעס") [פוו"ב IV 239].

סענדער. — ס'קומט טאקע פאר: "ברייטע בלאע פלידערן".

דיק און אבראמאוויטש געברויכן ווענן הויזן אויך דעם נאמען "מאיטקעס".[36]

קלמן. — פוו״ב II ‏852: maitki, מ״צ, „הויזען, באַ-זונדערס קינדערשע; גאַטקעס, באַזונדערס ווייבערשע אודער קינדערשע״. — שטאַמט פון majtek, „מאַטרוס״, — אויס דעם האָ-לענדישען maatje (דימינוטיוו צו maat).

סענדער. — מערקווירדיק: דער נאָמען „הויזען״ ווערט אין די אַלע דורך דיר ציטירטע ווערק גאָר ווייניק געברויכט.

קלמן. — ס׳וועט דיר באַלד קלאָר ווערען.

סענדער. — די אַלע מיני תחתונים פלעגען זיין דאָס רוב פון ווייסען לייווענט, אויך פון „טערקישען לייווענט״.

מיר באַגעגענען אויך „פיסטרענע״.

קלמן. — דאַל III ‏105: pjestrjedj, „איינפאַכיק פלאַקסענציייג, פאַרשידענפאַרביק אודער אין פאַסען; ווערט געברויכט אַף ברייטע הויזען (scharowary), אַרבע-טערכאַלאַטען, מאַטראַצען, בעטזעק, שטרויזעק״.[37]

סענדער. — ווייטער: געשטעפּטע קיטאַיענע, געלע קי-טאַיענע.

אַ גוטערייד הוט געהאַט אַטלעסענע.[38]

קלמן. — אַראַביש, פערסיש, טערקיש: atlas (ביי-ווערט: „גלאַט״). — איפגענומען געווערען אין גרעסטען טייל איירופעישע שפּראַכען אַלס נאָמען פון אַ געוויסען סורט זיידענשטוף.

סענדער. — פראַנטען, אודער, אַף וואַרשעווער לשון, „פּאַ-צעטלעך״[39], הובען זיך געפוצט אין „געלע נענקינע תחתונים״, „אין געלע נײַנקינע הויזען״.

קלמן. — דער שטוף הייסט אַף יידיש: אַנקע[40], נאַנקע[41]. פוו״ב III ‏107: nankin (מונדאַרטלעך: ankin, nanck), „אַ געוויסער מין באַמוועלציייג״, — נאָכ׳ן נאָמען פון דער כינעזישער שטאָט נאַנקין.

דאַל II 456: nanka, „באַמיועלצייג, תחלת כינעזיש, און דערפאַר גערופען איך kitajka.

סענדער. — ס'זענען געווען אויך עפּעס „שאַמענע פּיודערן".

קלמן. — „שאַמענע"[42] איז איבערזעצונג פון פּוילישען ווייניקגעברויכלעכן szamowy (szamuowy), „וואָס צייכענט זיך אויס מיט'ן קאָליר שאַמואַ".

szamua, szamoa, ווידער, באַטייט: „העל-געלער קאָליר, ווי בא זאַמשלעדער". — פון פראַנצויזישען chamois (פוו"ב VI 561 פּ.).

סענדער. — די פלודערען פלעגען זיין קורצע, פאַרבונדען אונטער די קני מיט בענדלעך, — בא רייכע און פראַנטען — מיט געלע.

קלמן. — אויס פאַרוואָס דער נאָמען הויזען פלעגט דעמאָלט גאָר ווייניק געברויכט ווערען.

דאָס אה"ד hosa, מה"ד hose, אנגעלזעקסישע hosu, אלטנאָרדישע hosa פלעגט באַצייכענען איינגענטלעך אַ זוק, ביז צו דער קני אַרויף, אודער העכער ביז אף די שענקלען אַרויף. אַזאַ פּאָר זוקען („הויזען") פלעגט זיין די איינציקע הלבשה פון די פיס (אייסער די שיך, נאַטירלעך) און האָט פאַרטרעטען דעם אינטערשטען טייל (ביידע „רערען") פון אונדזערע הײַנטיקע הויזען. חוץ דעם פלעגט מען טראָגען אַ באַזונדער קליידונגסשטיק, וואָס אַנטשפּרעכט טאָפּאָגראַפיש מער ווייניק דעם אייבערשטען טייל פון די מאָדערנע תחתונים, נאָר האָט געהאַט אַן אַנדער פאַסון.

אופטמאָל פלעגט אין די דערמאַנטע שפּראַכען דער וואָקאַבעל גאָר באַצייכנען „קאַמאַשען" (אין דער פראַנצויזישער טייטש פון וואָרט, ד. ה. „אייבערזוקען").

אין נידערדײַטשישען באַטייט hose נאָך עד-היום: „זוק".[43]

די יידישע תחתונים, וואָס זענען אראָפּגעגאַנגען נאָר ביז צו די קני, האָבען דעם נאָמען הויזען, דעריבער, תהית נישט געקענט האָבען.

סענדער. — ס'וואַרפען זיך דורך „געווענטענע הויזען".

קלמן. — ...אַ „וועלטלעכער" גאַנג.

סענדער. — ל אַ נ ג ע פּלודערען, אין די שיך אַרײַן, פלעגט מען זען נור בײַ יענע, וואָס האָבען זיך געציערט מיט האַלדזטיכלעך.

הלמן. — יל״ג, „שיחת חולין״ 18:

„צו אונז איז געקוממען פון אַ ווײַטען אָרט
עפּעס אַ טײַצעל מיט אַ געגאָלטער באָרד,
מיט ל אַ נ ג ע פּ ל ו ד ע ר ן, מיט אַ סורדוט אָן פּאָלעס,
מיט אַסאַמעטענעם קאָלנער, מיט קנעפּ און שפּאַקולען״...

וועלוועל ז באַ ר ז ש ע ר, „מקל נועם״ II, אין ליד „משיחס צײַטען״ (ז׳ 174):

„אַללע הילטײַעס, אַללע אַפּיקורסים
װעלין זײַן בײַם רבין משרתים,
מיט די ל אַ נ ג ע ה ו ז ע ן אין דיא הוכע קנאָפּעל
וועלין פּיצען דעם רבין דיא פּאַנטאָפּעל״.

סענדער. — לענגערע הויזען, אין די שטיוועל אַרײַן, האָבען זיך אַלץ מער פאַרשפּרײַט, און דעמאָלט איז סימן פון אַפּיקורסות געוואָרען דאָס אַרויסלאָזען די הויזען א י ב ע ר די שטיוועל, דאָס טראָגען „פּ אַ נ ט י ל אָ נ י ס״,[44] „לאַנגע פּאַנטעליאָנעס״.

הלמן. — פּוו׳ב IV :40 pantaljony, pantalony (נור מ״צ), „ה ו י ז ע ן״. — דאַל III :11 pantalony (מ״צ), „ה ו י ז ע ן, גאַטקעס״. — פון איטאַלעניש pantaloni.

* * *

סענדער. — דער געוויינטלעכער הולך פון אונדזערע עלטער-עלטערזיידעס, עלטערזיידעס און זיידעס איז געווען אין „ש י ך א ו ן ז ו ק ע ן״.

די דרײַ ווערטער זענען אין יידישען אַזוי צונויפגעוואַקסען געוואָרען, אַז מ׳וואָלט זיי אייגענטלעך געדאַרפט שרײַבען אַלס איין וואָרט.

קרמן. — אַזוי ווי מ׳רעט זיי אַרויס אַלס איין וואָרט.[45]

„ש י ך א ו ן ז ו ק ע ן״ איז נישט גלאַט אַ צופעליקע קאָמבינאַציע פון

צוויי הויפּטווערטער מיט אַ בינדוואָרט. ס'איז אַ פעסטע פאָרמעל. אַ נײַער באַגריף, וואָס פאַראַלגעמיינערט די באַגריפן פון די צוויי סובסטאַנטיוון, זײַענדיק זיי כולל אין זיך.

„שיכאונזוקען" — אַ נײַ הויפּטוואָרט, מיט דער טײַטש: „פוסבאַקליידונג"; פונקט ווי „טינטאונפעדער", „טינטאונפען"[46] זענען דאָסאײַגענע, וואָס „שרײַבײַצײַג"; „סאַטעמאַמע"[47], „פאָטער־אונמוטער"[48] דאָסזעלביקע, וואָס „עלטערן"; „פערדאונוואָגען"[49] = „געשפאַן"; „גאָפּעלמעסער"[50] = „באַשטעק"; „ווײַבאונקינד", „ווײַבאונקינדער"[51] = „הויזגעזינד, געזינדעל"; א. אַ. וו.[52]

סענדער. — די זוקן פלעגן זײַן: וואָלענע, באַמוואָלענע, פעדעמדיקע, גרובע וואָלקענע, קורענע.

קלמן. — דאַל I 241: wolokno, „איטלעכער נאַטירלעכער פאָדעם, נישט געשפּינט, נישט געוועבט; ריין געפּוצטער און צוויי מאָל מיט אַ בערשטעל געקעמטער פלאַקס, אַף פײַן געשפּינעכץ און לײַוונט; געשפּינעכץ פון אַזאַ ריינעם לײַן אודער פלאַקס; לײַוונט"; ב"וו wolokonnyj[53] פּו"ב II 478: korona, (אין האַנדעל) „קוונער פלאַקס".

סענדער. — אײַנער אַ באַהעלפער אַ פראַנט הוט געטראָגן זוקן „ביז אין דער העלפט פאָדעם, ווײַסער אַראָפּ באַמוועל".

די זוקן פלעגן זײַן ווײַסע. אַנ'עלעגאַנט הוט זיך דערלויבט פּופּעליאַטע.[54]

קלמן. — פּו"ב IV 646: popielaty, „וואָס צײַכענט זיך אויס מיט'ן קאָליר פון הולצאַש; פון מויזענקאָליר".

סענדער. — די שיך אין דער פאָרמעל „שיכענזוקען" זענען געווען: פאַנטופּעל.

אין די קוועלען, וואָס דו הוסט אָנגעזאַמעלט, קומען טאַקע פאָר: פאַנטופּעל, פאַנטעפּעל, פענטעפּעל.

קלמן. — נה"ד, פון סוף 15-טע יאָרהונדערט אָן: Pantoffel, פון איטאַלעניש pantofola (פראַנצייזיש:

pantófellos (pantoufle, וואָס שטאַמט פֿון מיטעלגריכישען (קלוגע 335).[55]

סענדער. — ס׳וואַרפֿט זיך דורך: „ח ל י צ ה ש י ך״.

קלמן. — צו אונטערשיידען פֿון „ש י ך״ = „קאַמאַשען״.

סענדער. — די מיט די פֿאַטשיילעכלעך אָפּ׳ן „העלדזעלע„ פֿלעגען טראָגען ש ט י ו ו ע ל ע ך אודער ש ט י־ וו ע ל.

קלמן. — ש ט י וו ע ל ע ך זענען דאַסאייגעניע, וואָס ש ט י־ וו ע ל י ע ט ע ן, ד. ה. ק אַ מ אַ ש ע ן.

אין קרעמעניץ ווייסט מען גאָרנישט דעם נאָמען „קאַ־ מאַשען״. נור „ש ט י וו ע ל י ע ט ע ן״[56].

נה״ד: Stiefelette (טיאַנדער 1212).[57]

ס׳איז איטאַלענישער דימינוטיוו.

מה״ד הוט זייט יאָר 1200: stival (a קורץ אודער לאַנג), „שטיוועל״ פֿון איטאַלענישען stiválе, וואָס הוט, אייגענטלעך, געהאַט די טייטש: „אַ זומער־ שיך פֿון לייכטען לעדער״ (אויס דעם מיטעללאַטיינישען aestivâle, „זומער־ דיקס״).[58]

דאָס איז דער פֿורגענגער פֿון יידישען „ש ט י ח ע ל״,[59] וואָס באַטייט „לעדערען פוסבאַקליידונג, לאַנג ביז די קני אַרויף, זוגאַר ביז איבער די קני״.[60]

סענדער. — „ק אַ מ אַ ש ע ן״[61] קומען אין די קוועלען נישט פֿור.

קלמן. — איך הוב דאָס ווארט צים ערשטען מאָל דערהערט, ווען כ׳בין געקומען קיין וואַרשע. ס׳איז אין קונ־ גרעספּוילען דער נאָמען פֿון שטיוועליעטען.

„ק אַ מ אַ ש ע ן״ = „פֿוסבאַקליידונג מיט אַ נידעריק כו־ לעווקעלע״.

דאָס פֿראַנצייזישע gamache הוט אין פּוילישען, אין געשטאַלט kamasz, אָנגענומען פֿאַרשידענע טייטשען, דע־ רונטער אויך: „שיכוואַרק מיט אַ נידעריק כולעווקעלע, מיט גומענע איינזאַצען באַ די זייטען; האַלבשטיוועלע״ (פּוו״ב II 216). — ווייסרוסיש: kamaschy (זשוו״ב 126).

אין דײַטשישען: Gamasche און Kamasche (טיאַנדער 463, 686) — נוך אין דער פראַנצייזישער טײַטש פון וורט.

אין יידישען הײַסען „קאַמאַשען“ נישט נור שטיוועלעך (שטיוועליעטען, שיך) מיט ג ו מ ע, נור אויך מיט ק נ ע פ ל ע ך, אודער ש נ י ר ל ע ך.

סענדער. — ...„ש נ ו ר ו ו אַ ד ל ע ס“[62], ווי ס'הײַסט אין וואַרשע.

קלמן. — פוו״ב VI 644: sznurowadło, „שנירעל, צום שנורעווען שיך, גורסעטען“.

סענדער. — אומגעלומפערטע שטיוועל — „ש ט י וו אַ ל ע ס“.

קלמן. — אויך אין ק ר ע מ ע נ י ץ אַזוי. — כאַראַקטעריס-טיש: מיט'ן טרופ אַפּ'ן מ י ט ע ל ט ר אַ ף, ד. ה. פונקט אַף יענער זילב, וועלכע ווערט אַקצענטירט אין איטאַ-לעניש, פראַנצייזישען און נוך אין לאַטייניש געשטאַלט פון דעם הויפטוורט!

סענדער. — די שיך, שטיוועלעך און שטיוועל פון אַמאָליקע עלעגאַנטען פלעגען זײַן „ג ע וו ע ק ס ע ל ט ע“, „ג ע פ ו צ ט ע“, „ג ל אַ נ צ ע נ ד י ק ע“...

קלמן. — אודער „ג ע ל אַ ק י ר ט ע“...

סענדער. — ... און מיט ש פ י צ ע ן.
די שיך — „מיט ב ע נ ד ל ע ך צוגעבינדען“.
די „שטיוועלעך“ — „מיט ס ק ר י פ ק ע ס“, מיט „ס ק ר ו פ ק ע ס“.

קלמן. — דאַל IV 214: skrypok, „איין קורצער סקריפּ“. קאַמאַשלעך פלעגען אין רוסישען געמאַכט ווע-רען naskrypok, ד. ה. זיי זולען סקריפּען.[63]

סענדער. — דאַס „געוועקסעלטע“, דאַס „געפּוצטע“, דאַס „גלאַנצענדיקע“ שיכוואַרק דאַרף אין דער יידישער קולטורגעשיכטע פאַרנעמען אַ בכבודיק אורט.

קלמן. — ס'איז אין דער יידישער גאַס געווען איינע פון די ערשטע התהלות.

פֿון אויסערלעכער אײראָפּעיִזאַציִע, און שפּעטער אײנער פֿון די ערשטע אויסער־לעכע קענצײכענס פֿון דער „השכלה״.

•. ל. פּרץ (VI 7) דערצײלט װעגן טישעװיצער משכיל: „ער גאָלט ניט די באָרד; אין טישעװיץ איז מען יוצא מיט אונטערשערן... דײַטש גײט ער אויך ניט... אונדזער משכיל איז יוצא מיט שטיװעל פּוצען און אַ שװאַרץ סטענגעלע אַפֿ׳ן האַלדז. ער הוט שיריים פֿון פּאות, פֿאַר דאָס טראָגט ער אַ קאַנטיג קאַשקעטעל״...

כ׳הוב אין מײַן ביבליִוטעק אַ גאַליציִש פֿולקסביכעל: „ר׳ גרונם אָדער דיא געפּיצטע שטיװעל״ (לעמ. 1891), לײַנען מיר דורט װעגן אַ מלמדס אַ זינדעל, װעלכען דער פֿאָטער הוט פֿאַרטריבען פֿון דר׳הײם: „פּלוצלונג האָט ער זוך גציאָװעט װי אַ פֿאָלנער מענש, זײַער רײַך גוקלײדוט, מיט אַ גאַלרוגו אוהר אין האַנדשוה אונ געפּוצטו שטיװעלאך מוט קאַלאַשין״ (6).

סענדער. — פֿאַנטופֿעל, שיך, שטיװעל פֿלעגן זײַן „יאַלעװעטשענע״, גרובע.

קלמן. — דאַל IV 697: jalowitschina, ה״וו, „לעדער פֿון יונגען אודער ניִשטערוואַקסענעם רינד, צווישען קאַלבסלעדער און יוכט״.[64]

סענדער. — רײַכע און עלעגאַנטען פֿלעגן טראָגען „יוכטענע״[65] פֿאַנטעפֿעלעך, יוכטענע שטיװעל, „קאָזלאָװע״[66] שטיװעלעך.

קלמן. — דאַל IV 691: juchtj, „פֿעל פֿון אַ דערוואַקסע־נעם אוקס אודער קו, אויסגעאַרבעט אַפֿ׳ן רוסישען אופֿן, אַף רײַנעם דזיעגעץ״. — פֿוו״ב II 184: jucht, „קיפֿעל, קאַלבפֿעל, בוקפֿעל, אויסגעאַרבעט, װײַס אודער שװאַרץ, אַמאָל רויט, געברויכט אַלס אויסערלעכער טײל פֿון שוועך פֿויעריש שיכוואַרק״. — פּיסק. 302: juchta.

דאַל II 133: kozlowyj, ב״וו, „פֿון צאַפּענלעדער או־דער ציגענלעדער געמאַכט, פֿון סאַפֿיאַן״. — פֿוו״ב II 515: kozłowy, „פֿון צאַפּענלעדער״.

סענדער. — „גלוחים״ פֿלעגן טראַגען „בלוטשקענע״[67] שיך״.

קלמן. — בווך 814: włóczka, „אַ מין װולען גאַרען״.

סענדער. — „*הויכע קנאַפּעל*“[68] אויף צופּיִל „עולם-הזה“, און נור „מודיִסטען“ פּלעגען זיִך דערלויבען דעמדוזיִקען נײַעם איַינפּיִר.

קלמן. — נוך איִן „פּנקס המדינה“ § 322 (יאָר 1637) א גזרה: „מנעלים עם *אוגי*“ן[69] וכן עם *קלעצל*ך[70] אסורי' איסור גמור, וכל לאנשי' וכן לנשי' וכן לבחורי' ובתולות“, — ד. ה.: „שיִך מיִט אויגען, וויִ אויך מיִט קלעצלעך זענען שטרענג פֿאַרבּוטען, הן פֿאַר מאַנצבּלען, הן פֿאַר פֿרויען, און הן פֿאַר בּחורים און מײַדלעך“.

סענדער. — ...אויף דער „הויכער *אַפּצוס*“.[71]

קלמן. — פּוו“ב III 439: obcas (מונדאַרטלעך: abcas), „אונטערלאָג בּאַ שיִכוואַרק, אונטער דעם היִנטער-שטען עק פֿון דער זויל, אַף וועלכען עס שטײַט די פּיאַטע; קנאַפּעל“. — ס'איִז פֿולקסעטיִמולוגיִע, פֿון דײַטשיִשען Absatz, מיִט איִבּערשטעלונג פֿון די קונסונאַנטען איִן צווײַטען גליִד פֿון קומפּוזיִטום[72].

סענדער. — טײַער שיִכוואַרק זענען אַפּנים געווען „*שטיִוועלעך* מיִט *זאַקוליִשקעס*“.[73]

קלמן. — די סלאַוויִשע אָפּשטאַמונג פֿון „זאַקוליִשקעס“ איִז קלאָר; די עטיִמולוגיִע דאַרף אובּער נוך גענויער אויסגעפֿורשט ווערען.

סענדער. — ר' לײבּ וואָלציִס שטײַט פֿאַר זײַן שטוב „איִן פּאַנטעפֿעל *אָהן קאַבּציִס*“. — ווײסטו ניִשט אַמאָל, וואָס דאָס הײסט?

קלמן. — איִן פּויליִשען איִז פֿאַראַן kapcie (נור איִן מ“צ), וואָס ווערט איִן פּוו“ב II 240 פֿאַרטײַטשט: „אַ מיִן שיִכוואַרק פֿון לעדער, וואָס איִז נור פֿון אײן זײַט אויסגעאַרבּעט“; (ווײניִק געבּרויכט) „*אונטערשט שיִכוואַרק, שקאַרפּעטקעס*“.

ס'איִז מערצאָל צום מונדאַרטלעכען kapec, „געוועבטענער אודער פֿיִלצענער שיִך“; „*שקאַרפּעטקע פֿון גרובּ געוואַנט*“; — פֿון סלוואַקיִשען kapce, וואָס שטאַמט פֿון אונגאַריִשען kapca („אונוטשע“).

דאַל II 89: kapcy, „פּוסטילעס“.

ליפּשיץ 180 רעגיסטרירט „ק אַ ב צ י ע“, איבערזעצענדיק דאָס מיט nosok, karpjetka.—ליפּשיץ II 183 פאַרטייטשט דאָס רוסישע noski מיט „ש ק אַ ר פּ י ט ק ע ס, ק אַ פּ צ י ע ס“.

אַפּנים, אַז „ק אַ ב צ י ס“ זענען געווען אַ מין שקאַרפּעטען.

ס'איז נור אַ שאלה: צי הוט מען זיי געטראָגן שטאָט זוקען אודער אַף די זוקען?

סענדער. — ענדלעך, הובן געהערט צום יידישען פּוסטואַלעט „ש ק ר אַ ב ע ס“, ד. ה. אַלטע אָפּגעפּאָרענע, „אָפּגעבאַרעטע“ פּאַנטופּעל.

קלמן. — די ווערטער „אַלט“ און „שקראַב“ גייען תמיד אין אַ פּאָר. מ׳זאָגט שטענדיק: „אַ ל ט ע ר ש ק ר אַ ב אַ ל ט ע ש ק ר אַ ב ע ס“

„אַ ל ט ע ר ש ק ר אַ פּ!“ רופט מען אין קרעמעניץ פאַרדרוסיק און פאַרעכטלעך אַנ'אַלטען מאַן, פאַר וועלכען מ'הוט קיין דרך-ארץ נישט, „אַנ'אַלטען תרח“, — אודער אַנ'אַלטע, פרוי, אַנ'אויסוורף, אַ יאַכנע אַ „מכשפה“.[75]

אויך אין גוטען מוט, אַלס הלצהלע, רופט מען אַלטע לייט — „אַ ל ט ע ש ק ר אַ ב ע ס“.

יער בדחן אַפ'ן „חסידישען יינגעלס“ חתונה רופט אויס: „איי, מימעס, פעטערס, זיידעס, באָבעס, גיטע פריינד, אַ ל ט ע ש ק ר אַ ב ע ס, חתנ'ס צד, צד חתן, כלה'ס צד, בייט אויס אַ קאָפּייקע אויף מינץ דרשה-געשאַנק!“ (ז' 101).

אין „וועלט-לוח פינעם יאָהר אין כסף“ שרייט דער ברחן באַ דער חופּהוועטשערע (ז' 18):

„חתנ'ס צד! צד כלה!
מימעס, פעטערס, זיידעס, באָבעס!
גיטע פריינט, יונגע לייט, א ל ט ע ש ק ר א ב ע ס!
ריהרט אייך, געלט! איטליכער נאָך זיין גראַד!
דרשה-געשאַנק! צד כלה, חתנ'ס צד“!

סענדער. — שקראַבעס פּלעגט מען אויך מאַכען פון אַלטע שטיוועל, אָפּגערענענדיק אודער אָפּשניידענדיק

די כולעוע, און צופּאַסענדיק דעם אונטערשטען טייל פאַר פּאַנ־טופּעל.

קלמן. — פוו״ב VI 626: szkraby (נור אין מ״צ), מונד־אַרטלעך, „אַ ל ט ש י כ וו אַ ר ק, אויסגעקרימט, פּאַרדאַרט, טויג צו גאָרנישט״; — פון אוקראַיִנישען.

סענדער. — אָרעמעלייט פּלעגען אויך גיין אין „פּ אַ פּ ע־צ י ס״.

קלמן. — פוו״ב IV 49: papcé (מונדאַרטלעך), papać (לי־טעראַריש), „איבערשטער שיך, געווענטענער פּאַנ־טופעל, שטובשיך, פּלאַכער שיך״, — פון טערקישען papudz, „אַ מין שיך, פלאַכער שיך״.

* * *

סענדער. — אַ וו ע ס ט איז אַמאָליקע צייטען, — באַ „אונ־דזערע אבות־אבותינו״, ווי מ׳דריקט זיך אויס אין וואַרשע, — געווען אַזאַ ראַריטעט, ווי אַ פרה־אדומה. נור די „יויסעחברהניקעס״ מיט די האַלדזפּאַטשיילעכלעך און געוועקסעלטע שטיוועלעך פלעגען זיך נישט שעמען צו טראָגען אַ וו ע ס ט, אַ וו ע ס ט ע ל,[76] אַ „ז י ל ע ט״, אַ „ז ש י ל י ע ט״[77].

קלמן. — דאַל I 558: shiljet[78], — פון פראַנצייזישען.

סענדער. — ...אַ „ק אַ מ ל ע ט ע נ ע ק אַ מ ז ע ל ק ע״...

קלמן. — אין קרעמעניץ: „ק אַ מ ז ו י ל״,[79] „ק אַ מ י ז ו י ל״.[80] פוו״ב II 227,225: kamizola (וויניק גע־ברויכטע פורם), kamzola (מונדאַרטלעך), kamizelka, kam-zelka (מונדאַרטלעך).[81] — דאַל II 82: kamzol. — טיאַנדער 687: Kamisol. — פון פראַנצייזישען.

א אינטערעסאַנטע שטעלע באַ ד י ק ע ן, אין „די קרעמערקעס אָדער גאָלדע מינע די בראָדער עגונה״ (ווילנע 1865): אין ב ר ו ד, מיט פופציג יאָר צוריק״... „ווי דאַן וואר דאָרט דעם בחור, וועלכער נור איינע שפּראַכע פער־שטאַנען האָט, אָדער וואָס איז זיך איין עטוואַש געלאַנט גיגאַנגען, דאָש הייסט, וואָש ער האָט איין ה אַ ל ד ז ט ו ך גיטראָגין אָדער איינע ק אַ מ ע ל ז ע ל־

ק ע ל ע חלילה. אזעלכען האָט שוין אַ שדכן וויא דעם פעסט אויש געמידעז. ער האָט געמאָגט זיין ארענטליך וויא ער וויל זעלבסט, פרום און אויך ריין, פאַר אים וואר שוין קיין כלה צוא בעקומען אין דער רונדונג (סביבה) פון פופציג מייל, דען זעלבסט דער אָרעמסטער האָט אויך ניט געוואָלט אוועק געבין זיין טאָכטער פאַר איין פושע ישראל, פאַר איין וויסין חברעניק, וואָש טראָגט גיי גלאַנצטע שיכלאך און לייענט דיא טייצעשע ביכלאך" (ז' 4).

* * *

סענדער. — גלייך אַפּ'ן העמד מיט'ן טלית-קטן אודער ארבע-כנפות הוט דער יידישער מאַנצבעל געטראָגען...

כלמן. — טראָגט נוך דאָס רוב עד היום...

סענדער. — .. אַ זופּעצע (זופּעצקע, זיפּעצע, זיפּעצעל), זשופּעצע (זשופּעצעל, זשיפּעצע, זשיפּעצעל), יופּעצע, יובעצע (איפּעצע), יופּע...[82]

כלמן. — דאָס זענען אַלץ סינונימען.

בענדער. — אַזוי קומט אויס לויט די מקורים.

קלמן. — פוו"ב II 186, 183: jupa (און ווייניקגעברויכטע פורם: juba), מיט פאַרשידענע טייטשען: „וייבעריש וועסטעל, סטאַניק" (אין דער באַטייטונג ווייניק געברויכט); „שובע" (אויך אין דער טייטש זעלטען באַנוצט); „וייבערישער מאַנטעל, אַ מין רעקעל" (מונדאַרטלעך). — פון אַראַבישען dźabba, „אונטערשט מלבוש".

דאַל IV 689: japa, „זומערדיקער געוועכטענער מלבוש פון די לופּאַרען אין אַרכאַנגעלסקער קאַנט, אויפגענייט ווי אַ זאַק"; „פויערישער אָרעמער פעלץ, נישטזעלטען געדעקט מיט לייווענט"; אין רוסישען אַנ'אַלט ווורט, אין כייכש „פעלץ, וואַרעמער כאַלאַט, קאַפּטען".

אין דייטשישען: Ioppe, Iupe „רעקעל" (טיאַנדער 677, 680), געגומען פון רומאַנישען; איטאַלעניש: giuppa, giubba, „יאַק, רעקעל, לייבעל. וועסט"; פראַנצייזיש: jupe, upon, „פרויענקליידעל" (פון סכאָן אַראָפּ); אַלע פון אַראַבישען dźubba,

„ברייטער מאַנצבעלשער רוק".

פוו"ב II 186: jopica (מונדאַרטלעך), „י י ד י ש ע ר כ אַ ל אַ ט".

קאַרל VI 450: župica, „מאַנצבעלשע אָדער ווייבערשע ברייטע הויזען".

אפרים מ ר ג ל י ו ת, „דיא געפונענע עלטערין" (וו. 1883) 4: „א ו י ך מ י ר א מ ע נ ט ש מ י ט א ז ו פ ע צ ע! אזא פארשוק: מע וויל אים מאכען פ אַ ר א לייט, און ער ווארפט זיך נאָך!"...

אין „א ב ן - נ ג ף" ווערט דערציילט, אז אף דעם סעודהלע, וואָס איז געמאכט געוורען לכבוד דעם, וואָס מוטעלע הוט אַנגעהויבען חומש, הוט מען „דאָס קינד אויך די געוועהנליכע נאַרישע פראַגען געפרעגט: „אין וואָס גייט דער חומש אָנגעטין, אין א ז ו פ ע צ ע אודער אין שטיוועל?" — „אין טאַליתלען פון פאפיר, מיט לעדער באַצויגען!" הוט דאָס קינד געענטפערט אויך אָף זיין רבינס ווונק".

בענדער. — דאָס מלבוש מוז זיין אַן אַלטער תושב אין דער יידישער גאַס.

קלמן. — אין „פנקס המדינה" § 313 (יאָר 1637): „ז ו פ א ן אטלס או׳ דמשק [דמסקן] אין לעשות מכאן ולהבא חוץ ם [מחדש], כי אם מי שנוח לסכום מארבעה אלפים זהו׳ ולמעלה", — ד. ה.: „מאַכען זיך א נייעם אטלעסענעם אודער אדאמאשקענעם ז ש ו פ א ן איז פון איצט אָן און אף להבא פאַרווערט איטלעכען, אויסער דעם, וואָס צאָלט מדינהשטייער פון דעם סכום 4000 גילדען און מער."

און די מלבושים, וואָס די הוסט אויסגערעכענט, זענען בלתי ספק גאָר נאָנטע קרובים פון דעם „ז ש ו פ א ן", — לכל הפחות לויט׳ן שניט, לויט׳ן פאַסון.

בזוך 989: župan, zupan, upan.

קאַרל VI 449 פ. (מונדאַרטלעך): župan, „א מין קאפטעז, געטראָגען פון פרויען, פון גראַנאַטגעוואַנט, אפ׳ן סטאַן איינגעקנייטשט אין עטלעכע צענדליק דינע פאַלדעלעך, מיט א זייער גרויסען קולנער פון א גרויען שמויש אודער פון אמאַראַנט געוואַנט"; „א ל אַ נ ג ע ר ג ע ו ע נ ט ע נ ע ר ק אַ פ ט ע ן ב י ז צ ו ד י פ י אַ ט ע ס"; „א ל אַ נ ג ע ר י י ד י ש ע ר כ אַ ל אַ ט, א ר ו מ - ג ע ג אַ ר ט ע ל ט מ י ט א ו ו ע ל ע נ ע ם ג אַ ר ט ע ל" (אין טיקוצינער קאַנט).

בענדער. — ווייטער: אַ ק אַ פ ט אַ ן, ק אַ פ ט ע ן, ק אַ פ ט אַ נ י ק, ק אַ פ ט אַ נ י ק ע ל, ק אַ פ ט ע ר ע, ק אַ פ ט ע נ ד ע ל, ק אַ פ ט ע ן.[83]

קלמן. — דער שניט פון קאַפטען הוט אמאָל געמוזט זיין אַנ׳אַנדערער, ווי פון דער זשופּעצע.

סענדער. — אין נײַנצעטען יאָרהונדערט איז די דיפערענץ, זעט אויס, שוין געווען אָפּגעריבען.

קלמן. — פּויליש: kaptan ;kaftan ;אַלטפּויליש פאַרקלענערפורם: kaftanik. — פון טערקישען kaftan (פוו״ב II 201).

אין פוילישען הובען די ווקאַבלען אַזעלכע טײַטשען: 1) „לאַנגאיי־בערמלבוש באַ די טערקען" (= szuba, = delja); — 2) „קורץ אונטערשט מלבוש, אמאָל אויך אייבערשט, א מין ווסט מיט אַרבעל; קורטקע, קורצער קוזאַקישער רוק, קאַזאַקין, שפענצער"; — 3) מונדאַרטלעך: „פּרויענ־טראַכט, א מין לאַנג פיטערעל"; „לאַנגער פויערישער רוק פון גרויהײמיש לײַװענט".

דאַל II 99: kaftan (האַלט עס פאַר אַ טאָטעריש וואָרט), „לאַנג מאַנצבעלש אײַבערמלבוש פון פאַרשידענעם שניט"; אַ kaftan מיט אַ שפּאַלט (מיט אַ שליץ) פון אונטען הייסט njemjeckij („דײַטשישער")!

ווײַסרוסיש: kaptan (זשוו״ב 172).

ליטויש: kaftanas (זשוו״ב 173).

טיאַנדער 682: Kaftan (אָנגעוויזען. אַז שטאַמט פון אַראַבישען).

סענדער. — אויך: אַ קאַפּוטע[84], אַ קאַפּוטקע, אַ קאַפּוטקעלע...

קלמן פוו״ב II 248: kapotka ,kapota (דימ.), „מאַנצבעלשלאַנג אײַבערשטמלבוש, אַ מין סערדיט, רוק, פויערשע סוקמאַנע, אופּונטשע, געברויכט יעצט בלויז פון דעם אָרעמען קלאַס און פון ייִדען".

לויט אײַגענער באָבאַכטונג ווייס איך, אַז באַ דער פוילישער פּאָלקס־מאַסע הייסט kapota : דער ספּעציפישפויערשער מאַנטעל (אײַגענטלעך, רוק), וואָס ווערט געטראָגען גלײַך אַפּ'ן העמד אודער אַף דער ווסט; אויך דאָס אײַבערמלבוש פון כאַראַקטעריסטיש דורפישען שניט, וואָס מ'טוט אָן אַף דעם רעקעל, ארויסגייענדיק פון שטוב; ענדלעך, אפילו דער מודערנער שטאָטישער מאַנטעל (פאַלטו, פאַלטע, פאַלטען).

אין דער לעצטער טײַטש הוב איך דעם וואָקאַבעל געהערט אויך אין מויל פון ייִדען אויס דער פּאָלקסמאַסע.

אין יאָר 1878 איז באַ געבעטנער און וואָלף אין וואַרשע ארויס אַ בי־

כעל פון זיגמונט ליבראוויטש: „Z wrażeń kapociarza" („קאפּאָציאַזש" איז אין דער פּוילישער אומגאַנגסשפּראַך די געוויינטלעכע באַצייכנונג פון אַ ייִד אַנ'אָרטאָדאָקס).

סענדער. — קאַפּאָטע איז, הייסט עס, אין ניינצעטען יאָרהונדערט שוין געווען סיגנוניס פון זשופּעצע און קאַפּטען.

קלמן. — דאַל II :88 kapot, „חייבערש איבערשט קלייד, מיט אַרבעל און אַ שניט פון פאָרענט (יעצט שוין אַרויס אויס דער מודע)"; „אַלאַנגער פּויערישער קאַפּטען"; „שינעל", מאַנטעל (פּלאַשטש)";—kapotka, „פּויערישער קאַפּטען פון גוטען געוואַנט, מיט אַ קיילעכיקען קולנער, ווי בא אַ שינעל'".

כיאַנדער 692: Kaput (t) (צ. ב. Kaputrock, „זעלנערישער שינעל" אין דער עסטרייכישער אַרמיי).

סענדער — אַלע מסתמא פון פראַנצייזישען copote.

קלמן — קלאָר ווי דער יאַמפּעלער באַרג.[85]

א. ב. ג' 1836: „אַ יידישע קאַפּאָטע איז אַזאַק מיט צוויי קליינע זעקלעך" („שערצהאַפט פון דער לאַנגער קאַפּאָטע מיט די צוויי קעשענעס אין די זייטען").

אַ „געהאַקטע קאַפּאָטע", ווי מ'רופט עס אין וואַרשע, ד. ה. אַ קאַפּאָטע מיט אַ שפּאַלט הינטען, מיט אַ שליץ, איז תחילת געווען בלויז אַ „דייטשערישער" אויפטו, אַ משכילישער גאַנג. — איינער אַ ייד, וואָס וויל זיך שוין איירופּעיזירען, דערציילט אין „כל-בוניק" 42: „איך האָב מיר פאַראַכטאָגען געגעבען נייען מיין קאַפּאָטע, האָב איך אָנגעזאָגט דעם שניידער, ער זאָל זי אַביסעל קירצער מאַכען, און מיט צוויי שורות קנעפּ, מיט אַ געהאַקטען סטאָן, עס זאָל כוטש פּוכוזשע זיין אַף לייט... אין טאַקע אַ קאַשקעט האָב איך מיר שוין אויך געקויפט! אַף שבת וועל איך אים אָנטון". — אין דעמאָלטיגענס „כל-בוניק" 37: „ער הייסט שוין מחילה דער דייטש, וואָרען ער האָט דוך שוין צוגענייט אַ דאַשעק צום קיילעכדיגען, און די קאַפּאָטע איז מיט אַ געהאַקטען סטאָן"...

„כ'האָב געוואָלט אָפּגעבען די קאַפּאָטע", „כ'האָב שיר נישט אָפּגעגעבען די קאַפּאָטע", זאָגט מען אין קרעמעניץ מעשה חיץ, ד. ה.: „כ'האָב געהאַלטען בא שטאַרבען", „כ'בין שיר נישט געשטאָרבען".

נאָך זאָגט מען אין קרעמעניץ: „וואָס וויל ער פון מיר? כ'האָב אים געקוילעט די קאַפּאָטע?!" (ד. ה.: זיין פּרעטענזיע האָט קיין שום גרונט נישט, כ'האָב אים קיין שום עולה נישט געטון, ער טשעפּעט זיך גלאַט אַזוי אָהן אַ פאַרוואָס אָהן אַ פאַרוועס); „קיצור מסעות בנימין השלישי" 31: „זי האָט מיך אָפּגעשיקט צו אַלדע שוואַרצע יאָר מיט אַזא כעס, גלייך ווי איך וואָלט איר געקוילעט די קאַפּאָטע".

סענדער.—אַ צו ברייטע און צו לאַנגע, אָהן אַ פאַסון אומ-געלומפּערט אויפגענייטע קאַפּוטע הוט מען געריפען שפּאָטיש: ק אַ פ ו ט ו כ ע.

קלמן.— טרופּ אַפ'ן דריטען טראַף.—"וכע" איז דער כלאַ-ווישער סופיקס acha[86]-, וואָס הוט, אין פּויליש׳ען צ. ב., פ ע י ו ר אַ ט י ו ו ע ן כאַראַקטער.

סענדער.— ו" שמכה פלאַכטע הוט געהאַט אַ „ו ו י ס ע ס ו ב ע".

קלמן.— „ס ו ב ע" מוז זיין אַ דרוקפעלער, שטאָט „ס י ב ר", = „ש ו ב ע" (אין כייטש „יופּעצע", אָה. פוטער).

סענדער.— מורעגאַכיאַגער און אין גאַליציע גלאַט אורענט-לעכע ייִדישע קינדער הוט מען געקענט זען אין אַ „ב ע ק ע ש ע"[87], „ב ע ק י ש י"[88].

קלמן.— אין פּויליש׳ען איז bekiesza „אַ לאַנג פוטער לויט אונגאַרישען שניט",— פון אונגאַרישען bekes (פוו"ב I 111).

רוסיש: bjekjesch, bjekjeschka, „רוק, קאַפּטענדעל אַף פוטער" (דאל I 82)

אוקראַיניש: bekescha, „אַ מין ק אַ פ ט ע ן אודער ס ע ר ד י ט" (פיסק. 15).

סאַנדער 179, 047: Bekesche, Pekesche (פון פויל׳שען).

סענדער. — די ייִדישע בעקעשע הוט אַמאָל געהאַט „ר ו י ט ע ן א ו נ ט ע ר-ש ל אַ ק מ י ט ב ר י י ט ע ד ו מ ע ן".

קלמן. — ליפ. 74 זעצט-איבער „ד ו מ" מיט „igra w szaszki" (נה"ד: Damspiel), d o w j e d j (די דאַמע אין Damspiel)[89]— שטאַמט פון פראַנצייזישען dame[91].

„אונטערשלאַק מיט ברייטע ד ו מ ע ן" איז מסתמא פּיטשעווקע מיט ק ע ס-ט ע ל ע ך, ווי אַ שאַכבּרעט, געקעסטעלט צייג, ג ר אַ ד ע נ ד י ק צ י י ג.

* * *

סענדער.— זופּעצעס, זיפּעצעס, זשיפּעצעג, זשיפּעצעס פֿלעגן זײַן פֿון „מורע"[91] און קוויאַטען".

קלמן.— פּיו"ב II 1039: mora, „אַ מין זײַדענצײַג מיט אַ דעסען, וואָס גלאַנצט און בײַט זיך כוואַליע-דיק".— פֿון פֿראַנצײזישען moire, וואָס שטאַמט פֿון ענגלישען mohair (וועלכער איז גענומען פֿון אינדישען moiakar, mohakar, mâghar, „צײַג פֿון צאַפּענוואָל").

טיאַנדער 874פּ.: Mohr, Moire. — פֿון פֿראַנצײזישען.—רוסיש: muar (טיאַנדער 874).

סענדער.— ...פֿון ראַצעמורע...[92]

קלמן.— פּויליש (יעצט ווײניק געברויכט): racimora, racymora, ratsymor. — פּיו"ב V 459 דער-קלערט: „אַ מין זײַדענצײַג, וואָס פֿלעגט געברויכט ווערען אין אַכצעטען יאָרהונדערט אַף זומערדיקע קונטושען, שלאָפֿרעק און סאַלופּען פֿאַר ווײַבער".

אין „פּ.שקע דעם קרומען" (אדעס 1888) 15: „...פּעלדער געשפּרענקעלט מיט בליענדע רעטשקע ווײַס ווי שניי לעבען געל-גילדענע ראַצעמו-רענע פּאַסען פֿון ווייך"...

אין וואַרשע זאָגט מען שפּוטיש: „אַ ראַטשימורינע יאַקע" — וועגען אַ מלבוש, וואָס איז נישט מודיש, זעט-אויס אַלטפּעטעריש און האָט אַן אויסטערלישען קאָליר, דאָס, וואָס מ'רופֿט „אַ מיתה-משונה-קאָליר".

סענדער.— פֿון ראַצעמורע פּיאָס...

קלמן. — וואָס „פּיאָס" איז די טײַטש, ווייס איך נישט. כ'האָב עס אויך נישט געקענט דערגײן. אין די ווערטערביכער, וועלכע כ'האָב אונ-טער דער האַנט, איז דאָס וואָרט נישט רעגיסטרירט.

סענדער. — ...פֿון מײַלאַנדער אַטלעס, פֿון איי-לענקיטאַי...

קלמן. — זול „איילענקיטאַי" באַטײַטען: „קיטאַי אַנ'איילדי ברייט", פּונקט ווי דאָס רוסישע arschinnyj cholst (דאַל I 26) באַטײַט „לײַווענט אַנ'-אַרשין די ברייט"?

סענדער. — גוטעיִדען פלעגען טראָגען ווײַסע, ווײַס זײַדענע זופּעצעס; ווײַסאַטלעסענע יופּעצעס.

קלמן. — מעשה-„הימעלמענטש״...

סענדער. — דאָסאײַגענע מלבוש פלעגט געניײט ווערען פון „לאַסטיק״, פון „פּיאָס גרעדיטיר״...

קלמן. — פוו״ב I 897, 909: grodctar (און ווײַניק געברויכלעך: gradytur, grodytur), „שווער זײַדענשטוף, וואָס שטאַמט פון טור אין פראַנקרײַך״. — אַף פראַנצײזיש: „gros de Tour“ [93] (אותבאות איבערגעזעצט: „דיק צײַג פון טור״).

סענדער. — ס׳קומט פור „אַ יובעצע פון ווײַסען קרעיעס״.

קלמן. — די עטימולוגיע פון קרעיעס איז מיר נישט קלאָר.

סענדער. — קאַפּטענס פלעגען זײַן פון קיטאַי, שוואַרצקיטאַי, סיבירער קיטאַי, אײַלענקיטאַי, אײַלקיטאַי...

קלמן. — „אײַלקיטאַי״ וואָרשײַנלעך דאָסאײַגענע, וואָס „אײַלענקיטאַי״. אין אונדזערע לעקסיקונס דורכגעלוזען.

סענדער. — ... פון האַלידזיע...

קלמן. — פוו״ב II 10: haładziej (מונדאַרטלעך: haładżyja), „אַ מין טערקיש צײַג״, — פון טערקישען aladźa.

דאַל I 10: aladsha, alatscha, „טערקיש זײַדען-אָדער האַלבזײַדענצײַג, אין פּאַסען״. — דרײַזין 3 זעצט-איבער דעם ערשטען רוסישען וואָקאַבעל מיט „אַ טערקישעס האַלבזײַדענצײַג״.

אין די יידישע ווערטערביכער נישט אריינגענומען.

סענדער. — ס י ר א ט ש ע ק[94] פלעגן טראגען געמיי־
נעלייט.

קלמן. — פוו״ב VI ,105 :565 siraczek ,sieraczek
(ווייניק געברויכלעך), „א מין ג ר ו י צ ײ ג,
ג ר ו י ג ע וו א נ ט״.

סענדער. — ק א פ ו ט ע ס פלעגן זיין פון ק י ט א י,
שווארץ קיטאי, ר א צ ע מ ו ר ע, ברוינז רא־
צעמורע, שווארץ ראצעמורע, פיאס ראצעמורע, ז י י ד ע נ ס,
א ט ל ע ס (בא א רבין פון ווייסען אטלעס), ק א מ־
ל ע ט,[95] גרינעם קאמלעט...

קלמן. — פוילישׂ: kamlot; מונדארטלעך: k a m l c t, „תחלת
צייג אויס האר פון אנגורישער ציג; דערנאך לייכט
שטוף פון וואל אודער זיידענס״; בא מיצקעוויטשען קומט פור
„גרינער קאמליעט״ (פוו״ב II 225).—דאל II :82 kamlot,
„רוי וואלענשטוף״. — טיאנדער 686: Kamelot, Kamlott,
„קאמלעט, נישטגעפוליעשט וואלצייג״.— אלע פון פראנצייזישען
cameiot.

סענדער. — ...פון ד י מ ע[96]...

קלמן. — פוו״ב I 616: dyma, „באמוועלצייג, באמוועל־
לצינענצייג״. — פון טערקישען dimi („בארכענט״),
וואס שטאמט פון גריכישען dimiton (בוכשטעבלעך: „לייוועגט
פון צווייפאכיקע פאדעם״).

דאל I 521: dymka, „קרעפ, דורכזיכטיק שיטער זיידענצייג, אביסעל
געקארבט.״

סענדער. — ... פון ט ו ך, פון ל א ס ט י ג[97] (אודער
ל א ס ט י נ ג), פון גרינעם לאסטינג...

קלמן. — דאל 243: lastig, „פוטשעווקעצייג פון וואל מיט
פלאקס, פון ריין וואל, פון זיידענס מיט פלאקס״.
טיאנדער 789: L a s t i n g (פון ענגלישען), „לאסטיק,
פריונעל״ (גלאנצעוודיק וואלצייג).

סענדער. — .. פון ק י ר ט.[98]

קלמן. — פויליש: kort, „אַ סורט געוואַנט“, — פון ענגלישען cord (פוו״ב II 482).

סענדער. — .. פון ל י ו ס ט ר י ן...[99]

קלמן. — פוו״ב II 779: lustryna, „גלאַנצענדיק צײַג פון געקעמט וואָל געמישט מיט באַמוועל“. — דאַל II 290: ljustrin, „זײַדענצײַג מיט אַ גלאַנץ“. — סיאַנדער I 831: Lüstrin. — אַלע פון פראַנצײַזישען lustrine.

סענדער. — .. פון ש י נ ע ט[100]...

קלמן. — די עטימאָלאָגיע פון דעם וואָקאַבעל דאַרף ערשט אויפגעקלערט ווערען.

סענדער. — ק אַ פ ו ט ע ס פלעגען אויך זײַן וו אַ ט ו-ח ע.[101]

קלמן. — פויליש: watowy, ב״וו (פון וואַטע געמאַכט, מיט וואַטע אונטערגעשלאָגען).

סענדער. — אָרעמע קינדער פלעגען טראָגען פ ו ר ו ס י-נ ע נ ע[102] קאַפוטקעלעך.

קלמן. — דאַל III 16: porosina, „שילד, לײַנטוך פון פאַרשידענעם שניט, אויפצוציען אַף אַ שיף, וואָס גייט מיטן ווינט; זעגעל“.

פד״ב IV 69: parusina (מונדאַרטלעך), גענומען פון רוסישען.

סענדער. — אויך ב ע ק ע ש ע ס פלעגען זײַן פון ל אַ ס-ט י ק.

קלמן. — „ווו קיפ, דורט איז צולאָג!“...

* * *

סענדער. — די אַלע מלבושים פלעגען האָבען ז ײַ ד ע נ ע ם אונטערשלאַק, געלע פוטשעווקע, אודער אונטער-

געשלאָגען זײַן מיט בלאַען ק י ט אַ י, מיט ב אַ ר כ ע נ ט
אין געלע פּאַסען.

קלמן. — נה"ד: Barchent (באַ מיאַנדער 156 איבערגע-
זעצט מיט'ן רוסישען bumazicja) פון Barchen,
וואָס שטאַמט פון Barken, מה"ד Barkân. — פון מיטעלאַ-
כײַנישען barrac(h)anus, barcanus. — אויס דעם אַראַבישען
barrakân, barnakân, barkân, וואָס הוט אַ שייכות צום
שורש barak („קניען"), און באַצייכענט „צײַג פון גאַרען אויס
קעמעלהאָר".[103]

בענדער. — דער בוזעם פון אַ ז ו פ ע צ ע, ז ש ו פ ע צ ע
פלעגט אַמאָל זײַן באַלייגט מיט פּ אַ ס ע מ אַ ן[104]
אודער פּ אַ ש ע מ אַ ן[104], וואָס הוט געקענט זײַן ג ע ב ל י מ ט...

קלמן. — אַלטפּויליש: pasman; עפּטער אין פּוילישען:
pasaman, pasamon („פּאַכמאַנטעריע, טאַשמע. באַברעמעכץ,
ליאַמעווקע, טרעסט, באַנייעכץ"), פון פראַנצייזישען passe-
ment (פוו"ב IV 572 פּ.).

בענדער. — ...אודער מיט אַ ט ר ע ס ט ע ל...

קלמן. — דאָס איז דאָס אכתע יידישע ווורט.[105]

„ט ר ע ס ט ע ל" איז דימיניטיוו צום דײַטשישען Tresse
(„טרעכטעל, פּאַשעמאַן"), וואָס איז דאָס פראַנצייזישע tresse
(קלוגע 459). — „ט ר ע כ ט" איז אַנאַלאָגיעבילדונג צו
„ט ר ע ס ט ע ל". — אודער אפשר איז דער t אין „ט ר ע ס ט"
דערטײַנונג פון נפיכעזע, און „ט ר ע ס ט ע ל" איז דימינוטיוו
צו „ט ר ע ס ט"?

בענדער. — ס'קומט פור אויך אַ „זופּעצע אַרום און אַרום
מיט ווײַסע זײַדענע ש נ י ר ע ל ע ך
ז י ב י ר ק י ס און פּ י ט ע ל ק ע ל ע ך".

קלמן — דאַל IV 144: sborki (מ"צ), „קנייטשען, פעל-
דלעך אַף אַ מלבוש".[106]
דאַל III 106: pjetjeljka, „שלייפעל". — פוו"ב IV

123: petelka (מונדאַרטלעך), „אויערעל פֿון אַ פֿאָדעם, פֿון אַ שנירעל, פֿון אַ שטריקעל".[107]

סענדער. — ...אַ זופּעצע פֿלעג זיך פֿאַרשפּיליען אַף „מע־שענע ה ו ק ע נ ס", אַף זילבערנע ה ו ק ע ן.[108]

הלמן. — איך אַ ק אַ פּ ט ע ן פֿלעגט זיך פֿאַרשפּיליען אַף ה ע ק ע ל ע ך.

סענדער. — די אַ ר ב ע ל בײַ אַ ז ו פּ ע צ ע, ז ש ו פּ ע־צ ע פֿלעגן אַמאָל זײַן אופֿענע, צום פֿאַרשפּי־ליען אַף הוקען (אַמאָל זילבערנע) און באַלײַגט זײַן מיט פּאַ־שעמאַן.[109] איך בײַ אַ ק אַ פּ ט ע ן פֿלעגן אַמאָל זײַן אַר־בעל צום פֿאַרשפּיליען אַף העקעלעך.

הלמן. — „ה ו ק" איז דאָס פּויליש מונדאַרטלעכע hok, = דעם ליטעראַרישן hak, וואָס איז דאָס דײַטשישע Hacke(n) (פּוו"ב II, 6, 48).

סענדער. — זופּעצעס, זשופּעצעס, קאַפּטענס און אַמאָל אויך קאַפּוטעס פֿלעגן האָבן ס ט ר ו ק ע ס[110] אַפּ׳ן בוזעם, — דערמיט פֿלעגט מען זיי פֿאַרשפּיליען, אײַגענטלעך פֿאַרהעקלען (די הוקענס, די העקעלעך — אונטער די סטרוקעס). ס׳האָבן געקענט זײַן העקעלעך אָהן סטרוקעס.

קלמן. — אַ ווײַניק געברויכלעך פּויליש וואָרט: stroka, „אַ פּאַס פֿון אַנ׳אַנדער קאָליר אַפּ׳ן פֿון, אַ שטרײַף, אַ ליניע; טרעסטעל, לײַסטעל, פּאַסעמאַן, סאַשמע, באַברעמעכץ" (פּוו"ב VI 457).

דאַל VI 350: stroka, „שורה, צײַל, ליניע, פּאַסי־קעל" וכו׳; „אויסגעהופּטענע ליניע אַף שטוף".

סענדער. — די סטרוקע הוט געקענט זײַן אַ ש מ אָ ל ע און אַ ב ר ײַ ט ע. עס ה׳בן געקענט זײַן „צ ו ו ײַ־ע ר ל ײַ"[111] סטרוקעס". אַ סטרוקע הוט געהאַט „א י ז י־ר י ס",[112] הוט אובער געקענט זײַן אָהן זיי.

קלמן.— דאַל IV 492: uzor, „דעסענס, צייכנונגען, באַ-
פוצונגען א. אַ. וו., קאָליִרטע אודער שאַטענדיקע;
אײַנגעפרעסטע אודער אויסגענייטע, אויסגעהופּטענע וכ׳״.

* * *

סענדער.— נאָך פלעגט מען טראָגען אַלס אייבערשט בגד
(אַף העמד און ארבע כנפות): אַ קורצען
ב ר י ש ל י אַ ק, אַ לאַנגען געשטעפּטען ב ר י ש ל ײַ ק (אַמאָל
פון בלאָען קיטאַי), אַ פיסטרענעם ב ר י ש ל י ע ק, אַ
ב ר י ש ל י ק״[113], אַ געשטעפּט וואַטווע; ב ר י ש ל י ק ע ל
(אום ווינטער)...

קלמן.— פּויליש מונדאַרטלעך: bruślek, bruślik, brzusz-lak, brzuślak, „אַ קורץ סוקמאַנדעל (פויערישער סערדיט, רוק, מאַנטעל, קאַפּוטע) אָהן אַרבעל, מיט צודאַטען; סטאַניק; וועסטעל, פאַרקנעפּעלט אַף צווייַ שורות קנעפּ, מיט אַ שטייעדיק קעלנערעל״. — פון דײַטשישען Brustfleck (פוו״ב I 213, 222).

טיאַנדער 249: Brustfleck, „...לייבעל, וועסט״.

סענדער.— ..אַ לאַנגען ט י ז ל י ק פון מורע-אַנטיק..

קלמן.— „ט י ז ל י ק״ איז אין דער שטעלע, אין וועלכער
מיר באַגעגענען דעמדוזיקען געגענשטאַנד, לויט אַלע
סימנים אַן׳ אייבערשט מלבוש.

אין די יידישע ווערטערביכער,] וועלכע איך באַניץ, איז דער ווקאַבעל ניט געבוכט. בא דאַל׳ען IV 452: tuzluk, אַלטערטימלעך וווּרט, וואָס דער מחבר הייסט ניט זיין טייטש און איז זיך בלויז משער, אַז דאָס איז אפשר געווען „אַ באַפוצונג פון גאַרטעל״.

סענדער.— ...אַ „ט ש ו מ ע ר ק ע״...[114]

קלמן.— דאַל IV 633: tschamarka, tschumarka, tschemarka, „קאַפּטענדעל, קאַזאַקין״.

פוו״ב I 368: czamara, „לאַנג מלבוש מיט אַרבעל
ביז צו דר׳ערד, געברויכט באַזונדערס דורך די קאַנוניקעס

(אין דער טײַטש װײַניק געברױכט); czamara אודער cza-marka, „אַ מין מאַנצבעלש מלבוש, פֿאַרקנעפּעלט ביז צום האַלדז, װענגערקע". — פֿון פּערסישען džamè, czamè („קלײד"), דורך דאָס איטאַליענישע מונדאַרטלעכע acciamarra („פּעלץ").

סענדער.—...אַ „גױישע סװיטע", אַ „סװיטקע"...[115]

קלמן.— דאַל IV 151: swita, switka, „ברײט און לאנג אײַבערמלבוש בכלל", (אין אוקראַינע) „ברײט, לאַנג אײַבערמלבוש צום אײַנהילען זיך, אָהן פֿאַלדען אַפֿן סטאַן"; (אין גרױסרוסלאַנד) „אײַנהיל אָנצוטאָן אַף דעם פּעלץ". — פּװ"ב VI 793: świta, świtka, „דורפֿיש (פּױעריש) אײַבערמלבוש".

סענדער.— באַ דיקען קומט-פֿור אַ „לײַװענטענער לײַב-שטערדאַק" אין טײַטש „קאַפּטען".

קלמן.— אַפּנים, גענומען פֿון פּױלישען, װו łapserdak[116] האָט די טײַטש: „ידישער כאַלאַט, ידישע קאַפּאָטע" (פּװ"ב II 796).

סענדער.—אױך „אַ ברײטער לאַכמאַן"[117] פֿאַרטײַטש מיט „קאַפּטען".

קלמן. — פּװ"ב II 785: łachman = łach, „שמאַטע, טראַנטע, צוריסען טוך; צוריסען, צופֿליקט אָפּגעבאַרעט מלבוש". — מונדאַרטלעך: łachmany, łahy „זאַכען, קלײדער, מלבושים, אָנטועכץ."— פֿון מה"ד lach, lachen (לעקסער 139), „טוך, דעק, קולדרע, לײַװענט, אײַבערמלבוש".

סענדער. — אַנ' אָרעמאַן טראָגט אינדערװאָכען אַ בורקע.[118]

קלמן. — פּװ"ב I 237: burka, „װאָלענע, פֿילצענע אױ-בונטשע, בונדע".[119] — דאַל I 145: burka,

„פּילטשענער, פּוישטענער, שאָפּענער קיילעכיקער פּלאַשטש, מיט רויכיק ציגענוואָל צוגעפּילצט פונדרויסן; מאַנטל אָהן אַרבל, פאַר אַ רייטער"... — פּיסק. 27: burka, „רעגענמאַנטעל, געפּוליעשט פון וואָל".

סענדער. — איינמאָל וואַרפט זיך דורך: ט ו י ן.[120]

קלמן. — טיאַנדער 1285: Twine, „לייכט אייבער־מלבוש". — פון ענגליש.

סענדער. — אַ קינדערמלבוש איז געווען: ש פ ע נ צ ע ר;[121] ש פ ע נ צ ע ר ע ל.

קלמן. — פּוו"ב VI 288: spencer (מונדאַרטלעך: szpencer, špencer, špencyr, spancer, span-cyr), „רעקעל, קאַפּטען כמו ווי אַ פראַק, ווען מ'שניידט אָפּ די פּולעס)"; מונדאַרטלעך האָט spencer אויך די טייטש: „רוק, סערדיט". — פון ביינאָמען פון לורד ס פ ע נ צ ע ר.

טיאַנדער 1173: Spencer (פון ענגליש), „שמאָל רעקעל" (שמאָלע מאַרינאַרקע); „פרויענקורסאַזש".

פּאַוולאָווסקי: 1536: spenser.

סענדער. — נגידישע קינדער — „ס אַ מ ע ט ע נ ע ק ו ס־ט י ו מ ל ע ך"[122].

קלמן. — פּוו"ב II 490: kostjum, kostium, „שטאַט, הלבשה אַף אַ גאַנצן פּאַרשוין". — דאַל II 80: kostjum, „אָנטועכץ, אָנטון, מלבוש"... — טיאַנדער 755: Kostüm. — ווייסרוסיש: kaściam. — ליטוויש: kostimas — לעטיש: kostims (זשוו"ב 189) — מורעס־זאַנדערס 205: costume. — אַלע פון פראַנצייזישן costume.

* * *

סענדער. — אַ ר ו ק[123], אַ „קורצער רוק", אַ וויזיטרוק[124], אַ פ ר אַ ק[125] דרינגען אַריין אין די יידישע גאַס גאָר שפּעט און נאָר אין די אויפגעקלערטע קלאַסן.

קלמן. — פּוו"ב I 770: frak, „מאַנצבעלש מלבוש, די פּולעס פונפאָרנט אויסגעשניטן"; „דער הינ־

סערשטער טײַל אין אַ פּרויענסטאַניק, לענגער פון פעדערשטען" (מונדאַרטלעך) „פּרויענקלײַד, קלײַדעל". — דאַל IV 554: frok, „קורץ מאַנצבעלש מלבוש, אַ ר ע ק ע ל מ י ט ש וו ע נ ץ, מיט פולעס". — טיאַנדער 439: Frack. — אַלע פון פראַנצײַזישען frac.

סענדער. — סינונימען צו „רוק" זענען: „ס ו ר ד ו ט" (ס'קומט-פור: „אַ קורטענער סורדוט הינטען מיט אַ שפּאַלט"), „ס ע ר ט ו ק" (ס'קומט-פור: „אַ לאַנגער סערטוק"), „ס ע ר-ד ו ק".[126] — סינונים פון „פראַק": „אַ ס ו ר ד ו ט אָ ה ן פ ו ל ע ס".[127]

קלמן. — פוו"ב VI 516: sardut, (מונדאַרטלעך) surdak, „מאַנצבעלש באַזוכמלבוש, געוויינט-לעך שוואַרץ, פון געיואַנט אודער קורס, מיט צוויי שורות קנעפּ". — דאַל IV 82: sjertuk, „קאַפּטען פון באַשטימ-טען, דייטשישען שניט"; פאַוולאָווסקי 1595: sjurtak. — ווייסרוסיש: sardat (זשוו"ב 266). — מורעט-זאַנדערס 887: sartout. — אַלע פון פראַנצײַזישען sartout.

פוו"ב IV 543: pola, „איינע פון די צוויי העלפטען, וואָס גייען זיך פונאַנדער אונטען אַפ'ן מלבוש פונפורענט; דער הינטערשטער טייל פון סטאַן באַ אַ מאַנצבעלשען בגד, ווו די הינטערשטע קעשענעס זענען; פליגעל פון פראַק" — דאַל III 256: pola, „אינטערשטער טייל פון אַ בגד, וואָס עפענט זיך (מ'רעכענט צוויי פולעס, אַ רעכטע און אַ לינקע)".

סענדער. — באַ לינעצקין וואַרפט זיך דורך, אַלס מודעאַר-טיקעל: „אַ ז ש י ק ע ט".[128]

קלמן. — א ווורט, וואָס איז אויפגעקומען אין מזרח־אייראָפּע טאַקע ערשט אין זיין צייט.

טיאַנדער 672: jackett (פראַנצײַזיש), „רעקעל, מאַרי-נאַרקע; קינדערש רעקעל". — פויליש: źakiet, מ אַ נ צ-ב ע ל ש ע ר ר ו ק, אַף איין שורה קנעפּלעך (געוויינטלעך נור איין קנופּ, זעלטען מער), די פולעס פונפורענט פאַרקײַלעכ-דיקט; פרויענאײַבערמלבוש, קורץ און געפאַסט". — רוסיש:

shakjet, „פּרויענמלבוש, קורץ און געפּאַסט״.

* * *

סענדער. — אַף אַלע מלבושים (אויסער די מודערנע) פּלעגט מען טראָגן דעם עכטען סימן פון יידישקײַט — דעם ג אַ ר ט ע ל: די אָפּגעהיטענע — אַ ברײַטען; די „לײַכט-זיניקע״, די „געכאַפּטע״, די עולם-הזהניקעס — אַ שמאָלען.

דער גאַרטעל פּלעגט זײַן פון זײַד, שוואַרצזײַד, שוואַרצזײַד מיט אַ ווײַסען פּאַס, ווײַסזײַד, זײַדענקיטאַי, קאַמלעס, רויטען גרידיטיר; צום סדר — א זילבערנער; אין שול יום-כפּור — מיט גולד און זילבער[129]. אַמאָל אַ טערקישער, אַ שוואַרצער טערקישער; אַ בערדיטשעווער. באַ אַנ׳עם הארץ אַ פּויערשער פּאַסקעוואַטער; באַ אָרעמעלײַט אַ פּראָסט שטיקעל קרײַיקע. געווען גלאַטע גאַרטלען און געפּלוכטענע דער אונטערשלאַק פּלעגט הײַסען „א ו נ ט ע ר ג א ר ט ע ל״ און פּלעגט אופּס זײַן פון „ק ר אַ י ק ע״.

קלמן. — געוואַנט, טוך אין שטיק הוט באַם ברעג, באַ דער זוים, אַ שטרײַף פון אַנ׳אַנדער קאָליר. דאָס הײַסט „ק ר אַ י ק ע״[130]. באַם פּאַרקויפן אין אַ געוועטשניט דעם קונה אַפּ׳ן אַרשין, אַף דער אײַל, שנײַדט מען דאָס געוויינטלעך אַוועק. גיט מען דעם קויפער די סחורה מיט דער קראַיקע, נעמט זי דער שנײַדער אַראָפּ. — דאָס פּוילישע krajka הוט דיזײַנגע טײַטש, און אויך: „אַנ׳אָפּגעשניטענער פּאַס געוואַנט; אַ וואָלענער, בליטשקענער אודער געוועבטענער גאַרטעל״ און נאָך (פוו״ב II 524).

סענדער. — הוץ דעם גאַרטעל פּלעגט מען נאָך טראָגן „א לעדערען ב ײַ-ג א ר ט ע ל ע״. — „א לעדערנעם ב ײַ ג א ר ט ע ל״ איז מע. נעגאנגען אויך אַף א טשומערקע. — וואָס דאָס איז, שטעל איך מיר נישט פאָרן

קלמן. — ליפשיץ 58 רעגיסטרירט „ב ײַ ג א ר ט ע ל״,[131] איבערזעצענדיק דאָס מיט׳ן רוסישען tscheres. דאָס רוסישע חורט, חידער, הוט די טײַטש: „א בײַטעל חי א גארטעל; א קישקע מיט העקעלעך, מ׳לייגט אריין אין איר דאָס געלט און מ׳בינדט זיך מיט איר ארום ווי מיט אַ גארטעל״ (דא IV 609); אלזו, א גארטעל, אינעווייניק הויל, אף צו טראָגן געלט אין אים״.

סענדער. — ס׳קומט פור אַ יום-כפור = ג ע ר ט ע ל ע״.

קלמן, — אַ שטיק ייִדיש ציִרונג.

* * *

סענדער. — איִן שטוב, זיִך באַקוועם, פֿרײַ צו מאַכען, פֿלעגט מען אַרומגײַן איִן אַ ש ל אָ פֿ ר ו ק[132], איִן אַ ז ײַ ד ע נ ע ם, שלאָפֿרוק, איִן אַ שלאָפֿרוק פֿון מ אַ ט ע ר י ע,[133] — די נגידים, נאַטירלעך...

קלמן. — פֿוו״ב II 900: materja, „...צײַג (זײַדענס, באַמוולענס, וועלענס)“; „ז ײַ ד ע נ צ ײַ ג, ז ײַ ד ע נ ס... „דאַל II 311: matjerja, „...צײַג; סחורה, וואָס ווערט פֿאַרקויפֿט אַפֿ׳ן אַרשין; ז ײַ ד ע נ צ ײַ ג“... — פֿון לאַטײַניִשען materia.

סענדער. — ...און בכלל — איִן אַ כ אַ ל אַ ט,[134] וואָס פֿלעגט צו זײַן פֿון בלאָ קיִטאַי, פֿון ציִץ, פֿון זײַדענס... איִן אַ כ אַ ל אַ ט ע ל, איִן אַ ק ע צ ע ן כאַלאַטעל, איִן אַ כ אַ ל אַ ט ע ק ע ל...

קלמן. — איִן רוסיִשען: chalat (וועלכען דאַל IV 557 האַלט פֿאַר אַ טאָטעריִש וואָרט), „אַ ברײַט שטוב־מלבוש פֿון אָריִענטאַליִשען שניִט“.

אין דעראײַגענער באַטײַטונג ווערט דער ייִדיִשער חוקאַבעל געברויכט איִן קרעמעניִץ.

סענדער. — איִן אַ כאַלאַט פֿלעגט מען, אָבער, אויך אויסגײַן פֿון שטוב. ס׳איִז געוואָרען אַנ׳אײבערשט מלבוש פּונקט ווי אַ זופּעצע, זשופּעצע, קאַפּטען, קאַפּאָטע, און דאַכט זיִך, אַז די אײגענע בגדים פֿלעגט מען רופֿען, אויסער זײער אײגענע נעמען, אויך מיִט׳ן נאָמען „כאַלאַט“.

קלמן. — דאָס פּוו״ב I 269 פֿאַרטײַטשט טאַקע chalat: „אַ ל אַ נ ג ע ק אַ פּ אָ ט ע, ו ו אָ ס ו ו ע ר ט ג ע ט ר אָ ג ע ן פֿ ו ן י י ד י ש ע ן ה מ ו ן; אַ לאַנג און ברײט אײבערשט מלבוש“; אָבער אויך: „אַ מין שלאָפֿרוק, אַ קיִטעל“. — ס׳איִז דאָס אַראַביִשע chalat, chelat, chilat („ערענקלײד“), וואָס איִז אַרײַן איִן די פּויליִשע שפּראַך דורך דאָס טערקיִשע און אוקראַיניִשע.

אויך אין רוסישען הוט דאָס וואָרט אָנגענומען די טייטש: „פויערישער קאַפטען, דורפּיש אייבערמלבוש".

בא די פוליאַקען הייסט היינט דער לאַנגער אייבערשטער בגר פון די אורטודוקסישע יידען: chałat; די לאַנגגעקליידטע יידען רופט מען אין פוילען: chałaciarz, chałaciarzy.

סענדער. — ס׳קומט-פאָר: „אַ ל י ע ט ק ע[135] כאַלאַט".

קלמן. — פוו"ב II 723: letki (מונדאַרטלעך), נישטשווע-רער, ווייניק-וועגענדיקער, פון גרינגער וואָג"; (וועגען אַ מלבוש) „דינער, נישטוואַרעמער".

סענדער. — ענדלעך: אַ כאַלאַט מיט ט ר ו ל ד ע ן...[136]

קלמן. — די עטימולוגיע פון ה"וו „ט ר ו ל ד" איז מיר נישט קלאָר.

* * *

סענדער. — אַזוי ווי אַ ייד טאָר נישט גיין און אַפילו שלאָ-פען וואָרהייפטיק,[137] פלעגט ער פון קינדווייס אויף טראָגען אַ י אַ ר מ י ק ע אודער י אַ ר מ י ל ק ע (יאַר-מולקע, יאַרמולקע, יאַרמעלקע), — פאַרקלענערט: י א ר מ י ק ע ל, י אַ ר מ י ל ק ע ל ע.[138]

קלמן. — אוקראַיניש: jarmułka, פון טערקישען jagmurlck („מאַנטעל, פלאַשטש, קופּבאַדעקונג, ה י ט ע ל"). — אויס דעם אוקראַינישען דאָס אַלטפּוילישע jarmołka, (נייפּוי-ליש jarmułka, „מיצעל, היטעלע, דערהויפט גלחיש, דוקטאָריש, בערעט, אויך פון קראַנקע זקנים; י י ד י ש ע י אַ ר מ ע ל ק ע; היטעל פון בלאַזען; קיילעכיקער קופּ פון באַרג" (פוו"ב II 136).

סענדער. — יאַרמיקעס, יאַרמעלקעס, יאַרמיקעלעך, יאַרמעל-קעלעך, פלעגען זיין ו ו י י ס ע באַמוולענע (גוט-יידישע), ש וו אַ ר צ ע, (סאַמעטענע), ר ו י ט ע; פ ל י ס ע נ ע.[139]

קלמן. — פוו"ב IV 236, 242: plis (אַפילו ווייניק גע-ברויכט), = plasz, „שטוף, ענלעך צו סאַמעט, מיט לאַנגע האָר"; פון פראַנצייזישען pelushe (דייטשיש Plüsch). דאַל III 128: plis, „באַמוולענער סאַמעט, אַמאָל באַמ-

װאָלענע האָר אַף לײַנענעם גרונט״.

סענדער. — „...װאַטאָװע; האַרטע מאַנטשעסטערנע״[140]

קלמן. — פּװ״ב II :870 manczester ,manszester,
„האַלבסאַמעט, אַ מין באַמװעלצײַג, װאָס זעט-אױס
װי סאַמעט״. — טיאַנדער :840 Manchester, „באַמװעלצײַג,
מאַנטשעסטער״. — נאָכן נאָמען פֿון דער ענגלישער שטאָט
.Manchester

סענדער. — יאַרמעלקעס פֿלעגן זײַן ש פּ י צ י ק ע און
פּ ל אַ כ ע, ק אַ נ ט י ק ע.

באַ רבּ״ים און גלאַט גבירים באַלײגט מיט ש פּ אַ נ י ר,
ש פּ אַ נ י ע ר;[141] „מיט ג ו ל ד א ו ן ז י ל ב ע ר״.

קלמן. — ס׳הײסט אױך „ש פּ אַ נ י ע״. — עטינגער, „משלים״
:171 „באַלײגט זיך מיט ש פּ אַ נ י ע דעם קיטעל״;
בצ״ס, „קול זמרה״ :9 „װילען נאָך ש פּ אַ נ י י ע צו טלתים״.
די עטימולוגיע איז מיר נישט קלאָר.

סענדער. — אין די קװעלן קומט-פֿאָר: „אַ ג ו ל ד ע ן ק אַ-
פּ ע ל״; „אַ ק אַ נ ט י ק ק אַ פּ ע ל״.

קלמן. — „ק אַ פּ ע ל״[142] איז דאָס אײגענטלעכע פּױליש-ייִדישע
װאָרט פֿאַר „יאַרמעלקע״. — אין אברהם נוסבױמס
„דער װיצלינג״ (װ. 1889) :5 „פּלוצים איז געקומען צולױ-
פֿען אַ קלײן ייִנגעלע אין אַ י אַ ר מ ע ל ק ע (ק אַ פּ ע ל) אַף
דעם קאָפּ״[143].

ק אַ פּ ע ל איז קענטיק דאָס מה״ד kappel (këpëlle,
kappëlle), פֿון מיטעללאַטײַנישן cëpëlla. — דער דײַטשישער
זוקאַפּעל הײסט, צװישן אַנדערע, די טײַטש: „ג ע װ ע ל ב אַ ר-
ט י ק צודעקעכץ״ (לעקסער 119, טיאַנדער 691).

מ׳װאָלט „ק אַ פּ ע ל״ געקענט האַלטן פֿאַר דימינוטיװ צום מה״ד kappe („...מיצעל, ק אַ פּ ע ל, בלאַזענהיטעל״), װאָס שטאַמט פֿון לאַטײַנישן capa (cappa), װען נישט דער a (אין ייִדישן דימינוטיװ איז כּלל אום-קלאַנג פֿון שטאַמװוקאַל).

* * *

סענדער. — און אונדז זענען מיר באַם „רעכטען מיט׳ן גע-
דעכטען“, ווי מ׳זאָגט אין וואַרשע, — באַ דעם
אייגענטלעכען קאָפּבאַרעקעכץ

פון שטיב פּלעגט מען אַרויסגיין; איז שול, אין בית-
המדרש, אין שטיבעל, אַף שמחות, אַף אַסיפות וכ׳ פּלעגט מען
זיצען — אין שטריימעל[144] אודער שטריימהיטעל[145].

קלמן. — מה״ד הוט אַ ה״וו strîm (און streim), „פּאַס,
טאַשמע, באַברעמעכץ“ וכ׳; דער דימינוטיוו איז
strîmel (און streimel); דאָס ב״וו: strîmelich, גע-
שטרייפּט“.

דערפון, האַלט איך, נעמט זיך דער נאָמען פון דעם קלאַ-
סישען יידישען היטעל, וועלכען י. ל. פּרץ הוט אָפּגעגעבען
איינע פון זיינע בעסטע דערציילונגען.

א שטריימעל פלעגט געמאַכט ווערען פון סויבּלענע שווייפען (עק-
לעך, שוענץ, ווידלען)...

סענדער. — דערפון נעמט זיך טאַקע דאָס שפּריכווארט[146]: „פון אחזיר-
שוענצעל קען מען קיין שטריימעל ניט מאַכען“...

קלמן. — ...הייסט עס, געווען א געגענשטאַנד פון שטרייפען (*„שטריי-
מען“), — א געגענשטאַנד, וואָס איז strîmelich (*„שטריימיק,
*שטריימעדיק“). — דער פוילישיידישער נאָמען: „שטריימהיטעל“ (אַרויס-
גערעט: „שטראַמיטל“) באַשטעטיקט, רעכען איך, אַמבעסטען מיין השערה.
דיקס דערקלערונג איז א „בית-המדרש-עטימולוגיע“.

סענדער. — ס׳ווערט דערמאַנט אַ „געל שטריימעל“...
אַ „שטריימעל מיט שוענץ“, „אַ
שטריימעל מיט דרייצען שוענץ“...

קלמן. — די שפּיצען פון די צוויפנעניטע שווייפען שטאַר-
צען אַרויס פון דעם פּוטערנעם בייגעל, אודער פון
דער „ברעם“, ווי עס הייסט אַף פוילישיידיש...

סענדער. — דער ווערך[147], דאָס ווערכעל באַם שטריי-
מעל — פון סאַמעט.

קלמן. — דאַל I 186: wjerch, „דער היפּך פון niz („אונ-
טען“).

סענדער. — דאָס צווייטע שטיגעל אַפּ׳ן לייטער פון דער
יידישער היטעליעראַרכיע פאַרנעמט דער ספּו-

דעק[148], דאָס ספּודעקעל.

קלמן. — אין זלמן סובעלס „זוויגים" (וואַרשע 1874) איז געדרוקט אַ ויכּוח „דאָס שטריימעל אונד דער ספּאָדעק", — זאָגט דורט דער ספּורעק וועגן זיך און וועגן שטריימעל (ז' 12פ.):

„אין דיא ארבע פנות עולם וויא נור אירגענדס אַ יודישע קהלה,
האַלט מאַן אונז פיר דעם הייליגען סוד פיר די טייערע סגלה,
אין אונז ווערד בעשיינט דאָס פנים פאָן דעם תלמיד חכם,
גוטע יודען זאָללען לעבען ווייזען אין אונז אויס וויא מלאכים,
אין אונז אַרבייטעט מאַן הימעלזאכען מיר זינד מזוויג זווּגים
אין אונז טרייבט מאַן אַרויס פאָן נשים שדים אונד דבוקים,
אין אונז פערשפּרעכט מאַן סגלות פיר מש־גענע גאָר חמרים,
אין אונז איזט מאַן מתקן נשמות וואָס ליידען ענוים קשים,
אין אונז איזט מאַן טתקן נפשות פאָן שוועהר מעוּבּרתע נשים,
אין אונז ווערדען געהאָלפען טויזענדע פערביטטערטע עקרות,
אין אונז זיצט מאַן געציהרט איבער דיא גאַנצע הייליגע גמרות,
אין אונז טראָגען זיך דיא מלאכי השרת דער שענער עולם,
דהיינו רבנים, דיינים, שוחטים, חזנים סופרים און מוהלים,
אָבען אָן זיצט מאַן אין אונז אויף חתינות אינד בריתין,
צו אונז געלאַנגט מאַן דיא בעסטע משקה דעם שענסטין ביסין,
איך האָב גראָס כבוד וואָס איך בין נור אַחאָכידיגער טהאָרעם,
מכל שכן דוא, דער יו"ט־גאַנג, וואָס דוא ביזט דער הייליגע פאָרעם,
דיין האָכע וויערך מיט דיא שפּיצען אַרום אין דער ברעהם,
איזט דער שפּיגעל פאָן יודישקייט מיט דער גאָלדנער רעהם"...

סענדער. — פאַרמאָגענדיק דאָס באַוווסטזיין פון אייגענער ווערט, אַנערקענט דוך דער ספּודעק דאָס ערש־טע אורט דעם שטריימעל.

קלמן. — דער ספּודעק איז סימבול פון מאַנצבעלשער און מענישער מאַכט.

ווען דאָס ווייב איז אין שטוב דער „קוזאַק", דער גאַנ־צער דעה־האָבער, דער רעגירער, טונגעבער און באַפעלער, זאָגט מען: „אַ ז ד אָ ס ו ו ײַ ב ג ײ ט א י ן ס פּ ו ד ע ק, ג ײ ט ד ע ר מ אַ ז א י ן פ אַ נ ט ו פ ע ל"[149].

דער, וואָס טראָגט דעם ספּודעק, איז דער תקיף. דעריבער זאָגט מען: „ל א מ י ט אַ ס פּ ו ד ע ק"[150], ד. ה. נישט גלאַט אַזוי זיך אַ נײַן, נור טאַקע אַ נײַן, אַ נײַן וואָס נײַן הייסט.

אַ נײַן „פֿון נײַנלאַנד“... אַ פֿעסטער, קאַטעגאָרישער אײַזערנער נײַן, אַקײַגען וועלכען עס וועלען שוין נישט העלפֿען קײַן שום בקשות, קײַן געוויינערײַ און אויך נישט קײַן דרוונגען...

סענדער. — דער אויסזע פֿון ספּודעק איז געווען אימפּאָזאַנטיש: הויך, זײַער הויך. ס'קימט־פֿור: „אַ ווײַל־קענבראָכספּודעק“; „אַ דרײַגאָרענדיקער ספּודעק“... וואָס פֿרימע־ דער קיפּ, אַלץ העכער דער ספּודעק..

קלמן. — דערפֿון דאָס ווערטעל: „אַ ייִד מיט אַ גרויסען ספּודעק, אָבער מיט אַ טרפֿה האַרץ“[151].

סענדער. — דער ספּודעק פֿלעגט זײַן מיט אַ שפּיץ, שפּיצעכיק, „שפּיצאַסטע“.

קלמן. — ווי בכבודיק דער ספּודעק איז נישט, הוט מען דוך אים אָנגעהונגען אַ נישט גאָר שײַנע פֿונקציע אויך. „אָנטון עמיצען אַ ספּודעק“[152] הײַסט אָפּנאַרען.

סענדער. — „ספּודעק“ ווערט, דאַכט זיך, געברויכט אויך מעטאַפֿאָריש, שטאָט „קופּ“. — מ'זאָגט: „דול מיר נישט דעם קופּ“ און „דול מיר נישט אַ ספּודעק“[153]; „דרײַ מיר נישט אַ קופּ“ און „דרײַ מיר נישט אַ ספּודעק“.[154]

קלמן. — „אַלטער ספּודעק“ איז אַף ייִדיש דאָס־אײַגענע, וואָס „אַלטער שקראַב“ אין „כלבוניק“ 32
זאָגט אַ באַיאָרטע ייִדענע: „איך בין מיר אַן אַלטער ספּודעק“ (ד. ה. אַן אַלט מענטש, אַ זקנה).

סענדער. — ס'קומט־פֿור אַ „פּיסטערנער ספּודעק“.

קלמן. — וואָרשײַנלעך אַ ספּודעק מיט אַ ווערך אויס פּיסטרע

סענדער. — ...אַ „טערקישער ספּודעק“; „אַ געזוטען (?) ספּודעקעל“.

ווײַטער, אַ „גמראספּודעק“.

ענדלעך, „אַ ספּודעק מיט לאַפּען“.

קלמן. — „ספּודעק מיט לאַפּען“ מוז זײַן דאָסאײַגענע, וואָס

שטרײַמעל, אודער אפֿשר גאָר דאָסועלביקע, וואָס הציִ-שבתעל.

סענדער. — אובער דער נאָמען „ספּודעק" איז עפּעס אַזוי אויסטערליש.

קלמן. — אַז ס'איז אַ סלאַוויש וואָרט, זעט מען פֿון דעם ם אין אָנהייב, מחמת אין שטאַמיִדישע ווערטער אַנטוויקעלט זיך פֿון אָנהייב-ם פּאַר -פּ- אַ ש-.

ס'איז דאָס פּויליִשע spodek, וואָס ווערט אין פּוו"ב VI 307 פּאַרטײַטשט:

„אונטערשטער טײל, אונטערשטע זײט, דער אונטען"; „אונטערשטער טייל פֿון בויך בײַ חית (פֿון פּופּעק ביז די פּאַכוועס)"; „שאַל, שעלעכעל, אַ מין טע-צעל אונטער אַ גלאָז אודער פֿיליזשאַנקע"; (ווײַניק געברויכט) „יידיש קײַ-לעכיקע היטעלע פֿון שוואַרצען סאַמעט, יאַרמעלקע", „szabasówka" („שבתעל"); (מונדאַרטלעך) „אונטערבעס; אונטערשטער טייל פֿון וואָגען; איניזשעניקסטער טײל; טונקעל וועלען פּרויענקלייד, בײַ ייט מיט טרעסט-לעך" א. א. וו.[155]

ווי דו זעסט, איז נור דער נאָמען דאָ פּויליש. די פּוליאַקען האָבען נישט געהאַט קיין היטעל, וואָס זאָל בײַ זיי הייסען spodek די יידען האָבען זייערס אַ היטעל אָנגערופֿען מיט אַ פּויליש וואָרט.

סענדער. — צוואָס?

קלמן. — ס'בלײַבט אַ קשיא.

סענדער. — די דריטע לויט'ן ראַנג איז די „האַלבע-לבנה" אודער „כאַבאַדניצע".

קלמן. — ביידע נעמען קומען-פֿור נור אין ליטווישע קוועלען. האַרקאַווי 175: „כאַבאַדניצע", איבער-געזעצט מיט fur-cap („פּוטערען היטעל"); אין קלאַמערען צו-געגעבען: „געטראָגען פֿון אַ טייל יידען אין פּוילען".

אַפּנים היטעל פֿון די חב"ד'ער חסידים

-ניצע איז סלאַווישער סופֿיקס.[156]

סענדער. — מיט אַ טרעפּעל נידעריקער: דאָס „קלאַ-פּוּוע[157] היטעל". די דריי קלאַפּעס אודער

לאַצען באַלײַגט מיִט סויבעל, עלק אודער פוקס.
הײַסט אויך: „ק ל אַ פ מ י צ ע ל"[158], „ל אַ פ ע נ ה י ט ע ל", „ל אַ פ ו ו ע[159] ה י ט ע ל", ל אַ פ ע נ מ י צ ע ל[160] (מיִט סוי-בעל, פוקס), „ל אַ פ מ י צ ע ל", אודער פרוסט „מ י צ ע ל".

קלמן. — ווען אַ ל אַ פ ע נ מ י צ ע ל ווערט אין דעראַײַ-גענער קווֶעלע אַנ׳אַנדערסמאָל אָנגערופען „מ י-צ ע ל", איז קלאָר, אַז עס איז אײַנסאונדאָסזעלביקע. ווען אובער אין אַ ווערק קומט-פור נור „מ י צ ע ל"[161] „ס ו י ב ל ע ן מיִ-צעל", „ש מ ו י ש ע ן מיִצעל", „ווולענע מ י צ ק ע ס", קען מען רעכענען, אַז עס איז ס ת ם אַ היִטעל, ניִשט דווקא מיִט לאַפען.

סענדער. — געווען אויך אַ „ש ל אָ פ ע נ מ י צ ע ל".

קלמן. — ליִפשיִץ 214: „ש ל אָ פ מ י צ ע ל"; האַרק. 334: „ש ל אָ פ מ י ץ".

סענדער. — ווײַטער גײַט: „ר אָ ג אָ וו ק ע" („רוגוווקע") אודער „ר אַ ג אָ פ ק ע נ ע ה י ט ע ל" („ראַגופקענע׳).
„א ו י ע ר ה י ט ע ל", „ח צ י-ש ב ת ע ל",[162] „נ אַ פ ו-ל ע ו נ ק ע ל ע", „מ ת ו ש ל ח ס ה י ט ע ל ע", „ווּ אַ ר ע-נ י ק ע ל"[163].—פונקט יתרו׳ס נעמען!

קלמן. — פח״ב V 553: rogówka (הוט, צווישען אנדערע, אויך די טײַטש: „דרײַעקעכיִק טיִכעל, שיִף אָפגעשניִטען, געטראָגען פון פרויען אפ׳ן קופ אודער אפ׳ן האלדז"). — פח״ב V 552: rogatywka. „א היִטעל מיִט א פיִרעקעכדיִקען דנו, קונפעדעראטקע".
דאל I 168 warjeniki, „געזוטענע דרײַעקעכדיִקע פאשטעטלעך פון אומ-געזײַערט טײַג, געפיִלט מיִט קעז, צווורעך".

סענדער. — באַ דיִקען — ס ו י ב ל ע נ ע, באַ ליִנעצקיִן — מיִט „ג אַ ר ע".

קלמן. — זול „ג אַ ר ע" זײַן דאָס פוילישע gara[164], וואָס שטאמט פון אוקראַניִשען gara, וועלכעס איז אפשר דאָס רומעניִשע gaura („לוך")?

סענדער. — געווען נוך אַ „ק ר ײַ נ ד ע ל".

קלמן. — דערמאַנט נור באַ ליִנעצקיִן און ניִשט רעגיִסטריִרט אין קײַן שום יידיִש ווערטערבוך.

סענדער. — גאַרעסענע מאַזניצעס״,[165] אַ „גאַריסען מאַזניטשקעלע״...

קלמן. — „מאַזניצע״ איז דאָ אַ הלצה און אַ שטוך...
„גאַרעסען״ — ב״וו, דאָס רוסישע garasnyj (דאַל I 354); ה״וו״: garas[166], „געדרייט ווײַס אודער קאָלירט וואָלן גאַרען; וואָל צום נייען, העפטען״.

סענדער. — ...סתם אַ היטעל, אַ סויבלען היטעל (היטעלע), אַ סאַמעטען היטעל, אַ קײַלעכדיק געשטעפּט פּעלפּען היטעל, אַ קײַלעכיק „פּעלפּען״ היטעלע, היטעלעך שמוישענע, באַראַשקענע, קײַלעכיקע גאַרעסענע...

קלמן. — „פּעלפּען״ איז דרוקפֿעלער. די קאָרעקטע פֿאָרם איז „פּעלפּען״. — אויך אין „פּישקע דעם קרומען״ (אַדעס 1907) 123: „דאָס געשטעפּטע פּעלפּענע היטעל״...

פוו״ב I 731: felpa, „זײַדענצײַג, זײַדענבאַמוועלצײַג, האָריק, אַמאָל געבראַוכט צו באַפּוצען ווינטערדיקע פֿרויענקליידער, הײַנט אַף מאַנצבעלשע קאַפּעליושען״. — ס׳איז דאָס איטאַלענישע felpa.

אינטערעסאַנט איז די עטימאָלאָגיע פֿון „שמויש״[167]. — בײַ טיאַנדער 1101, 847: Schmasche = Masche = „לאַמפּעל מיט געקרײַזעלטען וואָל״[168].—די ערשטע דײַטשישע פֿאָרם איז איבערגעגאַנגען אין דאָס פּוילישע; פוו״ב VI 245: smoszka, „פֿעל פֿון אַ ביקישען בן-פּקיע, אויסגעאַרבעט אַף זאַמש, אַף גלאַנץ וכו׳.״[169] — דער וואָקאַל פֿון יידישען וואָרט ווײַזט-אָן אַף פּוילישע אָפּשטאַמונג (o איבערגעגאַנגען אין oj); פֿון דער אַנדערער זײַט, אָבער, פֿעלט אין יידישען וואָקאַבעל דער ק-סופֿיקס פֿונ׳ם פּוילישען, און דעריבער שווימט-אויף די השערה, אַז דאָס יידישע ה״וו איז אפֿשר דירעקט גענומען פֿון דײַטשישען; אַף דײַטשישע אָפּשטאַמונג ווײַזט-אָן אויך דער ש-אָנהייבוואָרט.

„באַראַשקען" איז ב"וו, געבילדט פֿון רוסישען ה"וו b raschek, „לעמעלע" (דאַל I 48), מיט דער הילף פֿון סופֿיקס ח.[170]

סענדער. — ...אַ קאַשקעט[171], קישקעט, אַ קאַשקעט מיט אַ דאשעק,[172] אַ קאַשקעטעל (פֿון סאַמעט, פֿון זייַרענס), אַ קאַשקעוט[173]

קלמן. — פּיו"ב II 291: kaszkiet, „גרענאַדירהיטעל אין פֿורם פֿון אַ היטעל צוקער"; „שטייף היטעל מיט אַ דאַשעק; איטלעכס היטעל פֿון מיליטערישען פֿאַסון"; (מונדאַרטלעך) „איטלעכס היטעל מיט אַ דאַשעק".— פֿון פֿראַנצייזישען casquette.

פּוו"ב I 429: daszek, „דעכעל" (דימינוטיוו צו dach, „דאַך"); „דעכעל באַם היטעל, צו באַשירמען די אויגען".

דאָס פּוילישע dach איז דאָס דייטשישע Dach („דאַך").

סענדער. — ...אַ קאַרטוז[174] (באַ עלעגאַנטען אַ ברייטער, אַ שוואַרצער), אַ קאַרטוזעל (באַ אָ עמע-לייט פֿון „פּאַרוסינע"), אַ קאַרטוזעקעל,— מיט אַ „קאַ-זערוק",[175] „קוזערוקעל". „דאַשעק", „פּודאַ-שעק" (באַ פּראַנטען און באַ דער יוגענד דאָס רוב גלאַ-צענדיקען).

קלמן. — דאַל II 95: kartuz, ד. ה. „אַ היטעל מיט אַ דאַשעק; אַ לייכט, דערהויפּט זומערדיק היטעלע פֿון פֿאַרשידענעם געשטאַלט, אויס לעדער אודער צייַג, מיט אַ דאַשעק".

poddaszek איז אַלטפּויליש,—דעם נייַפּוילישען pod-dasze, „דער טייל דאַך, וואָס שטאַרצט אַרויס איבער דער וואַנט, זי צו באַשירעמען פֿון רעגען" (פּוו"ב IV 346).— באַ שלום-עליכמען אין טייַטש „דאַשעק".

„קאַזערוק", „קוזערוק" איז דאָס רוסישע kozy-rjok, „דעכעל פֿאַר די אויגען, פֿון דער זון, זעלבסטשטענדיק (שירם, פּאַראַסול), אודער צוגענייט צום היטעל"

(דאַל II 134); איבערגעגאַנגען אויך אין די פּויליִשע מונד-אַרטען (פּוו״ב II 516).

סענדער. — ...אַ ק י ט ש מ ע,[176] אַ באַרענקווע[177] ק ו צ מ ע, אַ שוואַרץ שמוישען ק י ט ש מ ע ל ע.

קלמן. — פּיסק. 120: kutschma, „אַ מין קיילעכיק שפּיצן היטעל". — באַ דאַל II 233 פּאַרטייטשט: „אַ פּוטערען היטעל מיט אַראָפּגעלוזטע אוירען; גלחיש ווינטערהיטעל; גרויס אויערהיטעל אַף פוטער (2 קלאַפּעס דעקען-צו די באַקען, איינע דעם קאַרק, אַ קליינע, די פּערדע — דעם שטערען)". — פּוו״ב II 619: kaczma, „צושויבערטע האָר אַפֿן קאָפּ; אַ בינט צונויפגעפּלונטערטע שנירען, פּעדעם"; (אַלטפּויליִש) „אַ פּ ו ט ע-ר ע ן ה י ט ע ל, דערהויפּט אַנ'אומריינס" א. אַ. וו.—פֿון אונגאַרישען kacsma („פּוטערען היטעל").

דאַל I 48: barankowyj, „שמוישען". — פּוו״ב I 97: barankowy.

„דער יידישער פּאַרפּסח" 24: „ד ע ר מ אַ ן ה ו ט א ו י ך ש כ ל א י ן ק ו ט ש מ ע ל ע און ווייסט דרך-ארץ".

סענדער. — ...אַ ק אַ ט ע ר ו כ ע...

קלמן. — „סטעמפעניו" 8: „אָן דרייט ער זיך אַרום מיט אַ סאַמעטענער ק אַ ט ע ר ו כ ע".

אין דער רוסישער שפּראַך ברייט פאַרשפּרייט: katracho. — רעגיסטרירט דורך פּ. ש יי ן אין „אופּעניִשען גלאָסאַר אויס דער געגענד פֿון סאַמאַרע" און דורך ע ר ו מ אַ נ ו ו אין דער „שפּראַך פֿון די דריבינער (מוליִווער גוב.) היטעלמאַכערס".

אין דער קלעזמערשפּראַך אויס אוקראַינע: „ק אַ ט ע ר ו-כ ע", „הוט, קופּבארעקעכץ בכלל" (ווייסענבערג-לאַנדוי 136). — אין דער זשעלעכוווער (שעדלעצ. ג.) קלעזמערשפּראַך: „ק אַ ט-ר י ש ק ע" (מיט יידישען טרופּ), „היטעל".[178]

סענדער. — געווען אַ „י ו ם - כ פּ ו ר - ה י ט ע ל", אַ „י ו ם-כ פּ ו ר - ה י ט ע ל ע"...

קלמן. — אין די אַלטע גוטע צײַטען!

סענדער. — דער „קאַפּעליוש" („קאַפּעליש", „קאַפּילִיש", „קאַפּאָלִיש", „קאַפּעלוס"), דאָס „קאַפּעליושעל" („קאַפּילִישעל", „קאַפּלושעל", „קאַפּלישיל"), הוט אויך געהערט צום אַלטען יידישען שטאַט. צוויי יידישע טיפּען פון דעמדוזיקען מין הוט הוט באַשריבען דיק.—ס'קומט-פור: אַ „האָזען קאַפּליושעל", „אַ האַלבהאָזענער קאַפּאָליש", „אַ קאַפּעליש פון ענגליש שטרוי".[179]

קלמן. — פוו"ב II 241: kapelusz (מונדאַרטלעך: kapalus[180]). „קופּבאַדעריעכץ, געוויינטלעך פון פילץ אודער שטרוי".[181] — פּיסק 100: kapeljusch. — פון לאַטײַנישען capellus.

סענדער. — טראָגען א „הויכען קאפּעליוש", ווען ס'איז ארויס אזא מודע, חוט געהײסען לוזען פאלען אף זיך דעם נאָמען „אפּיקורוס" אין באקומען דעם שם פון אַ „אויסגעלאסענעם".

קלמן. — איך הוב א ביכעל, געדרוקט אין לעמבערג 1883, הײסט עס: „דער בית-המדרש בחור אין דער אויפגיקלערטער בחור מיט א הויכען קאפּאלאטש". — וועגען דעם „אויפגעקלערטען" ווערט דערצײלט (ז' 4): ער „איז גיוועזין אבחור פון 20 יאָר, ער האָט זיך איינגירעט, אז ער איז גיבילדעט. ווײסט איר, וואָס זײַן בילדונג איז גיוועזן? ער איז גיגאנגען אהויכן קאפּאלאטש מיט אווײַסן קראגין אונ אצוויקער — אָט דאָס איז זײַן בילדונג גיוועזן"...

סענדער. — אין די גאָר שפּעטע קוועלען וואַרפט זיך דורך — אובער גאָר זעלטען: „הוט", „שליאָפּע", „שליאַפּע פון שטרוי".

קלמן. — דאַל IV 660: schljapa, „הוט".

סענדער. — „אַ שליאַפּע מיט באַיולענע בענדלעך".

קלמן. — באַשריבען פון דיקען.

* * *

סענדער. — אַף אַלע מלבושים פלעגט מען, אין גאַס אַרויסגייענדיק,—פאַרשטײט זיך, נישט אַלע און נישט תמיד,—אָנטון אַנ'אײבערמלבוש.

קלמן. — דהיינו?

סענדער. — אַ דעליע[182], אָדער אַ דעליצקע מיט לאַנגע אַרבעל מיט טאַשמעס,[183] אַ קעמעל-האָרענע דעליע, אַ ראַצעמאָרענע דעליע...

קלמן. — פוו״ב I 439: delja, delika (ווייניקגעברויכט), „פּלאַשטש, ברייטער מאַנטעל אָהן אַרבעל זיך איינ-צוהילען אין אַ שלעכט וועטער, אַ מין איבערמלבוש מיט אַ קאַפּישאָן פֿון הינטען אָנצוטאָן אַפֿ'ן קאָפּ". — פֿון טערקישען telli, tellu („אַ מין צייג").

בוך 725: taśma, „שטאַרקער באַנד, צווערנבאַנד".

סענדער. — לויט איין קוועלע איז דעליע דאָסאייגענע, וואָס „ראַדזשיווילאָווקע".

קלמן. — פֿעלט אין די יידישע ווערטערביכער.

אין פוו״ב V 466 איז געבוכט: Radziwiłka (מונד-אַרטלעך), „אַ קורץ געפּאַסט יאַגדרעקל" (פֿון ביינאָמען Radziwiłł), אָבער דאָס איז גאָר אַנ'אַנדער מלבוש.

סענדער. — ווייטער קומען-פֿאָר: אַ „ראַדזיוואָלקע", אַ „רעזעוואָלקע", אַ ראַצעמאָרען „רוזע-וואָלקעלע".

קלמן. — נישט צו געפֿינען אין די יידישע ווערטערביכער. די עטימאָלאָגיע דאַרף נאָך אויסגעפֿאָרשט ווערן.

סענדער. — ...אַ קובע...[184]

קלמן. — ס'איז אַ פרעמד וואָרט, אָבער זיין אָפּשטאַמונג קען איך נישט פֿעסטשטעלען.

סענדער. — ...אַ בורנוס[185], פֿון דראַפּ,[186] פֿון לאַס-טיק; אַ בורנעסעל...

קלמן. — פוו״ב I 238: barnas, bornus (מונדאַרטלעך), „מאַוריטאַנישער פּלאַשטש, מאַנטעל, איינגעהילט אַ מין רוטונדע מיט אַ קאַפּישאָן". — דאַל I 146: barnus, „פּאַר-

וואַרפֿמלבוש פֿון פֿאַרשידענעם אויסזע, מאַנצבעלשס און ווייבעריִשס, קלוימערשט לויט אַראַבישען מוסטער". — פֿון פֿראַנצייזישען bournous, וואָס איז דאָס אַראַבישע burnus.

דאַל I 504: drap, „געוואַנט פֿון פֿאַרשידענעם מין און קוואַליטעט, וואָס ווערט באַצייכענט מיט צוגאָבען: „dradedam", drap brjutschnyj, וכו' — פֿון פֿראַנצייזישען.

סענדער. — ...„בעקושוס"... „קאַציבייקעס"...[187]

קלמן. — פּוו"ב II 617,194: kacabaj, kacabaja, kacawejka, kucubejka, kucbajka (אַלץ מונדאַרטלעכע פֿורמען), „פֿרויענאייבערמלבוש, אַ מין מאַנטיליע; וואַטירטער פֿרויענקאַפּטען, מאַנצבעלשער וואַרעמער קאַפּטען, ווייבערשער וואַרעמער קאַפּטען מיט אַ קורץ פֿאַלדירט קליידעל, שובקע; רעקל, מאַרינאַרקע". — פֿון דייטשישען Kutzboi („דיק האָריק צייג"), אידער מונדאַרטלעכען Kutzbaje („דיקע באַיקע, צייג").

דאַל II 182: kocewjejka, kacawjejka, kozawjejka, „קורץ קופּטעל, אָהן פֿאַלדען און אָהן אַ איינשניט אין דער טאַליע" (מולדאַוואַנער פֿרויען טראָגען דאָס).

סענדער. — ...אַ „וואַטאָווע פּיסטרענע טשויקע"..

קלמן. — אין די יידישע ווערטערביכער נישט אויפֿגענומען

פּיו"ב I 404: czujka, „לאַנג קלייד, מיט פֿוטער אונטערגעשלאָגען; שובע; לאַנגע קאַפּאָטע ביז איבער די קני; פּראָסט אַנטועכץ, פּויערישער רוק; בורקע" וכו'. — פּיסק. 290: tschujka, „פּלאַשטש (איינהיל) מיט אַרבעל". — דאַל IV 632: tschujka, „לאַנגער געווענטענער קאַפּטען מיט'ן שניט פֿון אַ כאַלאַט; פּויערישער קאַפּטען אודער פעלץ, אָהן אַ הענגקאָלנער, מיט אַ שאַלקראָגען (פֿון סאַמעט אודער פֿוטער), ווי באַ אַ כאַלאַט, און אַמאָל מיט שוואַרצע שנירען און טרולדען".

דאָס פּוו"ב מיינט, ס'איז דאָס אונגאַרישע csuha, csoha, וואָס שטאַמט פֿון טערקישען czoha („געוואַנט"), וועלכעס איז גענומען פֿון פּערסישען.

סענדער. — אַ וואַטאָווע לײַבעל, אַ געשטעפּט לײַבעל, מיט אַ רויטען גאַרטעל..

קלמן. — אָנגעטועכץ פון אַ בעל-עגלה פון אַ וואַסערטרעגער,— אום ווינטער.

סענדער. — ...אַ מ אַ נ ט ע ל[188], אַ „טוכענער וואַטאָווער מאַנטעל", אַ סאַמעטענער מאַנטעל, אַ „פילץ-טוכענער"..

קלמן. — „מ אַ נ ט ע ל" איז אין דער יידישער שפראַך אַ מ ו ד ע ר ע ן וואָרט.

סענדער. — . אַ פ אַ ל ט ע[189] (אַ פאַלטוי, אַ פאַלטון)..

קלמן. — אין קרעמעניץ הײַסט עס „פ אַ ל' ט ע", אין וואַרשע: „פ אַ ל' ט ע ן".

פוו"ב IV 22: palto, palton, (ווײַניק געברויכט) pole-ton, „ברײַט אײַבערמלבוש".— דאַל III 10: paljto. — פון פראַנצ. paletot, וואָס שטאַמט פון האָלענדישען palstrok (פיל-גערמלבוש").

סענדער. — ...אַ אײַ נ ה י ל...[190]

קלמן. — ד. ה. אַ מאַנטעל, אַ פלאַשטש. — אין דײַטשישען נישטאָ; אַלזו, יידישע שאַפונג.

סענדער. — אײַנמאָל וואַרפט זיך דורך: „אַ בלאָ זײַדענע ה י ל"...[191]

קלמן. — דאַכט זיך, נישט אַלס אײַבערמלבוש, נור אַלס פײַערלעך א ײַ ב ע ר ש ט מלבוש.

לעק. 109: hülle, „מ אַ נ ט ע ל; קופּטון; אומהילונג בכלל". — טיאַנדער 652: Hülle, „אײַנהילעכץ, צודעקעכץ, דעק, שאָל; מאַסקע; אָנטון, קלײַדונג, מלבוש, שינעל, פ ל אַ ש ט ש; דראַפּעריע".

סענדער. — בײַ ש ל ו ם - ע ל י כ מ ע ן קומען-פאָר „זײַדענע קנאַקעדיקע נ א ק י ד ק ע ס"[192].

קלמן. — דאָס הייסט „פּ אַ ר וו אַ ר פּ ע ר ס", „פּ אַ ר וו אַ ר פּ-מ אַ נ ט ל ע ן", „א יי נ ה י ל ע ן", „א ו מ ה י ל ע ן".

צי איז נישט געמיינט באַ שלום-עליכמען „ר אַ ד ז י וו ו ל ק ע ס" („רעזעוולקעס", „רוזעוולקעלעך")?

דאַל II ‎433: nakidka, „א יי ב ע ר מ ל ב ו ש, אָנגע-טון אַף גיך, נישט אַף די אַרבעל"; „פּרויענפּיטערעל". — פּיסק. ‎145: nakydka, „פּלאַשטש, אייבערמלבוש".

סענדער. — ...אויך אַ כ ל ו מ י ד ע.[193]

קלמן. — דאַל IV ‎565: chlamida (קירכענסלאַוויש), „מאַנ-טעל, פלאַשטש, איינהיל" וכ׳. — chlamys איז געווען דער מאַנטעל פון די גריכען און רוימער.

סענדער. — סטעמפּעניו טראָגט אַ נ׳ א ו י ב ע ר ר ו ק.[194]

קלמן. — דער טערמין ווערט אין יידישען אַפילו זעלטען געברויכט.

* * *

סענדער. — ווינטער פלעגט מען טראָגען אַ „ט י ל י פּ" (אַ „טולעפּיל"), אַ „ט י ל י ב".. [195] אַ „טיליפּ מיט „פּ ו ק ס" (אודער „מיט ש מ יי ש ע ל ע ך"), אַ „ש ו פּ ע נ ע ם[196] טיליפּ", אַ „פּ ר ו ס ט ע ו טיליפּ", אַ „ק אַ צ ע ן טולופּעל", אַ „ש י נ ע ט ע ן טיליפּעל מיט דריבנע ווייסע שמיישלעך", אַ „טוליבעל פון פּיי..."[197] אַ פּ ע ל ץ,[198] אַ „ט יי ע ר ע ן פּעלץ", אַ פּ ע ל צ ע ל... אַ פּ י ק ס ע נ פּ ו ט ע ר מיט לאַנגע אַרבעל...

קלמן. — דאַל IV ‎453: tulup, „אַ ברייט פּוטער, אָהן אַ איינשניט אין סטאָן (אין גאַרטעל), נעמט-אַרום דעם גאַנצען קערפּער" (אַ „פּרוסטער טולופּ" ווערט געמאַכט פון שעפּסען,פון בעק). — פּוו"ב II ‎821: (מונדאַרטלעך) tułub, „גע-דעקט פּוטער".

פּוו"ב VI ‎646: szop, „אַ רויבחיה, פון דער בערענ-משפּחה".[199] — szopy, „פּוטער פון דערדוזיקער חיהס פעל".

טיענדער ‎1122: S c h u p p = Waschbär („שופּ"), Schuppenpelz („שופּענפּעלץ").

סענדער. — „אַ לאַנגער פוטערנער פ אַ ל אַ ט ו ן״.

קלמן. — ד. ה. אַ פּאַלטען אַף פוטער.

* * *

סענדער. — נוך אַ פּאָר קלייניקייטען, און מיר לוזען אויס דעם ערשטען טייל פון מיין רעפעראַט.

קלמן. — דעם צווייטען טייל — — —

סענדער. — ...וועגען יידישען פּרויענטואַלעט...

קלמן. — ...וועלען מיר אַפּלייגען אַף מורגען.

סענדער. — איינער פון אַקסענפעלדס פּאַרשוינען טראָגט „אַ גרויסען ט ש י מ ב י ר אַף די אַקסעל פאַר אַ פּאַטשיילע״; אַמאָל ליגט לעבען אים „אַ ט ש י מ ב י ר פאָר אַ נאָזפּאַטשיילע״.

קלמן. — דאַל IV 633 רעגיסטרירט: tschumbur[200] (באַטונט אַף דער ענד-זילב), ═ tschembur[201] (באַטונט אַף דער ענדזילב), „דער דרי-טער, איינצעלנער לייץ פון צוים, באַ וועלכען מ׳פירט אַ רייטפערד (מ׳בינד עס צו, אודער מ׳לוזט עס קאַטשען זיך)״.[202]

פיסק. 287: tschymbory, „זייַרענער פּאַס (גאַרטעל)״.[202]

פּה״ב 1 360: אַלטפוילישׂ czymbury, „קייטען״. — פון טערקישען czénbér, „רייף, האַלדזבאַנד א. אַ. וו.[202]

סענדער. — ס׳קומט פור: „אַ גרויסער ט ש אָ מ ב י ר״...

קלמן. — אין טייטש „פּ אַ ט ש יי ל ע״.

סענדער. — צום מאַנצבעלשען טואַלעט הוט געהערט אַ „גע-דופּעלטע לאַנגע ר ע מ ו נ י ש ע פּ אַ ר צ יי ל ע״, אַ „פּ אַ ר ט ש יי ל ע״, „פּ ע ט ש יי ל ע״, „פּ אַ ט ש יי ל ע״, „פּ אַ-ט ש יי ל ק ע״. „פּ אַ צ יי ל ע״, „פּ אַ צ יי ל ק ע״, דאָס רוב ר ו י ט, און פּאַרשטעקט אין גאַרטעל..[203]

קלמן. — צו די פּאַרשידענסטע געברויכען. זע משה ס ט אַ וו-ס ק י ס דערציילונג.

סענדער. — ס׳קומט-פור אַ „ג ר י נ ע ר ס אַ ד ע ג ע ר ע ר שאַל״.

קלמן. — Sadagóra, אין בוקאָווינע, איז די רעזידענץ פֿון דער באַרימטער רבּישער דינאַסטיע, וועלכע ר׳ י ש ר א ל ר י ז ש י נ ע ר הוט פֿאַרלייגט.

סענדער. — ...אַ פּ אַ ר אַ ס ו ל, פּ אַ ר ו ס ו ל, אַ „זײַדענער פּ ע ר ע ס ו ל“[204].

קלמן. — פּוו״ב IV 56: parasol, „דעכעל, וואָס פֿאַרמאַכט זיך, אַף אַ שטעקען, אַלס שוץ פֿאַר רעגען אודער זון“. — פֿראַנצײזיש: parasol, פֿון איטאַלעניִשען parasole.

דאַל III 14: parasolj, „שירם, האַנטרעכעל, וואָס לײגט זיך צונויף, פֿאַר רעגען און זון“. — פֿון פֿראַנצײזישען.

טיאַנדער 941: Parasol, „זונענשירם“. — פֿון פֿראַנצ. ענגליש: parasol (האַרק. II 436).

סענדער. — באַ דיקען: פּ אַ ר אַ ס ו ל נ י ק...

קלמן. — אַפּנים דרוקרײַז, שטאָט „פּ אַ ר אַ ס ו נ י ק“.[205]

פּוו״ב IV 56: parason (מונדאַרטלעך). — ווײַסרוסיש: parason (זשוו״ב 304).

סענדער. — ווײַטער: אַ „ז ו נ ט י ק“ (אַ „זונטיג“)...[206]

קלמן. — דאַל I 717: zontik, „שירם, פּאַראַסול“. — אויס דעם דײַטשישען.

סענדער. — אַ „י אַ מ ש ו ו י נ ע ר ש ט ע ק ע ן“...

קלמן. — דאָס ה״וו איז: „י אַ מ ש“[207] (אין דער בּוטאַניק: „Bambusa arundinacea“). — די אָפּשטאַמונג מיר נישט קלאָר. — דאָס ב״וו מיט דער הילף פֿון סלאַווישען סופֿיקס -owy[208] און יידישען -ען[209].

סענדער. — ...אַ „ס אַ ל צ ו ו י נ ע ר שטעקען“...

קלמן. — דאָס ב״וו איז נישט רעגיסטרירט אין די יידישע ווערטערביכער. די עטימולוגיע זײַנע איז מיר נישט קלאָר.[210]

סענדער. — אַ י ם - ש ט ע ק ע ן...[211]

כלמן. — עטינגערס „משלים“ 155:

דער שטאָדט-רב מיט די דינים,
אַלע קרובים, פריינד און למדנים,
אַלע מיט דיא גרויסע ים-שטעקענס
פון דאַננען צו געהן צו באַרעקענס.

סענדער. — ...אַ טריסצענע...

קלמן. — דאָסאייגענע, וואָס ים-שטעקען. — אין די יידישע ווערטערביכער נישטאָ. — פאַוולאָווסקי 1627: tros-tina[212], „רער“.

סענדער. — „האַנדשוה“, „הענטשקיס“, „הענטשיקיס“, „ענטשקילין“[213].

קלמן. — לעקסער 91: hantschaoch, hentschaoch, hantsche, hentsche.

אין וואַרשע: „הענטשקי“ (סינג.), „הענטשקיס“ (פל.); „האַנטשען“, פל. (אין דער סוחרישער וועלט). — אין קרעמעניץ: „ענ׳יטשקי“, „ענ׳יטשקיס“.

סענדער. — ס׳קומען פור: „וואַרעמע זאַמשענע פויסטען“.[214]

כלמן. — דאָס זענען געמיינט אַזעלכע הענטשקעס, אין וועלכע נור דער גרובער פינגער הוט אַ באַזונדער שיידעל, און די איבעריקע פיר — איין זעקעל.

דאַל I 624: zamscha, „לעדער, דאָס רוב פון אַ הירש, אינד וכ׳, סאַמעטווייך אויסגעגאַרבט“.

בוך 920: zamesz, zamsz.

זאַנדערס 571: sämisch, ב״וו, „מיט פעטס געגאַרבט“. — קלוגע 378: Sämischleder („זאַמשלעדער“), ערשט פון 15-16-טען יאָרהונדערט; פון מיטעלנידערדייטשישען sêmesch, „איילגעגאַרבט“ (וועגען לעדער).

סענדער. — קאַלושען („קולושין׳, „קאַלאַשין“) זענען תחילת געוועזן אַטריבוט פון די „גלוחים“[215].

כלמן. — אין קרעמעניץ: „קאַליוש“ (באַטונט דער ענד-

טראַף), „ק אַ ל י וֹ ש ן" (מערצאָל). — פוו"ב II 212: kalosz, „גומען אודער לעדערן איבערשיכוואַרק אַקעגן פײַכטקייט און קעלט".—פראַנצייזיש: galloche.

דאַל II 79: kaloscha (מערצאָל), „פוסבאַקליידונג אַ ף די שטיוועל אודער שיך, פון קעלט אודער בלוטע".

טיאַנדער 685: Kalosche = Galosche. — פון פראַנצייזישן.

אין וואַרשע: „ק אַ ל אַ ש" (הויפּטטון אַף ענדזילב), „ק אַ ל אַ ש ן" (מערצאָל).

סענדער. — באַ איין פאַרשוין זענען די פלודערן „פאַר-שפּיליעט אין אַ ק ר ע מ פּ י ל י ע ץ"[216].

קלמן. — פוו"ב II פ.552: krępolec (מונדאַרטלעך), krępulec, krempulec, „פ ל ע ק ע ל צ ו ם ק ר ע מ פּ ע וו ע ן"[217] (אַפילו ווייניק געברויכלעכע טייטש). — פון דייטשישן Kram(p)holz[218].

סענדער. — אגב, פון פולשטענדיקייטס וועגן: באַ דיקען ווערט דערמאַנט אַ שטוף „ד י ב ע ט".

קלמן. — בווך 747: Tybet, „אַ מין אויסגעצייכנט וווֹל-צייג". — טיאַנדער 1256: Tibet, „טיבעטער צייג" (וווֹלשטוֹף). — אין די יידישע ווערטערביכער נישטאָ.

* * *

סענדער. — ווען טרעף איך דיך מורגען אינדערהיים?

קלמן. — פון איילען זיך קומט קיין גוטס נישט אַרויס... וואַרט אונטער נוך אַ מינוט, וועל איך דיך מכבד זײַן מיט אַ ציטאַט אויס דעם „ש ט ע ר נ ט י כ ע ל" (ז' 97)...

סענדער. — איבערגעהיפערט?

קלמן. — מיט אַ כיוון...

סענדער. — „א י נ אַ מ י ש נ ע", ווי מ'זאָגט אין וואַרשע.[219]

קלמן. — אין קרעמעניץ הייסט עס: א י מ י ס ט ע ן[220].

„דער ארץ ישראל משילח.. אַ ווײַסע יאַרמיקע שטעקט אַרויס פֿין אינטער דעם טערקיש פּאַרוויקילטין קאָפּ מיט אַ ווײַסער פּאַטשײַלע; אָנגעטיהין פֿין ווײַסער האַלידזיע אַף טער-קיש גינעהט אַלאַנגין דזיבון (דאָס איז מיט פֿיעל קלײַנע שמיקלירישע קנעפּילך) מיט אַברײַטין וואָלינים בלאָהין גאַרטיל; אַף די פֿיס געהט ער אין טערקישע מעשטיס (טערקישע געלע פּאַנטאָפֿיל אין זאָקין זענין אויך פֿין געלער לעדער)“...

סענדער. — צוויי נײַע טערמינען: ד ז י ב ו ן...

קלמן. — טערקיש וואָרט, נישט רעגיסטרירט אין די אַלע ווערטערביכער, וועלכע כ׳הוב דיר ביז יעצט אַזוי-פֿיל מאָל ציטירט.

סענדער. — ... און מ ע ש ט ע ס...[221]

קלמן. — פוו״ב II :926 meszta, meszt, „טערקישער פּאַנטופֿעל, פּאַנטופֿעל מיט אַ ווייכער פּודעשווע, לײַכט שטובשיכעל, פּאַפּעץ“; (מונדאַרטלעך) meszty (מ״צ), „גע-ווענטענע שיכלעך; פּוסטילעס“. — פֿין טערקישען mest, „לע-דערנער שיך“; דערפֿין דאָס רומענישע mest.—

פיפטער דיאַלאָג.

סענדער. — דער יידישער פּראָוויִנציאַליזם איז אין כלל אריין וויניקער כאַראַקטעריסטיש, ווי דער מאַנצבעלשע...

קלמן. — ... אויב מיר וועלען אויסשליסען דעם ווייבערשען קאַפּיטאַל. וואָס האָט געשפּילט אין דער יידישער לעבענסאַרט אַ ספּעציפישע ראָלע מיט אַן אויסדריקלעך ריטועלישער פאַרפאַרבונג.

סענדער. — ריכטיק! כ'וועל טאַקע אָנהייבן דערפון.

איך האָב דעם כבוד און דאָס פאַרגעניגען דיר צו דעמאָנסטרירען דאָס געוויינטלעכע קאָפּבאַדעקעכץ פון דער יידישער צנועה, פון כשרען יידישען ווייבעל און פון דער גאָטספאָרכטיקער יידענע,—דעם שלייער.[1]

קלמן. — אזוי פארשפּרייט, אז געבויכט אויך מעטאַפאָריש — „פאַרדרייַ מיר נישט דעם שלייער"![2] זאָגט מען שטאָט „פאַרדריי מיר נישט דעם קאָפּ".—„אז עס קומט ערב פּסח, דרייט זיך באַ די ווייבער דער שלייער", דערציילט אַ יידיש שפּריכוואָרט.[3]

סענדער. — ... געטראָגען באַטאָג...

קלמן. — דערפון דאָס ווערטעל: „אַ שלימזאַלניצע שלאָפט אין שלייער"[4].

סענדער. — ס'קומט פאָר אַ גועל שלייערל.

קלמן. — אין די גוטע אַלטע צייטען פלעגט מען ליב האָבען שרייעדיקע קולירען.

סענדער. — מערקווירדיק: נאָך אין אָנהייב פון 19-טען יאָרהונדערט, ווי מיר זעען פון אַקסענפעלדס ווערק, פלעגט מען שוין אונטערשיידען „אַ שלייער פון דער אַלטער מאָדע" און „אַ שלייערל מיט דער מאָדע", „אַ מאָדנע שלייערל".

קלמן. — ווער וועט איצט דערקלערען דעם חילוק?! סיידען מ'זול אַזוי זוכן אין די נישט־יידישע מוזייען...

סענדער. — אף איין קאָפּ פלעגען זיך טרעפען: „אַ מאָדנע שלייערל", „אַ רויט שמאָל יאַמפּערקעלע" און אַ שטערנטיכעל.

קלמן. — „יאַמפּערקע״ (אַ רויטע, אַ געלע), „יאַמ-פּערקעלע״, וואַרפֿען זיך זײַער אויף דורך אין די קוועלען, וועלכע מיר האָבן צוזאַמען אַדורכגעבלעטערט, — זענען אָבער נישט רעגיסטרירט אין די יידישע ווערטערביכער, וועלכע דו זעסט דאָ בײַ מיר אויפֿ'ן טיש.

ווי האָט אויסגעזען אַ יאַמפּערקע? — אַן עלטערע פּרוי האָט מיר אָפּגעמשלט, אָבער זײַער נישט גענוי — זי האָט, נאָך אַלס קינד, געזען דאָסדוזיקע שטיק אַלט-מאָדיש פּרויענפּוץ בײַ אַ באָבע אירער: ס'איז געווען אַ מין באַנד, אַ שלײַפֿעל, אַ פּוווער, פֿון העלען שטוף, געטראָגען פֿינפֿירענט אױפֿ'ן קאָפּ פּונקט איבער דער מיט פֿון שטערן.

בײַ ליִנעצקין אַ יונג, אַז אַ יאַמפּערקע פֿלעגט געזאָגט ווערן פֿון אַ „סטענגע״.

אויך די עטימאָלאָגיע פֿון דעם וואָרט איז מיר נישט קלאָר.

סענדער. — ... אָדער עס פֿלעגן זיך פֿאַראײַניקן צו באַ-שײַנען אײן פּרויענקאָפּ: אַ יאַמפּערקע מיט „אַ סיטקע אַף ביסער״, אַ יאַמפּערקע מיט „אַ שאַטקע״...

קלמן. — „סיטקע״[5] איז דאָס רוסישע sjetka[6], „אַ זאַך אָדער צײַכנונג ווי אַ קראַטע, געקעסטעלט, אין קעסטעלעך (גראַדען), גראַדענדיק, אין אויגען, אין לעכלעך״[7] (דאַל IV 391).

„שאַטקע״ איז דאָס פּויליש siatka, „אַ שטיק שטוף, פֿון שנירלעך געפֿלאָכטען אין אויגען, ווערט, צווישען אַנדערס, געטראָגען פֿון פֿרויען אַף די האָר״ (פּוו״ב VI 89).

„ביסער״[8] איז דאָס אוקראַיִנישע bysеr[9], „פּערעל, גלאָזפּערעל״ (פּוו״ב I 157). — רוסיש: bisjer[10], „גלעזערנע פּערעלעך״ (דאַל I 89). — פּויליש, מונדאַרטלעך: bisior, „גלאַנצענדיקע גלעזערנע פּערעלעך, געבלאָזטע פּאַציערקעס״ (פּוו״ב I 157).

סענדער. — וועגן דער ראָלע פֿון „שטערנטיכעל״ רעדט אַקסענפֿעלדס ליד, וואָס דו האָסט מיר ציטירט אַנומעלט.

קלמן. — אַ יידיש ווײַבעל אָהן אַ שטערנטיכעל האָט אויסגעזען „ווי אַ טיר

אָהן א קליאַמקע״.

שיינצי, די בת־יחידקע פֿון דרוקאמלמד שלמה בעטעכיס, דערהצ־רענדיק, אז תיכף נאָך ימים טובים זול זײַן איר חתינה, „איז אַרײַן געשפּרינגין פּנים קעמערזיל מיט א געװײַן״: „איך װיל אַגרויס שטערינטיכילי װאָס דען, איהר װילט מיך פֿאַר שלײַעריין װי אשיקסע אָן אשטערענטיכיל? װיל איך אחדינ שטײ!—און װײַטער: „אז די ניגידיתטיס געהען שמחת תורה קישין די תורה, געהען זײַ אין שטערענטיכליך. די קבצנישע װײַבער האָבין טאקע אָן אשטערענטיכיל אפּנים װי משה גראָנים. איך װיל טאקע אגרויס שטערענטיכיל, װי גיטילע ר׳ גבריאלס מיט גרויסע פּעריל, אין מיט דימיטין פֿאַר װאָס ניט?!״ (10.

כענדער. — בּאַ איגנאַץ בּערנשטײַן חוב איך געפֿינען א װערטעל (נ. 3859: „נאָך שלשים מעג מען שוין דאָס שטערענטיכעל אָנטוין״... — מ׳זאָגט דאָס פֿון א פאַרזעסענער מויד, װאָס איז שוין אַלט איבער 30 יאָר, און ס׳װולט א יושר געװען איר „צוצודעקען דעם קופּ״.

קלמן. — אין אופּאַלע (לובל. ג.) זאָגט מען: „כ׳זול אזוי װיסען פֿון א בײז שטערענטיכעל״, = „כ׳זול אזוי װיסען פֿון בײזע לוקשען״, „כ׳זול אַזוי װיסען פֿין שלעכטס״.

טענדער. — אַ שטערענטיכעל פֿלעגט זײַן פֿון פּערעל און דימעטען, פֿון דימעטען און בריליאַנטען.— אַמאָל מיט קיליצים.

קלמן. — אוקראַיניש: kełycia, „טרולד״ (פוו״ב II 334).

טענדער. — דאָס שטערענטיכעל הוט געהאַט אויך אַנדערע נעמען: שטערנבינדעל,[12] קופּבינדע,[13] בינדאַליק.[14]

קלמן. — פּויליש (װײַניק געבּרויכלעך): bindalik, דימ. פֿון bindal, װאָס איז דאָסאײַגענע, װאָס binda (פוו״ב I 156).[15]

טענדער. — בּאַ אַ גוטעניידענס רעבעצין אַפ׳ן קופּ פֿלעגען הויזען אַ שטערענטיכעל און אַ פֿורמואַר[16] מיט אַ ציטערשפּילקע,[17]—לויטער בריליאַנטען און פּערעל.

קלמן. — פ"וב I 733: fermoar, fermuar, „שלעסעלע, קלאַמער, שנול. שפּר נטשקע בּאַ האַלדזבּענדער, גלאָזפּערעל, קײטעלעך א. אַ. וו."—דאַל IV 549: fermuar, „טײַערע פוצשנול צו האַלדזבּענדער"—פון פראַנצײזישען fermoir.

פוו"ב VI 657: szpilka, „אַ מין נאָדעל מיט אַ קעפּעל צום צונויפשפּיליען, צונויפהעפטען".

סענדער. — אַ צ י ט ע ר ש פּ י ל ק ע[14] איז מסתמא דאָס-אײגענע, וואָס אַ צ י ט ע ר נ אָ ד ע ל[14].

אַ א יידישען פּרויענקופּ פלעגט מען קענען זען: „אַ ס ט ר ו י ק[14] מ י ט ב ל ו מ ע ן" און „אין דעם סטרויק שטעקען אַ ד י מ ע ט ע נ ע צ י ט ע ר נ אָ ד ע ל".

אין די קוועלען קומט-פור: „אַ י ו נ ט ע ו ו ד י ק ע צ י-ט ע ר נ אָ ד ע ל".

קלמן. — פוו"ב VI 456: stroik, דימ. צו strój („גרויסאַרטיקער, רײַכער, עלעגאנטער שטאַט"); „stroik kobiecy na głowę" איז דאָסאײגענע, וואָס ס'קומט-פור אין פוילישען: ubranko; „barania czapka ze stroikiem".

סענדער. — ... „אַ ה אָ ר ב אַ נ ד",[14] „אַנ'אויסגעשטיקט האָר-באַנד", „אַ האָרבאַנד מיט פּ ר אַ ק ע ס"...

קלמן. — לעקסער 91: hârbant, „האָרבאַנד" (... „צו-האַלטען די האָר צוזאַמען אין אורדנונג אודער זיי צו ציִרען"); טיאַנדער 556: Haarband, „... סטענגע, באַנד צו די האָר".

וואָס „פּ ר אַ ק ע ס" הייסט, ווייס איך נישט: דאָס וואָרט איז נישט רעגיסטרירט אין קיין שום יידיש ווערטערבוך.

זול מען אננעמען, אז „פּ ר אַ ק ע ס" זענען אָנהענגערס, אנהענגערלעך, נאָכהענגערס, נאָכהענגערלעך,—ווי די פּולעס (שווײפען) בּאַ אַ פּראַק?

סענדער. — ... א אַטלעסענע מ ו ש ק ע,[14] אַ פּ ע ל ע נ ע[18] מושקע...

קלמן. — פוו״ב II 1076: אַלטפּויליש muszka: „אַמאָליק פּרויענפּוץ אַפּ׳ן קופּ, אין געשטאַלט פון צינגען אויס פּערעל און איידעלשטיינער״.

muszka איז דימינוטיוו צו mucha („פּליג״).

פוו״ב IV 104: pela, „זיידענפּאָדעם, וואָס ווערט געבּרויכט צו פּרויענאַרבּעטען, צום העפּטען; שלייסעכץ פון זיידענפּאָדעם״; „האָריק זיידענצייג״.—פון איטאַליענישען pelo.

סענדער. — אַטייל פון די סטאַרק באַגוטישע ווייבּער פלעגען ניִשט געדען זען אַ מושקע אַף אַ פרומען יידישען פרויענקופּ.

קלמן. — דוך איז דער מין קופּשמוק געווען זייער פּאָפּולעריש אין דער אַלטער יידישער פרויענוועלט, ווי מיר זעען דאָס אין דער ציטאַט אויס פּיוטר יאַסקאַ בּ י ק וו ס ק י, מיט וועלכער פוו״ב II 1076 אילוסטרירט דעם וואָקאַבּעל:

„A ich (= Żydów) niewiasty? W bogatych szubach, nał. żonych na jeden rękaw, odziane w lamy drogie, koronki, a w tak zwanych m u s z k a c h na głowie"...[19]

סענדער. — אַ ש ײ ט ע ל[20] ווערט דערמאַנט ערשט בּאַ פּרצען — אַלס מודעאַרטיקעל... — אויך אַ פּאַר י ק...[21]

קלמן. — דאַל III 15: parik, „פּרעמדע האָר אַפּ׳ן גאַנצען קופּ״.— פוו״ב IV 120: peruka (מונדאַרטלעך: paruka), „פּאַלטשע (פּרעמדע) מענטשלעכע האָר, בּאַדעקעכץ פון האָר אַף אַ גאָלען קופּ״.—סיאַנדער 949: Perrücke.—פון פראַנצייזישען perruque.

סענדער. — איין מאָל סך-הכל הוט אין דעם שטרום ציטאַטען אַ בּלאַנק געטון אַ „ג ר אַ בּ אַ ל ד י עו ײ ד ע ל״,[14] און איין מאָל אין דעראייגענער קוועלע אַ „ג ר י בּ אַ ל ד י ע - ש ט ר ײַ מ ע ל״.[14]

קלמן. — לויט אַלע סימנים, אַ מין פּרעמדער צופּ?

ג אַ ר י בּ אַ ל ד י איז דער נאָמען פון איטאַליענישען נאַציאָנאַלישען העלד Garibaldi.

סענדער. — בײַ לינעצקין גלאַט: „אַ גאַריבאַלדי“...

קלמן. — אויך דאָ ווערט קענטיק געמײנט אַ „גאַריבאַלדיצופּ“.

סענדער. — נור בײַ פּרצען ווערען דערמאַנט, אויך אַלס נײַעס, „פּריזירטע קרעפּינקעס“.[14]

קלמן. — פוו״ב II :543 krepina, „קנויל פּאַלטשע האָר, צונויפגעפּלוכטען, צונויפגעקודערט, ווערט געברויכט פון פרויען אַלס אונטערלאָג אונטער די האָר, זײ זולען אויס-זען רײַכער“; krepinka „טאַשמע, סטענגע באַנד,׳ שפּיצען“.— פון פראַנצײזישען crépine.

סענדער. — אַ „שיניון“,[14] „קוקען“[14] זענען געווען גאָר הײַנטוועלטיקע צוקומענישען.

קלמן. — פוו״ב VI :704 szynion, „אַ פּרעמדער צופּ, געטראָגען פון פרויען“.

פוו״ב II :392 kok, „אַ בינטעל פּאַלטשע (פּרעמדע) האָר, וואָס פרויען קעמען אַרײַן אין זײערע אײגענע האָר אַפ׳ן הינטערשטען טײל פון קופּ אַלס באַפּוצונג“.—פון פראַנ-צײזישען coq (בוכשטעבלעך: „האָן“).

* * *

סענדער. — דער נעגליזשע, די שטאַט, ווען מ׳איז גע-גאַנגען „נישט אָנגעטאָן“, ווי ס׳הײסט אַף יידיש, איז געווען דאָס הײבעל[22]. די קאָפּקע[23] (אודער „קופּקע“), דער טשיפּיק[24] (דאָס „טשיפּיקעל“), דער ציפּיק („ציפּעק“), דער צעפּציק (דאָס „טשעפּטשעקעל“)...

קלמן. — די אַלע נעמען באַצײכענען אײן געגענשטאַנד, וועלכער איז געווען אַנ׳אומבאַדינגטער אַטר בוט פון אַ יידיש ווײַבעל.—„ווען ווערט פון אַ מײדעל אַ ווײַבעל?“ פרעגט אַ יידיש שפּריכוואָרט, און ענטפערט: „ווען ׳טוט איר אָן אַ הײבעל“.[25]—און אַנ׳אַנדער וועלטס ווערטעל זאָגט: „ווי איז דעם ווײַבעל, וואָס

קומט אַהיים צום פֿאָטער אין היבעל".[26]

פוו"ב II ‏246: kapka (מונ־אַרטלעך), „אַ מין הויב אודער היטעל, וואָס חתונהגעהאַטע פֿרויען טראָגען (געוויינטלעך פון ווייסען מושלין)"; דימ. צו kopa, וואָס איז דאָס לאַטייני־שע cap(p)a.[27]

דאַל II ‏86: kopa, k a p k a (פון דייטש־שע),— „היטעל, קאַשקעט, לאַפּענמיצעל".—פּיסק. 100: kopa, „קופּ־באַדעקעכץ".

טיאַנדער 691: Kappe, „הויב, היטעל, מיץ, קאַשקעט. קאַפּשון, יאַ־מעלקע" א. אַ. וו. (שוין אין מה"ד, באַ לעקסער 119 געבוכט),—פון לאַטיינישען איבערגענומען.

סענדער. — פֿאַרהורעוועטע, „פֿאַרפּראַצעוועטע" (ווי מ׳דריקט זיך אויס אין וואַרשע). פֿאַריאָגטע באַלבאַטעס פּלעגען אויך פון שטוב אויסגיין אין „טשיפּיק", אין „ציפּיק",— איז מאַרק אַריין, אין די יאַטקעס אַריין.

אַ שיינער טשיפּיק, „אַ מודנע ציפּיק מיט לאַנגע־לאַנגע בענדער ס ט ע נ ג ע ס[28] פון פֿאַרשידענע לעבעדיק־שרייעדיקע קולירען" (אַף דער „האָרבאַנד"), אַ „דרייפּאַכיקער ציפּעק", אַ „טשיפּעקעל מיט ש ל י אַ ר ק ע ל ע ך"...[29]

קלמן. — פוו"ב VI ‏633: szlarka, „באַלאָג באַ אַ קליינער אונטע, באַ אַ גורסעט, באַ אַ הויב"; (מינדאַרטלעך) „באַלאָג, באַזיצונג, סטענגעס, שפּיצען וכ׳ באַם ראַנד פון הויב" וכ׳.—פון דייטשישען מונדאַרטיכען Schlar.

פוו"ב VI ‏419: s t ę g a = wstęga.

סענדער. — ... אַ געפּוצטע קופּקע, אַ „טיפּע קאָפּקע מיט פּלאַ־טערדיקע ברייטע פלאַמענדיק־רויטע בענדער",—איז געווען אויך דער פיינער שטוביקער גאַנג, שבת און יונטעו, אַף שמחות וכ׳.

ס׳קומט־פור אַ ח ו פ ה ט ש י פּ י ק...

קלמן. — מסתמא די ערשטע הוּבּ, וואָס דאָס יונגע ווײַבּעל טוט אָן נאָך דער חופּה.

שלאָפען פלעגט א ייִדיש ווײַבעל אין א ש ל אָ פ ה ײַ ב ע ל,[14] אין א ש ל אָ פ ק אָ פ ק ע.[14]

סענדער. — אין שטוּב אַרומגײַן, אינדערוואָכען, אויך שבת און יונטעוו, און אויסגײַן אין גאַס אַרײַן, אין שוּל אַרײַן, אַף שמחות וכ׳ פלעגען ייִדישע ווײַבער אויך אין אַ ווײַסער פ אַ ט ש ײַ ל ע, אין אַ זײַדענער פאַטשײַלע, אין אַ שאַמוווע פאַטשײַלעכען, אין אַ ווײַס (אודער געל) זײַדען ט י-כ ע ל, אין אַ בלאָ זײַדען טיכעל אַזשורנע אַרבּעס, אין אַ שוואַרץ אַטלעסען טיכעלע מיט גולדענע קווײַטען, אין אַ ש אַ-ל ע כ ע ל[30]—אַפ׳ן קופּ.

פון דער קעלט פלעגט מען זיך הילען אין אַ ש אַ ל[30] מיט רויטע גראַדען,—אַף די אַקסלען.

ס׳קומען פור „ש ב ת ד י ק ע ש אַ ל ע ן״.

קלמן. — פוו״ב VI 457: szal, „אַ מין לאַנג טיכעל, צו טראָגען אַפ׳ן האַלדז אודער אַף די אַקסלען ווי אַ אײַנהיל״.—פון פראַנצײַזישען châle, וואָס שטאַמט פון אַראַבּישען.

דאַל IV 639: schalj (פון ענגלישען), „אַ לאַנג טיכעל זיף די אַקסלען, סופּעלער לײַנטוך״.

סענדער. — לויט ד י ק ע ן, איז דער גאָר אַלטער ווײַבער-שער שטאַט געווען: דער געגאָלטער קופּ אַרומ-געוויקעלט מיט אַ ווולען טוך,[31]—מעשה טערק, און „גאָר פון אויבען אַסובב אַ ווײַס לײַלעך״.

אַ יונג ווײַבּעל, ווידער (באַ דעמאַיגענעם מחבר), טראָגט אַפ׳ן קופּ — אַ פ ל ו ר[32] באַזײַט מיט גולדענע און זיל-בערנע פונקטען.

קלמן. — דאַל IV 551: fljor[33] „דורכזיכטיק, שיטער צײַג, דערהויפּט זײַדענס״.—פון דײַטשישען.

פוו״ב I 755: flor (מונדאַרטלעך), „טרויערצײַג, קרעפּע״.—פון דײַטשישען.

טִאַנדער 428: Flor, „... קרעפּ; ש ל ײַ ע ר".—פֿון לאַטײַנִישען.

סענדער. — אויך פֿלעגט זײַן דער שטאָט אין גאַס: אַ „ק ִי ש ק ע", אַ „ק ִי ט ש ק ע"...

קלמן. — „ק ִי ש ק ע" מוז זײַן אַ דרוקפֿעלער. דִי קורעקטע פֿורם אִיז „ק ִי ט ש ק ע".[14]

פוו"ב II 319: kiczka, (מונדאַרטלעך), „אַ װײַכער װאלץ אַרום קופּ, געטראָגען פֿון פֿרויען אונטער'ן טִיכעל".

דאַל II 108: kika[34], kitschka, „װ ײַ ב ע ר ִי ש קופּצודעקעכץ, מִיט הערנער, אַ מִין קופּפּאַ ט ש ײַ ק ע".

פיסק. 105: kytschka, kitschka, „אַ בִינטעל פֿלאַקס, אײַנגעפֿלוכטען דער כלה צו דער חתונה אִין צופּ אַרײַן; דאָס בִזועמעל אַפֿן קִיװער; אַ מִין װ ײַ ב ע ר ִי ש ק ו פ אָ נ ט ו ע כ ץ".

סענדער. — אין דער צװײַטער העלפֿט פֿון 19-טען יאָר-הונדערט רײַסט זִיך אַרײַן אִין דִי יִידִישע גאַס אַ ה ו ט, אַ „ש ל י אַ פ ע", „אַ שליאַפּע אַף שפּרונזִינִיס"...[35]

קלמן. — פוו"ב VI 351: sprężyna, „אַ לײַסטעל, אַ שטענגעל, אַ צונויפֿגעדרײַ פֿון שטאָל, גומע, פּ ִש-בײַן אודער אַנדערע שטופֿען, אַזוי אײַנגעאורדענט, אַז שטרעבט זִיך אויסצוגלײַכען, אָנצונעמען דאָס געשטאַלט, װאָס הוט געהאַט, אײדער אִיז אויסגעבויגען געװוּרען"...

סענדער. — ...אַ „ש ל י אַ מ פ ִי ץ"...

קלמן. — שפּוטִישער אויסדרוק. אײנע פֿון דער גרויסער צאָל יִידִישע פֿולקסעטִימולוגִיעס מִיט פּעיוראַטִיװער פּאַרב. פּרודוקט פֿון דער באַקאַנטער יִידִישער פֿולקסנײגונג צו בײַסִיקער אִירונִיע און שטעכעדִיקען סאַרקאַזם.[36]

סענדער. — ...אַ פ אַ ס ט ע ר ק ע,[14] אַ „פ ו ס ט ע ר ק ע"

אַ „פּאַסטאַרקע פֿון טײַערסטען שטרוי“...

קלמן. — פוו״ב IV 578 פּ.: pasterka, „פּרויענהוט מיט אַ נידעריק קעפּעל און אַ גרויסען אײַנפּאַכיקען רונדו“.

* * *

סענדער. — דאָס אײגענטלעכע פּרויענמלבוש הײסט אַף ייִדיש: ק ל ײ ד, ק ל ײ ד ע ל. [37]

קלמן. — אַ קלײד, אַ קלײדעל באַדעקט דעם גאַנצען פּרויענקערפּער, פֿונ׳ם האַלדז ביז צו די קנעכעל און שטעלט מיט זיך פֿור אײן קלײדונגסשטיק; ווערט שטענדיק געטראָגען צוגעקנעפּעלט, צוגעהאַקעלט (קײנמאָל נישט אופֿען, ווי אַ מאַנטעל למשל)..

סענדער. — .. אודער באַשטײט פֿון צווײ טײלען: אַנ׳אײבערשטען — ביז אין סטאַן אַרײַן, און אַנ׳אונטערשטען — פֿונ׳ם סטאַן אַראָפּ...

קלמן. — ... און בײדע טײלען צוזאַמען טראָגען דעם קאָלעקטיווען נאָמען ק ל ײ ד, ק ל ײ ד ע ל.

סענדער. — אין דרומרוסלאַנד אויך פּ ל אַ ט י ע [14] (פּ ל ו ט י ע)...

קלמן. — דאַל III 123: platje, „מלבוש, קלײדונג, אַ״ק וואָס מיר טוען אָן, אויסער וועש און שיכוואַרג״; „פּרויענקלײדונג פֿון דײַטשישען שניט, אָפּצושײדען פֿון רוסישען; אויך אַ קײַלעכיק, נישט אופֿען פּרויענמלבוש, נישט קײן שלאָפּרוק, נישט קײן בלוזע א. אַ. וו״.

סענדער. — ק ל ײ ד, ק ל ײ ד ע ל באַצײכענען אובער אין ייִדישען אויך בלויז די באַקלײדונג פֿון אונטערשטען קערפּערטײל. ווערט אין פּויליש־ייִדישען געגענטער גערופֿען אויך „ס פּ ו ד נ י צ ע“ [38]

קלמן. — פֿון אַנ׳אָפּגעלוזענער פּרוי זאָגט דאָס ייִדישע שפּריכוואָרט: „אַ ש ל י מ ע ז אַ ל נ י צ ע — פּ אַ ר-

ליִרט די ספּודניִצע!"[39]

אין קרעמעניץ: "ספּודניִצע".

פוו"ב VI :308 מונדאַרטלעך spodnica, = לי־טעראַריִשען spódnica, "פרויענאונטערמלבוש, נעגליזש, פון סטאַן אַראָפּצוצו, געטראָגען אונטער דעם אייבערשטען קלייד"; "טייל פון פרויענקאָסטיום פון סטאַן אַראָפּצוצו" א. אַ. וו.

סענדער. — אַנ׳ אונטערשט קליידעל"...[40]

קלמן. — אין וואַרשע: "אַ האַל׳קע"...[14]

פוו"ב II :8 halka, "גרוב קאָליִרט אונטערקליידעל".— נאָכ׳ן נאָמען Halka (= Helena), די העלדין פון ס. מוניושקעס אופּער.

סענדער. — אין די קוועלען קומען־פאָר: וואָלענע קליי־דער; סאַמעטקליידער; אַ זיידען קלייד (קליידעל), אַ זיידען קלייד מיט אַ שלעפּ, "ווייסע זיידענע קליידער אויסגענייט מיט גולדענע און זילבערנע בלומען", אַ גולדפאַרביק זיידען קלייד מיט ווייסע עפּעל; אַ מאַטעריען קליידעל; אַ קליידעל פון רויט אטלעס; אַ קלייד פון בלאָען קיטאַי; אַ מישלינען[41] קלייד...

קלמן. — פוו"ב II :1078 muślin, (מונדאַרטלעך muszlin, "זייער דין און שיטער צייג פון באַמיועל, וואָל אודער זייד".—פראַנציייזיש: mousseline, פון איטאַלעניִשען mussolina, נאָכ׳ן נאָמען פון דער שטאָט Mosul אין קליינאַזיע.

סענדער. — ... אַ שוואַרץ מאַנטינען[14] קלייד; אַ מאַ־רוטינען[14] קלייד מיט שוואַרצע קווייטען; אַנ׳ אַנטיקמורע[14] קלייד; אַ קלייד פון באַשטשיג[14]; אַ ציצען קלייד (קליידעל); אַ לייוועניטען קליידעל; אַ בעזינע[14] קורצע ספּודניצע... אַ קלייד מיט שליאַרעס, אַ קליידעל מיט שליאַרקעלעך...

קלמן. — די אָפּשטאַמונג פון די וואָקאַבלען "מאַרוטינען",

„ב אַ ש ט ש י ג״, „ב ע ז י נ ע״ — דאַרף ערשט נאָכגעפּורשט ווערען.

סענדער. — ענדלעך: אַ ק ר י נ ו ל י ן,[42] אַ „קראַנולינע״, אַ „קאַרדולינע״.

קלמן. — פוו״ב II 585: krynolina, „אַ מין אונטערקלייד-דעל מיט רייפען (פון רער אודער שטאָל) אודער געשטיקט פון פערדהאָר, ווערט אָנגעטון, דאָס איבערשטע קלייד זול ליגען ברייט און שטייף״.

דאַל II 197: krinolin, „צייג פון פערדישע האָר; קליידלעך, אַ פעסעל פון דעמדוזיקען צייג״.

פון פראַנצייזישען crinolin.

„קאַרדולינע״ — איז אַ פולקסעטימולוגיע.

סענדער. — גאָר נאָך דער מודע איידופעיש איז געווען אַ ר ו ק.

קלמן. — דייטשישע באַצייכנונג פון פרויענקלייד.[43]

סענדער. — יונגע ווייבלעך, מיידלעך און מיידעלעך טראָגען אַ מ ו נ ד י ר ע ל[44] (פון ציץ, פון זיידענס).

קלמן. — „מ ו נ ד י ר ע ל״ איז איבערזעצונג פון פוילישען mundurek, „קליינער מונדיר, דערהויפט פון שילער״ (פוו״ב II 1068).—דורך דאָס דייטשישע Montur („איינאורדנונג, עקוויפּירונג״) פון פראַנצייזישען monter („איינאורדנען, בויען״ וכ׳).

* * *

סענדער. — צום קלייד (קליידעל), וואָס איז דאָסאייגענע וואָס „ספודניצע״, פלעגט מען טראָגען — אַפ׳ן איבערשטען קערפערטייל — „אַ וועסט פון בלאָער מורע״, „אַ גרידיטירנע וועסט באַלייגט מיט געלע טאַשמעלעך״, „אַ רויט וועסטעלע״,—און די אַרבעל פון העמד, אַמאָל שטאַרק געבלאָזט, פלעגען זיין פריי...

קלמן. — .. ווי בא די קליינרוסישע אודער פוילישע פוי-ערטעס..

סענדער. — אודער מ'פלעגט טראָגן: אַ קופּסעלע..[45]

קלמן. — פּיסק 114: kofta (=spencer).—

דאַל II 182: kofta[46], „פרויען־רעקעל פון פּאַרשי-דענעם שניט; בלוזע".

סענדער. — .. אַ ציצענעם סטאַניק.[47]

קלמן. — פוו"ב VI 391: stanik, „. אַ מין שנורוווקע אונטער'ן קלייד, אַ גורסעטל"; (מונדאַרטלעך) „אַ קלייד אָהן אַרבעל"; (מונדאַרטלעך) „אַ קליידעל מיט אַ סטאַ-ניק".

stanik איז דימינוטיוו צו stan |אין טייטש: „די פיגור, דער גאַרטעל, דער איינשניט אין גאַרטעל, די טאַליע אַפ'ן מענטשיעכען קערפּער"; „אַפ'ן מלבוש דער טייל, וואָס קומט-אויס אַפ'ן גאַרטעל פון מענטשלעכען קערפּער" (פוו"ב VI 387)|; פון דעם דאָס יידישע „סטאָן".[48]—אויך אין פוילישען קומט-פור (מונדאַרטלעך) stón (פוו"ב VI 387).

* * *

סענדער. — פון העט אַרויס פלעגט מען אָנטון אַ מור-געניאַקע.[14]

קלמן. — ד. ה. אַ „מאַטינע".

סענדער. — דער שטובגאַנג פלעגט זיין: אַ ציצענער שלאָפראָק, אַ זיידען בלאָ שלאָפ-רעקעל.

קלמן. — ווי באַם מאַנצבעל.

* * *

סענדער. — די ווייבערשע פוסבאַקליידונג: זוקען, ווייסע זוקען, זעקלעך פּופּעליאַטע, זיידענע זעקלעך, קראַמזעקלעך..[14]

קלמן. — זולען „קראַמזעקלעך" זיין „זוקען, געקויפטע

א יִ ן אַ ק ר אָ ם", — געגענזאַץ צו זוקען, „געאַרבעטע" איִנדער־היִים?

אין מה"ד הוט kräm די טיַטש: „אויפגעצויגען טוך, געצעלטדעק, באַזונדערס די באַדאַכונג פון אַ שטעל[49] אודער קראָמבויד[50]; סהורה; ד אָ ס, ו אָ ס א יִ ז געקויפט געוואָרען אין אַ קראָם, באַזונדערס אַ געקויפטע מתנה, אויך דאָס געלט פאַר אַזאַ מתנה" (לעקסער 132).

סענדער. — ... פ אַ נ ט וֹ פ ע ל „גרוֹבּע גוֹישע" און „מוֹרנע פ אַ נ ט ע פ ע ל ע ך"; „פאַנטוֹפעל מיִט בעשמיִטע קוֹרקעס"...[51]

קלמן. — פוו"ב II 475: korck, „אָנוואַקסעכץ, וואָס באַדעקט די שאָל אַפ'ן אונטערשטען שטאַמטיִיל פון קירקענדעמב"; „פאַרשטופּעכץ (צו פלעשער) פון קוֹרקענדעמב־אָנוואַקסעכץ"; „אונטערלאָג (געמאַכט פון דעמזעלביִקען אָנוואַקסעכץ) אין שיִך אונטער דער פיאַטע פון פוס"; „ק נ אַ פ ע ל באַ שיִך".—פיִן דיַיטשיִשען Kork, ענגליִש cork, וואָס שטאַמט פון לאַטיַיניִשען cortex (= „שאָל פון בוים, קורע").

פּיִסק. 113: korki, „קנ אַ פ ע ל" (korkowi „tschoboty, „שטיִוועל מיִט הויכע קנאַפעל").

וואָס „בעשמיִטע"[14] היִיסט, וויִיס איִך ניִשט.

סענדער. — ... „אַלטע שקראַבעס פונטוֹפעל"... שיִכלען; „גלענצענדיִקע שיִך אַף סקריִפּקעס"; „שיִך מיִט קלעצעל" (באַ „מוֹרדניִצעס"); „שטיִוועלעך מיִט קוֹלקעס",[14] „מיִט אָבזאַצען", „מיִט הויכע קנעפּעלעך".

קלמן. — פוו"ב II 408: kołek, „היִלצערנער צוויוק, שטיִפטעל".—דאַל II 145: kolok[52], „היִלצערנער צוויוק" וכ'.

א. ב. ג. 1323: „וויַיבער הובען דריַי זעק: אַ נ' אַ מַיַ נ ז אַ ק, אַ נ' אָ פּ ז אַ ק און אַ נ' אוֹיפּזאַק" („די דריַי „זעק' געפיִנען זיך אין דער טואַלעטע").

סענדער. -- מודענאָכיאָנעריִנס פלעגען אַרומשפּאַציִרען איִן

„שיך אָהן לוב"[53], פון קורט, פון לאַסטיק", אודער אין „שיך אָהן טילקעס"...[54]

קלמן. — פוו"ב II 821: łub, „האַרטע שאָל פון בוים, דערהויפּט פון ליפּע (לינדענבוים); בוימשאָל"; „הולץ, געשניטען פון לינדענביימער, פון יונגע דעמבעס, אודער פון זייער שאָל"; (אַף שוסטער־לשון) „דער באַוועגלעכער טייל פון דער קופּיטע, וועלכער געפינט זיך צווישען קנאַפּעל (אופּ-צאַס) און דער זויל (פּודעשווע)".

דאַל II 275: łub, „די אונטערשאָל, די אונטערשטע שאָל (קורע), וואָס דעקט-צו דאָס הולץ".

בווך 748: tył, „הינטערטייל, ריקען".—דימינוטיוו: tyłck.

סענדער. — אודער אין „בוציקעס"[55] פון סאַמעט".

קלמן. — דאַל I 122: botiki, „טיפּע קאַלושען" (אייגענט-לעך, קאַלושען מיט הויכע כולעווקעס, געדעקט מיט טוך).—פון פראַנצייזישען.

פוו"ב I 241: bócik (ווייניק געברויכט), דימ. צו but (אַלטפּויליש און אויך יעצט מונדאַרטלעך: bot; ווייניק געברויט: bót), „שטיוועלע, שיכעל".—פון מיטעללאַטייניש bot(t)a, פון וועלכען עס שטאַמט אויך דאָס פראַנצייזישע botte א. א. וו.

די יידישע „בוציקעס" זענען, ווי ס'איז צו זען פון דער קוועלע: — שיך.[55]

סענדער. — פאַרצייטיקע שיך פלעגען זיין—„פּאַסווע".[14]

קלמן. — איבער דער עטימולוגיע פון דעם בייוורט דאַרף מען נוך אַ קלער טון. אין די סלאַווישע ווערטער-ביכער איז עס נישט געביכט, הגם די ענדונג איז אַ סלאַווישע.

זול דער אדיעקט זיין געמאכט פון יידישען סובסטאַנטיוו פּאַס מיט דעם סלאַווישען סופיקס owy? דעמאָלט וואָלט די טייטש געווען: „פּאַסמע-סיק", „ווי אַ פּאַס", ד. ה. ברייט, באַקוועם, וואָס מ'הוט אין דעם „הרחבה".

גיכער איז דער אדיעקט אפשר אַרויסגעפירט פון ווערב „פּאַסען"—נה"ד lassen, וואָס הוט, צווישען אנדערע, אויך די טייטש: „געבען רוים פאַר

עפּעס, אויפֿנעמען עס אין זיך" (זאַנדערס 199).

סענדער. — אַ גוטעניידענס רעבעצין הוט זיך געצירט אין סאַמעטענע גולדגעשטיקטע טופֿלען[14], מיט פּערעל און בריליאַנטען באַזעצט, און אין „בערליאַנטענע" זוקענבענדלעך.

קלמן. — דאַל IV 456: tafjelj, tuflja (אָנגעווייזן, אַז גענומען פֿון דײַטשישען), „פּאַנטופֿעל, שטעקשיך, מעשטע, לאַטש, שיך אָהן טילוק, זויל מיט פּרישווע"

טיאַנדער 1260: (מונדאַרכלעך) Toffel, „פּאַנטופֿעל".— פּלאַטדײַטשיש: tüfln (מיט סונאַנטישען l) [גרימע 158].

* * *

סענדער. — דאָס ווײַבערשע אײבערמלבוש: אַ מורענע (אודער ראַצעמורענע, אודער אַטלעסענע) יופּע (איפּע, היפּע),—אמאָל „מיט סאַמעטענע סטרוקעס", „מיט שטרוקעס"; אַ „יפּע" פֿון בלאָען קיטאַי, מיט האָזענפֿוטער אונטערגעשלאָגען; אַ יופּקע, אַ יופּקעלע, אַ „היפּקעלע", „אַ קורץ יפּקעלע"..[56]

קלמן. — ד. ה. אַנאַנטעל, אַ מענטעלע, מיט אודער אָהן פֿוטער; אַ פּאַלטען. אַ זשאַקעט.

ערשט די טעג הוט באַ מיר אַנ'אַלטע יידענע, אַ וואַרשעווערגעבירטי־קע, געבעטען, צי קען איך איר נישט שאַפֿען „פֿון אמעריקאַנישען קומיטעט"—„אַ יופּקעלע", שבת אין שול אַרײַן צו גײן...

סענדער. — דער שיק איז געווען צו טראָגען די יופּע, דאָס יופּקעלע — אַף אײן אַרבעל.[57]

קלמן. — אין „דיא בײזע מומע".. 9: „זיא לויפֿט אַרום מיט דעם יאָפּקעלע איף אײן אַרבעל"..

סענדער. — ... אַ „באָרנאָס", אַ „בורנאָס מיט קוטאַ־סען"...[58]

קלמן. — פּי"ב II 651: kutas, „שמוקלערש באַפּוצונג אין פֿורם פֿון אַ פּענדזעל אויס פֿעדעם אודער שנירע־

לעך״.—פֿון טערקישען kutas אודער kutaz.

דאַל II 230: kutas[59], „שנור מיט אַ טרולד, אָנהענגערעל אַף אַ שנור, געפֿרענדזעלט באַפּוצונג״.

סענדער. — . . אַ „באָרנוס (מאַנטעל) מיט קעץ״ אודער „מיט ש ל י אַ מ ע ס״.[60]

קלמן. — אַלטפּויליש: s z l a m y, „די פֿעל פֿון די בײַכער און זײַטען פֿון פֿיקסען אודער לינקסען״[61]; „futro szlamowe“ (פּוו״ב VI 632).

סענדער. — אַ „ק אַ פּ ו ט ע אַף אײן אַרבעל“..

קלמן. — וואַרפֿט זיך דרך, דאַכט זיך מיר, בלויז אײן מאָל.

סענדער. — ... אַ ש ו ב ע. .[62]

קלמן. — פּוו״ב VI 681: szuba, „לאַנג, ברײט אײבערמלבוש, מיט פֿוטער אונטערגעשלאָגען״—דימ: szubka.

דאַל IV 667: schuba[63], „ברײט פֿ ו ט ע ר ע ן א ײ ב ע ר מ ל ב ו ש, מאַנצבעלש און װײַבערש״; „װאַרעמע קאָלדרע״ (אין װאָלוגד. און קאָסטראָמ. קאַנטען); „א טלעכס צודעקעכץ, צום װאַרעמען אודער צום אָפּהיטען״. — schabka, „פֿרויענפּיטערעל, קורץ, ביז-צו אודער ביז-איבער די קני״; „מאַנצבעלשע פּודיוװקע״ (קאַפּטען) [אין װאָראָניעזשער ג.]; „פֿוטער אָהן אַרבעל; בעקעשעל, פּיטערעל, לײַכט פֿוטערמלבוש“; „פֿ ר ו י ע נ ס אַ ר אַ פֿ אַ ן בײַ די ראַסקאָלניקעס, מיט אײן שורה ' קנעפּ״ (אין קורסקער ג.); „סאַראַפֿאַן״[64] (אין מאָסקװער ג. און אין אַנד. געגענדען).

סענדער. — איך דערמאַן מיך — אין אַ ייִדיש פֿאָלקסלידעל:

„קימט אַראָ די באָבי
אין די לאַנגע ש אָ ב י,
קימט אַראָ דאָ זאַידע —
טאַנצן אַלע ביידע״...

קלמן. — אַ „ש ו ב ע״ האָט לאו דווקא געדאַרפֿט זײַן מיט פֿוטער. אין װאַרשע הײסט נאָך הײַנט — בײַ אַלטע

לייַט — אַ „ש ו פ ק ע“ דאָסאייַגענע, וואָס אַ „י ו פ ק ע“: אַ ווייַבערישער אייבערמאַנטעל. פאַלטען, אַ ווייַבעריש מענטעלע, זשאַקעטעל...

סענדער. — ... אַ „ס אַ ל י פ“[65] פון ראַצימורע“...

קלמן — פוו״ב VI 12: salopa, (ווייניק געברויכט) salop, „לאַנג, ברייט געווייַנטלעך וואַטירט פרויענאייבערמלבוש, מיט אַרבעל און מיט אַ פעלערינע“.—פון דייַטשישען Saloppe.

דאַל IV 133: salop, „פרויענאייבערמלבוש, דאָס רוב וואַרעמער, אַ מין קייַלעכיקער אייַנהיל (פלאַשטש); הייַנט היט מען אים שוין פאַרביטען אַף בורנוסען, פאַלטענס און פיטערלעך (שובקעס)“.—פון פראַנצייזישען.

סיאַנדער 1053: salop(p), בייוורט, „אומרייַן, קויטיק“.—Saloppe, ה״וו, זוולוגישער טערמין. — פון פראַנצייזישען.

סענדער. — ... „אַ טייַערע ב י נ ד ע“...[66]

קלמן. — פוו״ב I 190: מונדאַרטלעך bonda און bunda, „ב ו ר ק ע, איפונטשע, ב ו ר נ ו ס“; „אַ מין רעקעל, קורץ פעלצעל אָהן אַרבעל“.—פון אונגאַרישען bunda („פוטער“).

סענדער. — ... אַ „ל ייַ ב ט ע ק ע נ אַ ש ע ל“, אַ „יואַטאיוע לייַבטיקענאַשיל אויף הייקעליך“, „אַ זייַדען לאַפטיקינאַשיל מיט טרעסטלעך“...

קלמן. — „ל ייַ ב ט ע ק ע נ אַ ש ע ל“ איז קומפוזיטום; דאָס ערשטע גליד: „ל ייַ ב“; דאָס צווייטע — אַ פרעמד ווורט, וואָס זייַן עטימולוגיע קען איך נישט דערגייען.

סענדער. — אַ „שוואַרצער צ ו ה אַ י“[14] (אויבערמאַנטעל) מיט קעץ באַלייגט“.

קלמן. — פוו״ב I 403: (אַלטפויליש און אויך יעצט מונדאַרטלעך) czuhaj, czucha, (אַלטפויליש און אויך יעצט מונדאַרטלעך) czuha, (מונדאַרטלעך) czuja,

(מונדאַרט־לעך) cucha און cuha. „לאַנג מלבוש, מיִט פֿוטער אונטערגעשלאָגען; פֿוטער; אופּונטשע, בורקע, כוקמאַנדעל, בונדע, קורטקע".—דורך דאָס אונגאַרישע csuha, csoha, פֿון טערקישען (שטאַמט אויס דעם פּערסישען czoha („געוואַנט").

סענדער. — אַ „אײַלקיִטאַיענע קערטקע"[67] איִן אַ פּאַס־קעלע"...

קלמן. — פּוו"ב II 645: kurtka = kurta, „קורץ מלבוש, רעקעל, מאַריוואַרקע, שפּענצער".

דאַל II 227: kurtka, kurta, „קורץ מאַנצבעלש מלבוש אָהן פּולעס, קײַלעכיִק; וועסט מיִט אַרבעל, לײַבעל".

פֿון לאַטײַניִשען curtus („קורצער").

סענדער. — ... אַ כאַלאַט... אַ קאַפּטאַן...

קלמן. — נוך בײַשפּיִלען — פֿון אַלגעמײַנע נעמען פֿאַר מאַנצ־בעלשע און ווײַבעריִשע בגדים.

סענדער. — ... אַ לײַבעל, אַ „לײַבעל מיִט ווײַס פֿו־טער"... אַ „לײַפּצערדאַק"...

קלמן. — אָהן ציִציִת, נאַטיִרלעך...

סענדער. — ...אַ יאַק..[68]

קלמן. — פּוו"ב II 127: jak (מונדאַרטלעך), = joka (מונדאַרטלעך), „אַ קורצער שפּיִנצער, ענלעך צו אַ זשופּאַן; קאַפּטען".—פֿון דײַטשיִשען Jacke.

טיִאַנדער 671: Jacke, „רעקעל; קאַזאַקיִן; קיִנדערקלײַד, רעקעלע".—פֿון פֿראַנצײַזיִשען.

סענדער. — ... אַ מאַנטעל, „אַ סאַמעטענער מאַנטעל", „אַ סאַמעטענער מאַנטעל מיִט וואַטען", „אַ סאַמעטענער מאַנטעל אַף שליאַמעס (פּיִקסלעך)"... אַ גוטעניִנדענס ווײַב פֿלעגט פֿאַרמאָגען אַ מאַנטעל אַף קאַטשענע קעפּלעך..

קלמן. — „מ אַ נ ט ע ל“ איז אין די קוועלען אויך אַ מודע-
רען וורט.

לעקסער 155: mantel, „מאנטעל אלס מלבוש פון מאנצבלען און פרויען;
איבערציעכץ פון אַ פוסער“... — מיטעללאטייניש: mantellus, לאטייניש:
.mantellum

סענדער. — ... אַ זײַדענע פּ ע ל ע ר י נ ק ע...[69]

קלמן. — פיו״ב IV 105: pelerynka, דימ. צו pelerynа,
„ק ו ר ץ פ ר ו י ע נ מ ע נ ט ע ל ע אָ ה ן אַ ר ב ע ל;
אַ מין קראָגען אַפּ׳ן מאַנטעל, פון קולנער ביז צו די עלנבויי-
גענס אודער קירצער“.—פון פראַנצייזישען pèlerine.

דאַל III 25: peljerinka, „זעלבסטשטענדיקער קײַלע-
ביקער פרויענקראָגען, שוין אַ־ויס פון דער מודע“.—פון פראַנ-
צייזישען.

טיאַנדער 947: Pelerine, פון פראַנצייזישען.

סענדער. — „אַ זײַדענע פּעלערינקע אויסגענייט מיט ג ר אַ-
נ אַ ט ל ע ך“.[70]

קלמן. — דער מ י ל ג ר ו י ם פלעגט אין רוים הייסען:
„Malam Punikam“ („פונישער עפעל“); אובער
אויך פון וועגן דער גרויסער צאָל קערלעך: „M a l u m
g r a n a t a m“ („געקערעלטער, קערעלדיקער עפעל“), אודער
בלויז: G r a n a t u m.—דע־פון: איטאַלעניש Melagrana
פראַנצ. Grenade, שפּאַניש Granada, דייטשיש Granate
און Granatapfel (קליינבאַול 67), פויליש grenat (פוו״ב
I 899).

סענדער. — ... אַ ו י ז י ט ק ע[14]....

קלמן. — אַנאַלוגון צום מאַנצבעלשען ו י ז י ט ר ו ק.

* * *

סענדער. — אַף דער ברוסט—אַפ׳ן „האַרץ“—אַ „ב ר ו ס ט ו ך“[14]
פון רויטען אודער בלאָען גרעדעטיר, פון ציץ;
אַ קליין שמאָל ראַצימורען ב ר י ס ט י כ ע ל באַלייגט מיט

שפּאַניִרלעך״, „אַ בריִסטיִכעל מיִט שפּאַניִרגאָלד״, „אַ בריִסטיִכעל פון גאָלדענע צווערען״, „אַ שמאָל רויט בריִסטיִכעל מיִט אַ טרעסטעלע באַלייגט״, „אַ גאָלדגעשטיִקט ברוסטטוך מיִט פּערעל און דיִמענטן באַלייגט״, „אַ ברוסטיִכעל מיִט פליִטערלעך״, „אַ בריִסטיִכעל באַלייגט מיִט אַ שלייטשקיִלע״...[70]

קלמן. — טיִאַנדער 250: Brusttuch, „קוסיִנקע,[71] וואָס דעקט־צו דעם בוזעם״.

„שלייטשקיִלע״[72] דאַרף געלייענט ווערן: „שליאַטשקעלע״.

ס׳איִז איִמיִנוטיִוו צום פּויליִשען szlaczek, „שלעקעל״, וואָס איִז דיִמיִנוטיִוו צו szlak[73] („אַ שטרייף באַם ברעג, באַ דער זוים, פון אַנ׳ אַנדער קאָליִר אָדער דעסען, ווי דאָס גאַנצע; ליאַמעווקע, ראַנד; טאַשמע, טרעסט״).—פון מה״ד (לעקסער 231) slac (פוו״ב VI 630, 632).

* * *

סענדער. — צום יִדיִשען פּרויענטואַלעט הוט אויך געהערט אַ פּאַרטעך... „אַ ציִצען פּאַרטעך שטאַרק אָנגעקראָכמאַלעט״...

קלמן. — פוו״ב II 555: krochmalić, „צוגעבען, צוטון קראָכמאַל״. — פון ה״וו krochmal (---- דעם דייטש. Kraftmehl).[74]

סענדער. — ... „פּאַרטיִכער מיִט קווייטען״... אַ ווייס מיִשליִנען (אָדער „מושליִנען״) פּאַרטעכעל... אַ קונטיִנאַרען[14] פּאַרטעך...

קלמן. — דיִ עטיִמאָלאָגיִע פון „קונטיִנאַרען״ איִז מיִר ניִשט קלאָר. אַלענפאַלס איִז עס אַ פרעמד וואָרט.

* * *

סענדער. — דאָס יִדיִשע צירונג: אויריִנגלעך,[75] דיִמענטנע אויריִנג, „בורלאַנטענע אויריִנגלאַך״; „לאַנגע אַלטמאָדיִשע״, „אַראָפּהענגענדיִקע״, „אַראָפּגעהונגענע״

אוירינגלעך.. פון דיקען ווערען מיר געוואָר, אַז מ׳האָט געטראָגען „צווייערלייַ אוירינגלעך” („איין פּאָר אין די אוירען, די אַנדערע פּאָר אָנגעטשעפּעט אַביסעל העכער, אָן די טשיפּקעס”), און אפילו „עטלעכערלייַ פּאָר אוירינגלעך”...

ווייַטער: פינגערלעך,[76] רינגלעך... אין די קוועלען קומט-פור „אַ קראָמפינגערעל אַף העקעלעך”...[77]

קלמן. — פרעג מיך בחרם, וואָס דאָס הייסט.

סענדער. — אַפ׳ן האַלדז — פערעל...[78] אורליאַנער[79] פּערעל...

קלמן. — ד. ה. אורלעאַנער... אורלעאַן — שטאָט אין פראַנקרייַך.

סענדער. — „פערעל אַ גאַנצען בונד”, „אַ גאַנצעס בינט פערעל”, זוגאַר „12 שניר פערעל מיט אַ גולדענעם פורמאַר מיט די טייַערסטע בריליאַנטען”.

קלמן. — אַפּצולהכעיס דעם יידישען שפּריכוואָרט, וואָס זאָגט: „פערעל אַפ׳ן האַלדז — שטיינער אַפ׳ן האַרצען” (א. ב. נ׳ 2834)

סענדער. — באַ דיקען: „אַ זמוט[14] פערעל”, „זמוטען פערעל...”

קלמן. — די עטימולוגיע פון „זמוט” דאַרף ערשט געפורשט ווערען.[80]

אין ריזשאַן (לומז. ג.) הייסט עס: „א פּוסט פּערעל” (ד. ה. עטלעכע שנירלעך פּערעל צונויפגעבינדען). — טיאַנדער 974: Posten (פון פראַנצייזישען), „... א געוויס קוואַנטום פון עפּעס”...

סענדער. — ... קרעלען, „שניר קרעלען”, „שנירלעך קרעל”...[81]

קלמן. — פוו״ב II 471: koral; דאַל II 163: korál; טיאַנדער 751: Koralle, Korall; לעק 130:

קאָראַל, korallе; koral; מיטעללאַטייניש: corallus; לאַטייניש: coralium. — אַלע פֿון גריכישען korállion.

„סטעמפעניו" 63: „אַ ב יַ ט ש קאָרעלען".— אויך אין פּוילישען (מונד-אַרטלעך): „bicz korali" (פּח"ב I 146).

דאָס דײַטשישע Peitsche (באַקאַנט אין מזרחדײַטשלאַנד, אין שוואָבען און אין מערבדײַטשלאַנד אומבאַקאַנט) שטאַמט פֿון 14.-15. יאָרהונדערט, און איז אַרויסגעוואַקסען פֿון טשעכישען bitsch (פּויליש: bicz) [קלוגע 338]. — דער יידישער וואָקאַבעל, ווי דער אָנלויט-ב-, רעכען איך, ווײַזט, איז אַרויסגעפֿירט דירעקט פֿון סלאַווישען, נוך אײדער מה"ד î איז אין יידישען איבערגעגאַנגען אין אַי, אָ, אַאַ (זע „זאַמ." II 301 א. א. וו.).

סענדער. — ...„גולדענע קייטען[82] ביז דער פּאַסניצע"...

קלמן. — דאַל III 388 pojasnica[83], „לענדען, טאַליע פֿון דעם מענטשלעכען קערפּער, קווערער פּאַס איבער דעם קרייצבײן, אַף די לעצטע ריקענבײנגלעך (שדרה-גלידער), צווישען די ריפּען און דעם בעקען".

סענדער. — ... אַ גרובע גילדענע קייט מיט אַ זייגערעל"..
אַ ג ו ר ג ע ל ק יַ ט...[14] אַ ה אַ ל ד ז ב אַ נ ד...[84]
אַ „ק אַ נ י ק"[14] („קוניק"), אַ „גולדענער קאַנעק", „אַ קונעק אין פּיר רונדען"...[85]

קלמן. — פּוו"ב II 228: kanak, „אַ טײַערער פֿרויען-האַלדזבאַנד". — פּיסק. 100: kanak, „האַלדזבאַנד, קייט". — פֿון טאַטערישען kânak.

פּוו"ב V 561: rond, ווײַניקגעברויכלעך (פֿון פֿראַנצייזישען ronde, דײַטש. Runde), — rondo (פֿון פֿראַנצ. rondeau), „דער ברייטער ברעג (ראַנד) פֿון קאַפּעליוש אַרום דעם קעפּעל".

„אַ קאַנעק אין פּיר רונדען" הייסט אַ האַלדזבאַנד פֿון 4 רעדער (רינגען, רייפֿען).

סענדער. — דיק הוט הנאה געהאַט, ווען שטאָט דעם שווערען רײַכען שמוק הובען יידישע פֿרויען געטראָגען אַפּ'ן האַלדז בלויז „ל יַ כ ס ע זײַדענע פּאַצײלקעס".

קלמן. — אַ בלויזער האַלדז — אָהן שום צירונג — איז אין יענע צײַטען בא

חוה'ס טעכטער געווען א אומפארשטענדלעך פשטות.

סענדער. -- לעבן „קאנעק" גייט אין די קוועלען אופט: „אויבעל"[86] (אודער „נויבעל") .

קלמן. — פוו"ב III 493: obol, „אַ גריכישע מינצמטבע".— פון גריכישן obolós.

אנ' אויבעל פלעגט, ווי ס'שיינט, געטראָגען ווערן אפ'ן קאנעק, ד. ה. אָנגעהונגען פונפורענט אַף דעמדוזיקן מין האַלדובאַנד.

סענדער. — איין מאָל ווערט דערמאַנט אַ שוילשטיק...[14]

קלמן. — אין דרילטש (ראָדעמ. ג.) הייסט דאָס מין יידיש שמוק: „שולשטיק". ווי א דורטיקער יונגערמאַן הוט מיר אין יאָר 1915 מיטגעטיילט, דערציילען אַלטע לייט, אַז דאָס זול זיין אַנ' אראָפּגעפאַלענער שטערען; לויט זייער מיינונג, ברויך זיך געפינען צווישן די עלטערע פאַמיליעס פון דער פראָווינץ אַסאַך אַזעלכע שולשטיקען. ס'איז אַ שטיק זילבער, געטראָגען פאַר אַ צירונג.

א. מ. ווייסענבערג, ווידער, הוט מיך פאַרזיכערט, אַז אין גשעלעכוו (ג. שעדלעצ. ג) פלעגען אַמאָל (היינט שוין נישט), ווייבער, זגייענדיק אין שול אריין, טראָגען, אַף אַ בענדעל אָנגעהונגען אַף דער ברוסט, אַ שורענשטיק, אַלס צירונג. — ס'איז געווען אַ קיילעכדיק גולדען בלעך, גרויס ווי דאָס מויל פון אַ טייגלאַך. דער באַטרעף דערפון פלעגט זיין אַ 60—70 רובעל.

סענדער. — אַף דער ברוסט — אַ בראָש[87] (אַ „בריליאַנטענער בראָש"), אַ בראָשעל, אַ בראָשעק..

קלמן. — פוו"ב I 209: brosza, „אַ גרויסע אָנזעעוודיקע בראָש". — broszka, „אַ גרויסע צירשפּילקע, מיט אַ העקעלע פון הינטן צום פאַרשפּילען אין פרויענשטאַט אונטער'ן האַלדז און אַף דער ברוסט". — פון פראַנצייזישן broche.

דאַל I 132: broschka, „אַגראַף, זאַפּינקע, שנול, שפּרונטשקע; איינפאַסונג, איינפאַסעכץ, אַ שפּילקע ווי אַ שנול". — פון פראַנצ.

טיאַנדער 246: Bro(s)che. — פון פראַנצ.

סענדער. — אַף די הענט „בראַסליעטען", „ברונ־זיליעטין"...[88]

קלמן. — שטאַמט פון פראַנצייזישען.

סענדער. — אגב, בא דיקען[89] וואַרפט זיך דורך: „בורלאַנסען", „בורלאַנטענע"; בא לינעצקין[30]: „בערליאַנטע־נע". — מיט וואָס עסט מען דאָס?

קלמן. — דאָס אַלטפראַנצייזישע brillant איז אריבער אין א סך אײראָפּעיִש שפּראַכן. — טיאַנדער 243: Brillant (ה"ו: „בריליאַנט"), brillant (ב"ו: „גלאַנצענדיק, הערלעך"). — פּח"ב I 215: brylant, (אַלטפּויליש brylant, „געשליפענער דימענט". — דאַל I 150: brilijant. — רײַסיש brylant; ליטוויש: briljantas; לעטיש: briljants (זשח"ב 72 פּ). — מורעט־זאַנדערס 128: brilliant.

ליפּ: „בריליאַנט" (צוייטער i לאַנג); „בריליאַנטירס" (צווייטער און דריטער i לאַנג); „בריליאַנטען" (ב"ו); „בריליאַנטען" (= „בלישטשען"); „בריליאַנטשיק". — ליפּ. II 21: „בריליאַנט", „בריליאַנטען". — הירח: „בריליאַנט",— הארק: „בריליאַנט", „בריליאַנטענער". — דרײַז. 37: „בריליאַנט", „בריליאַנטשיק". — זשח"ב 73: „בריליאַנט".[91]

פורמען מיט בור־ זענען פּאָפּולעריש בא דיקען[92]; מיט בער־ בא לינעצקין.[93] — דידוזיקע געשטאַלטען קימען בכלל אופּז פור בא יידישע פולקס־שרײַבער.[94] — מיר הובען דאָ פאַר זיך: דערשײַנונג פון מעטאַטעזיס.[95]

* * *

סענדער. — נאָך „זאַכעניִשען"[96] אויס דעם דאַמענטואַלעט פון דער נײַער צײַט: אַ גורסעט...[97]

קלמן. — פּוו"ב I 877: gorset, „אַ מין געפּאַסט סטאַני־קעל מיט פישביין, שנורוװקע". — פראַנצײַזיש: corset.

דאַל II 172: korsjet; טיאַנד. 754: Korsett.

סענדער. — ... „שנורוווקעס"[98] זיך אײַנצושנורעווען"...

קלמן. — פּוו"ב VI 644: sznurówka, „אַ פּרויענסטאַניק

צוניפֿגעצויגען פֿונפֿורענט מיט שנירלעך, די פֿיגור זול אויסקומען שלאַנקער״. — sznurować, „צוניפּציִען, אײַנציִען, קרעמפּעווען מיט אַ שנירעל, מיט אַ טאַשמע, וואָס איז דורכגעצויגען דורך עפּעס״ (שנורעווען... „אַ סטאַניק, אַ גורסעט, שיך״...). — פֿון דײַטשישן Schnur, schnüren.

דאַל IV 661: schnurowka, schnurowatj.

סענדער. — ... אַ „ש ט אַ ל י ק ע ל ע״...[99]

קלמן. — ?!

סענדער — אַ זײַדענער וו ו אַ ל...[100]

קלמן. — פוו״ב VII 787: waal, „שלײַער״. — דער I 280: waalj, „פּנים-שלײַער, דעקטוך״. — פֿון פֿראַנצײַזישן

סענדער. — ה א נ ט ש ע ן, ה ע נ ט ש ק ע ל ע ך... „גומענע קאַלוסען״... אַ ז ו נ ט י ק ע ל... אַ מ ו פֿ ט ע..[101]

קלמן. — דאַל II 369: mufta, „פֿוטערנער אודער געשטעפּטער מאַנקעט, אַרײַנצושטעקן די הענט פֿון בײדע זײַטן״ — פוו״ב II 1066 (ווייניק געברויכט) mufta, „מאַנקעט. וואָס פֿרויען געברויכען צו באַהאַלטען די הענט פֿאַר קעלט״. — פֿון דײַטשישן Muff.

סענדער. — אַ פֿ ע כ ע ר... נ אָ ז ט י כ ל ע ך... „אַ ב אַ ט ע ס ט ע נ ע[102] נ אָ ז פֿ אַ צ ײַ ל ק ע, באַזוימט מיט אַ גולדענעם פֿרענג״...[14]

קלמן. — פוו״ב 105: batyst, „אַ מין זײער דין לײַווענט״. — דאַל I 54: batist, „דאָס דינסטע צײַג פֿון לײַן אודער פֿלאַקס, באַזונדערס פֿון לעצטען; דאָס דינסטע לײַווענט״. — טיאַנדער 158: Bat(t)ist. — פֿון פֿראַנצײַזישן.

פוו״ב IV 1001: pręga, „שטרײַף, פּאַסעק, שטרײַך, ליניע״.

סענדער. — ...קרײַנדעלעך...[103] קרושעװקעס...[14]

קלמן. — דאַל II :205 krushewo[104], „געפּלוכטען, דע-
סענדיק און לעכערדיק באַנד, טאַשמע, פֿון גאַרען, באַמוועל, זײַד, גולד".

סענדער. — אַ יונג װײַבעל באַ אַקסענפֿעלדען הוט „דאַס מויל אונטערגעבונדען מיט אַ רויט ששים-בירעל"...

דער אויסשטײַער פֿון אַ כלה הײַסט: „פּוויל ע"...[105]

קלמן. -- אומבאַדינגט אַ סלאַוויש וורט.

* * *

סענדער. — דער איבערבליק איז געווען אינטערעסאַנט. אַ גאַנצער קומענטאַר צו דער יידישער ליטעראַטור...

קלמן. — צו איין עלעמענט אירען...

סענדער. — אובער ווײַסטו, וואָסער געפֿיל איך טראָג אַרויס פֿון אונדזערע ביזאיצטיקע שמועסען?

קלמן. — אַנ'אוקס הוט הערגער, זול ער זיך שטויסען...[106].

סענדער. — ...אין אַנ'אָרעמען אַרבעטערשטיבעל — הוב איך אַמאָל געזען — אין אַ קלײַן שטעטעל — דוך איין ריין צימערעל, כמו ווי אַ סאַלון אין נגידישע הײַזער..

קלמן. — אין קרעמעניץ הײַסט עס: דער זאַל[107]; אין וואַרשע: די סאַלי...[108]

סענדער. — ...אינמיטען אַ קײַלעכיק טישעל, און אַף אים — אַ טישטעך.

שטעל דיר פֿור: אפשר אַ יאָר צוויי הוט מען באַ אַלע שנײַדערס און שנײַדערינס אין שטעטעל געקליבען שמאַטקע-לעך און לאַטקעלעך, וועלנע, זײַדענע, באַמוולענע, ציצענע,

קורטענע באַרכעטענע, — פון אַלע מעגלעכע דעסענס אין קולירען, — און פון דידוזיקע שמאַטקעלעך און לאַטקעלעך, איטלעכס ווי אַ זילבערנער רובעל די גרייס, איז מיט גרויס פלייס צונויפגעשטיקעוועט געוואָרען אַ טישטעך — דאָס צירונג פון דער אָרעמער אַרבעטערשטוב.

אין דער אַרבעט שפירט זיך אַרטיזם. איבער דו ווולכס פורט אַזאַ טישטעך נישט אַוועקגעלייגט באַ דיר אין שטוב...

הלמן. — נישט אומזיסט זאָגט די וועלט: „ש כ ל א י ז ט י י ע ר ע ר ו ו י ז א פ ר ע ן“.[109]

סענדער. — מאַכסט פון מיר פענזע?[110]

קלמן. — הלילה! דער משל איז בפירוש נישט שלעכט.

אין אַלטערטום פלעגט אַ משל אַמאָל פאַרטרעטען אַ גאַנצען טראַקטאַט. הוב נישט קיין פאַ יבעל, ווען איך זעל דיר ענטפערען מיט אַ משל.

אין פאַוויאַק איז מיר אויסגעקומען צו זען, וויאַזוי תפיסה ניקעס מאַכען אַרטיסטישע קלייניקייטען — זייגערשיכלעך, בוקעלעך, אַשטעצלעך וכ׳ — פון שוואַרצברויט. מ׳ווייקט עס אין וואַסער אַזוי לאַנג, ביז עס ווערט פאַרוואַנדעלט אין אַ ליימיקע מאַסע. ציפט מען פון איר אָפ שטיקלעך און מ׳לייגט זיי אין קוואָרכען מיט פאַרשידענע פאַרבען. קומען אַרויס רויטע שטיקער טייג, און בלאָע, און גרינע, און דעסגלייכען. מ׳קנעט זיי אַלע גוט צוזאַמען, און פון דעמדוזיקען שטוף אַרבעט מען ערשט אויס כלערליי זאַכעניטען מיט מערקווירדיקע פאַרשידענקולירקע דעסענס און דאָס אינטערעסאַנטע אין זיי איז: די גרונטקולירען שטעלען זיך זעלטען ווען אָפ; די פאַרשידענסטע פאַרבען מישען זיך אויס, און געבען אַ גאַנצע גאַמע שופטילע האַלבע-טענער, פאַרבען-ניואַנסען, וועלכע לויפען אין פאַנטאַסטישע ווייכע שטרייפען מיט צו-שוומענע קינטורען ווילקלענדיק זיך שלאַנק און פלעכטענדיק זיך פריי, אָהן שום שאַרפע איבערגאַנגען; איין שאַטירונג גייט אומבאַמערקט איבער אין אַן׳אַנדערע; ווערט נישט אויסטיילען איין פאַרב פון די איבעריקע. דאָס גאַנצע איז אַן׳אַמאַלגאַמע, אַ סימפונישע פאַרבענשפיל, אַן׳אינטעגראַליש בילד.

סענדער. — אַנ׳אַנטיטעזע צו מײַן טעזע. זאָגט, אָבער, דער דײַטש: „אַלע פֿאַרגלײַכעניִשן הינקען״.

קלמן. — ווענד־אָן דעם כּלל קודם כּל צו דײַן אײגענעם משל, ווען מיר קענען ווײַטער רעדן.

סענדער. — אין דעם פֿאַל וועל איך ניט זײַן קײן עקשן...

קלמן. — הוסט קײן אַנדער ברירה ניט, וואָרען „אַנ׳עקשן פֿאַלט תּמיד אין דער בלוטע אַרײַן״.[111]

סענדער. — ...איך ייאַרט נור, זולסט מקיים זײַן דײַן צוזאָג. דער עטיוד וועגן דער יידישער טראַכט הוט דוך געזולט זײַן נור אַנ׳אוווערטיור.

קלמן. — איך בין גרײט זיך צו נעמען צום סמיטשיק.

סענדער. — נור אַזוי ווי כ׳אײַל מיך הײַנט גיאָד שטאַרק, און מורגען בין איך אויך פֿאַרנומען, לײגען מיר אָפּ דעם קונצערט אַף מיטוואָך.

קלמן. — בלי נדר. —

אַנמערקונגען.

צום ערשטען דיאַלאָג.

1) ליפּ.; ליפּ. II 142; הורוו; האַרק.; דריז. 53, 222. — דער וואָקאַל־קומט־פאָר שוין אין „קיצור עמודי גולה" (קראָקע 1579). — אין פּיאָסעק (לובל. ג.) קוכט מען תשעה־באב „בראיטי לוקשען" (אין ריין וואַסער), און מ'עסט זיי מיט פּיטער. —

2) ליפּ., הורוו., דריז. 437: „מאָלצייט"; האַרק.: „מאָהל־צייט". — י. מ. ליפּשיץ, „אַ וואָלוועלער ביסין" (ווילנע 1892) 9: „אַ חתונה, אפילו זייער איין אָרעמע, אָן כלי זמר, אָן אַ מאָלצייט". —

3) ליפּ.: „וועטשערע" (= „אָוונט־עסען, נאַכטעסען, אָוונט־ברויט, נאַכטמאָלצייט"); אויך הורוו., האַרק. — ליפּ. II זעצט־איבער ushin מיט: „דיא וועטשערע, דער בּאַנאַכטיגער מאָלצייט"; דריז. מיט „דיא וועטשערע". — דאַל I 192: wjetscherja. —

4) ליפּ., הורוו.: „דנוֹ"; ליפּשיץ II זעצט־איבער dno מיט: „דער דנוֹ; גרינט (פֿון אַ וואַסער)", און דריז. מיט: „אַ גרינט, אַ דנוֹ". — האַרק.: „דנוֹ" (סינג.), „דנוֹען" (פּל.).

„יידישער פּאַרפּסח" 90: „עס איז טאָקי עפּעס אַ קישקע אָהן אַ דנאָה". — פּרק, „שריפטן" VII (ווי. 1912) 19: „פּעסטער ציגעדריקט צי דער דנאָ פֿון שיסעל". — „דער עולם התוהוניק" 127: „דער בעדער האָט דאָ אַריינגיזעצט זיין נייעם דנאָ אין דעם עמער", — בן־עמי, „די קינדערשע יאָהרע" („פ.־ב." I 192): „אויף דעם דנאָ פֿון דעם לאָקשענטעפּעל". — „דאָס חסידישע יינגעל" 75: „אַ לאָקשענטאָפּ, אַ דנאָ פֿון אַ דייזקעלע".

מאַקמאַן 39: „גאַנץ הינטין אויפֿין דנאָי, אין אווינקיל באַן ודראָי"... — „יאנקיל בחור" 7: „ער האָט גילויבט יעדי מלאכה אין האָט גיזאָגט, אַז די מלאכה האָט אַ גילדינעם דנאָי (בוידען)". — אויך אין „כיפורי מעשיות" (וואַר. 1881) 30: „דנאָי" („דנוֹי"). —

דאַל I 453: dno, „אונטען, אונטערשטער טייל פֿון עפּעס אַכלי, פֿון אַ פּאַרטיפֿעניש" וכ' (היפך פֿון „דעקעל"). — פּיו"ב I 467: dno, (פֿון זאַכען, וואָס הובען אַ פּאַרטיפֿונג) „די אונטערשטע פּלאַטש, די אונטערשטע וואַנט, דער אונטען" („דנוֹ" פֿון אַ פלאַש, טופּ, פּאַס, שיף, ברונעם, טייך וכ'). —

5) האַרק.: „דעק" (= „איבערדעק, צודעק, צודעקעכץ; בוידען, גרונט, דנוֹ פֿון עפּעס, אָפּגרונט פֿון אַ וואַסער; דעק פֿון אַ שיף"); „דעקע" (= „איבערדעק, צודעק, צודעקעכץ; קאָלדרע").

בּאַ ליפּ. איז „דעק": „יאַך, דעקעל, פּוקרישקע, איבערדעק, צודעק, צודעקעכץ"

„עוזר צינקעס אינ דיא ציג" 25: „אויס געטרונקען דעם בעכער ווייַן ביז דעם דעק". — „הגיון בכנור" 53: „דיא שיסיל יויך אַז מיא שטעלט אוועק, נעם איך פֿריער דיא פֿעטע אָפּ שעפּין, דער נאָך לאָז איך מיר אַראָפּ צום דעק דיא גידיכטע לאָקסין צו שלעפּין".

אנמערקונגען (I).

אין קורמי (מולעוו. ג. ראטשויוו. ק.): „דעק" (== „דנו").

זאנדערס: Decke, „עפעס, וואס דינט צום דעקן, באדעקן אודער פארדעקן, איז מײַסטענס ווייך און בייגעוודיק, און לייגט זיך אויס לויט'ן באדעקטען קערפער"; „איינבינד פון א בוך וכו'"; „פון דער בייגעוודיקער (וואס לייגט זיך צונויף), אויווען אנגעצויגענער דעק פון א געצעלט איבערגעטראגען אויך אף דעם ראַרטען, שטייפען סופיט (סטעליע, פולאפּ, באלקען) אין צימערן אודער בנינים". — Deck (אף א שיף), „די הוריזונטאלישע ברעטערבאדעקונגען פון די פארשידענע שיפגארענס" (ווען מ'גייט אף זיי פון אויווען, זענען זיי „פודלוגעס", „דילען").

„דעק" אין דער טײַטש „דנו", „גרונט", איז, אלזו, יידישע שאפונג. —

6) בה"ד boden („בודען, גרונט") איז פורגעשטעלט אין ייד אין 2 געשטאלטען: מער=ווייניק אלגעמיין-יידיש איז „בוידעם" (== „די פודלוגע פון חלל אונטער'ן דאך", „דערדוויקער חלל גופא"); זע „זאמ." II 214, 216פ, 219פ., 222, 231, 235, 237פ., 342פ., 347פ., 350. — פוילישיידיש (צ. ב. אין ווארשע, פלוצק יכ') איז „בודעם" (= „דנו"); אנאלוגיש נה"ד: „בא זאכען, וואס נעמען עפעס אריין אין זיך, זענען עפעס כולל, הייסט די אונטערשטע פלאַטש, אף וועלכער דאס עפעס ליגט, Boden (צ. ב. Boden פון ים, פון צימער, פון פאס, פון קויש, פון זאק, פון קעסטעל)" [זאנדערס 116].

די צײַטונגסשפראך הוט איבערגענימען פון דײַטשישען: „בודען", אין טײַטש: „דער פעסטער גרונט אונטער אונזערע פיס" („דער פלאץ, אף וועלכען מיר שטייען"; „די ערד"; „א באַשטימט לאנד"; „א טייל פון דער ערד נוך זײַנע נאטירלעכע אייגענשאפטען"); (איבערגעטראגען) „שטאנדפונקט, יסוד; דאס, אף וואס עפעס שטייט, פון וואס עפעס קומט=ארויס; פעלד, געביט". — אין דער לעבעדיקער פוילישיידישער שפראך איז פון דע „בודען" אויס דער צײַטונגכשפראך געווורען: „באָדן" (buudn).

אין ווארשע, אלזו, היט א הויז (א שפײַכלער, א שײַער, א שטאל): א „בוידעם"; — א גלאז (א קעלישעק, א טעלער): א „בודעם"; — א פרובלעם שטעלט מען אוועק: „אוף א גיזינטן באָדן".

שאלה'דיק איז דער קירצער O אין אופענער זילב אין „בודעם"; זע מײַן צי"ח I 38, 49.

וועגען דעם איבערלאנגען u אין „באָדע" זע מײַן „קונס". I 33. —

7) פופולעריש אין ווארשע, לודזש, ביאליסטוק א. א. וו.: „משה קאפויר" — איינער, וואס איז תמיד פרינציפיעליש אין אופוזיציע; ער מוז שטענדיק זאגען פונקט פארקערט ווי אנדערע.

דער נאמען משה קימט פור אויך אין אנדערע ענלעכע פולקסרעדענסארטען.

אף א דל-גאה זאגט מען אין ווארשע און אין אנדערע פוילישיידישע שטעט: „משה-גרויס". — דיאייגענע רעדענסארט געברויכט מען פון א נארישען בעל-גאווה, פון א נישטעל, וואס בלאזט פון זיך.

איגנאַץ בערנשטיין 2768 רעגיסטרירט: „אַלצאיינס משה פאַרך!" (זאָגט מען מייסט אין לעמבערג, ווען איינעם איז שוין אַלצאיינס, וואָס ס'וועט מיט אים געשען).

אין „ערש. ייד. רעקרוט"... 12: „איך בין דאָס גאָר נישט משה מחויב!" (ד. ה. נישט מחויב). — די רעדענסאַרט איז פאַרשפּרייט אין פּוילען. ווען איינער פאַרלאַנגט פון צווייטען אַ טובה נישט מיט בקשה, נור גלייך ווי ענער איז עס מחויב צו טון, זאָגט יענער: „וואָס, בין איך אַ משה מחויב?!" — ה' י. עלזעט מאַכט מיך אויפמערקזאַם, אַז נ. סוקולאָוו האָט דעם אויסדרוק ערגעץ געשריבען: „כמו שמחויב", האַלטענדיק קענטיק דעם „משה מחויב" פאַר אַ פּאָלקסעטימאָלאָגיע.

אַף איינעם, וואָס איז צו ווייך, זאָגט מען: „אַ דובר׳ מושעק" (מיטטיילונג פון י. עלזעט)

מ'דערציילט, ס'איז געווען אַ „משה תקיף"; וואָס איז ער געווען תקיף? דאָס, וואָס ער האָט געוווסט, ער וועט נישט אויספירען, האָט ער נישט אָנגעהויבען! (מיטטיילונג פון י. עלזעט).

ה' י. עלזעט האַלט, אַז אַמאָל האָט געמוזט זיין אַ רעדענסאַרט: „משה טרוד" (אַף אַ פאַרטיגענעם מענטש), און איבער דעם האָט זיך דער מהר"ם מינץ אָנטערגעשריבען: „משה טרוד, משה הלוי מינץ", און „בחנם האָט זיך געמאַן געוווּנדערט („התורה והחיים" III, הערה 13), וואָס ער האָט זיך טאָפּעלט אינטערגעשריבען, דען „משה טרוד", איז נישט געווען אַלס אונטערשריפט, נור אַלס ווערטעל, ווי אַ שטייגער „הטרוד מאוד", און ער האָט זיך מיט דער רעדענסאַרט באַנוצט איבערהויפּט דערפאַר, ווייל זיין נאָמען איז ווירקלעך געווען משה". —

8) אָדעסער אויסגאַב פון יאָר 1888, ז' 108. —

9) אַלץ ווערק (וו. 1911) II 25. —

10) „מאָמענט"-אויסגאַב 1913, VII 122. —

11) דורטען II, ז' XVII. —

12) אין מיין ביבליאָטעק האָב איך „אַגאַנץ נייע מעשה פון לאָקשין מיט יויך איין זעהר שעהנע געשיכטע ווי אַגאַליציישער ייד האָט געוואָלט עסן אין אונגאַרין לאָקשין מיט יויך אינ וואָס עס האָט זיך מיט אים פּאַסירט" (לעמ. 1889). — ס'איז אַן אויסגעצייכענטע פאָלק-הומאָרעסקע, אינגאַנצען געבויט אַף מיספאַרשטענדענישען, וואָס קומען אַרויס פון וועגען די פאַרשידענקייטען צווישען די גאַליציש-יידישע און די אונגאַריש-יידישע מונדאַרטען. — אין אונגאַרן הייסען „לאָקשען מיט יויך": „זופּ מיט נאָדעל". —

13) איגנאַץ בערנשטיין 1967. — 14) דאָרטען 1966. —

15) א. ב. 1001. — „ווינטשפינגערעל" („ייד. פ.-ב." II) 78: „דיא בייזע שעה זאָל נישט זיין — און מען זאָל גאָר אַריינפאַהרען מיט דעם דישעל אין דער שיסעל לאָקשען"... —

16) צ. ב. אין קרעמעניץ, וואַרשע. —

17) א. ב. 1480 דערקלערט, אַז דאָס ווערט געזאָגט „פון זייער אַן אָרעמע סעודה". —

18) אָדעס 1870, ז' 12. — 19) א. ב. 1965 —

20) „דאָס ווינטשפינגערל" („ייד. פ.-ב." I) 33: „אלסר־נג, וואָס א באַרד זאָגט, איז תּורת לאָקשען". — „די טרייסט פון דעם הימעל" (לעמ. 189) 5: „דאָס איז תּורת לאָקשון". — בן-עמי, „די ערשטע נאַכט פון חנוכּה" 6: „און האָבען געמיינט, אז דאָס, וואָס יענקעלע זאָגט, איז טאַקי תּורת לאָקשען" — ש. ב., „מארקוס דער ביכהאַלטער" (וויל. 1904) 18: „זיא האָט מאמין געווען אין דעם, אז דאָס איז תּורת לאָקשין". — ש. לעדערער, „דער שרעקליכער פערברעכער" (וויל. 1897) 11: „איך האָב נאָך אין מיין לעבען אזאַ כּשרע בהמה ניט געזעהן... ווען מען זאָגט איהר, מיינט זיא, עס איז תּורת לאָקשען"... — א. ב. 185: „אמת ווי תּורת לאָקשען", זאָגט מען, ווען מ'וויל געבען אָנצוהערען, אז איינער זאָגט א ליגען (א. ב. האַלט די רעדענסאַרט פאַר א פּאַראָדיע פון באַקאַנטען ווערטעל: „אמת, ווי תּורת משה")

פאַראַן נוך שפּריכווערטער, אין וועלכע עס פיגורירען לוקשען: „דלות! קוך לוקשען. — ניטאָ קיין אייער" (א. ב. 1006); „טענו בחטין והודה לו בלוקשען" (א. ב. 1735). —

21) ליפ.: „לוקשענטופ" („פּענדעל, טופּ צו דעמפּען פליי־ש") — זע אויך אויבען אָנמ. 4. — „דאָס חסידישע יינגעל" 109: „א יודענע איז גע- גלעכעז צו'ן א לאָקשענטאָפּ: היינט ריקקט מען איהר אין טשולענט און מאָרגען איז שוין נאָכ'ן קוגעל".

א. ב. ג' 686: „גוטס נסים — דריי לוקשענטעפּלעך אינאיינעם!" (זאָגט מען, ווען איינער וואונדערט זיך איבער א נאַרישקייט).

באַ האַרק. הייסט עס: „קוגעלטופּ". — „ייד. פאַ־פּסח" 175: „טשאָלענטטעפּליך און קיגעלטעפּליך".

אין באַרנוּוו (שעדל. ג.): „קוגעלשאַרבען" („זאמ." I 17). אין אורלע (ווילנ. ג.): „טשערופּקע" און „טערלעטשקע" (= „קוגעלטופּ") [„זאמ." I 16].

דאַל IV 610: tscherjep, „האַרט. שטיק, דין דעקעל"; „(באַ א מענטש, באַ א חיה) ביינערען דעקעל פון מח, שאַרבען". — tscherjepok (מ"צ: tscherjopki), „שערבעל, טייל פון א צובראָכען געפעס". — ליפּ.: „טשערעפּ", פאַרטייטשט מיט tscherjepina, וואָס ווערט באַ ליפּ. II איבערגעזעצט: „דער טשעריפּ, שאַרבען, דאָס שערביל". — הורוו.: „טשערעפּ" („הרש, חרס, שבר כּלי־יוצר")

„טערלעטשקע" — ניט רעגיסטרירט אין קיין יידיש ווערטערבוך. —

22) דרייזין 222. — „ווינטשפינגערל" („פ.-ב." I 20): „דערפאַר מאַכען זייא פון זיין כּבוד וועגען א לאָקשענקוגעל — שבת"... — „דאָס חסידישע יינגעל" 29: „נאָך דער דרשה האָט מען אָנגעשטעלט א טיש מיט אלערליי מעדני-מלאכים:... און 2 טשולענט=קיגלען: א לאָקשענער, א געקנייטענער און א געבלעטערטער"... — „יוסילע סאָלאָוויי" 61: „צוויי קיגלען, וואָס זי האָט געמאַכט: איינעם א לאָקשענעם לכבוד שבת און איינעם א בלעטערנעם א געקנייטענעם מיט ראָזינקעס לכבוד דעם גאַסט".. — „דער

עולם אין אמדור וכ'. התוהוגיק" 22: „פאציאפעט א האלבען לאקשינעם קיגעל". —

23) הארקאווי. — אין די איבעריקע ווערטערביכער נישט געבוכט. — „דאס חסידישע ייגעל" 93: „אין מיטען שטיב געשטאנען א לאקשענברייט אויף א דייסקע". — זע אויך „קיצור מסעות בנימין השלישי" 48. — „דער פריזיזוו" 37: „זאל מעגליך זיין, א שטיינער, א סוחר, א פאדראטשיק וכדומה אין דעם קאפ אריינצוקוקען, וואלט אזש אנגעחאפט א שווינדעל, זעהענדיג, ווי א עס דרעהט זיך דארט פאר דיר עפיס בוידעם-פאלאטע, קאטערע-לאפעטע, לאקשענברעטיל, אינדיקזוימען, קאטשקעפוטער, סיכה=שער אלע אין איינעם"...—

24) אין ווארשע שניידט מען ליקשען. —

25) אין „דער מאדנער שוסטער" (ח. 1894) 9. —

26) „לוקש" איז אויך אנ'אופטער צונאמען אין דער יידישער גאס. צ. ב. אין „בינטשע די צדקתטע" 27: „ר' צדוק לוקש".

ענדלעך, א זידעלוורט, אין טייטש נאר ווען אייזיק נפתלי („סטעמפעניו" 67) שאצט די קרעלען, וואס דוואסי-מלכה הוט געקויפט „א מציאה", אף זעקסטהאלבען קערבלעך, שיסט זי איום ווי פון א הארמאט: „לאקש!!! לאקש איינער! בהמה בצורת פערד! אזא בייסט קארעללען — זעכסט=האלבען קערבליך?! משיגענע לעמעשקע, א שטומער וואלט דאך עס ניט אויסגע-רעדט אין א יאהר! האסט אויגען צי ניין? נא, קוק זיך צו, דו אפגעריסענער נארר"! —

27) — „נאר, נישטערבאקענער מענטש, דערשלאגענער מענטש, לא=יצלח, אידיוט". — אין קרעמעניץ, אין אופאלע, — אין סלאנים: „לעקוש". — ליפ; ליפ; II 78, 407; הירוו.; הארק. דרייז.; 582. — אין „פישקע דעם קרומען" (אד. 1888) 55 גלענצענדיקע כאראקטעריסטיק פון א „לעקיש". — זול דער יוקאבעל שטאמען פון שורש „לעק" מיט ן פוילישען סיפיקס (וואס הוט פעיוראטיווע פארב) ‑uś ? —

28) — (אין קרעמעניץ, צ. ב.) „צוקרוכענער, ווייכער, גארנישט-פארשטייענדיקער אין צו-גארנישט=טויגענדיקער מענטש; נאר, שוטה, שוטה בן פיקהולץ, וויזתא, גולם, בהמה, אוקס, פערד, פערדישער קופ, אייזעל, אייזעלקופ, בוק, שמענדריק, שוואנץ". — אויך: „א געריכט פון געדעכטער קאשע". — בא ליפ. (אין טייטש: „געדעכטע קאשע"); הארק. (אין טייטש: „נאיווער מענטש, אר") — זע אנמ. 26.

פיד"ב II 714: lemiszka, lemieszka (ביידע מונדארטלעך), „געריכט פון מעל מיט וואסער, געזוטעז טייג, בריי, קליסקעס"; „קאשע פון גריטשענמעל, וואס ווערט פריער געבראטען (געפראזשעט)". — lemięga, lemięcha (ביידע מונדארטלעך), אין צווייי טייטשען: a) — lemieszka; b) „א לא-יצלח, א מענטש, וואס טויג צו גארנישט, א לעקיש". — די מהברים מיינען, אז lemieszka איז אפשר דאס דייטשישע Leimmus.

בא הארק אויך: „רעמזשיק" („נאר"). — פוו"ב II 793: (מונד-ארטיעך) łamzak, „בן=בליעל"; „אנ'אויסגעמאגערטער ארעמער ייד; פו

(מונדארטלעכען) lamza, „לא־יצלח“ וואָס איז אפֿזר דאָס דײַטשישע Lappsack (ביכשטעבלער: „זאַק מיט שמאַטעס“). —

29) = „נאַר“ (צ. ב. אין אופּאלע).

אין אופּאלע ווערט געברויכט אויך: „יוֹליעש“ (= „אַ שוטה, אַ פֿערד, אַ פערדישער קופּ, אַנ׳ איזעל, אַנ׳אָפּגעריסענער נאַר“), פֿון אייגענ-נאָמען „יויל“ (יואל), מיט דעם פּויל. סופֿיקס -uś. —

30) = „אַ צוקרוכענער, צעיוורגעטער מענטש, אַ מענטש אָהן ענערגיע, אַ אימפּעטיקער, אַ שוואַכער, אַ שוואַכזיניקער, אַ פֿוילענדער, אַ לא־יצלח, אַ נאַר“. — אין קרעמעניק: „מיגעגי“, (באַטונט די מיטעלזילבּ).

ליפּ.: „מעגעגע“, איבערגעזעצט מיט: zjewa..a (ליפּ. ll פּאַרטײַטשט מיט: „דער בולוואַן, בומוז, דיא מעגעגע“; דרײַז.: „אַ בולוואַן, אַ מעגע-געגע“), rotozjej (ליפּ. ll פּאַרטײַטשט: „דער בומוז: באַלוואַ“; דרײַז.: „אַ נאַר, אַ באַלוואַן, אַ פֿויל ער“), kopotunj (ליפּ. ll פּאַרטײַטשט: „דער פֿוילער אַרבּיטאַ-רער, שלימעזאַלניק, קריכער“; דרײַז.: „אַ פֿוילער אַרבײַטער, אַ קריכער“).

הנרוו.: „מעגעגע“ („עצל, נרפה“).

אין סלונים: „שמאַגעגע“ (באַטונט די מיטעלזילב). — האַרקאַווי: „שמעגעגע“ (= „נאַר, פֿאַרשלאָפֿענע מיצקע, פֿוילער“).

אין אופּאַלע: „געגע“, „אַ שטיק געגע“, „ס׳אַ געגע!“ (= „גולם, נאַר, מוק, גליומבּ, שטיק גליומבּ“). —

31) = „נישט קיין גרויסער חכם נישט קיין דרייסטער, אַ צוגעלייג-טער“ (אין אופּאַלע). — ליפּ.: „שמויגער“ (= „נאַר, לעקיש, תם“); האַרק.: „שמײַגער“ (= „איינער, וואָס לוזט זיך נאַרען, נאַר“). — בן עמי, „די קינדערשע יאָהרען“ 200: אַ, דו שמויגעך בעזנאָסע! אַ, דו קל פּה׳ניק“! —

32) = „נאַר“ (געהערט אין וואַרשע). — אין פּעטריקוב, ראַדזין: „שמעגדי“) „איינער, וואָס איז נישט קיין טויגלעכער, זעט אויס קומיש, אז מ׳דערזעט אים נור, לאַכט מען שוין“). — אין וואַרשע אויך: „אַ שמעגדי מיט צימעס“. —

33) = „נאַר“. —ליפּ ll זעצט־איבער fochfan: „דער בויק, חוזק, לעקיט, פּעטעך“ (דרײַז זעצט־איבער fofan: „אַ נאַר, אַ לעקיש“). — ליפּ ll זעצט־איבער oluch: „דער חוזק, בוק, פּעטעך“ (דרײַז.: „אַ נאַר, אַ חוזק“).

„שטערענטיכעל“ 44: „שעמט אײַך, אלטער נאַר, שוטה, פּעטיך איהר“. — ע בלאָשטײַן, „דער גולם“ (ווילנע 1896): „מאַלע וואָס אַ נאַר, אַ פּעטעך רעדט“ (17), „אזאַ פּעטעך, אזא גולם“... (22). — „אבן נגף“ 187: „דו ביזט אַ טיפּיש׳ל, אַ שוטה׳לע, גאָר אַ פּעטוך׳ל“!...; „וואָס ווײַנסטו, פּעטוך איינערך“...

זאָל דאָס זײַן דאָס רוסישע pietuch („האָן“)?

נאָך סינונימען פֿון „נאַר“: „יאַנקל׳ דונדיק“ (וואַרשע); „יוצמאַך“, „מונץ“ (קולנע); „לעפּיק“, „פּלוכס“ (קרעמעניץ); -

„מוק״ (וואַרשע, קולנע); „יולד״ (וואַרשע, אַמדור); „מופס״, „סטעי-דער״ (אַמדור). — וועגן אַ פּרוויענציִמער: „קאַלב״, „קעלבעל״ (וואַ־שע, אופּאַלע, קרעמעניץ); „שטיק קאַלב״ (וואַרשע, אופּאַלע); „שטיק פלייש״ (וואַרשע). — וועגן אַ שיינער אָבער נישט קלוגער פרוי: „אַ שטיק פלייש מיט אויגען״ (וואַרשע, אופּאַלע, אַמדור).

ליפּ.: „בולוואַן, בומוז, בוק, גולם, דונדיק, מופס, שוטה״.

ליפּ. II זעצט-איבער falaljej: „דער שלימעזאַלניק, לייַדאַק; בוק, דונדיק״ (דרייַז: „אַ נאַר, אַ דונדעק, אַ לייַדאַק״:); bolwan: „בולוואַן, בומוז, בוק״ (דרייַז.: „בוק, גולם״); glazun, „באַמוז״ (דרייַז.: „אַ נאַר, אַ באַמאַז״).

האַרק.: „באַלוואַן, בוק, גולם, דומקופּ, יונג, מופס, פערד, שוטה, שמענדער-הונט״.

הורוו.: „באַלוואַן, בולוואַן, בוטש (בוק), דוראַק, מופס״.

פּי״ב I 91: bałwan; דאַל I. 111: bolwan. — דער וואָקאַבעל איז פאַראַן אין אַלע סלאַווישע לשונות; די עטימולוגיע נישט קלאָר; פאַרגלייַך אונגאַריש bá vány, ליטוויש bałwonas.

טיאַנדער 877: Mops, „מופּס״ (הונט פון דער ראַסע „Ganis fricator״; אין דער טייַטש אַריבער אויך אין די רוס. און פויל. שפּראַכען); (מינדאַרטלעך) „נאַר, בהמה, שוטה״.

ליפּ. זעצט-איבער „לעפּאַק״: parjenj. — אין קרעמ. איז „לעפּיק״ אַ אומגעשיקטער, אימגעלומפּע־טער יונג, אַ ליימענער גולם, אַ בלייַערנער פויגעל, אַ ניט־דערבאַקענער, אַ לעקיש. — פּוו״ב II 806.: łepak, łebak „קופּמענטש, מענטש מיט אַ קופּ. אַ גוטער קופּ, אַ קלוגער קופּ״.

34) אָנגעשריבען פון לייב מאַטליס, געדרוקט אין וואַרשע 1883 (איבערגעדרוקט 1889 און 1911) און אין ווילנע 1911. —

35) ש״ע, „אַלע ווערק״ (קר. 3 19) I 103. —

36) אַ פּרוּווינצער יידענע, מיט אַ שיינעם, בילדלעכען און זאַפטיקען יידיש, איז מיר אַמאָל אַרייַנגעפאַלען אין די רייד, האָט זי דאָס געטון אַף אַזאַ מין פייַנעם אופן, — געזאָגט: „כ׳ פאַל אייַך אַרייַן אין די רייד וועלען מיר האָבען אַ סך פרייד״... —

37) אויך אין וואַרשע. — האַרק. בוכט אויך דידוזיקע טייַטש. אין יאָר 1920 האָט זיך אייַנגעבירגערט אין וואַרשע (און אין אַנדערע פּוילישיידישע שטעט): „לוקשען״ ═ „דולאַרס״ (מחמת די פּאַפּירענע דולאַרס זענען שמאָל און לאַנג). —

38) האַרק.: „צופּלינע״. — י. ל. גורדון, „שיחת חולין״ 15: „האָב עד היום אַ שנאה אַף דיא כפל שמונה׳דיגע ציפּלינע״... (זע אויך ז. 18). — ש. ב., „דער ריכטיגער שפּיגעל״ (וויל. 1898) 7: „דער רבי האָט אים גישמיסין מיט די צופּלינע״. — דיק, „בן-יחיד״ 10: „אָן שטאָט אַלעקאָך פּלעגט

ער אַנידער לייגען לעבען אל״ף בי״ת אײַן צ ו פ ל י נ ק ע״ (זע אויך ז׳ 11).

פּוּ״ב I 622: dyscyplina, „דיסציפּלין,... געגענשטאַנד צום שמייסען, ב ײַ ט ש מ י ט צ ו ײַ ר י מ ע ט ע ן״... — פון לאַטײַני.ען disciplina, „לימוּד, שולע״ א. אַ. וו. (אין מיטעללאַטײַנישען אויך: „ר י ט״). —

39) ליפּ; ליפּ. II 126; דרייז. 28׳; הארקאווי.—הורוו.: „ק אַ נ ט ש י ג״.—הארק.: „ק אַ נ ט ש ו ג״. — פּויליש: kanczug, kańczuk, (מונדאַרטלעך) k a n c z y k, „פלעכטעל (געוויינטלעך) פון רימעטען, אויפגעזעצט אַף אַ שטעקעל, געבּרויכט צו פערד און מענטשען; בײַטש (געוויינטלעך) פון רימעטען, נאַהאַיקע״... — פון טערקישען kamczyk.—אין וואַרשע, „ק אַ י ט ש י ק״. —

40) פּיסק. 128. — אין סוקעלווע (שעדלעצ. ג.) איז פאַראַן אַ ווערטעל: „ק י ע ד י מ אַ ר י נ אַ ל ו ק ש י נ י י אַ ד ל אַ?!״ (פּויליש). —

41) קוועטש אַף צווייטען טראַף. —

42) i אין דער ערשטער, געקוועטשטער, זילב לאַנג. —

43) געקוועטשט דער ענדטראַף — 44) געקוועטשט די ערשטע זילב. —

45) דאַל II 269 האַלט, אַז דאָס רוסישע „ל אַ פּ ס ע ר ד אַ ק״ איז דאָס אייגענע וואָס „ל אַ פּ ש ע ר ד אַ ק״ און שטאַמט פון רוסישען „ל אַ פּ ש אַ״ („לוקשען״)! —

46) ביידע פורמען געקוועטשט אַף דער ענדזילב. —

צום צווייטען דיאַלאָג.

1) ז׳ 32. —

2) ליפּ.: „ק ו י ל י ט ש״ (= kalatsch); אויך ליפּ. II, דרייזין. הורוו.: „ק ו י ל ע ט ש״ (= „חלה״); הארק. (= „loaf of white bread“)

„זלידניעפקער לעבענדע פאָטאָגראַפיע״ 26: „עס זענען דאָרטען געליגען אַפּאָר דערוואַכסענע עטאַזשנע ק ו י ל י ט ש ע ן, פאַרדעקט מיט אַ ריין ווײַס חלה=טוכעל״. — „קיצור מסעות בנימין השלישי״ 35: „אין טאָרבע איז געלעגען פון כל טוב, ברויט, שטיקליך ק ו י ל ע ט ש, וואָס איז איבערגע=בליבען פון שבת״... — „אבן נגף״ 185: „דיא קינדער האָט זיא צו שטיקלעך איי מיט ק ײַ ל ע ך געגעבען עד לחשבון״.—מ. ספּעקטור, „עניים ואביונים״ (פּעטערב. 1885) 183: „זיך געפיהרט יידיש מיט שבת, מיט יום טוב, מיט ק ו י ל י ט ש, פיש און קידוש״... — ישראל א ו ר נ ש ט ײַ ן, „גילגול שוחד״ (יאַס 1906) 30: „איך קויף געשווינד פיר 1 פּר. ק ו ל י ט ש י ן אויף שבת״ (אַף ז׳ 32: „ק ו י ל י ט ש י ן״). —

3) ש"ע, „אלע ווערק" (קר. 1903) II. — 4) ז' 25 —.

5) „מאג. פון ייד. לידער"... (בערד. 1888) 57. —

6) אויס „זבארזשערס „מקל נועם" II 178. —

7) אין ראדזין (שעדל. ג.) באקט מען אזא „פויגעל" — אף ראש=השנה

אף הושענה-רבא באקט מען דורט א „ליִטער" (אזא מין חלה).

„דער ייד פארפסח" 51: „דער פאר אבער היט מען שטאריק דעם דאזיגען מנהג: עסין א גוטען מיטאג אונ אין דער יויך מוז זיין קרעפלעך, פון דעם טייג אויס פלעכטין וויא א ליִטער" (ערב יום כפור). —

8) פה"ב I 657: dzióbek. —

9) אין ראדזין איז „קוילִיטש" דאס לעצטע וויסברויט, וואס גיט גור, פון ערגעטען מעל געבאקען, אהן א שום פורם. „קוילִיטשעס" באקט מען פאר'ן המון, דערעיקרשט פאר פויערען וועגען. ווען א חלה געראט ניסט, זאגט מען אין ראדזין: „פע, ס'איז מיאוס, ס'איז קוילִיטש"! — פון געראטענער חלה זאגט מען דורט: „ס'איז ליאכט ווי א פעידע, ווי אנ'איעקיכו" (ס'איז לייכט ווי א פעדער, ווי אנ'איערקיכעל). — געפלוכטענע חלה הייסט דורט טאקע אזוי: „גיפלוכטינע כאלי". —

10) „דאס חסידישע יינגעל" 30. —

11) „א קוילעטש חלה" איז אנאלוגון צו „א לאבען ברויט" און צו „א ברייטעל ברויס" (זע מיין צי"וו I 120 פ.פ.). —

12) „אלע ווערק", קר. 1903, II 29. — 13) פעטער. 1884, 20. —

14) „פ.=ב." I 44. — 15) 91. — 16) זשיטומיר 1875, 37. —

17) דורטען, ז. 19, הוט א „פארשוין" אונטערוועגענס מיט זיך „עטליכע פארשיעדענע סוכערעס פון א גילען ראזיווען קוילעטש". —

18) לעמ. 1909, I 98. — 19) נ"נ 3228, 513. —

20) אין ראדזין, ווען מ'פירט דאס פארפאלק פון דער חופה, טאנצט אימ אקייגען מיט א ספעציעל דערצו אפגעבאקענער שיינער חלה איינע פון די גאר נאנטע „טשיפקעווייבער", דאס רוב די מחותנתטע. די קלעזמער שפילען, און די יידענע מיט דער חלה טאנצט — א קוזאקעל. די חלה הייסט „סעודה=חלה" און ווערט געטיילט בא דער חופהוועטשערע.

ד. בראנדשטעטער (איבערגעזעצט י רימאן), „מרדכי קיזאוויץ אונ זיין חלום" (ווילנע 875.) 26: „מיין שוואכע פעדער ענטזאגט זיך צו בעשרייבין זיין פרייד, ווען ער האט גיזעהען זיין זוהן ארויסגייענדיג פון אינטער דער חופה מיט זיין יונגע כלה, אונ דיא אלטע קעכין דבורה האט גיטראגין פאר זייא אגרויסע קיטקע אונ האט גיטאנצט איבערין בלאנע"...

וועגען מהות פון געבעקס, וואס הייסט „קיטקע", גיט אונדז א שטיקעל באגריף א. מ. דיק אין „עוזר צינקעס אונ דיא ציג" 23: „דער נאך האט מען יעדערען בעזונדער געגעבען א קיטקע, געבאקען אויף זאפרען מיט ראזענקעס' להבדיל וויא אויף שבועות" (שבת בא א גבירישען ווארמעס).

אין קראָקעווער פנקס פֿון יאָר 1595, ז' 70b: „דער סנדיק, נאָך דער בעל ברית טערין קיין קוכן שיקן נאָך קיינרלייא בקנס חצי טאליר, וכן נייארט ק י ט ק י ז מאג מן שיקן דען נשים דיא דא בייא לידה זיין כנהוג". — ד. ה.: „נישט דער סנדק, נישט דער בעל-ברית טאָרען נישט שיקען קיין קוכען, ווי אויך קיין שום אנדערע... (י אָ פֿעלט, קענטיק, א ווורט) אונטער דער שטראָף פֿין א האַלבען טאָלער; אַלזו, נור ק י ט ק ע ס מעג מען שיקען די פרויען, וואָס געפֿינען זיך באַם קינדהאָבען, ווי דער שטייגער איז".

אין די יידישע ווערטערביכער איז „ק י ט ק ע" נישט רעגיסטרירט; אויך אין די דריי סלאַווישע ווערטערביכער, וועלכע כ'הוב אונטער דער האַנט. —

21) וואַרשע 1881, ז' 22. —

22) פּו"ב II 407. — די מחברים רעכענען, אַז דער ווקאַבעל שטאַמט פֿון koło („ראָד, קרייז, עיגול"). —

23) „שלוש-סעודות". —

24) „קבצן-עושר-שפּיל" 50: „ביי אהרן בעל מחשבה אין שטוב פֿון פּאָרינט אין דעם ערשטין חדר... דיא ב ר י ק איז אָפּ גיוואַשין גאַנץ ריין". — „ווּרשטער ייד. רעקריט" 15: „די ב ר ע ט ע ר, וואָס איז אויס גיבריקירט, זענין ריין." — דאָס דייטש. Brücke הוט נישט די טייטש „פּודלוגע" (זע זאַנדערס.) — דאָס פּויל. bruk (פֿין דייטש. Brücke): „די פּלאַטש פֿון א גאַס, פֿון א וועג, פֿין א פּלאַץ, געדעקט מיט שטיינער, הילצערנע קלעצלעך, אייזערנע פּליטעס, אַספאַלט" (פּו"ב I). —

25) „אבן נגף": „דאָס איינציגע הויז אין קלייניק, וואו דיא ד י ל ע ן (פּאָדלאָגאָ) זענען איצט אויך מיט קויטה ניט אָנגעטרעטען, איז ר' לייזערס הויז" (63); „דיא ד י ל ע ן אָנגעטרעטען, ווייא אין א מקום קדוש"... (88). — דיק, „ד״ר אויבצייטיגער בעזוך" 56: „אויך האָט דיא פּ א ד ל אָ ג ע אין פּאָדער-צימער גיניג גיליטין פֿון אים, דען ער האָט גראַדע גיטראָטין אייף דיא הוילע ד י ל ע ן"... („פּאָדלוגע" באַטייט דאָ דאָס גאַנצע, די גאַנצע באַדעקונג; „דילן" — די ברעטער פֿון דער פּודלוגע).—דריי. 58: „א פּול, די א ד י ל ע, א פּיסבודין". — זאַנדערס: Diele, „ברעט, דינער קלויץ"; „פּ ו ד ל ו ג ע, געדעקט מיט ברעטער אודער שטיינער, אודער געשלאָגען פֿון לעם"; „לוקאַל מיט אזא פּודלוגע, באַזונדערס א פּורהויז". — זש"ב זעצט פּאַלטש איבער Diele אין טייטש „פּורהויז": „פּ ו ד ל ו ג ע"!

ליפּ., ליפּ. II, הערוו., האַרק: „פּ ו ד ל ו ג ע" (אין קרעמעניץ, אין וואַרשע: „פּ ו ר ל י ג י", מיט ייד. באַטונונג); פּז"ב IV: pocłoga. — וולפּ. 144: „דער פּ ו ס ב ו ד ע ן"; זש"ב 83: „פּ ו ס ב ו י ד ע ן"; טיאַנר.: Fussboden. —

26) „די געג. וועלט" 24 פֿ: „אָט גיט אהער אײַן אַנדער רענדיל, אָדער לעגט מיר צו דריי גילדין. א, גיטער בראַטאָניאָ, דעם רבין האָט איהר גיגעבין גיטע רענדליך און מיר א ב אָ נ ע מ י נ ס". —

צום דריטען דיאַלאָג.

1) אין דעם גאַר נאָנטען עבר נאָך הובען מיר באַשאַפען פאָלקסלידער וועגען אונדזער קליידונג. — צ. ב. (ג.-מ. נ׳ 52):

„אַ זון מיט אַ טאַטען, די טײַערע בגדים
טוט אויס די כאַלאַטען, מיט די כשרע פּאָרעס,
מיט די פּאַסמעס און מיט די קנופּען...
לומיר וויינען, לומיר שרײַען
צו דעם קייסער ניקולײַען!״...

„כ א ל א ט ע ן״ דאָ = „קאַפּטענס, קאַפּוטעס״. — „פּ אַ ס מ ע ס״ איז קענטיק דרוקפעלער (אין דער לאַטײַנ. טראַנסקריפּציע: Tassmes). —

2) דעם גוטענײַדענס פּלוניתטע טראָגט „אַ סך ציעהרונג, קליידער, גאָלדגעשטיקטע טופּליכע, בערליאַנטענע זאָקענבענדליך, אַ מאַנטעל אויף קאַטש-קענע קעפּליך״ (32); „אַ האַלז מיט דיא גרעסטע אָרליאַנער פּעריל, אפשר 20-שנירעלעך פּאַר אַ מציאה, אונ אין דער מיטט אַ בריליאַנטענער בראָש מיט אַ רובין אין דער מיטט פון אַ געווים וועלישען ניססעל דיא גרייס; אַ גאָלד-געשטיקט הריססיך מיט פּערעל אונ דיאַמאַנטען בעלעגט; אַ שטערענטיכעל, אַ פאָרמואַר מיט אַ ציטטערשפּילקע—לויטער בריליאַנטען אונ פּערעל, אונ אַ פּאָאַר אוירינג, אין יעדען אַ בריליאַנט פון אַ גרויסס האָזען ניססעל דיא גרייס, חוץ פינגערליך אויף אַללע פינגער פון בריליאַנטען, שמוראַקען אונ רובינען אונ אַ פּאָאַר סאַמעטענע גאָלד-געשטיקטע טופּליך מיט פּערעל אונ דיאַמאַנטען געזעטצט״ (121). —

3) וועגען „מ ת ו ש ל ח ס ה י ט ע ל ע״ — אין „ר׳ שמאיע״ 19 „אַ גאַנצע מעשה״: „עס וואַר אזוי: מתושלח האָט גילעבט לענגער פאַר אַלע מענשען, וואָס זענין גיוועזן אויף דער וועלט. ער האָט בענאַהע גילעבט איאָר טויזינד. נון פערשטייט זיך, דאָס דיזער הייליגער פּאָטער האָט דער לעבט צו זעהן פון זיך זייער פיל דורות, זין, אייניקלעך, אור אייניקלעך, אור אור אייניקליך. עס וואַרןכמהאלפים. נון פאַר שטייט זיך, דאָס ער וואַר איין גילאַרין צו יעדין ברית, אויף יעדער חתונה, אונ פאַר קערט, חלילה, ווען עס פלעגט איינער פון זייא שטאַרבין, פלעגט ער גיין נאָך דער לויה. ער פלעגט קומען מנחם אבל זיין. (ויהי) אונ עס וואַר, דאָ ער איז שוין אַלט גיוואָרין, ער האָט שוין קיין קראַפט גיהאַט צו גיין, פלעגט ער זיך שוין לאָזין באַניגען מיט דעם, וואָס ער פלעגט אים צו בייטין בײַ יעדען מאָל דיא היטלען. למשל, האָט מען אים אָן גיזאָגט, דאָס עס איז בייא אים גיבאָרין גיוואָרין איין אייניקעל, האָט ער אָן גיטאָן דאָס שטריימיל. האָט מען אים, אָבער, חלילה, אָן גיזאָגט, דאָס איינער איז גישטאָרבין, האָט ער אָן גיטאָן דיא קלאַפּאָווע היטעל. תחלת האָט ער זייא געביטען צוואַנציג מאָל אין טאָג, און דער נאָך, וואָס איאָר ווײַטער, זײַן דור האָט זיך פאַר מערט, האָט ער אין גימזט מער אום בײַטען דיא היטלין, ביז עס איז אים קורץ גיוואָרין דער טאָג. ער האָט שוין ניט גיקענט פאַספּעיען אזוי פיל מאָל בײַטין, וויא פיל מאָל ער האָט גיהערט מזל

טובין אונ שמועות רעות, אונ האָט שוין ניט גיהאַט אַזוֹ פיל קרעפטין אין דיא הענט, דאָס ער זאָל צעהן מאָל אין אמינוּט דיא היטעל אָן טאָן אונ אויס טאָן. איז ער גיקומען אויף אַזוֹ איין פאַל, דאָס ער זאָל מאַכין אַגיטאַפּעלטע היטעל, דאָס הייסט, דאָס זיא זאָל זיין איין זייט אשבתדיקע אונ פון דער אַנדערע זייט אוואָכעדיקע. דאָס איז דיא ראָגאַטקענע היטעל. ער האָט דאָס היטעל גיטראָגין ביז זיין טויט. ער פלעגט זיך אַזוֹ נוהג זיין: האָט מען אים אָן גיזאָגט אמזל טוב, האָט ער איר גיגעבין אדריי מיט דיא אָגאָנקעס פאָרינט. האָט מען אָן גיזאָגט, חלילה, עפּיס, דאָס אַקינד איז געשטאָרבין, האָט ער דאָס היטעל אדרייא גיטאָן מיט דעם אָגאָניק הינטען אונ מיט דיא קלאַפּעס פון פאָ־ענט״. —

4) אויך: „פליצלים, זעה איך, קומט אינטער אַ געזונטער, אַ בעלייבטער, אַ שיינער יוד אין אַ גרויסען ספּאָדיק מיט אַ פאַסשיילע אין דער האַנד״ (57).— „דערנאָך טוהען זיך אַ לאָז שיינע יודען אין זיידענע קאַפּאָטקעליך״ (58). —

5) „ק וּ ק י״ — פאַרגוֹייִשונג פון „ק וּ ק ע ן״; „ד י״ = do, פויליש פאָרהענלטען־שוורט (= „אין״); „ל ו כ י״ — פאַרגוֹייִשונג פון „ל ו ך״.—

6) „ברודער לידער״ — פון בערעל ב ר וֹ ד ע ר. —

7) דאָס „שטערענטיכעל״, „די גענ. וועלט״, „קבצן־עושר שפּיל״ הובען אפ׳ן לעצטען זייטעל נאָכ׳ן טעקסט דאָס סאַקראַמענטאַלישע „ג י ע ק ט״. — ליפּ.: „ע ק״ (= konjec, = „דער ע ק, שפּיץ; סוף, אויסלוז״, בא ליפּ. II; „דער ע ק, שפּיץ, דער סוף״, בא דריי.); „ע ק ע ן״ (= „ענדיקען״); „ע ק ע כ י ג, ע ק ע כ ד י ג״; „ע ק ט י ק ע״ (= „לונגפעלער״). — ליפּ. II: kontschat, = „קונטשען, ע ק ע ן, גומר זיין, אויסלוזען״ (בא דריי.: „קינטשען, ע ק י ן״); kontschatjsja = „ג ע ע ק ס, נגמר ווערען, אויס־לוזען זעך, שטאַרבען״ (בא דריי.: „ג י ע ק ס, נגמר זיין״); tschachotka = „דיא דור, אויסצעהרינג, ה ע ק ט י ק ע״ (בא דריי: „דיא דור, דיא אויס־צעהרונג, דיא סשאָכוטקע״). — הורוו.: „ע ק, ע ק ק ע ן(= ענדע, ענדיגען)״; „ע ק ע נ ד י ג״ (= „בעל־קצוות״). — האַרק: „ע ק״ (= „ענדע״); „ע ק י ג״; „ע ק ע ן״, „ע ק ע ן ז י ך״. — זשוו״ב 99: „ע ק, אַ ב ע ק ע ן״. — אין קרעמענ׳ק: „אַ מאַנסי אָן אַ ג׳ ע ק״; „זול׳שן נעמין אַ ג׳־ע ק!״; „קריג די ע ק ט י ק י!״ (קללה); „ס׳לעבּם ע ק צ אַ כ מ אַ״ („.. עקט זיך מיר״); „כ׳ו גימעינט, כ׳ ע ק״ (= „... כ׳גיי אויס, כ׳שטאַרב״); „ס׳אַ ז ע ק ־ י ע ל ט!״; „כ׳זיץ באַר׳ן ע ק־ ט י ש״. — לעק.: ecke, „שאַרף פון געדער; שפּיץ; עק, קאַנט, ווינקעל״. —

צום פערדעז דיאַלוֹג.

1) געהערט צ. ב. אין ק ר ע מ ע נ י ק, אין וו אַ ר ש ע וכ׳. —

2) א. ב. נ׳ 1096. — וואַריאַנט: „די לעצטע פאַר ה וּ י ז ע ן זול

מען פאַרזעצען"... וכ'. —

3) אין יאָר ת"י (1650) האָט דער „ועד הקהלות הראשיות במדינת ליטא" (יידישער סיים אין ליטע), פון וועגן כמעלניצקיס שחיטות אין אוקראַינע, גוזר געווען א באַגרעניצונג פון לוקסוס אַף א משך פון דריי יאָר, — לייענען מר אין „פנקס המדינה" § 466 (פעטערבורגער אויסגאַבע, 1909, ז' 264):

„גילדן שטיק, גרעט זילבר, גרעט פליטרלך, שלעק גיהענג של כסף וזה' אפי' של זיוף — הכל אסור איסור גמור. כללא דמילתא ש"א יעלה על נפש מישראל אם עשיר אם דל איש ואשה בחור ובתולה, שום מלבוש ושום בגד פשתן שיהי' בו חוטי כסף או חוטי זהב או פליטרלך כלל בשום אופן בעולם, הן ישינים והן חדשי', כל משך שנים זמן הנ"ל. זולת על היפליך מותר לעשות כנ"ל. וכל מה שנאסר למעלה במלבושי' בבגדי פשתן רשאי' [מותר] לעשות על השלחן ועל המטה". —

4) ליפ., ליפ. II (39), הורוו., הארק, דרייז. (77), זשוו"ב (189), „פריטשעפע" (אדעס 1876) 36, „דיא כלה איז אנטלאָפין" 6: „קולנער". — אין קיצמעניץ: „קאַלנאַ". — אוך פויליש מינדאַרטלעך מיט a: kałmierz, kałmirz (פוו"ב II 409) — ווייסרוסיש (ש"ב 188): kaunier (-u- האַלבוויקאַל). —

ה) וועגן וואָקאַבעל „האַרץ" — זע אַנעקס I. —

6) ליפ: „ציכראַסטען זעך" („אויפקנעפלען זיך, אויפשפיליען זיך, ברייט עפענען אַף זיך דעם מלבוש"); ליפ II 325: „ציכראַסטען"; הא"ק: „צוכראַשטשען" („אין-אומאָרדנונג-ברענגען"). — „פישקע דער קרומער" (אד. 1888) 125: „אין מיטען העלען טאָג זיך שפאַצירין אויף דער גאַס אין עפיס א פאַרשמאָלצעוועט חאַלאַטיל, צוחראַשטשעט און גאַרנישט" —

7) „פריטשעפ" 36. — בא ליפ., ליפ. II, הורוו., הארק., דרייז., וואָלפ ניש נישט רעגיסטרירט. — זשוו"ב 211 איז דאָס דייטשישע Manschette גרייזיק איבערגעזעצט: „מאַנישקע". —

8) אין וואַרשע, אין קרעמעניץ מיט לאַנגען וואָקאַל אין הויפטטאָניקען מיטעלטראַף. —

9) בא ליפ. II, דרייז. איבערגעזעצט מיט „פורהעמדעל". — אין מילטשין: „פאָרעמדל", און (עפטער) „ערצל" („הערצעל").—אין וויערושוו הייסט א מאַנישקע: „פורלאַגע". — דאָס דייטש. Vorlage האָט נישט די דויזיקע טייטש (זע טיאַנדער). —

10) דרייזין 237: „מאַנזשעט" און „מאַנקעט". — הארקאַווי: „מאַנשעט" און „מאַנקעט". — ליפ, ליפ. II (150), הורוו.: „מאַנקעט" (אויך אין קרעמעניץ; טרופ אַף ענדטראַף).— ווייסרוסיש: mankiet; לעטיש: manschete (זשוו"ב 210 ם.). —

11) ליפ: „גאַטיעס"; ליפ. II 255: „גאַטעס, גאַטקעס" (און אויך: „פידשטאַניקעס, אינטערהויזען"); הורוו.: „גאַטקעס"; הארק.: „גאַטשעס, גאַטקעס"; דרייז. 473: „גאַטקעס" (און

„אונטערהויזען"). — אין קרעמעניץ: „גאט'ס, גאטקיס". — אין זשיד"ב יערט Unterhosen פארטײַטשט: „תחתונים, גאטוועס"(?) —

12) „עס פאסט אים, ווי דעם הונט אנ'ארבע כנפות" (א. ב. נ' 2761). —

13) פונקט ווי בערשאדער טלתים (א. ב. נ' 177). —

14) זע „מאמעלשון" I 570פ. —

15) ליפ.: „פיקע" (= pike). —

16) ליפ., ליפ. II, הירוויץ. — דאל IV: schtschogolj („פראנט"). —

17) ליפ., ליפ. II 106: „הילטײַא" (=zlodjej, „פארברעכער"!), „הילטײַסקע", „הילטײַסקעקײַט"; הורוו. „הולטײַא", („רשע, עול, מרע, נבל"); דרײַז. 165: „הולטײַא, הול־טײַסקע" (zlodjej, וכ'!); הארק.: „הולטאי" (= „טרינקער; שעלמאק, לומפ"), „הולטאיסטוו" („אומאורענטלעכקײַט, אויסגעלאסענקײַט, צולו־זענקײַט"). — פוו"ב II 562פ.: hultaj („אויסגעלאסענער מענטש, שלעפער; מנוול, אונמענטש, אויסוווּרף"), hultajstwo. —

18) אלטפוילי׳ש מיט דער טײַטש: „טאפטע, מין זײַדענשטאף"; „דין באמוועללײַווענט, פערקאל". — רוס.: kitajka („פּרוסט באמוועלצײַג, תחלת טריב-געל, ארויסגעפירט געווארען פון כינע"); kitajkowyj (דאל II). — ליפ. II פארטײַטשט דאס רוס ה"וו מיט: „קיטאי, רימע"; דרײַז. מיט: „קיטאיקע, נאנקע". — הארק: „קיטײַקע" („nankeen"). —

19) ליפ., ליפ. II, הארק, דרײַז.: „ציץ"; הורוו.: „ציטק". —

20) ליפ.: „קוועיט" = „קוויטקע" (מיט I), „בלימעל". — הורוו.: קווײַט, קוויטקע. — הארק: „קווײַט". — „קוויטקע" איז דאס רוטעניש kwitka (פיסק.). —

21) זע „מאמעלשון" I 71. — „ספר היראה" (לעמבערג 1792) 9: „זאל ויך אן קליידן אין איין טלית קטן דז איז איין לײַבשרדאקיל אודער ארבע כנפות מיט ציצית..." — „פיסקע דער קרומער" (אד. 188ג): „פיסקע... אנגעטאן היא א שטשאגעל אין א שפאגעל נײַע טשערקאסענע קאפאטע מיט נײַע שיך און זאקען; אויפן קאפ א גרויס פליסען היטעל און אויפן הארץ בלישטשעכ איהם, ערשט נײַא פון דער נאדעל, א לײַבצודאק פון הארט אנגע־קראכמאלטען ציץ מיט גוויסע רויטע קווײַטען!" (35); „אלערלײַא קליידער העמדער, זאקען, כל-א מיני לײַבצודאקען, אלע סארטען תחתונים, קאפטענס, קאפאטעס, אויך קאלעכדיגע פעלפענע היטלען" (36); „א בהוריל אהן א קאפאטע, בארפיס, אין א לײַבסערדאקיל מיט הויזליך לויפט ארײַן" (57); „... יאסעליך, נאקעטע, בארפיסע, מיט לײַבסערדאקליך"... (33). — „דאס חינטשפינגערעל" („פ.-ב." I 6): „דײַטש אונטערגעשלאגען מיט חסיד, פראק-לײַבסערדאק"... — „דער אקציזניק" 5: „לײַבסער־דיק". — „דער מעראליאהן" (אד. 1875) 4: „דיא ביסט אהאלביר דײַטש, אהן איארמילקע גײַסטו שוין, דיא פאות הערין אלע טאג קירצער, אביסיל שפעטער

װעסטי דאָס ל אַ פּ צ ׳ ר ד ע ק אויף אַראָפּ װאַ־פען אינ אַנעק?״ — י. ־דרײזין, „דער לץ״ (װאַרשע 1882) 9: „לאה האָט איהם אײַנגעבונדען אין אַ כּנפה פון זײַן ל ײַ ב ס אַ ר ד אַ ק עטליכע קערבלאַך״. —

22) יל״ג, „שיחת חולין״ I:

„ליעבער לעזער! איך בעט אײַך מחילה,
איהר זאָלל ניט פאַר איבעל האָבין, חס וחלילה,
װאָס איך רעד אײַך אין מײַנע מעשׂות
האַ ל ב ט ײַ ט ש, פּ אַ ל אָ װ ׳ נ אַ ר ײַ ס ׳ ש״.

א. ב. ג׳ 1046: „ה אַ ל ב ד ײַ ט ש — פּ ו ל ו װ ׳ נ ע ר ו ס ׳ ש״ (דער זאַמלער דערקלערט: „שערצהאַפט פון דער ייִדישער קלײדונג אין רוסלאַנד, װאָס זי איז האַלב דײַטש און האַלב רוסיש״).

דיק, „אײַנע פערדרײַענעס״ (װילנע 1873) 40: „זיא האָט גירעט מיט איהם פּ אַ ל אָ װ ׳ נ ע ט ײַ צ ע ס, אינ פּ אַ ל אָ װ ׳ נ ע ר ײַ ש ע ס״. —

23) פּו״ב II ברענגט łapserdak („ייד. כאַלאַט, ייד. קאַפּוטע״), און מײַנט ניט ריכטיק, אַז די עטימאָלאָגיע איז: łapać („כאַפּען״) מיט serdak. — „דער קאָמיסיאָנער״ 28: „פערהאַנען זעקס פּריצים, געהען זײ אויף אַלע אין ס ע ר ד ׳ ק ע ן״. — װולפּ. זעצט איבער serdak: „אַ לײַבעל, אַ לײַבהעמד״. —

24) בּאַ ליפּ. פאַרטײַטשט מיט fufajka (= „דאָס ה ע מ ד ע ל, ל ײַ ב ע ל, ה אַ ר צ ל ײַ ב ע ל״, בּאַ ליפּ II; „אַ ה אַ ר צ ל ײַ ב ע ל״, בּאַ דרײַז), און duschegrjejka (= „דאָס ה אַ ר צ ל ײַ ב ע ל״, בּאַ ליפּ. II; „אַ ה אָ ר ׳ ק ל ײַ ב ע ל״, בּאַ דרײַז) — בּאַ הורװ. איבערגעז. מיט „מעיל החזה, מעיל קצר״; בּאַ הארק.: waist („טאַליע״), jacket („יאַק, קאַמע־זעלקע״). —

25) ליפּ.: „ה אַ ל ז ט ׳ כ ע ל״, = galstuk (= „דער ה אַ ל ז־ ש ט ׳ ק״, בּאַ ליפּ. II; „אַ ה אַ ל ס ט ו ך״, בּאַ דרײַז.). — הורװ.: „ה אַ ל ז־ ט ׳ כ ע ל״ און „ה אַ ל ז ש ט ׳ ק״ (= „מטפחת-הצואר, צאורון״). — האַרק., װולפּ 68: „ה אַ ל ז ט ו ך״. — דיק, „דער שדכן״ 40: „ה אַ ל ד ז ט ׳ כ ע ר״. — „דיא גרעפין איבער נאַכט״ [װאַרשע תרמ״ב (?) — 1885(?) | 13, 29: „ה אַ ל צ ט ׳ כ ע ר״. — קיטאַרוד (פּודול. ג.): „אַ ל צ ש ט ׳ ק״. — טיאַנד.: Halstuch („קראַװאַט״; „האַלדזטיכעלע, טיכעל אַפ׳ן האַלדז״).

סינונימען פון „האַלדזטיכעל״:

„ש ל ׳ פּ ס״ און „ש נ ׳ פּ ס״ (זע „קונס״. I 76). — „מאַמעלשון״ I 83: „ש ל ו פּ ס״, „ש ל ו פּ ס י ע״ — ש. אַש, „מערי״ (פּעטערב. 1913) 246: „סאַװאַרין איז הײַנט אויסגעפּראַנטעװעט געװען אין אַ קראַגען מיט אַ ש ל ׳ פּ ס״. — אין מילטשין (זװיל. ק.) איז „ש נ ׳ פּ ס ל״ אַ פורהעמ־ד ל!

„פֿ אַ װ ע ר״ (רוװנע, שעפּעטװקע), „פֿ ו װ ע ר״ (בערדיטשעװ) [אײַגענטלעך, אַ שלײף, אַ שלײף פון אַ סטענגע, פון אַ טאַשמע, און אויך אַ קראַװאַט אין פורם פון אַ שלײף]. — ליפּ.: „פּ ו װ ע ר״, = bant (= „דער שלײף, פֿ ו װ ע ר״, בּאַ ליפּ. II; „אַ שלײף, אַ פֿ אַ װ ע ר״, בּאַ דרײַז.). —

פיו״ב I: f a w o r, „חסר, גינציקייט, דאָס נוטה זיין, פּרוטעקציע, אונטער-שטיצונג״ וכ׳ (פון לאטייניִשען favor), און (אלספּויל. און אויך יעצט מונדאַרט-לעך) „ס ט ע נ ג ע (באַזונדערס אָפּ׳ן האָלדז), ט אַ ש מ ע (באָם העמד)״. „פ̄ ל י ו ר״ (קרעמעניץ).

„ק ר אַ וו אַ ט״ (האַרשע און אַנדערע פּויליש־ייִד. שטעט), מיט הויפּטטון אַף ענדזילב. — ה ר וו.; האַרק. (= cravat); „מערי״ 166 („דער קראַוואַט איז איהם ניש ז גוט געזעסען״...), 188. — פּוו״ב II: krawat, „דער טייל פון דער קליידונג, וואָס ווערט אָנגעטון אָפ׳ן קעלנערעל״. — קליינפּאול: Krawatte. — פון פראַנצ. cravate, „דאָס האַלדזטיכעל פון די קראָאַטען (אודער כּורוואַטען), וואָס הובען געדינט אין פראַנקרייך און דורט געהייסען: Cravates״. —

26) נישט רעגיסטרירט אין די ייִד. ווערטערביכער. —

27) ליפּ., ליפּ. II (240): „פ̄ אַ ט ש ע י ל ע״. — הורוו.: „פ̄ אַ ט ש יי-ל ע״ און „פּ אַ ר ט ש יי ל ע״.—האַרק.: „פ̄ אַ ט ש יי ל ע, פּ אַ ט ש יי ל ק ע, פ̄ אַ צ יי ל ע, פ̄ אַ צ יי ל ק ע״. — חולפּ. (25), זשוו״ב (341): „פ̄ אַ ט ש יי ל ע״.

„פּ נ ק ס ה מ ד י נ ה״ § 179 (פּ־וטוקול פון וער שפ״ח — 1628): „ראשית התיקון שלא ליתן לשום חתן אם דל ואם עשיר כתונות של קנ־ן [קני׳] לא פ ט ש י ל ה ולא כובע של פשתן שהי׳ רגילי׳ לשעבר לעשות לחתן״... — ד. ה. „קודם כל הוט מען מתקן געווען, אז מ׳זול קיין שום חתן, צי איז ער אָרעם צי רייך, נישט שענקען קיין ק נ י ן=ה ע מ ד ע ר, ווי אויך קיין פ̄ אַ ט ש יי ל ע און קיין ל יי וו ע נ ט ע ן ה י ט ע ל, ווי ס׳איז אַמאָל געווען דער מנהג צו מאַכען אַ חתן״...

„ס פ̄ ר ת ח י נ ו ת״ (פּראַ:ק. אָפּ׳ן מיין 1714) כ״ג: „אויך זאל מן גיט אויז שפּייאן אין דר שול, נייארט אין איין פ̄ אַ ר ט ש ל י ך״.

„ס פ̄ ר ה י ר אַ ה״ (לעמב. 1792) 25: „זאל ער אין די פ̄ אַ ר ש י ל אַ אר־ין שפּייאן״.

„ע ץ ח יי ם״ (פּוריצק 1790), „דיני עירוב״: „פ̄ אַ ט ש ל י ת טאר מען ניט טראגן אן שבת, וואו קיין עירוב ניט א־ז, נייארט עס מוז פר שבת ווערן אן קלייד אן גיהעפּט, אונ אן גרטיל אן קניפּן העלפּט נישט; אבר דר טורי הב שרייבט, מען מאג וואול איין פ̄ ר ט ש יי ל י טראגן, ווען עש אן גרטיל איז אן גקניפּט״... — נווידווורער אויסגאַב (1797): „פ̄ ר ט ש י ל י ך... פ̄ ר ט ש ל י״... — אוסטרער אויסגאַב (1814): „פ̄ ר ט ש י ל ך... פ̄ ר ש י ל י״... — וואַרשעווער אויסגאַב (1837): „פ̄ אַ ר ט ש יי ל ס... פ̄ אַ ר ט ש יי ל י״... — ווילנער אויסגאַב (1863): „פ̄ אַ צ יי ל ע... פּ אַ צ יי-ל ע״...

„פ̄ אַ ט ש יי ל ע״ אויך: „ערשט. ייד. רעקרוט״ 7 („ווישט זעך מיט אַפ̄אַטשיילע אויס די טרערין״), 32 („אַן אַשלייער נאָר מיט אַפ̄אַטשיילע״), 54פּ; „קבצן=עושר-שפּיל״ 58פ., 25 („אַ פּאַטשיילע מיט געלט״), 44; „די געגאַרטע וועלט״ 15; „דער בייזער מאַרשעליק״ II 21; „רחלע די זינגערין״ 107; „לחיים״ 56; „דער דעקטיך״ 36 („מיט דער רויטער פ̄אַטשיילע אין דער האַנד״), 39

(„אַ פּעקיל צו נויף גילייגט אין אַ רויטע פֿאַטשײַלע"), 40; „דאָס חסיד. יינגעל־ 102; „דער ייד פֿאַרפּסח" 91 („מיט אַ פֿאַטשײַלע אַרום געבינדין דאָס מויל"); „סטעמפּעניו" 79; „יוסעלע סולוויי" 125; „צוואה .. פֿון אַלעקסאַנדער זיסקינד" (ווילנע-גרודנע 1836) י"ז („דעט נאַז מיט דער פֿאַטשילע אפּ ווישן"); „בינטשע דיא צדקתטע" (וואַרשע 1883) 28 („פֿאַר בינדין דיא אויגין מיט אַ רויטע פֿאַטשײַלע"), 29; „יאַנקיל בחור" 24 („פֿאַטשײַלי"); „ר' יוסט לוקש".. 4; „טיראַנ. מלמד" 29 („פֿאַטשײַלע") 37 („פֿאַטשײַליכעל"); „ס' סיפורי מעשיות" פֿון ר' נחמן בראַצלאַווער 10; „אַלט און ניי 2 („פֿאַטשעלע"); „דער עולם התוהוניק" 79 „עטליכי פֿאַטשײַלעס"); שמ"ר, „דער בעל מופת אָדער דער גלגול" (ווילנע 1890) 10 („פֿאַטשײַלעס").

וואַרשע, פּולטוסק, פּיליוו: „פ י ט ש א י ל י" (באַטונט די מיטעל־זילב). — מאַקעווע: „פֿ אַ ט ש אַ י ל ו" (הויפּטטון אַף מיטעלזילב). — וואַרשע, ייזעפּוו: „וו י ט ש א י ל י, וו י ט ש א י ל ע כ ו" (הויפּטטון אַף צווייטער זילב). — סקידעל: „פֿ אַ ט ש ע י ל י". — דרילטש: „פֿ אַ ט ש אַ י ל" (באַטונט די צווייטע זילב). — קוזשעניץ: „פֿ א ט ש א י ל ע כ ל ע ך". — וואַרשע: „דאָס פֿ אַ ט ש א ל אַ י ל ע כ ו" (שפּיטפּורם) — אין חיערושוו, אין סומפּולנע, איז דער וואָקאַבעל אינגאַנצען נישט באַקאַנט!

„פּישקע דער קרומער" (1888): „פֿ אַ ט ש ײַ ל כ ע ן" (51), „פֿ אַ ט ש ײַ ל כ ע נ ס" (78). — שטערנטיכעל" 104: „פֿ א ט ש ײַ ל י כ י ן". — מ. י. בערדיטשעווסקי, „אַ מעשה" (וואַרשע) 13: „פֿ אַ ט ש ײַ ל ע כ י ן". — „דער כּל־בוניק" 31: „פ אַ ט ש ײַ ל כ י ן". — „די געג. וועלט" 46: „פֿ אַ ט ש ײַ ל י כ ע ר" — „דער קאָמיסיאָנער" 41: „פֿ ע ט ש ײַ ל ע כ ע ר". — אין מ י ל ט ש י ן (זווילער ק.): „פֿ אַ ט ש ע י ל י" (סינג.), „פ אַ ר־ ט ש ע י ל י ס" (פּל.), „פֿ אַ ט ש ע י ל כ ע ן" (דימ.), „פ אַ ר ט ש ע י ל־ כ י נ ד ל אַ ך" (פּל.).

„יוסעלע סולוויי" 45: „פֿ ע ט ש ײַ ל ע" (אויך „אַלע ווערק" פֿון ש"ע, קראָקע 1903, II 27).

„פֿ אַ צ ײַ ל ע" אין: משה מאַרקוזעס „סדר רפֿואות" (פּוריצק 1790) כ"גb; ש. ב., „גינעסע דיא זאָגערקע" (וויל 1899) 12; ש. חולצענוק, „דער קאַיידאַנער עילוי" (וויל 1896) 16; משה מאַראַכווסקי, „די בייזע מומע".. I 22; כע"ס, „קול זמרה" (וויל. 1873) 11; „הנאהבים והנעימים" IV 43. — „פֿ אַ צ ײַ ל ק ע" אין: דיקס „זיבען דינסט מיידכען" (וויל. 1873) 26; ג. מ. סג"ל, „ס' ברכות מנחם" (וויל. 1875) 37; „גינסע דיא זאָגערקע" 12; דיקס „מיכאל ברינדזע" (ווילנע 1876) 22 („פֿאַצײַלקעס"); „דער פערפֿורטער שידוך" (וו. 1883) 10; „דיא כלה איז אנטלאָפֿין" פֿון ש. ב. (ווילנע 1900) 6. — הלל קליבאַנוו, „שירים נעימים" (וויל. 1889) 18: „פ אַ צ ײַ ל כ י ל". — כיסלאַוויטש: „פֿ אַ צ ע י ל כ ע ל ע".

גריצע: „פֿ י ט ש ו י ל" (הויפּטטון אַף ענדזילב). — פּולטוסק: „פֿ י ט ש ו י ל י" (באַטונט די מיטעלזילב). — „דאָס קליינע מענטשעלע" 3: „דאָס פֿאַרשמאָלצעוועטע פֿ אַ ט ש ו י ל כ ע ן".

„פ א ר ט ש ײַ ל ע" אויך אין: „טיראַנ. מלמד" 25, 74; „איין חײט" (לעמ. 1899). 10 („פֿאַרטשײַלו"); „פרנס המתגאה" (וו. 1888) 22 („שאַשע הײלאַ אין איין רויטע פֿאַרטשײַלע"); „ר' שמחה פלאַכטע" 4 („אַ רויטע פֿאַר=טשײַלע"); „פאַלטשע שוועסטער" (פרעסבורג) 14 („זו גוט אים איין מתנה אגיל=דונו פאַרטשײַלו"); „שבח"י בעש"ט" (עלט. אויסגאַב אָהן פאַגינאַציע) [„פֿאַר-טשײַלי"]; „סיפורי מעשיות" (וו. 881) 12; „דער מערדער אַלס ריכטער" (לעמ-1879) 8 („פֿאַרטשײַלו"). — מאַקעווע: „פ א ר ט ש א י ל ו". — גריצע: „פ ע ר ט ש א י ל י" (אירוניש). — „דער ווײַבערישער יום=כפור" (וו. 1899) 10: „פֿאַרטשײַליכעל". — זלמן סובעל 29: „וואָס ביזט דוא פֿאָן טיכער טירקישע, אַמעריקאַנער פ ע ר ט ש ײַ ל ע ס"; יודעל רוזענבערג, „דער קריזיס פֿון לאָדז וואַרשא" (פעטריק. 912) ה': „פ ע ר ט ש ײַ ל ע ס". — „חרם דרבנו גרשון" (וו. 1882) 4: „פ א ר צ ײַ ל י".

„ר' שמחה פלאַכטע" 7: „אײַנגעהילט אין אַ רויטען פֿאַ ר ט ש ו י ל".

28) רעגיסטרירט אין י. ג ר י מ ס „דײַטש. ווערטערבוך" („קונס." I 42). —

29) אין א ל ע מ א נ י ש ע ן (בעהאַגהעל 190). —

30) אין ש וו ע ב י ש ע ן. — אויך: Facilet (שמידט 183). —

31) אין שווייצאַרישען (שמידט 183). — אין אַ גלוסאַר פֿון אַ כ ט ע ן יאָרהונדערט: fasselas (אַלס רומאַניש וורט), פֿאַרטײַטשט מיט דײַטשישען faciun. — אין שפּאַנישען: fazaleja („האַנטעך") [שמידט 184]. —

32) האַרק.: „ט ש א ק" (= splendor, „גלאַנץ, פּראַכט"); „ט ש אַ ק ע נ ד י ג" (= gleefully, lively). — הורוו.: „ט ש אַ ק ע נ ד י ג" („בזריזות, באומץ, בחיל, בעליצות=נפש").

אין וואַרשע הײַסט „ט ש א ק ע ן": „דרייען מיט דער צונג, אײַנרעדען וואָס ניט געשטויגען, פֿאַררעדען די צײן, פֿאַרבלענדזען די אויגען, נאַרען, אונטערנאַרען, פֿאַרפֿירען, באַשווינדלען". — „וויזע" 6: „הײַסען הייס איך משה; אַ ט ש אַ ק ע ר, זאָגט מען, בין איך אַ גרויסער"...; „וואָס איך האָב באַ איהר אויסגעטשאַקעט, אויף אַלע מײַנע גוטע פרײַנד געזאָגט געוואָרען!"; „איהר זעהט דאָס אַנציג? איהר זעהט די כרעטערס? דאָס איז טשאַק-מלאכה!"; „אין דאָס ווייסט זי ניט, אַז איך הייס ,ט ש אַ ק אַ ווס ק י'!" —

33) געהערט אין קרעמעניץ. — ש"ע, „אַלע ווערק" (קר. 1903 I 153: „גאָלדע סערדצע, דו זאָלסט גאָר וויסען פֿון אַזעלכע ש מ אָ כ ט ע ל י אַ-ק ע ס?".

אין קרעמעניץ, אין וואַרשע: „ש מ ו כ ט י". — ליפּ.: „ש מ ו כ=ט ע', = bjezdjelica (= „דאָס קליינִיקייט, דער שיביש, די אַ ש מ ו כ ט ע", באַ ליפּ. II; „אַ קלײניקייט, אַ באַגאַטעלע, אַ דבר=שיביש, אַ שטיתעריײַא", באַ דרײַז), און igruschka (= „אַ שפּילעכען", באַ ליפּ. II; „אַ שפּילכיל, שפּיל-צײַג", באַ דרײַז.) — באַ הורוו. = „דבר פחת-ערך, דבר של מה בכך". — באַ האַרק. = rag (= „אַ לאַפּען, אַ אונצעצע", באַ האַרק. II), trash (=

,,מיסט, בלוטע; אַ קלײניקײט"), nonsense. — ,,דער אונצײטיגער בעזוך" 63:
„אַזוי אַספּר, וואָס איז דורך אויס פול מיט גרײזין אַ נ מיט אַלטע ש מ אָ כ־
ט ע ס" (ד. ה. מיט אַלטע שטותים, נאַרישקײטען). — ,,פישקע דער קרומער"
99: ,,ספּיצעס פון רעדער, האָר, בײנער, דראַפּאַטשעס, ריטער פון בעזעמער און
נאָך אַזעלכע ש מ אָ כ ט ע ס".

אין וואַרשע זאָגט מען אויך (רעדענסאַרטלעך, אַ מין ,,קאָפּולאַטיווע
פאַרבינדונג"): ,,ש מ ו כ ט י ס מ י ט ד ר ו נ ' י ס". — זול ,,ד ר ו-
נ ' י ס" זײַן דאָס פּויליש androny (פּוו"ב I), ,,פּלוידערײַען, שטותים, נאַ-
רישקײטען בבא־מעשות, נישט־געשטויגענע זאַכען, לא-היה־ולא-נברא־דיקע
זאַכען" (פון מיטעללאַטײַנישען androna, „גאַסענקרײַצונג")?

אין וואַרשע אויך: ,,ש מ ו נ צ י" (= ,,שמוכטע"); פאַרעכטלעך
וועגן עפּעס אַ זאַך, מעג זי זײַן אַפילו אַ טײַערע און אַ שײנע, פּינקט ווי אַ
מאַנצבעל רופט־אָן שפּוטיש מיט'ן עפּיטעט „ש מ אַ ט ע ס" (אָדער ,,שמוכ-
טעס") די יוקסוסדיקסטע פּרויענטואַלעטען. — ,,ש מ ו נ צ ע", ,,ש מ ו כ-
ט ע" דריקט-אויס נאָר די באַציונג (פון חוזק, פאַראַכטונג) וכ' מצד דעם, וואָס
רעט. צו אַ געגענשטאַנד, וואָס קען אַלײן פאַר זיך דווקא זײַן נײַ, שײן, טײַער.

„ש מ ו נ צ ע ס" פּאָפּולעריש וואָרט אין מערבײדישען, מיט דער
טײַטש: „מעשהלעך, אַנעקדאָטען, גלײַכווערטלעך, ברחנישע שטיקלעך" וכ'. —
ז ע צי"ו I 113. — אפילו קריסטען אין ווין קענען דאָס וואָרט. —

34) „ווי נ ט ש פּ י נ ג ע ר ע ל" (1888) ז' 4.
„דער געשמיסענער אפּיקורס אָדער אַחאַלעריע אין דוראַנאָווקע" (ווי-
1879) 20:

„איר וועט נעמען אפילו דעם טײַוועל פון בלאָטע,
מיזט איר אים מאַכען אַ נײַע קאַפּאָטע,
הײַנט שטיוועל און תּ ח ת ו נ י ם"... —

35) ליפּ.: „פּ ל י ד ע ר ן" (מיט I), = „הוויזען". — הורוו.
„פּ ל י ד ע ר ן". — האַרק: „פּ ל ו ד ע ר ן", „פּ ל י ו ד ע ר ן". — זשוו"ב
167: „פּ ל ו ד ע ר ן". — „בינטשע דיא צדקתטע" 12: „פּ ל י ד ע ר ע ן". —
ס ונים. „פּ ל י ו ד ע ר ן". — אין ליובאַר (וואָלין): „ר'האָט אים געלאָזט אין
ה ו י ל ע פּ ל י ד ע ר ן" (ד. ה. באַגאַזעלט ביז אַ פאָדעם); „ר'האָט אים
אַ ר אָ פּ ג ע צ ו י ג ע ן ד י פּ ל י ד ע ר ן" (ד. ה באַראַבעוועט ביז גאָר,
איבערגעלאָזט נאַקעט און בלויז).

דיק, „פײַגעלע דיא עגונה" (ווילנע 1875) 7: „וואַרפט דיזען פּ ל ו נ-
ד ע ר (טראַנטע) מיט אײַער האַלב פּערפּוילטין קופּערטיל אַוועק". — די עטי-
מאָלאָגיע פון דעם שפּאַצענירטען ה"וו איז אַנ'אַנדערע; טײַטש: Plunder,
„אַלטוואַרק, שמאַטע". —

36) רעגיסטרירט נאָר בײַ האַרקאַווין. —

37) ליפּ.: „פּ י ס ט ר ע" (מיט I), ה"וו, = wybojka (= „גע-
דריקטע לײַוועגט", בײַ ליפּ. II), tik (= „דרילינכער, אַזאַ מין בעטצײַג", בײַ
ליפּ. II; ,,צווילך, דרילעך, אַ מין בעטצײַג", בײַ דרייז.), pjestjerjedj (בײַ

דרייז: pjestrjedj, = „פיאסטרע, אַלערליי פאַרביקע לייוונט, צווילך“) — הורוו.: „פיסטרע“ [„שלל־צבעים, רקמה“ (?)]. — ליפ.: „פיסטרען“ (מיט i), ב״וו. —

38) ליפ.: „אטליס“ (ה״וו), „אטליסן“ (ב״וו); ליפ. II 3: „דער אַטליס“; האַרק: „אַטלעס“ „אַטלעסענער“; דרייז. 7: „דער אַטלעס“; „משלים“ 90: „אַטלאַס“.

אין „פנקס המדינה“ קומען „דימשק ואַטליס“ פֿור אַס פאַרבאָטענע לוקסוס־אַרטיקלען (§ 183 פ., יאָר 1628).

§ 463 (גזרה קעגן לוקסוס פֿון וועגן די אוקראַינער שחיטות): „אסור שלא יעלה על נפש [מ]ישראל, משך ג׳ שנים רצופי׳ מן ח״י אייר תי״ל, שום מלבוש דאַמאַשק או אטליס או טאַבינק [טבינקש] וסמיק גילדן שטיק, הן בגד עליון הן בגד תהתון, אפי׳ קאַטאַנק׳ [קאַטינקא] או טשאַמראַ או פילטשמאַריק [פילט שמארק] או אַרבליך [ו] ייפליך או אובליך לייפליך, חדשי׳ וגם ישיני׳ הכל אסור איסור עולם. אם עשיר אם דל איש ואשה, בחור יבתולה, יהי׳ מי שיהי׳ כולם שוה [שוים] בזה; מלבד ייפליך וכובעי׳ ואויף שלעק ואַרבלין פּרטיכר מותר לעיות מכל הנ״ל הן חדשי׳ הן ישיני׳, מלבד פרטיכר טאַבינאַק וסמיט וגם שוין. בכלל [ה]איסור אפי׳ ישיני׳. גם דאַפיל טאַבין גם גיוועסרט [געוועסטר] קאַנוויק [קאַשין] הן חדשי׳ והן ישיני׳, ג״כ בכלל איסור הנ״ל, אם דל ואם עשיר איש ואשה בחור ובתולה, הן בגד עליון הן בגד תחתון, מלבד מלבוש א׳ בגד עליון או בגד תחתון א׳ קאַסאַקרס [קאשאנקס] רשות לאשה לעשות מדאַפיל טאַבין או גיוועסרט קאַנווטש [קאַנוויכש] ולא שום מלבוש אחר כלל וכלל. ואותן טאַבין שהן דקי׳ כמו שלעכטין אף שהוא כפול ברוחב, מ״מ אינם בכלל האיסור כנ״ל“ (יאָר 1650). —

39) ד. ה. פֿראַנטען. — פוו״ב I 709: facet, „גרינגשעצינגסבאַצייכנונג פֿון אַ מאַנצבעל, דערהויפּט פֿון אַ יונגען עלעגאַנט“ א. אַ. וו. — פֿון לאַטייניש facetus. —

40) מיט פאַרלוסט פֿון אַנקלאַנג-נ. —

41) האַרק.: „נאַנקע“ (= nankeen), „נאַנקענע“ (ב״וו). — ליפ. II אין דרייז. פאַרטייטשען nanka: „אַ מין לייוונט“. — זע אויך אַנמ. 18. —

42) ליפ.: „שאַמעווע“, ב״וו, = rudosholtyj (= „טונקעלגעל“. בא ליפ. II). — הורוו.: „שאַמעווע“ („צהב, כהה“). —

43) זע: קלוגע 211, לעקסער 106, גרימע 162. —

44) ליפ.: „פאַנטאַ־ונעס“, = pantalony (= „פאַנטאַלונעס, לאַנגע הויזן“, בא ליפ. II; „ברייטע הויזן“, בא דרייז). —

45) זע מיין „קוגסונאַנטיזם“ I 284 פ. —

46) „קונס.“ I 284. —

47) צ. ב. אין קרעמעניץ. — א. ב.: „ט אַ ט ע - מ אַ מ ע מיזען פון קינדער ליידען" (1642); „ט אַ ט ע - מ אַ מ ע ס זינד קומט אַפּ דאָס קינד" (1643). — שמ"ר, „ניט טויט ניט לעבעדיג" (ווילנע 1893) :41 „אַ סך ט אַ ט ע מ אַ מ ע ס". —

48) „פּאַלטשע שוועסטער" (פּרעסבורג) :12 „די פּ אָ ט ו ר א ו נ מ ו ט ו ר גיין מיט די קינדער" (אַ סך עלטערען, אַ סך „פּאָרפּולק", ווי מ'זאָגט אין קרעמעניץ, אודער „פּאָרפּעלקער", ווי ס'הייסט אין וואַרשע). — „דער אַק-ציזניק" :32 „די פּ אָ ט ע ר א ו נ מ ו ט ע ר זענען זיך גאָר מחיה" — „די קרעמערקעס" :27 „ביי אונז אידען פון דער אַלט מאָדעשע וועלט האָט אַפּנים אַ פּ אָ ט ע ר א ו נ מ ו ט ע ר ווי די גראָהע קאַץ". — א. ב.: „אַז פּ אָ ט ע ר א ו ן מ ו ט ע ר בעדאַרפֿען אָנקומען צו קינדער, איז זיי ביידע ביטער" (2865); „אַז פּ אָ ט ע ר א ו ן מ ו ט ע ר זענען שדים, קומען אַרויס קינדער ווי די רוחות" (2866); „פּ אָ ט ע ר א ו ן מ ו ט ע ר ס ברכה ברענגט דעם קינד הצלחה" (2870). — „ווינטשפינגערעל" („פ.-ב." I 18): „אַי טאָמיר האָט ציפּע-סאָסיע פּ אָ ט ע ר א ו נ מ ו ט ע ר, וועלכע האָבען זיא האַרצעדיג ליב"... —

49) „קונס." I 285. — קל. מינצק: „אַ פּ ע ד נ ו אָ ג ן" (סינג.); מאַגנישעוו: „די פּ ע ד נ ו אָ ג ן" (פּלוראַל); וואָהין: „דאָס פּ ע ד נ ו ע י-ג ע ל ע"; מאַקוּוו: „דאָס פּ ע ר ד נ ו ע י ג ע ל ע". — „פּאַלטשע שוועס-טער" :12 „שטעלט זיך אויף די גאַס מיט זיין פּ ע ר ד א ו נ ו אָ ג ו ן און הייסט געבען צו עסען דיא פערד". —

50) אין ק ר ע מ ע נ י ץ, צ. ב. —

51) „דאָס פּוילישע יינגעל" (לעמ. 1875) „וואָס גיים איך אָן מיין ו ו י ב א ו נ ק י נ ד" (92); „נאָ אַרט אום שוין, וואָס זיין ו ו י ב א ו נ ק ו נ ד ע ר פעכנין פאַר הונגער. איינמאָל דאָס איז שוין איין אַלטע מעשה, אַז אחסיד הערט ו ו י ב א ו נ ק ו נ ד ע ר ווי דעם פאַר איעהרידיגען שנעע" (15). — „דער אַקציזניק": „עסין וואָלט איך אויך גיהאַט גיניג מיט מיין ו ו י ב א י ן ק ו נ ד ע ר" (515.); „ער האָט שען אַ ו ו י ב מ י ט ק ו נ ד ע ר" (23). — „ווינטשפינגערעל" („פ.-ב." I 20): „דערנעהרען זיך דערפון מיט ו ו י ב א ו נ ק י נ ד ע ר"... —

52) ס'זענען אַזויגערופענע ק ו פּ ו ל אַ ט י ו ע פּ אַ ר ב י נ ד ו נ-ג ע ן. —

53) ליפ. II: wolokoncy (= „פּעדעמלעך"). — דרייז.: wolokno (= „פּעדעב, ליינען"), wolokonce (= „פּעדעמעל"). —

54) ליפשיץ, הורוויץ, האַרקאַווי. —

55) פּוו"ב IV: pantofel, „האַלבשיך אין שטוב אַרומצוגיין, לאַטש, מעשטע". — ליפ., האַרק., דרייז.; א. ב. נ"נ 1145, 1295, 2928. — הורוו.: פּ אַ נ ט ע פּ ע ל". — אין ייד., פּלוראַל גליך דעם סינג., נור אַמאָל מיט „ימקלאַנג פון הויפּטטוניקען ס (אַלזו: „פּאַנטעפּעל"). — „עולם התוהיניק" 7: „פּ אַ נ ט ע פּ יל = י ו ד י ל ע ך"

56) וואָקאַל פון דער ערשטער (בייטוניקער) זילב לאַנג; הויפּטטרופּ אַף

דער דריטער זילב. —

57) אריינגעגאַנגען אויך אין די סלאַווישע שפּראַכען. — פּיו"ב VI sztyblet, „קאַמאַש, האַלבשיך"; דאל IV: schtibljety (באַ ליפּ. II איבערגעז. „ש ט י פּ ע ל י ע ט ע ן").

ליפּ.: „ש ט י פּ ע ל י ע ט". — ליפּ. II זעצט-איבער tinka :b „דיא בוטינקע, דאָס ש ט י פּ ע ל ע ט ע ל, האַלבע שטיוועלע"; און saposhki „האַלבע שטיוועלעך, ש ט י פּ ע ל ע ט ע ן". — הירוו.: „ש ט י פּ י ל י ע ט ע ן- (= „שיך") [„ש י ך" פאַרטייטשט הורוו.: „נעלים, סנדלים"]. — דרייז. 34, 320: „ש ט י פּ ל ע ט י ל", „ש ט י ו ו ל י ע ט י ן". —

58) זע: קלוגע 438. — 59) i לאַנג. —

60) ליפּ., ליפּ. II 337, וולפ. 20: „ש ט י ח ע ל". — באַ הורוו. פאַרטייטשט: „נעלי שוקים". — האַרק: „ש ט י ח ע ל" און „ש ט י ע= פּ ע ל". — דרייזין 628: „ש ט י ו ו י ל". — זשוו"ב 317: „ש ט י ב ע ל". —

61) האַרק.: „ק אַ מ אַ ש", == gaiter און spatterdash (ביידע זעצט האַרק. II איבער: „ש ט י פּ ל ע ט, ק אַ מ אַ ש"). — זשוו"ב: „ק אַ- מ אַ ש". — דער וואָקאַבעל האָט אין ליטווישען g אין אַנלויט, אין לעטישען g אין K (זשוו"ב 127). — ראל I: kamascna, „שטיל'פּ". —

62) אַ פּ ו י ל י ש וואָרט מיט אַ ד ײַ ט ש י ש ע ן שורש, איבער- געגאַנגען אין דאָס י ד י ש ע ! —

63) באַ ליפּ. נאָר: „ס ק ר י פּ", == skrip, skryp == (באַ ליפּ. II „ד ע ר ס ק ר י פּ; ד אָ ס ס ק ר י פּ ע כ ץ". — זע אויך הורוו., האַרק., דרייז. —

64) ליפּ II: jałowitschnyj == „פ ו ן ק אַ ל ב ל ע ד ע ר" (דרייז.: „פון ר י נ ד ל ע ד ע ר"). — דרייז.: jalowitschnyj == „פ ו ן ק אַ ל ב- ל ע ד ע ר". — פּיו"ב II: jałówka, jałowica, „פעל פון אַ יאַלעווקע" (אַף גאַרבערלשון). —

65) ליפּ., ליפּ. II 424: „דיא י ו כ ט ע". — האַרק.: „י ו כ ט, י ו פ ט"; „י ו כ ט ו ו ע" (כ"ח). — זשוו"ב 171: „י ו כ ט".

טיאַנדער: Jucht, Juchten (פון הולענדישען). — פּיו"ב מיינט, דער פויל. וואָקאַבעל שטאַמט פון דייטשישען, און דער דייטשישער פון פּערסישען. — קלוגע 219 מיינט, דאָס נידערדייטשישע Juchten קומט פון ריס. juftj. — דער וואָקאַבעל פאַראַן אויך אין ווייסרוס., ליטוויש., לעטיש (זשוו"ב). —

66) ליפּ: „ק ו ז ל ע נ ע (לעדער)", == kozlina (== „צאַפּענ- פעל", באַ ליפּ. II; „צאַפּינפעהל, ציגינפעהל", באַ דרייז.). —

67) ליפּ.: „ב ל י ט ש ק ע", == garus, „schjerstjanaja prjadj" ליפּ. II: garus == „ב ל י ט ש ק ע"; prjadj == „דאָס שפּינעכטס, גע- שפּינעכטס"). — האַרק.: „ב ל ו צ ק ע" „ח ל ו ט ש ק ע" (== „yarn", „spun wool", ד. ה. „וואָלפאָדעם, געשפּונען וואָל"). — דרייז. 81: „ב ל י ט ש ק ע". — קול'נע: „ח ל ו ט ש ק י". — סומפּאָל'נע: „ח ל י ט ש- ק ע". —

68) ליפּ: „ק נ אַ פּ ע ל (== אַ ב צ אַ ס)". — ליפּ.: „אַ ב צ אַ ס", = podbor, kabluk | == „דער א ו ב צ אַ ס (אַ ב צ אַ ס), ק נ אַ פּ ע ל", באַ ליפּ. II; „דער אַ פּ ז אַ ק, אַ ק נ אַ פּ י ל, דער אַ ב צ אַ ס", באַ דרייז.). — הורוו.: „א ו ב צ אַ ס". — האַרק.: „א ו ב ז אַ ק, ק נ אַ פּ ע ל, א ו ב צ אַ ס". — וואָלפּ. 111: „דער אָ ב ז אַ ק". — זשוו"ב II: „אַ ב צ אַ ס, ק נ אַ פּ ע ל". — אין פּרוסקוראָוו: „אַ פּ צ ו ס" („קלעצעל" און „קנאַפּעל" אומ-באַקאַנט).

„ק נ אַ פּ ע ל" הוט אין אַלע ייִד. מ"מ, אין וועלכע ער איז באַקאַנט, a, און דאָס ווײַזט, לויט מײַן מיינונג, אַז דער וואָקאַבעל איז גענומען פון פּויליש. — פוו"ב II: knafel, „קנופּ", (אַלטפּויל. און אויך יעצט מונדאַרטלעך) „ק נ אַ פּ ע ל"; פון עלטערען דײַטשישען Knaufel. — טיאַנדער: Knauf; לעק.: knoufel, knöufel („קנעפּעל"). — ווען דער ייד. וואָקאַבעל זאָל שטאַמען דירעקט פון דײַטשישען, וואָלט ער אין די מיטעלייִדישע מ"מ געהאַט oj (אַק. מה"ד ou) אָדער aj (אַק. מה"ד öu); אין די ליטווייִשיִדישע און אַטײַל אוקראַאינישע (מערבדרומרוסלענדישייד.): ej; אין אַנדערע אוקראַאינישע (צ. ב אין קרעמענעץ): oj (אַק. ou) אָדער ej (אַק. öu); זע „זאַמ." II 214—217, 219, 230פּ., 235, 384פּפּ., 393, און צי"ה I 94, 116, 122, 127 — 130 156 אין פּיאַסק: „ק נ י אַ פּ ו". —

69) י. ה. „אַ ז ש ו ר ש י ך". — ליפּ.: „א ו י ג" אויך אין טײַטש otschko. — האַרק: „א ו י ג ע ל", = mesh, ד. ה. „נעצלעכעל", באַם שטריקען. — אגב, „אַ ז ש ו ר" נישטאָ אין די ייד. ווערטערביכער. —

70) == „ה י ל צ ע ר נ ע ק נ אַ פּ ע ל" (די טײַטש נישט רעגיסטרירט אין די ייד ווערטערביכער). — אין דײַטש. איז די טײַטש נישט באַקאַנט. — „ק ל ע צ ע ל" וואַרשײַנלעך איבערזעץ פון פּויל. klocek, וואָס ווערט געברויכט (אַפילו זעלטען) אויך אין טײַטש „ק נ אַ פּ ע ל" (פוו"ב II). —

71) אין קרעמענעץ: „א ו פּ צ אַ ס" (טרופּ אַף ערשט. זילב), סינג.; „א ו פּ צ אַ ס" (טרופּ אַף צווייט. זילב), פּל. — ס אין „אַ פּ צ ו ס" איז מונדאַרטל. דערשײַנונג („זאַמ." II 295פּפּ.). —

72) פּויליש אויך: abzas (זעלטען), obsac (מונדאַרטל.). —

73) זאָל „ז אַ ק ו ל י ש ק ע ס" עטימולאָגיש זײַן אַ קרוב פון okolyschek (דאַל II 687), „באַברעמעכץ, באַלאָג" וכ'? —

74) ליפּ.: „ש ק ר אַ ב", == otopok („דער ש ק ר אַ ב, אַלטער שיך אָדער שטיוועל", באַ ליפּ. II; „אַ ש ק ר אַ ב, אײַן אַלטער שיך", באַ דרייז.). — הורוו.: „ש ק ר ו ב" („נעל-ישן, נעל=בלה"). — א. ב.: „דעם האָן מיז מען אויך אַ ש ק ר אַ ב אָנהענגען" (נ' 1038); „אַ ש ק ר אַ ב קען שוין ש ק ר אַ ב ע ד י ק ע ר נישט ווערען" (נ' 3933; אויך באַ ש"ע, „אַלע ווערק", קר. 1903 I 117). — „די גענ. וועלט" 34: „די פיס באָרוויס, נאָר דאָש א ו נ ט ע ר ג י נ ע ה אָ פּ ג ע ט ר ע נ ט ע פ ו ן

שטיוויל אַף די באָרוויסע פיס"... — ג.-מ. 243: „הוט זי געכאַפּט די שיך מיט די שקראַבעס און איז אַנקלויפען צו דעם טאַטען אַף שבת".

אין פיאַסק: „כוידאַקיכ" (טרופ אַף ערשט. טראַף), „אָפּגעטרענט שטיוועל פון דער כוליעוועז". — פּר"ב I: chcdaki (מינדאַרטלעך), „שלעכטע שיך אודער שטיוועל; פּיסטעלעס" (באַ וואָלפ. פאַרטײַטשט: „שטעקשיך"). — אין די ייד. ווערטער-ביכער ניטאָ.

קרעמ.: „כוליווי" (טרופ אַף ערשט. טר.). — ליפּ.: „חולי-ווע (פון שטיוועל)" = goljenischtsche („די שטיוועלכוליווע" באַ ליפּ. II; „אַ כוליווע", באַ דרײַז.). — ליפּ.: „חוליווע (פון אַ זוקן", = nagcljonok (דרײַז.: nagoljonki = „די יטקעס, שעכטן"). — הורוו.: „חוליווע" (פון שטיוועל... פון זוקען...). — האַרק.: „כ'יליעווע". — פּד"ב I: cholewa, „דאָס העלדזעל פון שטיוועל"; אפשר פון לאַט. caligа (אַ מין שיכוואַרק). —

75) פאַרגלײַך א. ב., „גלוסאַר" 65. —

76) ליפּ, הורוו., האַרק., וואָלפ. 75: „וועסט"; זשט"ב 395: „וועסטען"; הורוו.: „וועסטעל". —

77) ליפשיץ — הורוו: „זשעלעט"; האַרק: „זשילעט". —

78) באַ דרײַז איבערגעז.: „זשילעט, וועסט". —

79) הייפּטטון אַף ענדזילב. —

80) אויך ליפּ, ליפּ. II 119. — הורוו: „קומיזויל"; האַרק., זשט"ב 395: „קאַמזעלקע". — דיק, „דער שיכן" (ווילנע 1874) 4: „קאַמיזעלין". —

81) צווישען אַנדערע טײַטשן, אויך: „מאַנצבעלש מלביש, וואָס דעקט צו דעם רוקען און אַ טײל פון דער ברוסט, אָהן אַרבעל, געטראָגען אונטער'ן איבערשטען מלביש; אײַנזאַק פון ורענט אַפּ'ן ווײַבערשען קלײד, ווו די ברוסט איז נישט צוגעדעקט מיט'ן סטאַניק". —

82) האַרק: „זשופּיצע" = gaberdine (= באַ האַרק II: „פּילצמאַנטעל"), און דערקלערט: „לאַנג מלבוש, געטראָגען פון די פויל. יידען". — ליפּ. II זעצט-איבער shupan „דער ברישליעק, דיא זשיפּיצע"; דרײַז.: „אַ זשופּעצע". — „דער דעקטוך" 50: „אָט איז דער טאַרטי נאָר אָן דער רויטער זשיפּיצע".

האַרק.: „יופּע, יופּקע", = jacket (= באַ האַרק II: „יאַק, קאַמעזעלקע; אומשלאַג, אײַנוויקלונג"), petticoat (= באַ האַרק. II: „אינטעררוק, ספּודניצע, יובקע"), skirt (= באַ האַרק. II: „ספּודניצע, פרויענאינטערקלײד"). — ליפּ: „יופּע" („פרויענפוטער"!). — זשט"ב: „יופּע, יופּקע" (אלס איבערזעצ. פון דײַטש. Joppe).

„יופּעצע", „יובעצע", „איפּעצע" — נישט געבינכט אין די ייד. ווערטערביכער. —

83) האַרק.: „קאַפּטאַן", „קאַפּטען" (= caftan, jacket, jerkin); „קאַפּטעל" (פּל.: „קאַפּטלעך"). — ליפּ. II, דרײַז.: kaftan,

פאַרטײַטשט: „אַ קלײד, אַ ק אַ פ ט י ן“. — וואָלפ.: Kaftanik, פאַ־טײַטשט: „אַ ק אַ פ ט אַ ן, אַ לײַבעל“. — זשוו״ב: „ק אַ פ ט אַ ן, קאַפּוטע“ (= דײַטש Kaftan). — זאַכער־מאַזוך, „די שענע יהידית“ (בערד. 1888) 7: „ייִדען מיט לאַנגע שוואַרצע ק אַ פ ט ע נ ע ס“. — א. ב. 1776: „אַז מ׳פאַר־טשעפּעט אַ ייִדען אַ העקעלע, וויל ער, מ׳זול אים אָפּמאַכען אַ גאַנצען ק אַ פ־ט ע ן“. — פון טערק. אין דאָס פויל. איז דער וואָקאַבעל אַרײַן דורך דאָס רוסענ (אין 15. יאָרהונד.); זע: פ״ע II 135. —

84) ליפ. (= kaftan); האַרק. (= cloak, mantle, coat); „דאָס זײַדענע קינד גײַט שאַרען געלט אין אָדעס“... 18; ש״ע, „אַלע ווערק“ (קר. 1903) I 81, 177, II 15, 27, 73. — „דער מעדאַליאָהן“ 22: „ק אַ פּ ו ט ע ס“. — אין קרעמעניץ: „ק אַ פּ ו ט י“ (קיִעטש אַף מיטעלזילב, ווי אין פּוילישען, אין דעריבער נוך מיט פּויל. ווק. אין איר); אין וואַרשע: „ק אַ פּ י ט י“ (מיט פאַרייִדישטען טרופ, אַ דאַדורך מיט אָפּשוואַכונג פון מיטעלזילבוואָקאַל); י. דרײַזין, „דינציא ר׳ פײַוושעס“ (וואַרשע 1884) 10: „ק אַ פּ י ט ץ“ (פעמ.). — א. ב. נ״ב 3689, 1055: „אַ שטוב אָהן פענצטער איז קײַן גיטע דירה ניט, און אַ קאַפּוטע אָהן קנעפּלעך איז קײַן שײַן בגד ניט“; „האַמעניו איז בעסער ווי אַ ק אַ פּ ו ט ק ע ל ע“. — זאַמושטשין, „ניר אַ דאָקטאָר“ (בערד. 1889) 25: „אין וואָלטען ניר אָ נ ג ע ח אַ פּ ט גאָסט ב אַ ד ע ר ק אַ פּ אָ ט ע“. —

85) א. ב. 3343. — 86) פ״ע II 25. —

87) האַרק.: „ב ע ק י ש ו“ (cloak, coat). —

88) הויפּטטון אַף ערשט. זילב (אויך אין קרעמ.). —

89) ליפ. II: schaschka, = „דאָס ציגעל, דער שטײַן פון אַ ד ו ם“; dowjedj, = „דער ד ו ם (אין שפּיל)“. — דרײַז.: dowjedj, = „אַ ד ו ם (אין שפּילען)“; schaschka. = „אַ פיעשעק פון אַ ד ו ם“. —

90) זאַנדערס: dame, „... אין ברעטשפּיל אַ שטײַן, וואָס איז דורכגע־פירט געוואָרען ביז צו דער לעצטער שורה פון געגנער, ווי מ׳שטעלט אַף אים אַרויף אַ צווײַטען שטײַן, אין ער באַקומט רשות צו גײַן אין אַלע ריכטונגען, איבער וויפעל פעלדער מ׳וויל“. — די שפּיל הײַסט: Damenspiel אודער Damspiel, Damenbrett, אודער Dambrett; בײַ האַרק: „ד אַ מ ע, ד אַ מ ע ס, ד אַ מ ע נ ש פּ י ל“. —

91) ליפ.: „מ ו ר ע“, = mor (= „די מ ו ר ע, אַזאַ מאַטעריע“ בײַ ליפ. II). — הירוו., וועלכער הוט דעם ייִד. רעגיסטער גענומען בײַ ליפ, הוט געמײַנט, אַז דאָס רוס. mor איז דעראײַגענער mor, וואָס הוט די טײַטש „עיפּוש, מגפה“!

קראָק. פּנקס (יאָר 1595) b40: „ווע איין נדוניא איז פּחות מק״ל זהו׳, אונ׳ דער ווער נצרך לקרוביו, וכ״ש ווען ער נצרך איז לצדקה, כנ״ל, דא זאל ער דיא כלה ניט מײַן אז ב׳ בגדים מכין, דאז גוט קלייד מ כ ײ ע ר אונ׳ טשמליט, דאז אנדר בגד גייזנט, אונ׳ איין אום היזונג, אונ׳ נ ש ז מיט גאלד“. — ד. ה.: „ווען (אײַנער מאַכט חתונה אַ טאָכטער, און) דער נדן איז קלענער ווי גילדען, (אודער ווען) אײַנער איז אַ נצרך און מוז (כדי חתונה צו מאַכען 130

די טוכטער) אָנקומען צו די קרובים. און מכּל שכּן נאָך צו צדקה, טאָר ער נישט מאַכען דער כּלה מער ווי צוויי קליידער — דאָס גוטע קלייד פון מעכאַיער און טשאַמלעט, און דאָס אַנדערע פון געוואַנט, — און אַ אומהילונג, אָבער נישט מיט גולדגעשטיק".

„מעכאַיער" = דעם ווייניקגעברויכלעכען פויל muchaier וואָס איז דאָכאַייגענע, וואָס moher, ד. ה. „מורע" (פּו"ב II), — פון ענגל. mohair.

ד"ר מ. באַלאַבאַן, וואָס האָט דעם פּנקס פאַרעפענטלעכט, האַלט, אז „טשמליט" איז „טשאַמלעט" (= „קאַמלעט"). —

92) האַרק.: „ראַצעמורע", ה"ו ("striped moi" ,„ד. ה „שטרייפיקע, געשטרייפטע מורע, מורע אין פאַסען"); „ראַצעמורענע", ב"ו. —

93) רוס. (פאַוולאָווסקי): grodjetur. — טיאַנדער: „Gros de Tour". — אין די ייד. ווערטערביכער נישטאָ. — באַ דיקען: „גראַדיטער". —

94) דער וואָקאַבעל מיר באַקאַנט פון קרעמעניץ; אין די ייד. ווערטערביכער נישטאָ —

95) ליפ., דריי.: „קאַמליעט" (= kamlot); האַרק.: „קאַמלעט" (= camlet).

דאַל II: kamlot, „רוי וואָלציינג". — זע אויך אַנמ. 91. —

96) זע אויווען אין אַנמ. 18. —

97) ליפ.: „לאַסטיג" (= prjunjelj); „לאַסטיגען" (ב"ו). — האַרק.: „לאַסטיקע"; „לאַסטיקענער" (ב"ו)

מ. יודעלסאָן, „געלד אונד ליעבע" (ווילנע 1896) 17: „אַ לאַסטונגענע צוריסענע זופּעצע"... — עוזר בלאָשטיין, „דער גולם" ווילנע 1896) 23: „איין אַלטע לאַסטיקענע זופּעצע מיט אַ פעלהענע היטיל". —

98) ליפ., האַרק., דרייזין 746. —

99) ליפ.: „ליסטרינע"; האַרק.: „ליוסטרין" (= „lustring", אַ מין זיידענשטאָף); דרייזין 223: „ליסטרין". —

100) דער וואָקאַבעל נישטאָ אין די ייד. ווערטערביכער. — זול „שינעט" עטימאָלאָגיש זיין אַ קרוב פון „שוין" אויס דעם ציטאַט אויווען אף ז' XX? —

101) פּו"ב VII: watowy, פון ה"ו wata; דאַל I: wata. — זאַנד.: Watte; wattieren („אונטערשלאָגען מיט וואַטע"). — אריין אין דאָס נה"ד פון נידערלענדישען watten (watje). — ענגליש: wad; פראַנצ.: ouate; איטאַל.: ovate; מיטעללאַט.: wadda (קלוגע 480). — ליפ.: „וואַטען" (ה"ו), „וואַטאָווע"; ליפ. II: „דער וואַטען", „וואַטאָווע"; הירוו.: „וואַטען"; האַרק: „וואַטע", „וואַטאָווע", „וואַטעוען"; דריי.: „וואַטע" און „וואַטען". —

102) ליפ.: „פאַראַסינע" (אין קרעמעניץ: „פאַראַסינע") — ליפ. II 223: „פאַרעסינע" (דערקלערט: „אַזאַ מין געדעכטע לייווענט"). — הורוו.: „פאַרוסינאַ". — דריי. 377: „פאַרוסינע". —

103) זע ד"ר רידאָלף ק ל ײַ נ פּ א ו ל, „דײַטשיש־יִדישער־ווערטער־בוך" (בערלין און לײַפּציק 1914) 30. — האַרק: „ב אַ ר כ אַ ט" („velvet"). — סומפּולנע: „בּ אַ ר כ ן". — פּוה"ב I: barchan, barɛkan, „לײַנענבאַמוועל־צײַג" (וואָלפֿ. פֿאַרטײַטשט barchan מיט: „בּ ו מ אַ ז ײַ ע"). —

104) אין די יִדישע ווערטערבוכער נישט געפֿינען.

אין די תּקנות קײַגן לוקסוס אין „פּנקס המדינה" § 309 (יאָר 1637): „תיקון בגד סמי"ט הוסיפו לאסור אסור גמור, ג"כ מלבוש[ים] טבינק' [טביט"ש] מלבוש גילדן שטיק; ואסרו לעשות ערבול [ארביל] אויף גישניטן אז ביליגט [באַלײַגט] פסמן [פּאַסמאַן] זהב או כסף. גם אין לעשות שטריימל של ציבל [כויבל] לאורך", — ד. ה.: „וואָס שײַך ס אַ מ ע ט ק ל ײַ ד, הוט מען מוסיף געווען לגמרי דאָס צו פֿאַרווערן, ווי אויך ט אַ ב י נ ק ע ס־מלבּיש און ג י ל ד ע נ־ש ט י ק־מלבּוש; ס'איז פֿאַרבאָטן געוואָרן צו מאַכן אױפֿגעשניטענע אַ ר בּ ע ל אָדער אַ ר בּ ע ל בּ אַ ל ײַ ג ט מ י ט פּ אַ ס ע מ אַ ן פֿון גאָלד אָדער זילבער. אויך טאָר מען נישט מאַכן קײן ש ט ר ײַ מ ע ל פֿון אַ סויבעל אין דער לענג". —

105) ליפּ.: „ט ר ע ס ט", = galun („דאָס ט ר ע ס ט ע ל"; באַ ליפּ. II: „אַ ט ר ע ס ט ע ל, אַ ל ו י ן", בּאַ דרײַז.). — „אַ ל ו י ן" איז פֿאַרײדישונג פֿון פּויל. galon — „ר' חיימיל דער־קצין" 55: „הינטי־שטעהט אַ יעדנעראל אין אַ צווײַשפּיציגין קאַפּעליש מיט פֿעדערין און מיט גילדינע ט ר ע ס ט י ן בּעלעגט. —

106) דער ייִד. וואָקאַבל, ווי דער i אין דע־ מיטעלזילב ווײַזט, שטאַמט גיכער פֿון ר ו ט ע נ י ש ע ן, וואָס הוט zbirk, zberok (פּיסק.). — אַזוי ווי אין שטאַמיידישען קומט נישט פֿור זב־ אַלס אַנלויט, הוט זיך צווישען די 2 קונסו־נאַנטען אַנטוויקעלט אַ סוואַראַבהאַקט־וואָקאַל. —

107) ליפּ.: „פּ י ט ע ל ק ע", = pjetlja („די אַ פּ י ט ע י ל ק ע, דער שלײַף, דאָס אײַגעל", בּאַ ליפּ. II: „אַ פּ ע ט ע ל ק ע, אַ שלײַף, אַן אויגיל", בּאַ דרײַז.). — הורוו.: „פּ י ט ע ל ק ע" („לולאה, לויה"); האַרק.: „פּ ע ט ל י ע". —

108) הורוו.: „ה ו ק" („חכה, אָקון, וו"); האַרק: „ה ו ק" („hook"). — נורם אין וואַרשע.

אין קרעמענ:ץ הוב איך געהערט דעם דימ. „ע י ק אַ ל י"; ליפּ. II: „ה ע ק ע ל ע" (= krjutschok); הורוו 43: „ה ע ק ע ל ע = ה אַ ט ש י ק" („וו, קרס, חוח"); האַרק. 129: „ה ע ק ע ל".

ליפּ. 81: „ה אַ ט ש ע ק" = „krjuk" (= „דער ה אַ ט ש י ק, ק ר י ג", בּאַ ליפּ II; „אַ ק ר ו ק, אַ ה אַ ט ש י ק", בּאַ דרײַז). — האַרק. 123: „ה אַ ט ש י ק", = „hook" [בּאַ האַרק. II = „אַ ק ר ו ק; אַ קלאַמער; אַ קרוטשיק אָדער ה אַ ט ש י ק צום כאַפּן פֿיש; אַ קרוטשיק פֿון אַ פּעטליע; אַ ה ע ק ע ל (צום צוזפּינלען אַ קלײַד)"...]. — פּוה"ב II 2: haczyk, haczek, דימ. צו hak. —

109) זע אויבן אַנמ. 104. —

110) „פנקס המדינה" § 312 (יאָר 1637): „סטראקש. כסף או זהב ואפי' זיוף אסור לעשות על בגד עליון; ואפי' אשה שיש לה כבר מחויבת להסיר אותו מעל הבגדים", — ד. ה.: „ס'איז פאַרווערט צו מאַכען אַף אַנ'אײבערמלבוש סטרוקעס פֿון גאָלד אָדער זילבער, אפילו פֿון פאַלטשען; אפילו אַ פֿרוי, וואָס האָט שוין (אַזעלכע) פֿון פֿריער, איז מחויב זיי אַראָפּצונעמען פֿון די מלבושים".— אין די ייִד. ווערטערביכער ניטאָ. —

111) ד. ה. טופּעלע. —

112) ליפ.: „איזער", == uzor (== „דער דעסען, איזער", באַ ליפ. II; „דער אוזור, אַ דעסען", באַ דרייז.). — ליפ. II: uzornyj, uzortschatyj == „געאיזערט, דעסענדיק, מיט דעסען". — ליפ. II: uzorschtschik == „דער, וואָס מאַכט איזירעס, דעסענמאַכער". — דרייז. 762: „אוזורעס, אוזורען". —

113) ליפ.: „ברישליק", == kurta (== „דאָס פעלצלײבעל, דער פיטערנער ברישלעק", באַ ליפ. II; „אַ לײבעל, אַ פוטערנער ברוישליק", באַ דרייז.), shupan (== „דער ברישליעק, די זשיפּיצע", באַ ליפ. II; „אַ זשיפּעצע", באַ דרייז.). —

114) ליפ.: „טשומערקע", = tschekmjenj (== „די טשומערקע, טאַטערשע בּרישליק", באַ ליפ. II; „אַ טשומערקע, אַ קוזאַצקע אַנטוען", באַ דרייז.). — זע אויחען אין אַנמ. 38. — „פנקס המדינה" § 464: „סיבל [סובּיל] מרדר ופופקס יהי' ג"כ אסור לכל מין מלבוש, מלבד שויב [שוים] של אשה לצורך שבת ויו"ט של מרדר מוסביב המרדר יהיה ביבר; ורשאי לעשות גם קעלנר מרדר וסיבל קאטאנקס [לקאַנקעס] וטשאמארה ופול טשמאריק מותר לעשות". — „פּילטשמאריק" (אַנמ. 38), == „פּילטשאַמאַרעק" „פּול טשמאריק" == „פּילטשאַמאַרעק" (אָדער „פּולטשאַמאַרעק"). — אַנאַלאָגיש רוס. poluschubok צו schuba. —

115) ליפ.: „סוויטע", (== switta, == „אופּינטשע". — הורוו. „סוויטע" („בגד-צמר, שלמה-עבה"). — א. ב. 2825: „אַ פעלץ און אַ סוויטע, און קדחת דאָס דריטע" (זאָגט מען פֿון אַנ'אָרעמער כלה, וואָס מ'מאַכט איר ווייניק קליידער צו דער חתונה"). —

116) זע אויוון אַנמ. 21. — אַלזו, פֿון אַ ייִדיש וואָרט מיט אַ פּויליַשען געוואָרען אַ ייִדיש קאָמפּאָזיטום מיט אַ ספּעציפֿישער טײַטש (זע אויחען ז' 1.); דאָס קאָמפּאָזיטום איבערגעגאַנגען אין דאָס פּויליש, אָנגענומען אַנ'אַנדער טײַטש און מיט דערדאָזיקער טײַטש צוריקגעקומען אין די ייִדישע שפּראַך! —

117) האַרק.: „לאַכע" (סינג.), „לאַכעס" (פּל.), == rag, tatter (== „לאַפּען, אונעצע, אונעסטשע", באַ האַרק. II). — דרייז.: lochman (== „אַ אָפּגעטראָגענער רוק)". — אין וואַרשע: „לוכמאַן", שפּוטיש, פֿאַרעכטלעך, וועגן אַנ'אָרעמאַן, אַ שלעפּער, אַנ'אָפּגעריסענעם-אָפּגע-שליסענעם מענטש, און בכלל וועגן אַנ'אומפֿאַרמעגלעכען, אַף וועלכען מ'קוקט פֿון אויוון אַראָפּ. —

118) ליפּ.: „ב ו ר ק ע‟, = burka) = „די בורקע, סוויטע, אופּינ־
סשע‟, בא ליפּ. II און דרייז.); הורוו.: „ב ו ר ק ע‟ („אדרת-ש.ר‟). — איז
קרעמ: „ב ו ר ק י‟, רייזעמאַנטעל, זייער ברייט, מיט ברייטע אַרבעל אָנצוטון
אַ פּ׳ן פּאַלטען, און מיט אַ קאַפּישון; ווערט געמאַכט פֿון אַ באַזונדער מין
דיקען שטוף; באַרימט זענען ס ל אַ ו י ט ע ר בורקעס. —

119) פוו״ב I 237, 239, מיינט, אַז burka שטאַמט פֿון ב״וו bury
(„טונקעלגרוי מיט פּלעקען‟). — לאַט.: burrus („פֿון פּיקסענקוליר‟); birrus,
birrum („פּלאַשטש, מאַנטעל, בורקע‟). — מיטעללאַט.: bur(r)a („פּילטש,
פֿוישט‟; „מלבוש פֿון שטוף birrus אודער burrus‟); burrus („טונקעלגעל‟). —

120) אין ב ו ב ר ו י ס ק (און בכלל אין מוליווער קאַנט) טראָגען
מלמדים וכו׳: אַ „ט ו י נ ק ע‟ (מיט î), אַ לאַנגע קאַפּוטע מיט אַ קליין
שליצעל פֿון הינטען. —

121) ליפּ.: „ש פּ ע נ צ ע ר‟, = kurtotschka. — „שטערענטיכעל‟
59: „דאָס דייטשילע אינים גרינים ש פּ ע נ צ ע ר‟. — אין פּוילען (צ. ב.
אין וואַרשע, פּילטוסק, סומפּולנע): „ש פּ אַ נ צ ע ר‟ („אַ ייבּעל מיט אַרבעל,
אַ מין וועסט, פֿון באַרכענט, בלוטשקע, מיט צוויי שורות קנעפּ, פֿאַרקנעפּעלט
ביז אַרויף, און מיט אַ שטייעדיק אודער אַריבּערגעלייגט קעלנערעל; געטראָגען
געוויינטלעך פֿון טרעגערס, בעלי־עגלות וכו׳). — דרייז.: „ר ײ ט ש פּ ע נ צ ע ר‟. —

122) הארק.: „ק ו ס ט י ו ם‟ = costume.

אין קרעמעניץ איז דער אייראָפּעישער הולך פֿון אַ מאַנצבעל: אַ
„ק אַ ס ט י ו ם‟ (טרופּ אַף ענדטראַף) אודער אַ „ג אַ ר נ י ט אַ‟ (טרופּ אַף
מיטעלזילב מיט לאַנגען ווקאַל); ביידע וואָקאַבלען באַצייכנען דעם קומפּלעט:
רעקעל (מאַרינאַרקע), וועסט און הויזען. — אין וואַרשע איז דער אייראָפּ. גאַנג
פֿון אַ מאַנצבעל: אַ „ג ר אַ נ י י ט י ו‟ (זע „קונס.‟ I 43) אודער אַ
„אַ נ צ ו ק‟ (מ״צ: „אַ נ צ ע י ג ו‟); פֿון אַ פּרויענצימער: אַ „ק ו ס ט י ו ם‟
(טרופּ אַף ערשט. זילב), ד. ה. זשאַקעט מיט ספּודניצע.

„דיא קרעמערקצס‟ 46: „דער שניידער האָט אָב גיבראַכט אונזערען ר׳
הושיע הייפּלער איין נייעם ג אַ ר נ י ט ע ר קליידער‟.

ליפּ.: „ג אַ ר נ י ט ע ר‟ (מיט i), = pribor =) „דער געשלידער,
ג אַ ר נ י ט ע ר, קרעדענץ, אַלע מכשירים, כלים פֿון אַ זאַך‟, בא ליפּ. II;
„אַ ג אַ ר נ י ט ע ר, אַ קרעדענץ, אַלע כלים פֿון אַ זאַך‟, בא דרייז.). —
הורוו.: „ג אַ ר נ י ט ו ר‟ („חליפֿת־בגדים‟). — הארק.: „ג אַ ר נ י ט ו ר‟ (=
„suit of clothes‟). — פוו״ב I: garnitur, „דאָס וואָס ווערט געברויכט אַלס
גאַרנירעכץ, אַלס באַשלאַג, אַלס באַלאַג; גאַרנירעכץ, באַשלאַג, באַלאַג‟; „קומפּלעט,
געשלידער, אַלע זאַכען פֿון קומפּלעט‟ (צ. ב. „garnitur mebli‟; „ubrania‟
„garnitur = „kostjum‟, וכו׳); פֿון פראַנצ. garniture. — טיאַנד.:
Garnitur. — אין קרעמעניץ אויך: „אַ ג אַ ר נ י ט אַ מ ע י ב ל‟. —

123) ליפּ.: „ר ו ק‟, = sjertuk) = „דער סערדיט‟, בא ליפּ. II;
„אַ סורדעט, דער א ו י ב ע ר ר ו ק‟, בא דרייז.). — הורוו., הארק., זשוו״ב. —
טיאַנד.: Rock, „רעקעל, קאַפּטען, סערדיס, קלייד‟. — ע. בלאָשטיין, „דער גולם‟

4: „אין אַ ליַיוענטענעם ר אָ ק". —

124) ניִשט רעגיסטריִרט אין דיִ ייִד. ווערטערביִכער. —

125) ליִפ., ליִפּ. II, הורוו., הארק. — „קבצן=עושר-שפיִל" 42: „בדיַ דעם קאָמיִסאַר צו שענקין אַף אַ פּ ר אַ ק גיוואַנט". — „דער שדכן" 4: „פּ ר אַ ק ע ן". — „דער וועלט-לוח"... 49: „וויִא נעמט מען אַ נייַא מאָדנע ז ש ו ק ע ט? וויִא נעמט מען אַ פּ ר אַ ק אויף אַ באַלעט?..." —

126) ליִפּ., ליִפּ. II 344, הורוו.: „ס ע ר ד ו ט". — הירוו., דריַיז. 670: „ס ו ר ד ע ט". — הארק.: „ס ו ר ד ו ט", „ס ע ר ט ו ק". — קרעמ.: ס ע ר ד ו ט" (כרופּ אַף ערשט. טראַף). — „די בייַזע מומע" 32: „ס ע ר ד ו ט ע ן". — „דער סעים" 25: דער אַף איז „אויסגעפּוצט אין אַ נייַע ס ע ר ד ע ט ו ל..., אינ אַקליַין קאַפּוּלושעל מיט אַ שמאָל ריענדעל, ארום געבונדען מיט אַ זייַדען בענדעל, אין אַ שענער זייַדענער קאַמיזוויל"... —

127) ליִפּ., ליִפּ. II, הורוו., הארק., דריַיז.: „פּ ו ל ע". —

128) הארק.: „ז ש אַ ק ע ט" (= sack-coat, jacket). —

129) קראָקעווער פנקס 83: „ח ג ו ר ו ת ש ל כ ס ף ו ז ה ב, ר עס זייא וויישי, אודר איבר גולדי, דאז איגן זיא טראגין, עס זייא אם שבת אוד אין דער וואכן, אונ' דוקא אין דער גאס; אביר אויש דער גאַסין דא טארין זיא ניט טראגין אפּי' איין ווייסי גערטיל; וכן שייד של כסף, וכן איין וואצק"י של כסף, מאגין זיא טראגין אין דער גאַסין, אבר אויש דען גאַסין טערין זיא ניט טראגן כלל וכלל ניט".

אין ווייַטער: „מידערליך, קראגין, פרייזן וקריז של כסף או זהב אודר גיפלנדיר, ער זייא נייא אודר אלטי טערין זיא וואול טראגין". —

130) ליִפּ.: „ק ר ייַ ק ע", (= kromka, pokromka = „די ק ר ייַ ק ע, דער ברעג ארום געוואַנט", באַ ליִפּ. I; „ק ר ייַ ק ע", באַ דריַיז.). — הורוו.: „ק ר ייַ ק ע" („שפת-בגד, שפת-אריגה"). — פּיִסק: krajka (די זעלבע באַטײַטש ווי אין ייִדישען). —

131) הורוו.: „ב ייַ ג אַ ר ט ע ל" („אזור=חלול"). —

132) ליִפּ.; הורוו. („מעיל-בוקר, מעיל-ביתי"); הארק. („loose cloak", „morning gown"); וואָלפּ. 199. —

133) ליִפּ.: „מ אַ ט ע ר י ע (שטוף)", = „scholkowaja matjerija". —

134) ליִפּ., הורוו, זשח"ב 283: „ח אַ ל אַ ט". — ליִפּ. II, הורוו: „כ אַ ל אַ ט". — „מאַמעלשון" I 83: „כ ל אַ ט כ ע". — ג.-מ. 311 (מינסק. ג.): „אליה דער שענקער הוט אָנגעטון זייַן כ אַ ל אַ ט". — ג.-מ. 312 (וויטעבסק. ג.): „יאַנקעלע דער גבאי הוט אָנגעטון דעם זייַדענעם כ אַ ל אַ ט". —

135) הארק: „ל י ע ט ק ע", = light („גרינג, לייַכט"). —

136) ליִפּ: „ט ר ו ל ד", = kistj (= „שטענגעל, הענגעל; בערשטעל, פּענדזליק, ק ו ט ו ס, ט ר ו ל ד, בינטעל", באַ ליִפּ. II; „הענגיל, פּענדזליק, ק ו ט אַ ס, בינטעל, פּ ר אַ נ ד ז", באַ דריַיז.). — הורוו.: „ט ר ו ל ט (ט ר ו ל ז)", „גדיל, ציצה, ציצת-הבגד". —

137) באַ ליִפּ. איבערגעז.: prostowolosno. — ליִפּ. II וועצט=איבער

prostowolosyj: „(פֿון נקבות) וו אָ ר ה א פּ ט ו ג, מיט'ן נאַקיטען קופּ"; דרײַז.: „אָפּגעדעקט דעם קופּ, מיט'ן בלויזען קופּ (בא א נקבה), ב אָ ר ה א פּ-ט ו ג". — הורוו.: „וו אָ ר ה א פּ ט ו ג" („פּרוע-ראש"). — „די גענ. וועלט" 74: „אבי איך געה ניט ב אָ ר ה א פּ ט ו ק". — „ערשט. ייד. רעק." 55: ציפּרה „וואַרפֿט אַראָפּ מיט כעס די פּאַטשײַלע פֿינ ם קאָפּ, וואָס חאַנצי האָט איהר ציגיבינדין, און בלײַבט ב אָ ר ה ײַ פּ ט ו ק"..

לעק.: barhoubet, b a r h ö b t i c, אדיעקט, „מיט'ן בלויזן קופּ". ס'איז קומפּויזיטום.

דאָס ערשטע גליד: bar (לעק.), אדיעקט, „נאַקעט, בלויז; לער, לײדיק, אהן אינהאַלט; וואָס מ'זעט עס אופֿענבאַר; (פֿאַר די אויגען) אויפֿגעצײלט, באַר". — אין דער לעצטער טײַטש אין די אויסדריקען: „ב א ר" (מזומן געלט), „ב א-ר ע ס געלט" („זאַמ." II 284, 289פֿפֿ., 293, 295, 397). — אין טײַטש „נאַקעט, בלויז" אין קומפּויזיטום „ב אָ ר וו ע ס", „ב ו ר וו ע ס", „ב א ר-וו ע ס" („זאַמ" II 417).

höubtic איז אדיעקט צו h o u b e t (לעק.), „קופּ". — וועגן די יִדישע אנטשפּרעכער פֿון מה"ד öu זע צי"ח I §§ 140—147. — אויב דער a בא ליפֿ. II איז נישט דרוקגרײַז, איז עס איבערבלײַבעניש פֿון מערבייִדישען. דער f בא אַקסענפֿ. און דרײַז. — טעות =w שטאָט -b — פֿולקסעטימולוגיע (אפשר לויט פֿאַלשער אַנאַלוגיע מיט „וו אָ ר", „וו אָ ר ה א פּ ט ו ק"). —

138) ליפּ.: „יאַ ר מ ע ל ק ע" = jermolka, .kupol — ליפּ. II kupol = „דער יאַ ר מ ו ל ק ע - ד א ך (ווי פֿון אַ קלויסטער)" — הורוו.: „יאַ ר מ ע ל ק ע (קאַפּאַ)". — הארק.: „יאַ ר מ ו ל ק ע". — דרײַז. 119; „דער מעדאַליאָהן" 4, 6, 24; „דיא כלה איז אנטלאָפֿין" 6: „יאַ ר מ ו ל ק ע". — „דאָס זײַד. קינד גײַט שארצן געלד"...: „יאַ ר מ ע ל ק ע" (14), „יאַ ר-מ אַ ל ק ע" (19). — „בינטשע דיא צדקתטע" 28: „יאַ ר מ אַ ל ק ע". — „דיא פֿאַרלאָרענע קינדער" פֿון ש. וואָלצענוק 72: „יאַ ר מ ו ל ק ע". — „ס' חיי אדם". (לעמב. 1865) מ"א: „יאַ ר מ ו ק ע". — „ר' שמאיע דער גוט יום טוב ביטער" 47: „מען רופֿט דעם יונגאָץ ק ל ו ג ע יאַ ר מ ע ל ק ע". — „ס' ברכות מנחם" פֿון גרשון מנחם מענדיל סעגאַל פֿון דינאַבורג (1858, דרוקאָרט נישט אָנגעוויזען) ח': „אַקאַפּעלוש אָדער אַ ײַ א ר מ ע ל ק ע". || j ווערט אין דעם ספֿרעל איבערגעגעבן מיט =ײַ; צ. ב.: ײַ א ר ק ע (י"א), ײַ א ג ד ע ם (י"ג), ײַ א ד ר ע (י"ד) וכ'). —

139) ליפּ: „פּ ל ו ס" (מיט i), = bumazjeja (= „פּ ל ו ס, מ ו ל ט ע", בא ליפּ. II אין דרײַז.), polubarchat (= „ה א ל ב ס א מ ע ט: מ א נ ש ע ס ט ע ר", בא דרײַז). — הורוו.: „פּ ל ו ס" („ארג=חלק" מפשתי-עץ). — הארק.: „פּ ל ו ש" („plush"). —

140) דרײַז.: „מ א נ ש ע ס ט ע ר" (זע די פֿוריקע אָנמ.).

אין עטינגערס „משלים" 91פֿ., קלאָגט אַן'אַלטע שמאַטע, וואָס איז געווען אַמאָל (?) אַ שטיקל פֿון אַ גוטעניידענס „שטראַמהיטעל":

„איך קום אַרויס פֿון אַ ווײַטען לאַנד:
פֿון מאַנשעסטער בין איך געבוירען —
אַ גרויסע שטאָט אין טיף ענגלאַנד"... —

141) ליפּ.: „שפּאַניער" = bason [= „זײַדענע מאַשמע" (באַ ליפּ. II און דרײַז.)], partscha [= „שפּאַניער; אַ צײַג, וואָס איז געוועבט מיט גילדענע אודער זילבערנע פֿעדעם" (באַ ליפּ. II און דרײַז.)], „kanitjeljnaja tkanj" [kanitjelj = „בליאַשקע, גולד- אודער זילבערדראָט" kanitjeljnyj = „שפּאַנירס, שפּאַניעריג"; kanitjeljschtschik = „דער שפּאַניער־אַרביטאָרער" (באַ ליפּ. II)]. — הורוו.: „שפּאַניער" („רקמת זהב וכסף").

אגב, באַ ליפּ.: „לעיזשגולד" = „zjerkaljnaja nawodka" („שפּיגעלפֿאַרב"), staniol. — אין וואַרשע: „לעישן" (באַגילדען, באַזילבערען; אויסקוועטשען אויפֿשריפֿט אַפֿ'ן רוקען פֿון בוכבינד), „לעישעכץ" (דער שטוף צום לעישען; די אויסגעקוועטשטע אויפֿשריפֿט אַפֿ'ן רוקען פֿון בוכבינד). — קיטאַרור: „ס'איז אַ גילעיש פֿין אויוון פֿין גולד". —

142) האַרק. (= skullcap, ד. ה. „שאַרבענהיטעלע"). —

143) אַלזו, „יאַרמעלקע" דערקלערט מיט „קאַפּעל". —

144) האַרק: „שטרײַמעל" (סינג.), „שטרײַמלען" (פּל.). —

145) פּוילישיידיש געשטאַלט. —

146) א. ב. 1539. — א. ב. 2762: „עס פּאַסט דיר, ווי אַ חזיר אַ שטרײַמעל". — „יוסעלע סולוויי" 110: „פֿון אַ בעריזשען חזיר קאָן מען קײַן שטרײַמיל ניט מאַכען". —

147) ליפּ.: „ווערך", wjerch =) „דער ווערך, שפּיץ, דאַך, דאָס אײבערשטע", באַ ליפּ. II; „דער ווערך, דער שפּיץ", באַ דרײַז.). — הורוו. (= „ראש, רום"; פֿון אַ מאָס: „גודש"); האַרק. (= „top"). —

148) האַרק.: „ספּודעק" (סינג.), „ספּודעקס" (פּל.), = „cap", אויך: „ספּודעק" (סינג.), „ספּודקעס" (פּל.) = „שאַל". —

149) א. ב. נ' 1295. — „קיצור מסעות בנימין השלישי" 23: „זײַן חײַב איז געגאַנגען אין ספּודעק, און ער הוט באַ איר געהאַט אַ חיססע ביטערע דוליע". — „מאַג. פֿין ייד. לידער" 22: „אַ פֿײַן ווײַבעל אַנ' אשת חיל, און הוט אַ מאַן אַ צדיק. ער איז כ'לעבען פֿײַן און וויל, און זי גײט פּורס אין ספּודעק". — פּרץ V 100: „ווי דער שטײגער/איז: אַ יונג ווײַבעל, אַנ'אַלטער מאַן, הוט זי געגעאַנגען אין ספּודעק". — א. ב. נ' 3464: „אַז דער רב גײט אין שטרײַמעל, גײט די רביצי אין ספּודעק". —

150) געהערס צ. ב. אין קרעמעניץ. — „כל-בוניק" 35, „דער בײזער מאַרשעליק" 16: „אובער גאָר לאַ מיט אַ ספּודעק". — אין „וורעם אין כריין" 63: „אובער גאָר לאַ מיט אַ שטרײַמעלי". —

151) א. ב. נ' 1885. — „לחיים" 31: „אוט דאָס איז אַ פֿרומער ספּודעק!" [קאַטאָוואַסדיק, און אַמאָל מיט אַ שטוך, וועגען אַ

פרומען (= „אוט דאָס איז אַ פֿרומער ייד״)]. — קרעמעניץ, יאַ־שע: „אַ יצוני-ספּודיק״ (איראָניש פֿון אַ צו-פֿרומען, אודער פֿון איינעם, וואָס מאַכט זיך צו־פֿרום, פֿון אַ צבועיאַק). —

152) קומץ-פּיר באַ שלום-עליכמען (זע אויחען ז' 54). — „זלידניעפּקער לעבעדע פֿהאָטאָגראַפֿהיע״ 30: „האָט ער דענן גאָטט אַנגעטהון אַ ספּאָדעק מיט אַללע זיינע נאַררישע מצות, וואָס מע האָט אייך דאָ אויס-גערעכענט?!!״... —

153) „כל-בוניק״ 52: „דער נאַרישער מחבר דילט אים אומזיסט אַ ספּודעק״. — „יוסעלע סולוויי״ 173: „איר דולט אים דעם ספּודעק״. — אויך אין קרעמעניץ. —

154) צ. ב. אין קרעמעניץ. — אין ווילנע: „ווּס דרייט ער אַ קאַפּטער!״ —

155) דערביי אַ ציטאַט אויס אַלעקסאַנדער חעריהאַ-דאַרוחסקי:

„Wyrabiano w Ostrogu wielką ilość żydowskich spodków, czyli szabasówek, to jest czapeczek kragłych z aksamitu czarnego, smuszkami sobolowemi okładanych“.

ד. ה: „מ'פּלעגט אין אָסטראָ אויסאַרבעטען אַ גרויסע צאָל יידישע ספּודקעס, אודער שבתהיטעלעך, ד. ה. קיילעכיקע היטעלעך פֿון שוואַרצען סאַמעט, באַלייגט מיט סויבלענע שמיישלעך״. —

156) פאַרגלייך „קונס.״ I 121. —

157) ליפּ.: „קלאַפּ״, = otworot (= „די איבערגעבויגענע זאַך; דער קולנער, די לאַפּ״, באַ ליפּ. II; „אַ קאַלנער, אַ קלאַפּ, אלדינג, וואָס מ'קען איבערקערען״, באַ דריי.), klapan (= „די קליאַפּע, די לאַפּ, דאָס לעפּעל, דאָס ליפּטי־על״, באַ ליפּ. II; „אַ קליאַפּע, אַ לופּטעריל״, באַ דריי.), lackan (= „די שמאָלע בעיט באַ גאָרטענחעג, די לייסט, דאָס באַברעמעכטס״, באַ ליפּ. II; „אַ זוים, אַ לייכט״, באַ דריי.). — ליפּ. אויך: „קלאַפּע״ (= klapan). — הורוח.: „קלאַפּון (קליאַפּע)״. — הארק.: „קלאַפּע״, איבערגעז. מיט ענגלישע ווערטער, וואָס האָבען די טייטש: „דעקעל, דאָס לעדעלע פֿון וויג; טירפֿליגעל, קלאַפּע; פּולע פֿון אַ מלבוש; די ווייכע פֿון אויער; הויזענקלאַפּע; לאַץ, פּאַס (פֿון אַ בגד)״.

זאַנדערס 395: Klappe: „עפּעס, וואָס אויפֿהייבענדיק זיך אודער אויפשפּרינגענדיק ברענגט עס אַרויס דעם טון „קלאַפּ״, דהיינו: אַ טייל, וואָס איז צוגעפּעסטיקט נור מיט איין זייט און קען זיך דעריבער באַוועגען אַרויף-און-אַראָפּ אודער היין-און-הער, פֿון עפּעס אַ גאַנצען, וואָס לוזט זיך דאַדורך אויפֿעפֿענען און פֿאַרמאַכען אודער פֿאַרשליסען״ (דער נאָמען ווערט אָפּט אַנגעווענ־ט אויך צו עפּעס, באַ וואָס דאָס געשעט אָהן דעם גערויש); „אויך עפּעס, וואָס איז ענלעך נאָך דער פֿורם״ (צ. ב. Hosenklappe). — klappen (צ״ו); אַלס באַשטימונגסוואָרט: -Klapp; צ. ב: Klapphut („הוט מיט Klappe״), Klappmütze; („היטעל מיט קליאַפּעס״), וכו'.

פֿון דייטש — אין דאָס פּויל.: Klapa (פּו״ב II).

„קלאַפּוחע״ איז בייוואָרט מיט כלאַחישען סופיקס —

158) זע די פֿוריקע אַנמערקונג. —

159) בײַוואָרט מיט סלאַוו. סופֿיקס, פֿון ה"וו „לאַפּ". — ליפּשיץ: „לאַפּ" (= „קלאַפּ"); האַרק.: „לאַפּען". — ליפּ. II: motschka, == „אַ פֿעדעמעל (פֿון פֿלייש); אַ לעפּילע פֿון פֿלייש".

זאַנדערס: Lappe, Lapp, „שלאַבריק און ווייך אַראָפּהענגענדיקער טייל פֿון אַ זאַך, צ. ב. פֿון דער לעבער, לונג, פֿון אויער, בײַם שנאָבעל פֿון האָן, אינדיק א. אַ. וו., בײַ געוויקסען, אויך בײַ מלבושים"; אובער געווײַנטלעך: „אַנ' אָפּגעריסען שטיק צײַג, אַ שמאַטע".

„חרם דרבנו גרשון" (וואַרשע 1882) 33: „דיא גרויסע קרומע נאָזען... הענגט חיא אלאפּ בײַם האַלז". — אין ליטע: „אַ הונט מיט לאַפּען" (ד. ה. מיט אויערען).

דערפֿון: „דער לאַפּ" פֿון אויער (וואַרשע), דאָס „לעפּעל" (קרעמעניץ), ד. ה. דאָס אונטערשטע ווייכע שטיקעל. — דרייז.: motschka. == „אַ פֿעדימעל, אַ לעפּילע (פֿון אויער)". — האַרק.: „אויערלעפּעל" (== ear-lap). — טיאַנד.: Ohrläppchen.

ליפּ.: „לעפּיש", == mieschkowatyj (== „וויא אַ זאַק, האַמיטנע; פּאַוולי, שווער, בלאַפּעוואַטע", בײַ ליפּ. II). — קרעמ.: „לעפּיש" (== „אימגעלומפּערט, שווער, נישטרירעוודיק, שלאַבריק, נאַריש") — טיאַנד.: läppisch. —

160) ליפּ: „לאַפּענמיצעל", == malachaj (== „אַן אַרט מיצעל, קאַטערוכע, קיטשמע" בײַ ליפּ. II; „אַ קוטשמע, אַ מיצקע, העוועלרוק", בײַ דרייז.). — „יודעל" (וואַרשע 1875) 36: „פֿרעג דיך בחרם פֿון אַלע שעהנע זאַכען, וואָס דיא מענשען אין הײַנטיגער צײַט מאַכען, פֿון סעהנס ווייסט דוא ניט אפֿילו קײַן פּיצעל. פֿע, דו ביסט געוואָרען אַ לאַפּענמיצעל!" —

161) האַרק: „מיץ" („cap"), „מיצקע" („night-cap", „שלאָפֿמיצעל") —

162) געבויגט ניר בײַ ספּיוו.-יהואש 95 (דערקלערט: „אַ געוויסער סורט היטעל, וואָס מ'פֿלעגט טראָגען פֿאַר צײַטען"). — „ר' חײַמיל דער-קצין" 150: „טראָגט אַ טלית קטן, אונ אַ חצי שבתיל, האַלט מען איהם פֿאַר אַ שענעם יודין". —

163) ליפּ.: „וואַרעניק", == warjenik (== „וואַרעניק", בײַ דרייז.). — הירוו. (== „עוגה ממולאה גבינה"); האַרק. (== curd-dumpling). — „אַז ויקהל איז אַ קניש, איז פּקודי אַ וואַרעניק" (א. ב. 1395). — אין קרעמעניץ מאַכט מען חינטער (יעצן מ'פֿ-ענעלט שמאַלץ „וואַרעניקעס" מיט קאַשע און גריוועןן; זומער — מיט קאַרשען, ווײַנשעל, טשאַרנבערען. —

164) == „לוך אין הולץ, וואָס פֿון אַ צאַפּען; ריגעוועלט, קאַנאַלעכעל, ריוועל אין הולץ, אין אַ ברעט" וכ'. (פֿיו"ב I 802).

ליפּ.: „גאַרע" == faljc (== „די גאַרע" בײַ יי. II), paz, (== „די פֿוגע, גאַרע", בײַ ליפּ. II; „פֿיגע, גאַרע", בײַ דרייז.).

אויב אזוי, מיינט ליִנעצקי װאַרשײַנלעך מיט דער באַצייכנונג „ג אַ ר ע״— אַ אַ ײַ נ ש נ י ט, אַ אַ ײַ נ ק נ ײַ ט ש, אַ ק אַ ר ב, אַ ר י נ װ ע ל ע אַף דעם נאַפּולעונקעלע. — אַף זיכער דאָס צו װיסען, װולט מען באַדאַרפֿט האָבען גענויערע אינפֿורמאַציע װעגען דער פֿורם פֿון דעם מין יודיש היטעל. —

165) ליפּ: „מ אַ ז נ י צ ע״, = lagun, lagunka (= „די מ אַ ז נ י צ ע, דער עמער פֿון װאָגענשמירעכטס״, באַ ליפּ. II; „מ אַ ז נ י צ ע״, באַ דרייז.). דאַל II 294: maznica (דרומרוס.), „פּעסעלע, עמערעל מיט זיעגעץ״. — פּיסק. 130: mazny c j a, mashnycja, „זיעגעץ-פֿאַבריק; כ ל י, אין װעלכער מ׳האַלט זיעגעץ אַף אונטערצושמירען די װאָגענס״. —

166) = „די בליטשקע״ (באַ ליפּ. II); „גארוס, בליטשקע״ (באַ דרייז). —

167) ליפּ.: „ש מ ו י ש״, ה״ו, = owtshina = „דער ש מ ו י ש, די שאָף-פעל״, באַ ליפּ. II; ליפּ.: „שאָפּענפּעל״, באַ דרייז.), runo (= „דער ש מ ו י ש״, באַ ליפּ. II; „ש מ ו י ש, װול פֿון שאָף״, באַ דרייז.); „שמוישען״, ב״ו. — א. ב. 107: „ער הוט זיך איבעריגעדרייט דעם שמויש״ (= „געמדט״). —

168) נה״ד Mashe, מה״ד masche (a לאַנג אודער קורץ), אה״ד-אַלטנידערדײַטש. masca (a לאַנג אודער קורץ) = מיטעלנידערלענדיש. maeshe, נידערלענדיש. maas, אנגעלזעקסיש. maesce, ענגליש. mesh, אלט-נורדיש. mcskwe (קליגע). —

169) דאַל IV 245: smuschka, smuschek, smuch, „ל אַ מ פּ ע ל״; אַמאָל אויך האָזענפעל אין אַנדערע פֿעלעכלעך. — זול דאָס זײַן שטאַמרוסיש װורט אודער גענומען פֿון דײַטשיש? —

170) זע מײַן „קונס״. 1 § 98. —

171) ליפּ.: „ק אַ ש ק ע ט (= קאַרטיז)״. — ליפּ. II 121, 407: „דער קאַרטיז, ק אַ ש ק ע ט״. — הורוו., הארקאַוו. — „דאָס חסיד. יינג״. 89: „יענער כפרה׳ניק, מיט׳ן קנעפּעל אין ק אַ ש ק ע ט״... (װעגען א פּוליציאַנט). — „ק נ ע פּ ע ל״ דאָ = דעם רוס. kokarda, דײַטש. Kokarde (פֿון פראַנצ. cocarde). —

172) ליפּ., הורוו.: „ד אַ ש י ק״; ליפּ. II 127: „אַ ה י ט ע ל ד אַ ש ע ק״; דרייז. 201: „אַ ד אַ ש י ק פֿ ו ן אַ ה י ט י ל״. —

173) שפּוטפּורם. —

174) זע אָנמ. 171; דרייז. 192.—הורוו.: „ק אַ ר ט ע ז״(= „קאַשקעט״). —

175) האַרק.: „ק ו ז י ר ו ק״ („visor“).—ג.ב.מ. 241: „שמאַנד-קריג מיט בלאַנקע ק ו ז ר ו ק ע ן״. —

176) ליפּ.: „ק י ט ש מ ע״ („פּויעריש היטעל״). —

177) ליפּ., ליפּ. II, הורוו., האַרק., דרייז.: „ב אַ ר אַ ן״. — האַרק: „ב אַ ר אַ נ װ ו ק ע״. —

178) זע אויבען אין אָנמ. 160.

די עטימולוגיע לוזט זיך אפשר דערקלערען אזוי: אין רוס. kartuz איבערגעשטעלט געוורען די מיטעלסטע קונסונאַנטען, און די ענדזילב פֿאַרביטען

געהוירען אף פעיוראטיווען סופיקס ucha= (זע אויבען אנמ. 86), איז געהוירען: katrucha. — אין ייד. הוט זיך צווישען די צוויי קונס־נאנטען אנטוויקעלט א טואראבהאקסיוואל. — „קאטרישקע" איז דימינוטיוו צו „קאטרוכע" (אודער „קאטערוכע").

[בא א. צ. צווייפעל, אין „די קליינע וועלט" (ב.-פ. I 50), קומט-פאר: „די רבי׳ס ציהען ארויף די טוּיבע היטלען"). —

179) ליפ., ליפ. II 470, דרייז. 819: „קאפעליש"; הארק., הורוו., „מערי" 35: „קאפעליוש". — „חיימיל דער קצין" 150: „ווער שמועסט אז ער געהט נאך דימטש, אונ האט א מאנדיריל מיט קנעפ מיט אדלערס, אונ א פראשקע צום פראק צוא געשפילעט, טראגט ער דאס מאנדיריל יומם ולילה וויא א פרומער יוד ציצית, אונ קיקט ארויס אויף א קריסטליכען פייער-טאג, וויא אויף משיח׳ן, כדי ער זאל זעך אנטהון דעם קראפ׳ינקאפי-ליש, אונ זעך צום שטערדיל צובינדין אונ געהן פאזדראוולויאיען". — רוזנע: „קאפעליוש" (טרופ אף ערשט. טראף). —

180) יידיש, מונדארטלעך: „קאפאלאש" (צ. ב. אין לעהרטוח), „קאפאלאסש" (אין „דער בית המדרש בחור"... לעמ. 1883). — „ס׳ חיי אדם" מ"א: „קאפעלאטש". —

181) פר"ב II 241 — גלייכווערטלעך:

„Tyle wart, co żydowski kapelusz". — „Większa bieda, niż Chaima kapelusz".

ד. ה: „אזוי־פיל ווערט, ווי א יידישער קאפעליוש" (גארניסט ווערט). — „די נויט איז גרעסער, ווי חיימס קאפעליוש" (אנצוהערעניש אף די יידישע גרויסע קאפעליושען). —

182) הארק.: „דעליע" (cloak). — ג.-מ. 207 (ווילנע, סטולבצי, מינסק. ג.): „מיט דעם פעטער אליה מיט דער לאנגער דעליע". —

183) ליפ., הורוו., הארק, דרייז. 737: „טאשמע"; ליפ. II 378: „די טאשמע, דאס בענדעל"; הארק.: „טאסמע". —

184) הארק.: „קובע" („great coat"). —

185) הורוו.: „בורנעס" (= „פלאשטש", = „אדר, שלמה, מעיל-העליון"); הארוו.: „בורנאס" („cloak, burnous").

סלונים: „בורנעס" („פארוארפמאנטעל, פעלערינע"). — סוקולווע „בורנע" (א פעלערינע ביז צום פאס מיט א הענגקולנער, אלזו, א „טופעלע פעלערינע"). — אין ביידע שטעט ווייבעריש מלבוש. —

186) הארקאווי. —

187) ליפ.: „קוצעוועיקע", kazakin== (== „א קוציע וועיקע, אנ׳ איינבערשט לייבעל", בא ליפ. II), schubjejka (==„די קוצעוועיקע, דאס פיטערען לייבעל", בא ליפ. II; „א קירצער פעלץ, א לייבפעלץ, א שלעכטער פעלץ" בא דרייז.). —

188) ליפ. [= plaschtsch, manto (== „דער פלאשטש, מאנטעל", בא ליפ. II; „א פלאשטש", בא דרייז.); salop]. — הורוו. (==

„מעיל, אדר, שלמה"). — הארק. (= mantle, cloak). — זשת"ב 211. —

189) הארק.: „פאלטו" („paletot"); איך דרײַזין. — ראדזין: „פאל'טאן". — שעראַדז: „פאל' טינים" (פל). — „דיא בײַזע מומע": „פאלטאן" (52), „פאלטהון" (II 11). —

190) אין „פנקס המדינה" § 183 (יאר 1628): „דימשק ואטליס אום היו מי שיש לו כבר רשות לו לילך בו בג' רגלים ובחתונ' פסולי עדות, אמנם לא לעשות שום אום היו דימשק ואטליס מכאן ולהבא בשום אופן, הן איש הן אשה אם דל ואם עשיר". — אין אנ' אנדער אפשריפט פון דעם „פנקס המדינה": נישט „אום היו", נור „אויסהויל". — בײדע אויסלײגעכצען זענען פארגרײַזט; ס'דארף זײַן: „אום היל" („אומהיל").

ייִדישער איבערזעץ פון דער שטעלע: „ווער עס הוט פון לאנג א אומהיל פון אדאמאשעק און אטלעס, מעג אים אנטון אין די דרײַ רגלים און אף חתינות פון קרובים, וואס זענען פסול פון עדות זאגען; אובער פון הײַנט מאל אן אין להבא טאר קײנער, הן א מאנצבעל הן א פרויענצימער, הן רײַך און הן ארעם, זיך נישט מאכען קײן שום אומהיל פון אדראמאשעק און אטלעס".

„פנקס המדינה" § 184 (יאר 1628): „דימשאק ואטליס אום היו אן ציהנדיג אסור לעשות מכאן ולהבא, זולת איש אשר שסכום שלו משני אלפי' זהו' ולמעלה רשות לו לעשות דימאשק ואטליס אן ציהנדיג". — ד. ה.: „פון הײַנט מאל אן און להבא איז פארווערט צו מאכען אנ' אײבערמלבוש פון אדאמאשעק און אטלעס, אויסער דעם, וואס צאלט מרינהשטײַער פון סכום 2000 גילדען און מער: אזא פערזון מעג זיך מאכען א אײבערמלבוש פון אדאמאשעק און אטלעס". — „אום היו" איז דא אייך דרוקגרײַז; ס'דארף זײַן „אום היל" („אומהיל"). — „אומהיל" מוז זײַן אנ'אײבערמאנטעל אהן ארבעל (א „פלאשטש", א „פעלערינע"); „אומהיל אנציענדיק" אין סתם „אנציענדיק" מוז זײַן אנ' אײבערמאנטעל מיט ארבעל (א פאלטען). —

191) הארק: „הילע", = cover („צודעק"), case („שײַדעל, איבערצוג", בא הארק. II). —

192) בא דרײַזין איבערגעזעצט: „א נאקידקע". —

193) = „א גרויסער מאנטעל" (בא דרײַז.). — אין קרעמעניק: „כלאמידי" (ערשטער i לאנג; טרופ אף מיטעלזילב), „לײַכטער ברײטער זומערדיקער מאנטעל אהן אונטערשלאק און אהן ארבעל, מיט צװײַ אויפשניטען (פון אקסעל ביז'ן גארטעל) פאר די הענט, און מיט א ברײַטען הענגקולנער (ווי א פעלערינדעל) ביז צום גארטעל". —

194) הורוו., הארק. — ליפ: „אײבעררוק" (= paljto). —

195) ליפ: „טיליב", = schuba (= „די שיבע, דער טילפ", בא ליפ. II; „א פעלץ, א טולופ", בא דרײַז.). — הורוו.: „טילעפ". — הארק: „טולופ". —

196) ליפ: „שופען" = jenotowyj. — דרײַז. זעצט איבער jenot: „שופין, א מין בער".

„ד ע ר ס ע י ם“: — „רופט זיך אָן דער שאָפּ“ (לפּב.):
„מיר דאכט, ווי מיר געזעה׳ס,
גילט א טייערער פעלץ מעהר אין דער וועלט...
ביי א מענשען, אלע גרעסטע נגידים,
ריסען, פויהלען אונ יהודים
דיא גרעססטע שררות, דיא גרעסטע לייט,
געהען אין ש אָ פּ ע נ ע פ ע ל צ ע ן גאנץ ווינטערצייט
ווערען די פרעסט אביסעל בעז,
שטעקען זייא אין מיר גאָר ארײן דיא נעז.
אונ ווער עס איז אפילו ניט אזוי רייך,
וויל ער דאָך אָבער מיט דעם רייכען זיין גלייך.
פאַר קויפט ער אפילו דעם קישען פון צו קאָפּען,
אונ מאכט זיך געשווינד א פ ע ל ץ מ י ט ש אָ פּ ע ן
וויל איינער ווערען אין שטאָט א בטוח,
אונ וויל הייסען א גביר גיך,
חאַפּט ער דיא לעצטע הונדערט רובעל,
חאָטשי דאָס ווייב האָט אפילו פאראיבעל
אונ מאכט זיך א ש אָ פּ ע נ ע ם פ ע ל ץ געשוויר,
אָט הייסט ער שוין א נגיד אצונד,
אונ האַפּט שוין אויפ׳ן קוילעל —
אכלל צו אלעמען בין איך אמיטעל,
ווער עס וויל האָבען א שטיקעל קרעדיט
טאַסקעט ער מיך אומעדום מיט,
זעהט מען מיך נאָר אז איך בין שיין,
קען איהם שוין קיינער ניט זאָגען: ניין!
איך בין געוואָרען אזא פאַניבריה
אזוי ווי פארצייטען זיידענע מאַטעריע.
ווער עס האָט א מאָל געהאַט אחאָטע
צ ו-נ-א ז י י ד ע נ ע ם ס י ז ל י ק, א ז י י ד ע נ ע ק אָ פּ אָ ט ע,
דער האָט חשק היינטיגע צייטען
אויף א ש אָ פּ ע נ פּ ע ל ץ זיי אויס צו בייטען.
פונ׳ם סויבעל דאָס שווענצעל,
פונ׳ם פוקס דאָס פעלצעל,
האָבען ניט געהאַט פארצייטען מעהר חן אין דיא אויגען,
היא איך אצונד, מיט געוואַנד איבערגעצויגען,
עס פעהלט מיר אינ׳ם כבוד שוין ניט א פיצעל
פונ׳ם ש ט ר יי מ ע ל מיט דעם פ ו ק ס י ג ע ן מ י צ ע ל.
מען טראָגט מיך שוין זומער אין דיא גרעסטע היצען,
אין מען געהט מיט מיר שבת אין שול אריין שוויצען.
אלע מענשען, פון גרויס ביז קליין.

קענען זיך אצונד אהן מיר ניט בעגיין.
אין וואס געהען אנגעטאהן דיא מחותנים,
בשעת זייא זענען דעם חתן מקבל פנים?
אונ אין וואס געהט דער חתן, אז עס איז אבלאטע אונ נאס,
אונ מעפיהרט איהם צו דער חופה דורך דער גאנצער גאס?
אונ וואס טהוען דיא אונטערפיהרערס דען אן מעהר,
ווען זייא פיהרען דעם חתן וויא מעפיהרס א בער?
אונ ווען מען בעוואַרפט דעם חתן מיט האפען
גייט ער אויך אין א פעלץ מיט שאפען. —
אונ א לעהרעריל, גאר א געמיינער מאן,
וואס נעהמט פאר א תלמיד צעהן קערבליך א זמן,
אדער ער גיט גאר א שטונדע פאר קעסט און דירה,
אונ טראגט זיך ארום מיט'ן ביכעל און מיט דער ווירע,
אונ קאן דייטש אויפ'ן שפיץ מעסער,
אונ רוסיש אודאי אויך ניט בעסער,
ווער שמועסט מיט זיין יידיש קאן מען זיך דערקוויקען,
אונ שרייבען שרייבט ער לויטער ציקען —
אז ער וויל קלאמערשט דעם גרויסען טאן שפילען,
מען זאל מיינען ער האט עטליכע גילען,
כדי ער זאל קענען א כלה דערטאפען,
געהט ער אויך אין א פעלץ מיט שאפען.
דיא וועלט איז שוין היינט אזוי אויפגעקלערט,
אז אהן מיר האט דער מענש קיין ווערט.
צו געהט ער דייטש, צו געהט ער יידיש,
צו פיהרט ער זיך ארום צו נגידיש,
צו האפט ער אויף בארג צו צאלט ער מזומן,
אין א שאפענעס פעלץ מוז ער אין מארק אריינקומען —
אז די וועלט איז נאך געוועזען גאר אהן פערשטאנד,
זענען ווייסע שמויסען חשוב געוועזען אין לאנד.
שווארצע ציגען פון דער קרים,
האבען געגאלטין אומעדום.
געקרייזעלטע שמויסען מיט קיטייא אי-
בערגעצויגען,
האבען גאר פארשיינט דיא אויגען,
ווער שמועסט אין גראהע שמויסען —
קענט איהר אייך אליין שוין שטויסען —
זענען געגאנגען פריצים עלעגאנטען,
פאדראטשיקעס און ליוועראנטען,
וארום, אז אלע מענשען האבען טיליבעם געטראגען
מיט שווארצע אונ ווייסע שמויסען אונטער-

געשלאָגען,
זענען שטאַגאַליעס געפאַלען אויף דער המצאה
און האָבען זייערע אונטערגעשלאָגען מיט ג ר אָ ה ע.
דאָס איז אָבער געװעזען אַ נאַריטשע װעלט,
זיי האָבין גאָר ניט פאַרשטאַנען װי אויך צו ברײַנגען געלט...
... איך געדענק, אַז איך בין גאָר אַ קינד געװען,
האָב איך אַמאָל אַ ספר געזעהן...
... דאָרט איז געשטאַנען גרויסע חקירות,
װיא אַזויא אויס צו ברײַנגען אַ גרויס עשירות
גאָר אין אַ קלײַנער קירצער צײַט,
און עס זאָל ניט אַרויסקומען ניט גאָט און ניט לײַט...
... טאַטין, ציגאַרין, צװיטאַטשנע טעה,
ס ױ ב ע ל, ע ל י ק, ש ל י א מ ע ס, פ ע ה,
דראָשקעס אויף צו פאָרין שפּאַצירען,
און דיא װענט געקלעבט מיט שפּאַלירען,
דאָס איז דאָרט אַלץ געשטאַנען געשריבען,
נאָר ש אָ פּ ע נ ע פּ ע ל צ ע ן זײַנען אויסין געבליבען!
מען האָט אין מיר פאַרגעסין, אַ הידוש בפירוש —
אי אינים ספר, אי אינים פירוש! —
נאָר הימעל און ערד האָבין דאָך געשװאָרין,
אַז קײַן זאַך זאָל ניט װערין פאַרלוירין.
זעהט זשע, איהר חכמים פון װאַלד,
װיא דיא צײַט איז טאַקי געקימען באַלד.
װאָס איך דער ש אָ פּ זאָל נתגלה װערען,
דיא גאַנצע װעלט אויף צו קלערען:
אַז אײַנער װעט האָבען קערבלעך אַ פּאָר,
זאָל ער זייא ניט אין קאַסטען אַרײַן לעגען,
ער זאָל זיך מאַכען אַ ט י ל י ב מ י ט ג ר ױ ס ע ה אָ ר
אַזוי גוט װיא יענער װאָס האָט אַ גרויס פאַרמעגען,
אַצונד האָב איך דערלעבט, ברוך השם!
אַז איך האָב שוין טאַקי דעם גרויסען שם,
און װער עס איז נאָר אַביסעל אויפגעקלערט,
װײַסט, אַז אָהן מיר האָט קײַן מענש קײַן װערט. —
איהר זאָלט, ליבע חיות, האָטש זעהן פון װײַטען —
װײַל איהר קאָנט דאָך ניט קומען װי איך צװישען לײַטען —
איהר זאָלט זעהען מײַנע לײַט זיך שמעלצען,
אַז זיי טהוען אָן דיא שאָפּענע פעלצען,
װאָלט איהר אַלײַן מיט'ן שכל פאַרשטאַנען,
אַז איך דאַרף ניט אַװעק געהן לײדיג פון דאַנען,
איהר װאָלט מיך אַלע, אויף הײליגע נאמנות!

ווי א מלך באשענקט מיט מתנות.
באַרעכענט אײַך נאָר וואָס דאָס באַטײַט,
אַזוי חשוב צו זײַן בײַא לײַט:
דער פּאָדראַטשיק קאָן אויפ׳ן טאָרג ניט שטעהן,
דער סוחר קאָן אויף דער בערזע ניט געהן,
דער ראַטמאַן קאָן אין דער פּרעסודסטווע ניט זיצען,
דער לעהרער קאָן בײַא דער לעקציע ניט שוויצען,
פיר פלוידערען דאָס ביסעל אויסגעשטעלך —
אז ער געהט ניט אין ש אָ פ ע נ פ ע ל ך!...—

פּראָטעסטירט דער ב ע ר (ז׳ 12):

„... דעם ש אָ פ ווילט איהר פאַר א מלך קריינען?
איז ווידער א פעלך פון אלדינג ווערט מעהר,
ווער זשע האָט א שענערען וויא דער ב ע ר?
אין ב ע ר ע נ ע פ ע ל צ ע ן געהען דאָך אלע שררות
ש אָ פ ע ן דאַרף מען דאָך שוין גאָר אויף כפרות,
מען האָט ש אָ פ ע ן אוועק געוואָרפין לאַנג,
ש אָ פ ע ן איז געוואָרען א יידישער גאַנג,
ב ע ר ע ן! ב ע ר ע ן! הערט מען שרײַען,
ווער עס וויל א פעלך א נײַען,
ב ע ר ע ן האָבען א לײַטעש פּנים,
אין ש אָ פ ע ן געהען שוין גאָר קבצנים"...

ג.=מ. 236 (קוונ. ג.): „פ י ק ס ע ן פ ע ל און ב ע ר י ש פ ע ל איז דוך גוט אף פ ו ט ע ר"... —

197) ליפ: „פ ע י", == „burunduk" (בא ליפ. II און דרייז. דערקלערט: „אזא ווין וועווריק"), „polosataja, schwjejcarskaja bjelka" („געשטרייפטער, שווייצארישער וועווריק"). — הארק.: „פ ע ה, פ יי" (== „סיבירער וועווריק", „גרויער וועווריק"). — טיאנדער: Feh, „וועווריקפעלכעל"). —

198). ליפ.: „פ ע ל ך" == koshuch, וואָס ווערט ליפ. II פאַרטײַטשט „א פ ע ל ך (אני אײַבערשלאַק)", און דרייז.: „א פ ע ל ך". — הורוו.: „פ ע ל ך". — הארק.: „פ ע ל ך", furcoat („פוטערען מלבוש"), fur („פוטער"). —

199) זוּלוגישער טערמין: „procyon lotor". — געהערט צו די plantigrade („וואָס טרעטען אַף דער גאַנצער פודעשווע"). —

200) פאַרטײַטשט אויך (אפילו מיט א פרעגצײַכען) מיט tscherjezsje-djeljnik („דער רימעט, וואָס האלט די דישליעס אף דעם זאָטעלע פון פערד=געשפאַן"). — פּאַוולוווסקי פאַרטײַטשט מיט: „צוים, רימעט, שטריק" [„בא וועלכען מ׳פירט א רײַטפערד, אודער מ׳בינדט עס צו"]. —

201) פּאַוולוווסקי פאַרטײַטשט מיט: „שנור, שטריק"; „פירשטריק" [...„פאַר פערד"]. — דרייז. זעצט=איבער: „ק נ יי ט ע ל, ש נ י ר ע ל". —

202) אובער צי דער יידישער וואָקאַבעל שטאַמט פון אײַנעם אויס די 4 געבראַכטע, איז שווער צו זאָגען, מחמת די טײַטש איז אַן׳אַנדערע. —

203) זע אויוועו ז׳ 82. — דיק: „ש נ י פ ט ו ך" (== „זאַטשײַלע, נאָזטיכעל). — „מאַמעלשון" I 83: „ש נ י פ ט י כ י ע". —

וולפ. 25: „ט ײ כ ע ל, ש נ ו פ פּ ט ײ כ ע ל״. — ליפ., הורוו., הארק.: „נ אָ ז ט ײ כ ע ל״. — דרײַז. 295: „נ אָ ז ט ײ כ ע ל, ט אַ ש ע נ ט ײכעל״.— הארק.: „ט אָ ש ע נ ט ו ך, ט אַ ש ע נ ט ײ כ ע ל״. —

204) ליפּ., ליפּ. II (07), הורוו., האַרק., דרײַז. (167): „פּ אַ ר אַ־ ס ו ל״. — זשוו״ב 305: „פּ אַ ר אַ ס ו ל ע כ ע ל״. —

205) האַרק. II 436: „פּ אַ ר אַ ס ו נ ײ ק״ („זונענשירם״). — האַרק.: „פּ אַ ר אַ ס ו ן״. —

206) הורוו., דרײַז. 167: „ז ו נ ט ײ ק״ (== „פּאַראַסאָל״). — האַרק.: „ז ו נ ט ש ײ ק״ (== „פּאַראַסאָל; לומפּשירם״). —

207) ליפּ.: „י אַ מ ש״, == „bambuk“ (== „דער י אַ מ ש״, באַ ליפּ. II; „אַ י אַ מ ש, אַזאַ מין געוויקס אין קיטאַי״, באַ דרײַז.); „י אַ מ ש ו וו ע ן״, == bambukowyj. — הורוו.: „י אַ מ ש״ („קנה־ פינים, אַגמון״). — ליפּ. II זעצט־איבער trostj מיט: „סטרעק; י אַ מ ש ו וו; דאָס שטעקעל״. —

208) לויט אַנאַלאָגיע מיט: dębowy, jasinowy, olchowy (פּױליש).—

209) זע מײַן „קונס.״ I § 98. —

210) זול דאָס ב״וו האָבען אַ שײַכות צום ה״ו „ס אַ ל ץ״ (ליפּ.: „זאַלעקסיר״? — צו קענען ענטפערען אַף די שאלה, וואָלט מען דאַרפען פריער וויסען די עטימולאָגיע פון „ס אַ ל ץ״. —

211) באַ ספּ.־יהואש 110: „י ם ־ ש ט ו ק״ (דערקלערט: „אַ געווי־ סער רור, וואָס וואַקסט באַ די ברעגעס פון טײַכען״).

„בן המלך והנזיר״ (זשולקווע 1771): „מײני הענט זענין אז איין ר ע־ ר י ל מאגר אונ גמיין״ (כ״א); „מיין הענט זענין שלאַפיר אז דאש ר ע ר י ל״ (כ״ט).

אין וואַרשע באַקאַנט: „י ם ־ ש ט ע ק ע ן״ (שטעקען פון רער). —

212) באַ ליפּ. II פאַלטש פאַרטײַטשט: „דער ט ש ע ר ע ט״; באַ דרײַז.: (פאַלטש) „דער ט ש ע ר ע ט״, (ריכטיק) „דאָס ר ו ה ר״. —

213) ליפּ., ליפּ. II, הורוו., האַרק., דרײַז., זשוו״ב: „ה ע נ ט ש ק ע״.— הורוו., האַרק., וולפ.: „ה אַ נ ד ש ו ה״. — „ספר חיי אדם״ מ״א: „ה ע נ ט ש ק ו ס״. — שטינגער, „משלים״ 90: „ה ע נ ט ש ק ע ל ע ך״. — „דיא גרעפין איבער נאכט״ [וואַרשע, 1885(?)], 13: „ה אַ נ ט ש ע ן״. —

214) ליפּ. II 139 (פעמ.), האַרק. (פעמ.), וולפ. 139 (מאַסק.), זשוו״ב: „פ ו י ס ט״, בלויז אין טײַטש: „דורך צונויפבייגונג פון די פינגער פאַרמאַכטע האנט״. — אַנאַלאָגיש אין דײַטשיש: Faust (זאַנדערס, טיאַנדער).

די טײַטש: „ה ע נ ט ש ק ע מ י ט אַ י ן פ י נ ג ע ר״ — יידישע שאַפונג.

אין דײַטשיש — קאָמפּאָזיטום: Fausthandschuh (== „הענטשקע אָהן באַזונדערע פינגער״).

ליפּ., ליפּ. II: „ז אַ מ ש״ (ה״ו), „ז אַ מ ש ע ן״ (ב״וו). — הורוו, האַרק., דרײַז.: „ז אַ מ ש״. — האַרק.: „ז ע מ ש״. —

215) ליפּ.: „ק אַ ל י ו ש״, „ג אַ ל י ו ש״; ליפּ. II 119: „ג אַ־ ל י ו ש ע ן״; הו״ר, האַרק: „ג אַ ל ו ש״, „ק אַ ל ו ש״; דרײַז. 189 „ק אַ ל אַ ש״. — אין פּיאַסק: „ק אַ ל אַ ש ע ן״ (פל.)

216) ליפ.: „קריִמפּעליִך"; „קרעמפּעליִך" (אויך ליפ.
II 93, הירוו.) —

217) ליפ.: „קרעמפּעווען" == zaschnurowatj (== „פֿאַר־
שנעריִווען", באַ ליפ. I; „פֿאַרשניִרעווען", באַ דריִז.). — הירוו. (== „חזק
בחבלים") — האַרק. — פּוו"ב II: krępować, „שטאַרק ביִנדען" (פֿון דיִטש־
שען krampfen).—

218) krępulec שטאַמט, אַלזו, ניִשט פֿון krępować; דער פּויליִשער
ę אין ה"וו, שטאַט'ן דיִיטשישען u, — לויט אַנאַלאָגיִע מיִט'ן פּויליִשען ווערב
(פֿולקסעטיִמולוגיִע). —

219) אוסטרווה (סעדל. ג.), דורך גונסיורווהו (זאַרעמב. גמ., אוסטרווה.
ק., לומז. ג.): „אַמיִשניִ" (טרופּ אַף מ טעלוּיִלב). — „דעקטיִך" (וואַרשע
1876) 7: „אַ מיִשנע". — האַרק: „אוּמיִשנע", „אוּמיִש־
לניע". — „דער נײַ סטער עלילת דם אין קסאַנטען"... (לעמ. 1892) 5
„איִמיִשנע". — דריִז. 768: „אוּמיִסנע". — פּוו"ב VII:
umyślnie, (מונדאַרטל.) u m y ś n i e, „ספּעציעל, בכיוון, צו־להכעיס,
קסטרע". — פּויליִשער ś ווערט אין פּויליש־יידישען אַרויסגערעט: ש; פּורהויפּט־
טוניִקער u מונדאַרטלעך (יידיש) אָפּגעשוואַכט אין אַ־, אָדער (נאָך מער) אין ־ִ.
„־בחי בעש"ט": „אוּנ מוּסנע". — פּוו"ב III: naumyślnie,
(אַלטפּויל.) namyślnie, (מונדאַרטל.) naumyśnie און n a m y ś n i e.
— פֿון דעם פּורהויפּטטוניִקען ‑na איז אין ייד. געוואָרען אין (=אפשר לויט
אַנאַלוגיִע מיִט אַזעלכע פּרעפּאָזיציאָנעליִשע פֿאַרביִנדונגען, ווי: „איִנדערוואָכען,
איִנדערפּיִנצטער, איִנגיִכען, איִנמיטען" וכ'?). —

220) האַרק.; „דעקטיִך" 9: „אוּמיִסטנע". — ליפ., „חסיד.
פּינג." 3, 58, 160: „איִנמיִסטען"; ליפ. II: „איִן מיִס־
טען" (168 395), „איִן מיִסטנע" (170). — הורוו.: „איִנ־
מעסטען". — דריִז. 298: „איִן מיסטיִן". — זע די פּוריִקע אָנמער־
קונג. — אין= שטאַט ‑na. — ־ען= שטאַט ‑nie (פֿאַרייִדיִשונג!). —

221) האַרק.: „מעסטע" (סינג.) „מעסטעס" (פּל.), ==
slippe, == (באַ האַרק. II) „אַ פּאַנטופּליע". — דיִק, „דער שדכן"
40: „מעסטעס".

אין קרעמעניִץ: „מעשטיִס", „שטיבפּאַנטופּעל, פֿון אַ באַזונדער
מין דיק, העל, געשטיקט צײַג געמאַכט, געוויינטלעך אָהן קנאַפּעל, מיט אַ ווייכער
פּודעשווע" (וואַנדערגריִכען פּלעגען ברענגען קיין קרעמעניִץ „מעשטיִס" צום
פֿאַרקויפֿען).

אין וואַרשע: „לאַטש" (סינג.), „לאַטשן" (פּל.),
„לעטשל" (דימ.), „לעטשלוך" (פּל.) — „מעשה משני שתפים"
(וו. 1881) 17: „איר זאָלט אײַך איבער לאָזען אײַן אַלט הזמר אויף דעם
לײַב, אונ אײַן אַלטע פּאָר הויזען מיט אײַן ארבע כנפות מיט אַפּאָר אַלטע
לאַטשען אויף דיא פֿיס". — זאַנדערס: Latsche, „פּאַנטופּעל; בריִיטער
שלעפּשיך, אין דהיינו פּוישטענער שיך, אָהן דעם היִנטערטײַל (טיִלוק) אודער
מיט אַ צוקוועטשטען היִנטערטײַל"...

אד"ם, „דער שפּיגעל פֿיר אללע" (וואַרשע 1893) 12: „ אַ פּאָר
שטעקשיך". — מ. ספּעקטור, „קאַליקעס" (ווילנע 1902) 4: „ווי וואַלסט די

אויפֿגעשטאַנען, איך זאָל דיר די ש ט ע ק ש י ך ניט דערלאַנגען". — ליפּ.: „ש ט ע ק ש י ך" (מיט î), == tuflja, „utrjennije baschmaki" („מורגענשיך"). —

צום פֿינפֿטען דיאַלאָג.

1) ליפּ.: „ש ל יי ע ר", == „golcwnoj ubor"; nakalka (== „ש ל יי ע ר", באַ דרייז.); wua'j (== „ש ל יי ע ר, וואַל", באַ דרייז.).— הורוו. (== „צעיף, צניף" וכ'). — האַרק. [veil == „שלייער, געזיכט־פֿערדעק", באַ האַרק. II), cover]. — „שטערענ־יכעל" 48: „זיי (די ווייבער) ועדין דערתייל פֿין ש ל יי ע ר ס, אין פֿין שפּלקיס אין פֿין מייערן ציַמיס". — „מקל נועם" II 66: „זעהר ציערינג איז דאָס פאַרטיך, דאָס ברוסטטיך אין דער ש ל ע ע ר, צי אַיין יודשער טאָכטר וואָס סיקעהר"...

„פּנקס המדינה": „ס ל ע ק [ש ל ע ק] שעל הצעיף, אשה שיש לה כבו״, רשות לה יהתקשט בג' רגלים ולא יותר"... (§ 181); „ס ל ע ק שעל הצעיף, שאשה [אשה] שיש לה [מ]כבר רשות לה להתקשט בג' רגלים ולא יותר 'אונסר פֿירין, ופסול עדות מחמת קורבה לחתן או לכלה"... (§ 310); „אשה שיש לָה כבר אין לה לעשות על ה ס ל יי ק [השלעק] גיהענג עם מ ר ג ל י ו ת או א ב נ י ם ט ו ב י', ואפי' ר ו ב י נ ד ל ך וכיוצא בזה הכל אסור איסור גמור" (§ 311). — זע אויך אויוועָן ז' XIII: „ש ל ע ק ג י ה ע נ ג של כסף וזהב"... (ד. ה. „שלעקגעהענג פֿון זילבער אין גולד"...). — ווי ס'איז צו זען פֿון דידוזיקע ציטאַטען, פֿלעגען יידישע ווייבער אין ליטע אין 17-טע יאָרהונדערט טראָגען אַפּ'ן שלייער אַ „ס ל ע ק", „ש ל ע ק", „ס ל יי ק".— אַל IV: s c h l y k (אַ טשוואַשיש וואָרט? אודער פֿון טאָטערישע, baschlyk?), „היטעל, היטעלע, הייבעל, קאַפּטער; שלעכט, צוקנייטשט בלאָזענהיטעל, שלעכט אָנגעטיענער טשיפּעק"; „דייבערישע קופּבאַדעקונג (אַ לייוועַנכען, געטעפּט, הויך היטעל, אף וועלכען מ'וויקעלט אַרום אַ שטיק טוך אודער אַ פֿאַטשיילע)"; „אַ מין שטערענטיכעל, געשטיקט מיט צלוטשקע". — פוו״ב VI: s z ł y k (אַלטפּויל.), s ł y k (אַלטפּויל.), „קיילעכיק היטעל פֿאַרשפּיצט אַרויף אין מיט פּיטערען באַברעמעכץ אַרום דעם ברעג, קאַפּטער", (מוגדאַרטל.) „רויטע פֿאַטשיילע, וואָס חתונהגעהאַטע פֿרויען טוען אָן אַפּ'ן קופּ". — פּיסק.: s c h l y k, „קוניש, הויך שמוישען היטעל". — דער ייד. „ש ל ע ק" פֿלעגט באַפּוצט ווערען מיט „ג ע ה ע נ ג" פֿון פּערעל אודער איידעלשטיינער (רובינדלעך וכ'). — לעק.: gehenge, „אַ זאַך, צוגעפּאַסט צום אָנהענגען, אומהענגען"; טיאַנד.: Gehänge, „דאָס „העננען", „...גירלאַנדען פֿון בלומען, פֿעסטונען; ...אָנהענגערלעך, נאָכ־

העגגערלעך"... —

2) א. ב. נ' 2972. — פארגלײַך אויוועז. ז. 115. —

3) ד. ה. דרייט זיך זײַ דער קופּ, אזוי פיל הובען זײַ צו טון (א. ב. 2726). — „... איך הוב דיך ליב דרײַ מאָל אין שלײַער", וואָגט מען אין לעמבערג צו א אימפּאַטישער פערזון (א. ב. 1982). —

4) א. ב. 3850 —

5) ליפּ.: „סיטקע" (מיט i); ליפּ. II, 21, 375: „די סיטקע"; הורוו.: „סיסקע (שיטקע)" [== „נעטץ"]; הארק.: „סיאטקע" („נעץ צו די האָר"); דרײַז. 36: „סיעטקע". —

6) אודער קלײַנרוסישע sitka. —

7) „sjetka golownaja" — „צו פוצען די האָר" (דאַל IV). —

8) ליפּ: „ביסער". —

9) דער ייִד. ווקאַבעל בא ליפּ. בפירוש מיט קורצען i. —

10) בא ליפּ. II פארטײַטשט: „דער פערעל; ביסער, פאצירקע".— בא דרײַז.: „דער ביסער, גלאָזפערעל". —

11) בא הורוו. פארטײַטשט: „כבינה", בא הארק: „covering for the forehead" („באדעקינג פאר'ן שטערען"), „געטראָגען פון די אלטפרענקישע ייִד. פרויען אין פוילען".— ליפּ. II פארטײַטשט: kokoschnik: „אַן'ארט שלײַער ווי א שטערנטיכעל"; דרײַז.: „א שלײַער (בײַא די רוסין)". —

12) ליפּ: „שטערנבענדעל", = natscholok (= „דאָס שטערנבענדעל, די שטערנסטענגע", בא ליפּ. II; „דער שטערנבענדעל", בא דרײַז.). — הורוו: „שטערנבאנד". — טיאַנדער: Stirnband, „דיאדעמע". —

13) הארק.: „בינדע" („באַנד, שנור, שלייף, באַנדאזש, גארטעל, פּאס"; „שניפּס, האלדזטוך, קראוואט"). — טיאנד.: Binde; לעק: binde. — פּיר"ב I: binda („באַנד, טאַשמע, סטענגע"); „binda królewska" („דיאדעם"); פון דײַטשישע. — פּיסק: bynda, „סטענגע, טאַשמע". —

14) נישט רעגיסטרירט אין די ייִד. ווערטערביכער. —

15) זע אָנמ. 13. — bindal שטאַמט אובער פון דײַטשישען Bändel (טיאנד.) און מיטעללאַטײַנישען bendellum. —

16) ליפּ.: „פארמײער", = fermoar (= „א קראנץ פערעל", בא דרײַז.), zastjoshka (= „דער האַטשיק, די שפּרונטשקע", בא ליפּ II און דרײַז.). —

17) ליפּ.: „שפּילקע" (מיט î). — ליפּ. II (23), הירוויץ, הארק. דרײַז. 41: „שפּילקע". —

18) ליפּ., ליפּ. II 418: „פּעל" („רויזײַד"). — אין ווארשע: „פּעל'י" („ווײַך, ווי פּעל'י"). —

19) „און זײַערע (די ייִדענס) ווײַבער? אין רײַכע שובעס, געטראָגען אף איין אַרבעל, אָנגעטון אין טײַערע ליאַמעס (ד. ה. שטוף, געשטיקט מיט גולד אידער זילבער), שפּיצען, און מיט אַזויגערופענע מושקעס אפ'ן קופּ"...—

20) הורוו.: „ש ײַ ט ע ל“ [„קדקיד, (פֿון האָר) פּ א ה נ כ ר י ת“]. — האַרק. (= wig, „פּאַריק“). — האַרק.: „ה אָ ר ש ײַ ט ע ל“. — „מערי“ 178: „די האָהר פֿערקעמט ש ײַ ט ע ל-גלאַס, הינטען פֿערלײַגט, אָהן יעדע בע-פּוצונג, ווי אונזערע אַלטע מיהמעס האָבען געטראָגען“. — לעק: scheitel, „דער אײבערשטער קופּפּונקט, אַף וועלכען די האָר צוטײלען זיך, לײַגענדיק זיך אין פֿאַרשידענע ריכטונגען; שריגט“ א. אַ. וו.. — טיאַנד.: Scheitel, מיט דער-אײַגענער טײַטש, און אויך: „ק ו פּ פֿ ר י ז ו ר פֿ ו ן ד י י י ד י ש ע פ ר ו י ע ן“. —

21) ליפּ., דרײַז. (376), הורוו., האַרק. —

22) „זאַמ.“ II 353פּ. — א. ב. 849: „ער איז געבוירען אין הײַבעל“. — „מערי“ 12: „פֿון דער וואַנד האָט אַראָבגעקוקט צו איהר באַסיטשעלי'ס אַ ווע-נעציאַנערין, געציהרט דעם קאָפּ אין אַ ה ײַ ב ע ל פּעריל“. —

23) ליפּ.: „ק י פּ ק ע“ (מיט i), = skufja (= „די יאַרמילקע, ק אָ פּ ק ע“, בּאַ ליפּ. II; „אַ מין יאַרמילקע“, בּאַ דרײַז.), jermolka. — הורוו.: „ק י פּ ק ע (ק ע פּ ק ע)“ („צניף, שבים, כפה“). — האַרק.: „ק ו פּ ק ע“ =, headnet (דאָס ענגל. net בּאַ האַרק. II: „נעץ, סיאַטקע, טול“), דערקלערט: „פֿאַר פֿרויענהאָר“. — „תחית המתים“ 28: „מאַכט דער רביצין אַ ק אָ פּ ק ע דער פֿין“. — „מערי 38 : „און די קאָפּקע איז געהאָפֿטען פֿון רײַנע פּעריל. אין דעם *לעגט די באָבע, די טשאָרטקאָוויצער רב'צין, די ליכט בענשען פֿרײַטאָג-צו-נאַכטס. די פּעריל זענען אויסגעהאָפֿטען אין געשטאַלט פֿון אַ טויב“. —

24) ליפּ.: „ט ש י פּ י ק (= הויב)“. — ליפּ. II. 413: „ט ש י פּ ע ק, ה ו י ב“. — הורוו.: „ט ש י פּ ע ק (= הויב)“. — דרײַז. 805: *ט ש ע פּ י ק, ה ו י ב“. — האַרק.: „ט ש ע פּ ע ק, ט ש י פּ ע ק“ (=„הײַבעל, פֿרויענהוט“), „ט ש ע פּ ט ש י כ ע“ (= „הײַבעל“), „צ ע פּ ו ק“ (= „פֿרויענהוט“). —

25) א. בערנשטײַן, נ. 2179. —

26) ד. ה. חײַ איז דער פֿרוי, וואָס מוז אַוועק פֿון מאַן און צוריקקו-מען צו די עלטערען (א. ב. ג' 1328). —

27) א. ב. 2030: „פֿון אַ לײַלעך קען מען מאַכען אַ ק ו ב ק ע, אובער ניט פֿין אַ ק ו ב ק ע אַ לײַלעך“ (ד. ה. פֿון אַ גרויסער זאַך לוזט זיך מאַכע-אַ קלענערע, אובער ניט פֿאַרקערט). — ווער זאַמלער מײַנט, אַז „ק ו ב ק ע“ איז דאָס פּוילישע kubka די פּוילישע שפּראַך הוט, אובער, לגמרי נישט קײַן וורט kubka. מ'דאַרף אַף יידיש שרײַבען: „ק א פּ ק ע“. — וועגען דעם אי-בערגאַנג פֿון פּוילישען a אין יידישען u (עחענטועל o) זע מײַן צי"ח I 59—66.

ווען ליפּשיץ לײגט אויס „ק י פּ ק ע“ (מיט i), איז עס אפֿשר (אייב נישט דרוקגרײַז) דאָס פּוילישע מונדאַרטלעכע kipka (פּד"ב II), דימ. צום מונדאַרטלעכען kipa („געפֿלוכטען מולטערעל“, אײַגענטלעך „קויש“; „ק אַ פּ ע-ל י ו ש“), פֿון דײַטשישען Kiepe.

הורוויצס „ק ע פּ ק ע“ שטאַמט אפשר (אויב ס'איז נור נישט דרוק גרײַז) פֿון פּוילישען k i e p a. „שילערהיטעל“ (פּח"ב II), וואָס שטאַמט פֿון פּוילישען kiepi, „אַ מין פֿראַנצײַזיש מיליטעריש היטעל, שמעלער פֿון אויווען,

מיט א קוואדראטדאשעק, פאַריסען אַרויף״, — פון פראַנצייזישען képi (גע־נומען פון אראבישען). — דאל II: kjepi (פון פראַנצייזישען), „היטעל, קאַשקעט פון היינטיקען מיליטערישען פאַסון״. —

28) ליפ.: „סטעינגע״, = ljenta (= „די ליענטע, דאָס באַנד, די סטעינגע״, בא ליפ. II און דרייז.). — האַרק.: „סטענגע״. —

29) ליפ.: „שליאַרע״, = oborka (== „דער באַלאַג, פראַנדז/שליאַרע״, בא ליפ. II; „אַ פראַנדז, אַ שליאַרע, אַ פאַלב״, בא דרייז.) — הורוו.: „שליארע״. —

30) ליפ., ליפ. II, הורוו., האַרק., דרייז.: „שאַל״. — אין קרעמעניץ מיט האַרכען I, אין וואַרשע מיט וויכען. — פרושקווו: „סאַל״. —

31) „דער אונצײַם. בעזוך״ 6: „וואָלענע טיכער (פאַציילעס)״. —

32) „בן המלך והנזיר״ (זשולקעוו 1771) ט״ו:... „איז מיר פר ווקסילט גיוואָרין: אויש דען קראנקין אויג איז גיווארין איין גזונד אויג, אונ דיא פיאַר איז מיר אפגיטאן גוואָרין פון מיין פנים״. — „פלור״ איז דאָ איבערזעצונג פון „המסוה״. —

33) בא ליפ. II פאַרטײַטשט: „די פליורע, קרעפּע, גאַזע״; בא דרייז.: „אַ שלייער. אַ קרעפע, אַ גאַזע״. —

34) בא ליפ. II פאַרטײַטשט; „אַנ■יט פאַרצײַטיגשער שלייער״; בא דרייז: „אַ וויַבערשער שלייער״. —

35) זע „מאַמעלשון״ I (רעגיסטער). —

36) דאָס פון רוסישען גענומענע „שליאַפע״ באַקומט אַרײַנגע־שטעלט דעם קונסונאַנט ־מ־, וואָס יוצרט אין יידישען געברויכט צו בילדען פעיוראַטיווע פורמען (פאַרגלײַך דאָס שפּוטישע „דײַטשמעריש״ פון קורעקטען מינדאַרטלעכען „דײַטשעריש״, און די ענדונג ־יק (אפשר לויט אַנאַלוגיע מיט „מיק״). — מעגלעך אויך, אַז „שליאַמפּיק״ אין פולקסעטימולוגיע פון „שליאַפּע״ מיט אָנלענונג אָף „שלאַפּמיק״. — [אגב, „שטערענטיכעל״: „שמיסט דײַטשעריש״ (55), „אַ דײַטשער־שע גרויסע שטאָט״ (55), „דײַטשירשע יודין״ (69), „גירעט אף דײַטשיריש״ (64), „אָף דעם דײַטשערישין שטייגער״ (67); — „סעיקעלע״ 8: „לײַנע פראַנצייזעריש און דײַטשעריש וויא אַ וואסער״]. —

37). ליפ.: קלייד = “platje„ (= „דאָס קלייד, מלביש, די הלבשה״, בא ליפ. II און דרייז.); קליידעל, = “platje„; “jubka„ (= „די יופע, דער שליאפריק, מאַנדיריל״, בא ליפ. II; „די אונטערקליידעל״, בא דרייז.). — הורוו., האַרק: קלייד. —

38) האַרק. : „ספודניצע״, = “petticoat„ (= „אונטעררוק, ספודניצע, יובקע״, בא האַרק. II). —

39) א. ב. נ׳ 3849. — א. ב. 3365: „יו, דאָס קלייד איז שיין, — חיזעט, אובער, די ספודניצע אויס?״, אַזוי פרעגט מען אַ שלימעזאַלניצע (דאָ מוז „ספודניצע״ באַטײַטען אַ אונטערקליידעל). —

40) ליפ., הארק.: „א ו נ ט ע ר ק ל ײ ד“, „א ו נ ט ע ר ר ו ק“. —
41) הארק. (= muslin); הורוו; „משלים“ 90: „מ ו ס ל י ן“. — בא ליפ. מיט î. —

42) הארק.: „ק ר י נ ו ל י נ ע“ („crinoline“). — א. צ. צווײפעל, „יי קלײנע וועלט“ 52: „די „מאַדאַם“ געהט אין אַ פײַנעם ק ר י נ אָ ל י ן, אין מעהל אויף חלה געהט מען באַרגען אהין“... —

43) אין בײדע מײַטשען: a) מלבוש אַפ׳ן גאַנצען קערפּער; b) מלביש לוקאַל; געצעלט, באַלאַגאַן, באַראַק“. — קלוגע: (װײַ‏זיקגעברויכט Baude (שלעזיש וורט), „פאַסטעכגעצעלט אין די בערג“ (אין 18-טען יאָרהונד.: „יריד-בויד“; אין 15-טען יאָרהונד.: „מאַרקבויד“), אלוו = Bude. —

פּוי״ב I: buda, „וואָסערניטאַיז בנינ׳דעל פון ברעטער, שטרוי, לײם וכ׳ אף א באַהעלטעניש, אף א באַוװינעכץ“; „צײַטווײַליק קראָם פון ברעטער אף די צײַט פון יריד“; „צודעק פון א קוטש, בריקע, וואָגען; געדעקטע קוטש, פון סטאַן גראָפּצוצו („ספּודניצע“).

א מלבוש אַפ׳ן גאַנצען קערפּער (קלײדעל מיט סטאַניק אײן שטיק) הײסט אין ראַדזין: „ג אַ ו ו ר ע ל י“ (טרופּ אף מיטעלטראַף). — פּוי״ב I: gabrjela, „א מין פרויענקלײד“ (פון פרויענאײגענאָמען Gabrjela). —

44) ליפ.: „מ ו נ ד י ר ע ל י“ (מיט î), plachta = („= „דער שליאַפּריק, דאַס מ ו נ ד י ר ע ל, קלײדעל“, בא ליפ. II; „א שלאַפּריק, א קלײדעל“, בא דרײַז.), sarafan (= „אזא מין סוקניע, שליאַפּריק, מ ו נ ד י ר ע ל“, בא ליפ. II; „א מין רוסישער שלאַפּריק“, בא דרײַז.), „shjerskoje platje“ („פרויענקלײד“). — בא ליפ. II: kapot = „דער שליאַפּרוק, דאַס מ ו נ ד י ר ע ל“. —

45) הארק.: „ק ו פ ט ע“, = „woman's jacket“. —
46) בא ליפ. II פאַרטײַטשט: „א ל ײַ ב ע ל ע, א י אַ ק ע“. — בא דרײַז: „א ק ו פ ט ע, א י אַ ק ע“. —

47) ליפ.: „סטאַניעק“, = lif [= „דער שניט פון א קלײד“(?), בא ליפ. II און דרײַז.], pjerjechwat [= „דער ס ט אַ נ י ק, ס ט אָ ן, די ט אַ ל י ע (פון א קלײד)“, בא ליפ. II; „דער ס ט אָ ן, די ט אַ ל י ע“, בא דרײַז.]. — הארק.: „סטאַניק“ (= waist). —

48) זע צי״וו 161. — אין קרעמענעץ הערט „ס ט אָ ן“ געברויכט אויך אלס סינאָנים פון „ה ע מ ד“. — אויוועז אף ז׳ 45: „לײַוועגט אויף א פּאָר ש ט אָ נ ע ן“ (= „לײַוועגט אף א פּאָר ה ע מ ד ע ר“). —

49) ליפ.: „שטעל (אין מאַרק)“, = lawtschonka, lawotschka = „געװעלבעל, קרעמעל, קלײַטעל“); balagartschik (balagan בא ליפ. II = „דער באַלגאַן“; בא דרײַז.: „א באַלאַגאַן, א גיצעלט, א בויד פון ברעטער“); runcuk (= „א בימה, א טרעפּ“, בא דרײַז.). — אין װאַרשע: א טיש (אַפ׳ן מאַרק), און איבער אים א דעכעל (אף 4 דרענגער, וואָס זענען דער המשך פון די טישפיס). —

50) ליפ.: בויד, = britschka („א בריטשקע“, בא דרײַז.),

kibitka („אַ קיבּיטקע, בּידקע, בּידאַ, וואָגען אויף 2 רעדער", באַ ליפּ. II; „אַ בּידע, אַ וואָגין אויף 2 רעדער", באַ דרײַז.). — האַרק: „בּויד", = wagon-booth (דאָס ערשטע גליד = „וואָגען, פֿיר"; דאָס צווייטע = „בּײַדעל. בודקע", באַ האַרק. II). — — ליפּ.: בּידקע (מיט i = taratajka (= „אַזאַ מין נידעריגער וואָגען", באַ ליפּ. II; „אַ מין וואָגין אויף 2 רעדער", באַ דרײַז.), odnokolka (= „אַ וואָגין מיט צוויי רעדער", באַ דרײַז.), „tjeljega o dwuch koljesach" („וואָגען אַף 2 רעדער"). — האַרק.: „בּודקע" = sentry-box; booth (= „אַ וואַכבודקע, אַ קאַראַוּלקע, אַ וואַכשטיבעלע", באַ האַרק. II); watch-house (= „אַ וואַכהויז, אַ וואַכשטוב", באַ האַרק. II). — — האַרק: בּודע (= booth).

לעק.: buode („הײַזעל, געצעלט"), = דעניסען bod, פֿון אַלט-דענ. bóth (פֿון וועלכען עס שטאַמט דאָס מיטעלענגל. bóthe, אין ענגל. booth „מאַרקבויד") [קלוגע]; סיאַנד.: Bude, „געוועלב, קראָם, קלײט, דאַנדעלס-קאַרעטע"; דימ.: budka (געווים פֿון דײַטש. Bude). — — דאַל I: buda, (גענומען פֿון פויל. אודער דײַטש), „בנין בכלל; קעלער פאַר טויטע, געוועלב טער קעלער; מאַידאַן"; — budka, butka, „איטלעכס קליין, באַזונדער געבײַ, אַלס באַוווינעכץ אודער שוצאורט פֿון אַ שלעכט וועטער, פֿאַר מענטש, הונט אודער אַנדערע קליינע חיות; וואַכשטיב, וואַכשטיבעל, וועכטערשטיבעל, בײַדעל"; „בויד פֿון אַ וואַגען, וואָגען, וועגעלע". — — פּיסק.: buda („געצעלט, בײַדעל"; „געדעקט וועגעלע"), budka („וועגעלע").

האַקאָוויס „בּודקע" (זע אויך „זאַמ." II 265) — פֿון רוסישען; ליפּשיצעס „בּידקע" — פֿון אוקראַינישען; האַרקאַוויס „בּודע" -- פֿון רוסישען אודער פּוילישען (מערצאָל אַף =ס!); „בּוד", „בּודעל" („זאַמ. II 269) — מעגלעך דירעקט פֿון נה"ד (אודער פֿון פּויל. מיט אַנווער פֿון אויסקלאַנגוואָקאַל).

אין וואַרשע: „בּויד" („אויסלויט=d פֿאַרשאַרפֿט, אַנגעווירען די סטים), „אַ מאַרקקרעמעל פֿון ברעטער, מיט אַן'אויפֿגעצויגענעם לאַנטוך פֿון אויווען"; „באַאַדל". — קרעמעניץ: „בּויד" (מיט פֿאַרשאַרפֿטען, סטים-לוזיק-געוואָרענעם אויסקלאַנג-d), „וואָגען פֿאַר פּאַסאַזשירען, מיט אַ לאַנטוך, אויפֿגעצויגען אַף רײַפֿען"; „באַדל" (מיט a) [זע אויך „זאַמ". II 270]. — „שטערענטיכעל" 93: „קבּצנים חסידים אַף באָוידין זענען אויך גיפֿאָהרין". (=אָוי= לויט אַלע סימנים: ou). — „פּיסקע דער ברומער" 15: „זיץ איך מיר אויף דער קעלניע פֿון מײַן בײַדיל" (זע אויך „זאַמ". II 265, 268, 270 ff.) — די נײַטראַלע פֿורמען (אויך „בּויד") האָבען הויפּטטאָניקע וואָקאַלען אַזעלכע, וועלכע זענען אין די געהעריקע מ"מ די אַנטשפּרעכערס פֿון מה"ד û; די דימינוטיוען האָבען אַזעלכע הויפּטטאָניקע וואָקאַלען, וועלכע זענען אין דיאַיגענע מ"מ אַנטשפּרעכערס פֿון מה"ד אומגעקלונגענעם û. — קומט-אויס (אַזויווי דער מה"ד וואָקאַבעל האָט גאָר ou), אַז די יידישע האָבען זיך אַנטוויקעלט אודער פֿון שלעזישען Baude, אָדער פֿון סלאַווישען buda (נעמען מיר אָן די לעצטע השערה, דאַרף עס הײַסן, אַז דער וואָקאַבעל איז אַריבער אין די ייד. מ"מ נאָך

איידער דער מה״ד û האָט אָנגעהויבען אין זיי זיך צו אַנטוויקלען אין אַנדערע קונסונאַנטען, אַזוי אַז דער u פון סלאַוו. ווקאַבעל הוט געקענט מיטמאַכען די אַנטוויקלונג פון מה״ד û אין דידוזיקע מ״מ). —

51) ליפּ.: „קוריק", = probka (= „דער קוריק, דאָס פאַרשטעקעל", באַ ליפּ. II; „אַ קוריק, אַ פּרובקע, אַ פאַרשטעקעכץ", באַ דרייז.). — הורוו.: „קורעק". — האַרק: „קורק" (= cork). — אַלץ נישט אין דער טייטש, ווי אין ציטירטען טעקסט. — אין וואַרשע סינונימען „קוריק, שטופּוכץ, פּאַשטעקעכץ". —

52) באַ ליפּ. II איבערגעזעצט: „דער פּאַיל, פלוקען; דאָס פידעלפלעקעל"; באַ דרייז.: „אַ פידעלפלעקעל, אַ שטענגעל". —

53) ליפּ.: „ליב", = lub] = „דער ליב (קורע)", באַ ליפּ. II; „אַ לוב", באַ דרייז.]. — הרוו., האַרק.: „לוב". —

54) האַרק: „טילוק" (סינג.), „טילקעס" (פּל.) = heel (= באַ האַרק. II: „אַ פיאַטע, אַ קנאַפּעל"), backside („רוקענזייט"), צוגע-געבען: „באַ די פיס, שיך וכ׳". —

55) האַרק.: „בוטיק", „בוטשיק" (= shoe, „שיך"). — „ג.-מ." 247 (קוונ. ג.): „איר מעגט דוך אַלע הערען, וואָס איצטיגע מיידלעך בעגערען: צוראַסקענע קליידלעך מיט שמאָלע פּאַסען, סאַמעטענע בוציקעס מיט גומענע קאַלאַשען". —

56) פּיסק.: juptschyna, jupka, „לייבעל, קופּטע, קופּטעל". — „דעק-טוך" 36: „דער מחותּנתטעס אַ רויט דאַמעסקענע יופּע". —

57) זע אויחען ז׳ 135. —

58) ליפּ.: „קאָטעס (= טרולד)". — הורוו.: „קוטאַס (= טרולד)". — האַרק.: „קוטאַס", = tassel (= „אַ קוטאַסיק"... באַ האַרק. II). —

59) באַ ליפּ. II איבערגעזעצט: „דער קאָטיס, טרולד"; באַ דרייז.: „אַ קוטאַס, אַ פּראַנז". —

60) ליפּ.: „שליאַמען" = ognjowka (= „אַ רויטער בלום פּיקס", באַ ליפּ. II; „אַ רויטער בלאַס פּוקס", באַ דרייז.), „lisij mjech" („פּוקסענפּעל"). — הורוו.: „שליאַמען" („עורות-שועלים"). —

61) אין דער זולוגיע: L y n x; אַף דייטש.: Luchs; אַף רוס.: rysj (= „אַזאַ מין לעמפּערט", באַ דרייז.). —

62) „קראָקעווער פּנקס" (1595) 87: „צויבלי שויבין טאָר מן נים צו מכין, הן איש או אשה"...

„פּנקס המדינה" § 315 (יאָר 1637): „בי״ט אין לשום אדם הן איש והן אשה להקביל פני קרוביו ואוהביו בשויבי״ן של מרדר [מרדיר], כי אם לילך תחילה לביתו אחר יציאת [יציאה] מב״ה ללבוש מלבוש אחר", — ד. ה.: „קיין שום מענטש, הן אַ מאַנצבעל, הן אַ פרויענצימער, טאָר נישט גיין גוט-יום-טוב בּיטען צו זיינע קרובים און פריינט אין מאַרדערשובעס; נייערט,

אַרויסגייענדיג פון שול, דאַרף מען פריִער אַהיימגיין און זיך איבערטון אין אַ „אַנדער מלבּוש“. —

63) בּאַ ליפּ. II פאַרטייטשט: „דיִא שיבע, דער טיליפּ“; בּאַ דרייז.: „אַ פּעלץ, אַ טולופּ“. —

64) sarafan איז אין רוסישען: „מאַנצבעלשער לאַנגער רוק פון אַ ספּעציפישען שניט“; „רוסיש פרויענקלייד, אָהן אַרבּעל, מיט לעכער פאַר די הענט און מיט אַ פּאַס“. — מוסקווער פרויענסאַראַפאַן ווערט גערופט schubka (דאַל IV). —

65) ליפּ: „סאַליעפּ“, = salop (= „דער סאַליפּ, אַ ווייבּערש פּיסטערקלייד“, בּאַ ליפּ. II; „אַ ווייבּערישער מאַנטיל“, בּאַ דרייז.). — האַרק: „סאַליופּ“, = mantua (= „אַ פרויענקלייד“, בּאַ האַרק. II), cloak („מאַנטעל“). — אַ. צ. צווייפעל, „די קליינע וועלט“ 55: „איך זעה, איין אָרעמער פועל נעמט אַ דינסט מיידעל, מאַכט איר אַ גוטען סאַלאָפּ, אַ שעזזייִרען קליידעל“. —

66) ליפּ.: „בּונדע“, = sarafan.

אין סוקעלויזע טראָגען פרויען אַ „טונדי דירונדי“ (= „רטונדע“). — פּיו"ב V: rotunda, (פאָלקסטימלעך) rotonda, „קיילעכיקער בּנין, אַ מין גרויסע סוכּה מיט אַ יאַרמעלקעדאַך“, „אַ נישט געפּאַלדעוועטער סאַלופּ, קיילעכיק, אונטען בּרייט, אָהן אַרבּעל“. —

67) ליפּ: „קערטקע“ = kurtka (= „דיא קערטקע“, בּאַ ליפּ II; „אַ קורטקע“, בּאַ דרייז.). — „די גענ. וועלט“: „יעמטשיקעס געהן אַרום, אַטייל בּאַרוויס אין פּיסטאָרנע חאַלאַטין, אַטייל אין קערטקיס, אָפּ געקויפטע מאַנדירען פון סאָלדאַטין“ (33); „איאַמטשיצקע אַלטע גיוועטינע קערטקע“. —

68) האַרק.: „יאַק“ („jacket“). —

69) האַרק: „פּעלערינע“ (= „pelerine“). — בּאַ דרייז.: pjeljerina = „איין מין ווייבּערשע קלייד“. — אין אוסטראָפּאָליע (זווילער ק.): „פּעליערינקע“ (טרופּ אָף דריטער זילב), „טאַלמי“ (סינונימען). —

70) ליפּ: „גראַנאַט“, = granat [= „דער גרונאַט (אַזאַ שטיין), דער מילגרומבּוים“, בּאַ ליפּ. II; „אַ גראַנאַט, אַ מילגרוימבּוים“, בּאַ דרייז.], wjenisa (= „דער מילגרום“, בּאַ ליפּ. II; „אַ גראַנאַט, אַ מילגרום“, בּאַ דרייז.). — הורוו. „גראַנאַט“ („עצי־רימונים“). —

71) ליפּ. 183: „קוסניקע“ (מיט i) [דרוקגרייז, שטאָט „קוסינקע“?] = kosynka [= „אַ קרענדעל, בּלינדינע, גראַשעל“; „אַ קוסינקע, שאַרפּעלט“ (בּאַ ליפּ. II); „אַ קוסינקע, אַ שאַרפּעלע“ (בּאַ דרייז.)]. - דאַל II 176: kosynka, „דרייעקיק טיכעל, געוויינטלעך אַ דורכגעשניטענס; אַ גאַנץ טיכעל ווערט איבּערגעשניטען דיאַגונאַליש אָף צווייען“. — פּיו"ב II: (מונדאַרטלעך) kosynka „ווייבּעריש דרייעקעכיק האַלדזטיכעל“ (פון רייסישען kasynka). —

72) „ײַ“ װערט אין ייִדישע בּיכער אַ־מאָל געשריבן אַלס טראַנסקריפּציע פון װוּקאַל a מיט פּאַלאַטאַליזירונג פון פֿאָרקאָנסאָנאַנט אָדער נאָכקאָנסאָנאַנט. — זע צ. ב. אויף ז׳ 105: „בּריִשלײַק“ (== „בּרישליאַק“). — „דער לוקסוס“ 5: „ספּײַלנע“ (אין קרעמעניץ: „ספּאַל׳נ׳יִ“). —

73) ליפּ.: „שליאַק“, == mjerka(?). — האַרק.: „שליאַק“, == edge (== „בּרעג, קאַנט; זוים“, בּאַ האַרק. ||), border (== „בּרעג, גרענעץ“. בּאַ האַרק. ||); list בּאַ אַ קלייד (== „לײַסט; בּרעג, זוים; קראַיקע“, בּאַ האַ״ק. ||). — „קבצן=עושר-שפּיל“ 24: „אַ תּפילין זאַק פון גיװוּנטינע שלאַקין“ (ד. ה. פון געװעבטענע לײַסטן, קראַיקעס). — קוזנע: „12 שלעקלעך פּאַפּיר“ (ד. ה. 12 פּאַסן, שמאָלע און לאַנגע שטיקער). —

74) ליפּ.: „קרוכמאַל, קרוכמעהל“ (ה״ח), „קרוכמאַלען“ (צ״ח), „קרוכמאַלקע“ (== „אָנגעקרוכמאַלעט“). — ליפּ || 135: „קרוכמעיל“, „קרוכמאַלען“, „קרוכמאַלק[ע“ און „געקרוכמאַלעט“ (2 סינונימען). — הורװ.: „קרוכמעל“. — האַרק.: „קראַכמאַל“; האַרק. || 591: „קרוכמאַל“, „קרוכמאַלען (װעש)“, „קרוכמאַלעט“ (צ״ח). — דרײַז. 212: „קרוכמעל, קרוכמאַלען, אָנקרוכמאַלען, קרוכמאַלעט, אָנגעקרוכמאַלעט“. —

75) אין אײניקע װאָלינער שטעט װערט דער װוּקאַבּעל „אױ־רינגלעך“ זעלטען געבּרױכט. — אין מירופּאָל (זװיל. ק.) נורם: פּול׳כים, פּולקעליך (און זעלטענער: „ערינגליך“); אין אוסטרופּוליע (זװיל. ק.) פּול׳קאַלאַך (אין זעלטענער: „ערינגליאַך“); אין מיל׳טשין (זװיל. ק.): פּול׳קעלאַך, רעיפּאַלאַך (און זעלטען: „ערינגלאַך“): אין רומאַנוװ (זװיל. ק.): פּול׳קעליך (און זעלטענער: „ערינגליך“). — אין סול׳ניצע אױרינגליעך און פּול׳קעלעך. —

76) אין „קראָקעװער פּנקס“ 87b: „פינגרלך טאָר מן נשט מײַן טראַגין אז אין דער װאָך צװייא, אן שבת פיר, אן י״ט זעקס, אבנים טובות כלל וכלל ניט, הן אנשים או נשים, אם לא איין אשה דיא דא מעוברת איז, דיא טאר טראגין איין פינגריל מיט איין דימנט מחמת רפואה; זונשט ניט בקנס שלשה אדומים. — גאלד גילדין, אין דער װאכן זאל מן זיא כלל נית טראגין, אפי׳ בתולות, נייארט אן שבת י׳ אדומים, אונ׳ איין כלה מאג טראגין אפי׳ אן דער װאכין י׳ אדומים“.

אין „פּנקס המדינה“ § 323 (יאָר 1637): „טבעות זהוב [זהב] אין לעשות על האצבעות, כי אם בחובל ב׳, ובשבת ג׳, וביו״ט ה׳“, — ד. ה. „גילדענע רינגען אױף די פינגער מעג מען טראָגען נישט מער װי צװײַ — אינדערװאָכען, דרײַ — שבת, און פינעף — יום-טוב“. —

77) „דאָס חסידישע ייִנגעל“ 41: „געפלאָכטען פון לולב קאָשעקליך און קראָם-פינגערליך“. — זע אױװען ז׳ 143. —

78) „קראָקעװער פּנקס 87“: „פערליך דיא זיין אסור אין בערטליך,

דען בתולות דיא טערין וואול טראגין בערטליך מיט פערליך, אונ' אפי' מיט קליינע פונטאלין, דיא דא גיין הונדרט פונטאלין אויף איין גאלד גילדין. אבר מיט גרעשרי פונטאלין איז אסור; וכן טאר מן קיין בערטיל טראגין מיט גילדני קעיטלך, אונ' כ"ש טאר מן נ"ט טראגין מיט אבנים טובות בקנס חמשה אדומים, דער דא ווערט ווייטר טראגין".

„פנקס המדינה" § 318. (יאר 1637): „אין להנשים להתקשט כלל בשלשלאות זהב ולא בטבעות זה' [ו]לא מרגליות בצואר ה' ובתולו' אסור ברחובות לילך בגלוי, זולת בערטיל מרגליות מותר אפי' בגלוי". — ד. ה: „די פרויען איז קאטעגאריש פארבאטען זיך צו צירען אין גילדענע קייטען, גילדענע רינגען, ווי אויך פערעל אפ'ן האלדז. מיידלעך איז אסור (דאס) צו טראגען עפענטלעך אויף דער גאס, אבער א פערעלבערטעל מעגען זיי יא טראגען אפילו עפענטלעך". —

79) „אורליאנער פערל" זענען אין ווארסע די טייערסטע. — „קאל'קוטען": ניט קיילעכדיקע (קאנטיקע, געקנייטשטע), ניט ווייסע; מרופט זיי אויך: „יאפאנער". — „נאטען" זענען שלעכטע, מינערווערטיקע פערעל, פון ניט־רעגעלמעסיקער פארם און אהן א גלאנץ; אויך בריליאנטען מיט פגמים (מיט „סקאזעס") אודער „בארוצטע" (ניט ריינע, פארנעפעלטע). —

80) קארל. VI: zamotać, „צובינדען, צונויפבינדען". — „זמוט" מוז האבען א שייכות צו א ענלעכען שורש. —

81) זע „אמ." II 424. — ליפ.: „קרעל" (ה"ו), „קרעלען" (ב"ו). — ליפ. II 131: „דיא קרעל". — הורוו.: „קרעל" (סינג.), „קרעללען" (פל.). — הארק.: „קארעל" (סינג.), „קארעלען" (פל.). — דרייז. 207: „קרעל" (סינג.), „קרעלען" (פל.), „א שניר קרעלען". — „שיחות חולין" 54: „קרעללען". — „צשענע דיא ווארעניציכע" (וויל. 1897) 9: „קאראלען". — „נאר ניט אידעש" פון נ. ב. סאמועלי (איבערגעז א מ. ש; וויל. 1887) 15: „קארעלין ליפעלאך". —

82) „קראקעווער פנקס" 584: „קייטין, אונ' פינגרלך, אונז פארטאגליר, אונ' גאלד גולדין, העפטליך, אונ' קיין גילדרני תכשיטין דא זאל מ' זיא ניט טראגין, הן אשה הן בתולה; נייארט וואז דא שווער איז צעהן גאלד גילדין, דאז טאר איין אשה אודר איין בתו'לה אן טראגין, אונ' דווקא אין דער גאס; אביר אויש דער גאסין דא טא־ מן ניט טראגין כלל וכלל ניט. איב מיין אז דער שיעור, דהיינו צעהן גאלד גילדין שווער, דא טאר מן ניט אן טראגין, אפי' אין דער גס, עז זייא אין הויז, אודר אויז דען הויז, אפי' אונטר דען קליידרן טאר מן ניט טראגין, נאך שבת נאך יום טוב, נייארט אז אובן שטייט".

און ווייטער: „דיא דא געבן חמשה זהו' פו' צום סכום, דיא מעגין וואל איין קייט טראגין, אונטר דעם אובר העמד, באופן זה, דז מן זיא זאל

כלל וכלל ניט זעהן״.

זע אויך די אנמערקונגען 78, 83.

„יאָסעלע סולוויי״ 142: „ג ו ר ג ע ל ק ײ ט״. —

83) == „דער קריזש, די קריזשעס״ (בא ליפּ II); „די קריזשעס, דער קרייץ״ (בא דרייז.). —

84) הורוו.: „ה א ל ז ב א נ ד״ („רביד, ענק״). — בא דרייז: naschjejnik == „א ה א ל ז ב א נ ד אויף א הינט״. — הארק: „ה א ל ז ב א נ ד״. —

85) הארק: „ר ו נ ד״ == row (בא הארק. II == „א רייהע, א שירה״), circle (הארק. II: „א קייקעל, א קיילאכדיגע זאך; א ק ר ײ ז, א בײזעלטאפּס״) —

86) ל פ.: „אויבעל״ == mjedalj (== „דער מ ע נ ד א י ל, א ו י ב ע ל״, בא ליפּ. II; „א מ ע ד א ל״, בא דרייז.). — דיק, „דער שדכן״ 20: „אָן צו טאָן פּעריל, איין א ו י ב י ל, זעלטן קרעלען זיינען דאָן אויך גילטיג״. — אין װאַרשע: „א ו י ב ל״ (== „מעדאל׳, אורזער״). „א י ב ע ל ע״ (== „מעדא יעכעל; רוזעטעל, וואָס מ׳טראָגט אין לאָך אָנ-שטאָט׳ן אורדער״) — אין ראדזין: „א ו י ב ל״ (== „מעדאַל׳; די בלעך, וואָס דער סולטיס טראָגט אף דער ברוסט״). — „ר׳ חײמיל דער-קצין״ 58: „אויף זיין פּעטען האלז האָבען געהאָנגען אויף רויטע און בלאָהע סטענגעס בילדענע א ו י ב ל ע ן, וויא ביי א כלה מויד, אין א גילדען צלימיל״... —

87) ליפּ.: „ב ר ו ש״ == broschka (== „א ב ר ו ש ק ע, א ש פּ י ל ק ע״, בא דרייז.), „nagrudnaja bulawka“ („ברוסטשפּילקע״). — הורוו: „ב ר ו ש״. — „מערי״ 178: „אויפ׳ן האלז די פּעריל און די גרויסע אלטע גאָלדענע ב ר אָ ש״. —

88) זע מיין „מאַמעלשון״ I (רעגיסטער). — „יאָסעלע כלוחיי״ 89, 142: „ב ר א ס ל ע ט ע ן״. — „סטעמפּעניו״: „ב ר א ס ל י ע ט ע ן״ (19), „ב ר ו ס ל י ע ט ע ן״ (24).

„קראָקעווער פּנקס״: „מ נ ל י ך זול קיין מענש כלל וכלל ניט טרא-גין״ (b84) — „קעיטן מ נ י ל י ך טאר מן כלל וכלל ניט טראגין, הן איש או אשה, עס זייא אופֿן האר אודר אונטר דען אובר העמד, נייארט איין כלה נאך דעם בידעקין ביז נאך דען שבעת ימי המשתה אונ׳ דווקא איין קייט. אונ׳ נישט מין, בקנס ג׳ זהו׳ אדומים ווער דא עובר איז״ (87ב.)

„מ נ ל י ך״, „מ נ י ל י ך״ (== „מאַנעלעך״) איז פּלוראַל צום פּוילישען manela (אַלטפּויליש: mannela), „אָרעמבאַנד, בראַסליעט, יובילעריש צירונג אף דעם אָרעם אודער אף די האַנט״. — פון איטאַלעינישען maniglja. פראַנצייזישען manille (פור״ב II 871ב). —

89) זע אויך ז״ז 40, 42, 45. —

90) זע אויווען XI. —

91) „דיא בייזע מומע"... II 12: „ב ר ע ל אַ נ ט". — „גליק מיט'ן
אומגליק" 8: „ב ר ו ל אַ נ ט". — „יונגעל אויף דער רייזע" 15: „ב ר ו-
ל אַ נ ט ו ן". — א. קאַלמוס, „דער לעבעדיגער יתום" (אדעס 1876) 33:
„ב ר ו ל אַ נ ד". —

92) זע אויך: „דער וואַלפיש" (1866) 5, „די אורחים אין דוראַצעסאַק"
12, „די אַלטע ליבער ראַסטעט ניכט" (1876) 10, „בן יחיד" 39:
„ב ו ר ל אַ נ ט ע ן" (ה"ח, פל.). — „דער פלעט אויף שבת" (1872) 9:
„ב ו ר ל אַ נ ט י ן" (ה"ח, פל.). — „דער מיליאָנער" (1868) 23, „דריי
מלא רחמים" (1873) 9, „זיבען דינסז מיידכען" (1873) 31: „ב ו ר ל אַ נ-
ט ע נ ע ר" (ב"ח). — „בן יחיד" 47: „ב ו ר ל אַ נ ט ע נ ע" (ב"ח).
[אַלץ ווילנער דרוקען]. —

93) זע אויך: „דער ווּרעם אין כריין" 71: „וואַס זאָגט איהר אויף די
עסליכע ב ו ר ל י אַ נ ט ע ל י ך אין דער לעבענס-קאַליזשע?" — „דער
כל-בוניק" 59: „ב ע ר ל י אַ נ ט י ן". — „דאַס חסידישע יונגעל" 130
ב ע ר ל י אַ נ ט ע ן". —

94) א. צ ו נ ז ע ר, „שירים חדשים" (ווּיל, 1892) 3, „הגיון:
בכנור" (ווּיל. 1903) 32: „ב ו ר ל אַ נ ט י ן" (ה"ח, פל.).

„ב ו ר ל אַ נ ט": „ס' הדרת זקנים" (ווּיל. 1864) 12; „ס' חמדת
הימים" פון ש"י בערזיק (ווּיל. 1873) 10; „א חתן אויף אויסצוצאָהלין" פון
אַלטער נעריַנסקי (קעשעניוו 886) 8; „ס' פחד יצחק" (ווּיל. 1902) 10. —
„ב ו ר ל י אַ נ ט": „דיא גיהיימע ליבע" (וו. 1883, ליב. 1895) II 16 און
„דיא גיהיימע האָכצייט" (וו. 1884) 3 פון שמעון וואָלצענוק. — „ב ו ר ל אַ נ-
ט ע ן" (מ"צ): „ס' הדרת זקנים" 12, 14; „ס' מבחר הפנינים" (ווּיל. 1865),
„קדמת המחבר"; שמ"ר'ס „אַ גט מיט אַ חתונה" (ווּיל. 1884) 5. — „ב ו ר-
ל אַ נ ט י ן" (מ"צ): „סיפור ארץ הקדושה" (ווּיל. 1862) 3; „ס' הדרת זקנים"
11, 13; „קול שמחה" (ווּיל. 1873) 36; „מעשה פון חנעלע" פון מרדכי-מנחם
יודעלעווסקי (וו. 1884) 4; „דיא גיהיימע ליבע" 28. — „ב ו ר ל י אַ נ ט י ן"
(מ"צ): „דער עולם-התוהוניק" 32; „דיא פאַלשע חתן-כלה" פון ג ח לעווּנער
(ווּיל. 1897) 25. — „ב ו ר ל י אַ נ ט ע נ ע" (ב"ח): שמ"ר'ס „דער שלימ-
מזלדיגער האָז" (ווּיל. 1886) 24. — „ב ו ר ל אַ נ ט ו נ ג" (ב"ח): „איין
ווּנדערלוכו מעשה פון דעם פיינעם יונגען מאַנשציק" (לעמ. 1883) 10.

„ב ע ר ל אַ נ ד": „פרנס המתגאה" (וו. 1888) 61. — „ב ע ר-
ל י אַ נ ד": „דער הספד פאָן משה מאָנטעפיאָר" פון יעקב באַסמאַן (וו. 1885)
13. — „ב ע ר ל אַ נ ט": „דיא בייזע מומע" 44. — „ב ע ר ל י אַ נ ט"
„רחלע דיא זינגערין" 27. — „ב ע ר ל י אַ נ ט": „דער בעקאַנטער דאָקטאָר.
25. — „ב ע ר ל אַ נ ט ע ן" (מ"צ): „דער חתן אונד ר' שמעלקע דער קלעזמיר"
(וו. 1882) 11, 24; „ר' שמכה פלאַכטע" 25; „מעשה משני שותפים" (וו.
1881) 32 (3 מ.), 38 (3מ.), 40 (3מ.). — „ב ע ר ל אַ נ ט י ן" (מ"צ):
„שירי זמרה" (זש. 1876) 11; „דער הספד פאָן משה מאָנטעפיאָר" 12. —

„ב ע ר ל י א נ ט ע ן" (מ"צ): „מאגאזין פון יוד. לידער" 66, „מעשה משני שותפים" 23, 31. — „ב ע ר ל י א נ ט י ן" (מ"צ): „מאגאזין פון יוד. לידער" 66; „דאס פאר ברענטע קינד" פון ש. וואלצענוק (וו. 1886) 13. — „מיט איין ב ע ר ל י א נ ט ע ן שלאס" („דיא בערומטע געשיכטע פון דער שיינע מאגע־לאנא", איבערגעזעצט יעקב מורגענשטערען; וו. 1881; 22). — „ב ע ר ל א נ־ ט ע נ ע" (ב"ח): „דער בעל תשובה" פון מ. עפשטיין (זש. 1875) 6; „נאר ניט אידעס" פון נ. נ. סאמויעלי (איבערזעצער א. מ. ש.), ווִיל. 1887, 27. — „ב ע ר ל י א נ ט ע נ ע" (ב"ח): „דער בעקאנטער דאקטאר" 21.

אין אופאלע: „ב ע ר ל י א נ ט" און „ב י ל י א נ ט". — סארלע (ראזעמ. ג. דרילוש. ק.): „ב ע ל י א נ ט".

ש. וואלצענוק, „דיא פארלארענע קינדער" (ח. 1889) 5: „ב א ר־ ל י א נ ט י ן" (מ"צ). — שלום-עליכם, „יקנה"ז" (קיעוו 1888) 72: „ב א ר ל י א נ ט ע נ ע" (ב"וו).

שלום-עליכם, „שמ"ר'ס משפט" (בערד. 1888) 13: „מיליאנען מיט ב י ר ר ל י א נ ט ע ן וואלגערען זאך". —

95) זע מיין „קונס." I § 29. — אין זשעראַרוּוו: גראנאטירן (מיט î אין דער הויפּטטוֹנ זילב) [„גאראנטירען"]; ראַדעם: „גראניטיע יאך" (הויפטטון אף ענדזילב מיט î); סקערניעוויץ: גראניטירן (מיט î אין דער דריטער זילב). — סארטשין: גראנאטיע (הויפטטון אף צווייטער זילב) [„גאראנטיע"]; לודזש: גראנ'יטי (טרופ אף ענדזילב מיט î). — אין ווארשע אויך: גראנייטן (הויפטטון אף ענדזילב); מ. שלייפשטיין, „די נייע זאבא־ וועס"... (ווארשע 1897) 12: „עס ליגט אינעווייניג א גאנצער גראנעטאר".

נאך ביישפילען פון מעטאטעזיס:

קרעמעניץ: פארמוג; ליפ.: פארמוגע. — הארק.: „פ ר א מ ו־ ג ע" — פוו"ב I: f r a m u g a; (מונדארטלעך) f a r m u g a; (אלט־ פויליש) frabuga, framboga, frambuga, — פון שוועדישען frambog („ארעם"), frambyggnad („וואכטורם").

זשעלעכוו: פארטיקול (הויפטטון אף ענדזילב); פיאטעטשנע: פארטיכול (הויפטטון אף ענדזילב); קוזשעניץ: פארטוקול (טרופ אף ערשטער זילב). — אין לאסקארעוו, אין שעניצע: „פ ר ו ט ו ק א י ל" (טרופ אף ענדזילב); אין לענטשנע, אין גראבאוויץ (ריבישוויוער ק.): „פ ר ו־ ט ו ק ו ל" (טרופ אף ענדזילב).

קארטשעוו: פורצענט; „קומעט" (ווארשע 1857) 9: „דיא פער־ צענקטן קעם".

סוקעלוווע: „2 ר ו ב ל א פ'ם ריישין ס ח ו ר ה"; „800 ריישין" (הויפטטוניקער ענדזילבוואקאל לאנג).

סובין: ראביון (וואקאל אין דער הויפטטוניקער ענדזילב לאנג) [= „ארכיוו"].

קרעמעניץ: מאקריטי (טרופ אף ערשט. זילב); ליפ.: מאקרעטע; ליפ. II 154, דרווי. 73: מאקריטע (= „שיסעל"). — הארק.: „מ א־

קעטער" (סינג.), „מאקעטערס" (פל). — דאל' II 297: makitra, makctra, makotjertj („גרויסער, ברייטער טפּ, אין וועלכען מ'רייבט מיט א שטעקען מאן, סאבאק"). — פּוו"ב II: makotra, makutra (פון אוקראאינישען makitra, וואס שטאמט ווארשיינלעך פון גריכישען máktra).

מיין בײנאמען ווערט אין בריף און אף אדרעסען אויסגעלייגט: פּער=לוצקי (חארשע; ראדעם; ד. רושוש, גמינע טשערסק, גריצ. ס; מאקעווע, א. א. וו.), פּערליצכע (טארטשין א. א. וו.), פּירלוטצקי (טלושטש א. א. וו.). —

96) = „זאכען". — אין קרעמעניץ: „שיינע זאכינישן" „פּאשידינע זאכינישן". — ריין-ידישע בילדונג. — אין די ייד. ווער-טערביכער נישטא. — „פּריזיוו" 56 (יועגען א בריף): „וויטער איז שוין זייערע זאכענישען, נארעפּקייטען"... —

97) ליפּ.: „גורסעד", = korsjet (= „דער גורסיד. אנ'ארט שנירלייבעל", בא ליפּ. II; „א גורסעט", בא דרייז.). — הארק. I: „גורסעט" אין „קורסעט" (= „corset"). — הולפּ. ווצעט=איבער gorset: „א ברוסטהאלטער". —

98) ליפּ. 217: „שנירוחקע" (צחייטער i לאנג), = paworoz (= „דיא שנירוחקע, דער אטשקור", בא ליפּ. II; „איין שני-רוחקע", בא דרייז.), zatjashka. — הורוו.: „שנערוווקע, שנערוואניע" („חבל לחרוז בו, שרוך=הכיס") — הארק: „שנו-רוחקע", = stays („א שנורווקע, א שנורברוסט, א קורסעט", בא הארק. II), stay-lace („שנור צום איינציען, גורסעטשנור"). —

99) דער וואקאבעל איז מיר אינגאנצען אומפארשטענדלעך. —

100) ליפּ.: „אוואל (שלייער)". — אין קרעמענטשוג: אוואל' (טרופּ אף ענדזילב). — ביישפּיל פון מעטאטעזיס. — — דרייז. 89: „א שלייער, א חואל". —

101) ליפּ., הורוו.: „מופּטע", „מופּע"; ליפּ. II: „דיא מופּ-טע"; הארק.: „מוף", „מופּטע"; דרייז.: „מופּע". —

102) ליפּ., ליפּ. II 5, דרייז. 12: „באטיסט" (ה"וו), „בא-טיסטען" (ב"וו). — הארק.: „באטיסט", „באטיסטענער". — הורוו.: „באטעסט". —

103) אימ. צו „קרוין", אובער מיט ספּעציפישער טייטש.

אין רוהנע סינונימען: „קרענדלאך", „שפּיצן", „שפּיצ-לאך", ד. ה. אזשורבאפּוצונג פון באמהעלעך ארומצונייען פרויענשטאטען, וועש וכ'.

„פּנקס המדינה" § 186: (יאר 1628): „בגדי לבן שמפזרין הנשים ממון ת־בה בעשיות קרונן שקורין שפּיצן היותר קרובי' לתיקון הכתונת, עשוי' שאין לעשות בכתונות הקרונין הרחבי' יותר משני [משש] אצבעות, ואפי' אות' שיש להם כבר לא תתלבש בה כל עיקר", — ד. ה.: „(וואס שייך דעם) וועש, ברענגען פרויען אויס אסאך געלט אף צו מאכען קרוינען, וואס הייסען

שפּיצען, גאָר געדעקט אײַנצוועצען אין העמד, איז באַשלאָסען געוואָרען, אז מ'טאָר נישט מאַכען אין די העמדער קײן קרויגען ברײַטער ווי צוויי [זעקס] פינגער, און אפילו די, וואָס האָבען שוין אַזעלכע (העמדער) פון לאַנג, טאָרען זיי נישט אָנטון". — אין דער שטעלע זענען „קרונן" („קרוינען") דאָסאַיגענע, וואָס „שפּיצען". — — — ג.־מ. 236 (קונט. ג.): „צען העמדער ליגען אין קאַסטען, מיט די ברײַטע קרוינען".

אין § 320 (יאָר 1637): „קרונין של מרגליות אסור איסור גמור, אפי' לבתולה קטנה", — ד. ה.: „קרוינען פון פערעל זענען קאַטעגאָריש פאַרווערט, אפילו פאַר אַ קלײן מײדעלע". — מײנט מען דאָ טאַקע קרוינען ממש, אודער שפּיצען? — — — מה"ד krône, krôn הוט די טײַטש: „קראַנץ" („siges krône" = „נצחון־קראַנץ"; „êren krône" = „ערענקראַנץ"); „מײדעלש קאָפּשמוק, כלה־קרוין" וכ' (לעק.).

אין § 468 (יאָר 1650): „גם בכל קהלה וקהלה וישוב ישגיחו המנהיגי' לעשות תיקון הגון מחמת הקרוני"ן ופּארביסק למעט מהם בכל מה דאפשר", — ד. ה.: „אין אַלע קהלות און ישובים זאָלען די מנהיגים זען אויס־אַרבעטען געהעריקע תקנות וועגען די קרוינען און פאָרביטעס, כדי ווי ווײַט מעגלעך צו פאַרקלענערען (זײער געברויך)". — איז דאָ די רײד פון „קרוינען" = „קרענצלעך", ווי דער איבערזעצער פון „פּנקס" מײנט, אודער פון „קרוינען" = „שפּיצען"? — איך בין נוטה צו דער צווייטער מײנונג, פון וועגען דער פאַרבינדונג „קרונין ופּארביסק".

אין „קראָקעווער פּנקס": „פּארבעקיז אן דען רוישקיז זול מן ניט טרגין מכין, נאך קויפן מיט פערליך"... (583.); „פּונטאלון אונ גילדיני ענדרין אן דען רוישקיז, דיא זאל מן ניט טראגין, צו מאל ניט אפי' פאלשי, עז זייא נייאי אודר אלט, עז זייא אן דעב מלבושים אר אן רוישקיז, אפי' אין ימים טובים אך ניט" (583.); „דאז גירעס דז זא איז צו גירעכט מיט לײם אונ' שפּריים, אודר פּארבסיקז דיא דא זיין מיט גאלד אודר זילביר, אונ' אפי' דיא דא גימישט זיין מיט גאלד אודר זילביר, דיא זיין אסור, אונ' מן טאר דאש גנץ יאר זיא ניט טראגין נייארט פערטוכר מאג מן טראגין מיט אײן שטײכ. אבר ער זול ניט ברייטר זיין אז איין פּירטיל; אונ' אן איבר העמד מאג מן איין שטרײם טראגין דער דא איין הלב פּירטיל ברייט איז, אבר פּריזן פר דיא העמט איז מיתר אונ' דיא צײקל אין ערמיל מיט גאלד אודר מיט זילביר דיא זיין אסיר דיא קײטלך, דז דאז גאלד אין דען קלייד איניין גין, זיין מותר צו טראגין, אביר דיא קריז אלין נייארט מיט זייד זיין, אונ' אובן דרויף מאג מן חאל דראו זיין קרײנדליך מיט גאלד אודר זילבר זיין אונ' דיא זכין הנ"ל זיין דווקא מותר צו טראגן אן ראש השנה, פּסח, שבועות, סוכות, חנוכה, פּורים, ד' פּרשיות אונ' ווען איין אשה איין אוסטר פירן נעמט, אודר איין קוואטרשפט; אבער ווען איין יו"ט גיפעלט אן איין חאגא, דא זיין דיא זכין הנ"ל אלי אסור" (586.); „רוישקיז מיט גילדני שלעק אודר

פ א ר ב י ט ק י ז, די״א טאר מן ניט טראגין, ג״יארט פֿארנין אָן דער זייט מאג מן אין קלײני פ א ר ב י ט ק י מכין״ (b86).—אין די ציטאַטען איז „ק ר ײ ג ד ל י ך״ זיכער ש פ י צ ע ן.—„פ א ר ב י ט ק״=„פ א ר ב י ט ס״, „פֿורבעטעס״; (=„פֿורביטעס״; פֿורבעטעס״); אַלטפּויליש: fortot, forbota („שפּי-צען״).—„פ א ר ב י ט ק י״ (=„פֿורביטקע״, „פֿורבעטקע״) איז דאָס אַלטפּוילישע forbotek („שפּיצען אפ׳ן האַלדז״). — „פ א ר ב ע ק י ז״ (דרוק-גרײַז), „פ א ר ב ט י ק ז״, „פ א ר ב י ט ק י ז״ (= „פֿורביטקעס״, פֿורבעטקעס״): דאָס אַלטפּוילישע מינדאַרטלעכע forbotki (מ״צ). — די חוקאבלען שטאַמען מעגלעך פֿון שפּאַנישען farpado („געפּרענדזעלט״, „מיט פֿראַנדזען״). — זע פח״ב I.

ליפּ.: כּרעינדל, = koronka; וואָס ווערט באַ דאַל II פֿאַרטײַטשט: „שמוק, אין פֿורם פֿון אַ קרוין: כּײַרעליש קיפּבאַרעקעכץ סטענגע״); brysha דאַל I: bryshi, „געקנײַטשט (געפֿאַלבט) שלעקעל: באַלאַג איי פֿאַרידעו יקנײַטשטן, רינצלען), וואָס זענען צוגעפּגעצויגעז באַ איינע זוים. מאַנקעטען, שליאַרע, ריש; געפֿאַלדט (געקנײַטשט, געריגנצעלט) קעלנערעל באַ אַ דײַטשיש העמד אין פֿונקט אזא אײַגענער קאַנט (ליאַמעוקע, באַברעמעכץ) אף דער ברוסט״] — — — ליפּ. II פֿאַרטײַטשט bryshi: „דאָס כּרענדעל, ג ר אַ ש ע ל, ק ר י ס ק ע״; דרײַז.: „אַ ק ר י ס ק ע״ — — — ליפּ. II פֿאַרטײַטשט bryshjejka (וואָס ווערט באַ דאַל I דערקלערט: „דער טײַל פֿון דער בויכפּעל, וואָס ליגט אין פֿאַלדען, וועלכע האַלטען איין די קישקעס״; אַנאַטאָמישער טערמין: mesenterium); „דאָס ג ר אַ ש ע ל, די״א ג ע ד ע ר י ם״; דרײַז.: „די״א גידעריס, דאָס ג ר אַ ש ע ל״. — — — ליפּ. II פֿאַרטײַטשט kosynka: „אַ קרענדעל, ב ל י נ ד י נ ע, גראַשעל; אַ ק ו ס י נ ק ע, ש אַ ר פּ ע ל ע״. — — — ליפּ.: „ק ר י ס ק ע״ (= bryshi). — — — ליפּ.: „ג ר ײ ש ע ל״ (= bryshjejka, potrochi); הורוו.: „ג ר ײ ש״ (= „כּרוכה, מעים״); האַרק.: „ג ר ײ ז ש י ק״ (סינג.), „ג ר ײ ז ש י ק ע ס״ (פּל.), (= mesentery = „אַ ג ר ײ ז ש י ק״, באַ האַרק II, און דערבײַ ציגעגעבען, אַז = דײַטש „געקרעזע״. רוס. „בריזשײַקאַ״). — ליפּ II: potrochi: „די״א ג ע ד ע ר י ם. ק י ש ק ע ס; דאָס ג ר ײ ש ע ל״ (באַ דרײַז.: „די״א ג י ד ע ר י ם. די״א ק י ש ק ע ס, ג ר ײ ש ע ל, א י נ ג י ו ײ ס, ש ל י נ-ג ע ל״) — — — ליפּ. II: wjentschik, = „דאָס קרענדעל; ר ײַ פּ ע ל, די״א צ אַ ר נ ע״ (באַ דרײַז.: „אַ קרײַנדילע, אַ ר ײַ פּ י ל, אַ צ אַ ר ג ע״). — — — הײַסט עס: „קרעינדעל, כּרענדעל, קרײַנדילע״ באַ ליפּ., ליפּ II און דרײַז.: דימ. און אימ. צו „ק ר ו י ן״, אין טײַטש: „קלײַנע קרוין, שמוק אין פֿורם פֿון אַ קרוין; שליאַרע (שליאַרעס), ריש, ליאַ-מעוקע, באַלאַג, באַברעמעכץ, קרײַז (קרײַזעל), פֿרײַזען; שפּיצע; קוסינקע, שלײַערעל״ וכ׳. — — — גראַשעל, גריישעל״ הוס באַ ליפּ. טיפּעלע טײַטש: 1) סינונים פֿון „ק ר ע נ ד ע ל״, „ק ר י ס ק ע״, „ב ל י נ ד י נ ע״; 2) = mesenterium. — „ג ר ײ ש״ באַ הורוו., „ג ר אַ ש ע ל״ באַ דרײַז., „ג ר ײ ז ש י ק״ באַ האַרק., נור mesenterium (אין בעלסק, גראָדנ. גו׳

„גראישל״). — מה״ד kroese, kroes, gekroese (לעק.), עלטער-נה״ד Krös, נה״ד Gekrös(e) (טיאַנד.), הובען אויך טופּעלע טײַטש: 1) == דעם ריס. bryshi; 2) = דעם רוס. bryshejka (mesenterium). — — — פּת״ב II: kryski (אַלטפּויליש) == 1) k r e z a; 2) k r e z k a. — kreza (בײַפֿורמען: kryza, ווײַניקגעברויכלעך kresa, אַלטפּויל. krezy, אַלטפּויל׳ kryzy, אַלטפּויל. kruźki, אַלטפּויל. kruszki), „פֿרויענקעלנערעל, געווײַנטלעך געקנײַטשט, געפֿאַלבט, גערינצעלט; קעלנערעל, באַנײַט מיט אַ פֿאַלבאַנדעל״; (אַנאַטומיש) == krezka [פֿון דײַטש. (Ge)kröse]. — k r e z k a: a) == kreza; b) [אין מ״צ מגנדאַרזל. בײַפֿורמען: krezki, kreski, kryzki, kruźki], „געדערעם (ז. ב. פֿין אַ קעלבעל)״, אין מ״צ (אַנאַטאָמישע טערמינען) „די בויכ-פֿעל, וואָס פֿאַרפֿעסטיקט די געדערעם און קישקעס צום אונטערשטען בויכווענ=טעל״... — באַ ליפּ. איז „קריסקע״ נור סינונים פֿון „ק ר ע נ ד ע ל, ב ל י נ ד י נ ע״.

אין דער „רוסיש-יודישער כריסטאָמאַטיע״ פֿון יעקב פֿאַסס און יונה טרובניק (זשיט. 1893) 17, ווערט געברויכט „ק ר ו י נ ד ל י ך״, אַלס איבערזעץ פֿון רוס. wjenki („קרענך, קרענצלעך״), וואָס ווערען געפֿלוכטען פֿון בלומען.

א. צ. צווײַפֿעל, „די קלײַנע וועלט״ („פֿ.-ב.״ I 56):

„דער פֿאַרבערס גימנאַזיסטיל ערשט אין דריטען קלאַס,
פֿון יודישקײַט איז ער פּיסט, ווי אַ פּוסטע פֿאַס,
לאַבט פֿין יודען, תורה איז בײַ אים אַ שמאַטע,
עלטערען הערט ער אין דער לינקער פּיאַטע;
בלײַבט אויפֿ׳ן דריטען יאָהר דער גראַטשענער ווהן,
אויס ק ר ײַ נ ד ע ל, אויס קנעפּ, געה פֿאַרב׳ן אַהין!״

[„ק ר ײַ נ ד ע ל״ דאָ == „דער שולצײַכען אָפּ׳ן אוניפֿורמהיטעל״]. —

104) באַ ליפּ. II 137 פֿאַרטײַטשט: „דער שפּיץ, קאַנט; שפּ צען, קאַנטען; ט ו ל י ק ע ס, ב ל י נ ד י נ ע, ב ל ו נ ד ע ן״. — באַ דרײַז. 216: „אַ שפּיץ, אַ קאַנט, ב ל ו נ ד י ן״.

ליפּ. 60: „ב ל ו נ ד״ (ה״וו) == krushewa. — ליפּ. 102: „ט ו י ל״ == tjulj, krep, fljor.

הורוו. 29: „ב ל ו נ ד״, ה״וו („רקמה, שביס, מעשה-שבכה״), „ז ר ו מ ב ל ו נ ד ע ן״ (== „תּפֿור זר ריקמה״ == „שולי-ריקמה״).

פּת״ב I 169: blondyna (עפּטער אין מ״צ: blondyny), „ד י נ ע ס פּ י צ ע ן פֿ ו ן ר ו י ז ײַ ד״. — פֿון פֿראַנצײַזישען blonde.

האַרק. 164: „ט ו ל״ == net [האַרק. II 400 פֿאַרטײַטשט: „אַ נעץ; אַ סיאַטקע; טול (אַ מין צײַג)״], press-point [האַרק. II 480 פֿאַרטײַטשט: „טול (אַ מין שטוף)״], veil (האַרק. II 701 פֿאַרטײַטשט: „אַ שלײַער, אַ געזיכט-פֿערדעק״). —

105) ליפּ: „פּ ו ו י ל י ע״ = „חתונהשטאַט, חתונהגאַרדערוב״. —

106) ווען מ׳זאָגט אין קרעמעניץ עמיצען: „ש ט ו י ס ז י ך אָ ן!״, —

ע:טפערט ער מיִט דעם ווערטעל

107) דאַל l: zala, zal, „גרויס ציִמער, געהייִנטלעך דאָס בעסטע חדר׳ איִן דער דירה, ױף אויפצונ:מען געסט, אַף פאַרזאַמלונגען, פאַרוויַילונגען, צ׳פליִיס·איַינגעאורדענט ג־ויס ציִמער ױף געזעלשאַפטלעכע פאַ־זאַמל נ ען וכ׳״.— ייִפּ., דרייִז. 142: „ז א ל״; הורוו.: „ז אַ ל ל״; האַרק.: „ז אַ י״ ״ז אַ אַ ל״. – טיִאַנד.: Saal.—

108) פוו״ב VI: s a l a, „גרויס, רחבות׳דיִק ציִמע־; סאַלון, גאַסט־ ציִמער״... פון פראַנצ. salle, איִטאַלענ. sala, דורך דאָס דייַטש. Saal.—ליִפּ., האַרק.: „ס אַ ל י ע״.—זע „קונס.״ I 47.—

109) געהערט איִן וו ו ר ק ע (וואַרש. ג.).—

110) „דיִ אַלטע ליִבע אָסטעט ניִלט״ (וויִל. 1876) 44: „יענע מאַכט, פ ע נ ז ע פון איִם, אַלס ער גייִט אַוועק״.

האַרק.: „פ ע נ ז ע״, = fun (= „צייַטפאַרטרייַב, גאַ וסטיִגונג; שפאַס״״ ג; האַרק. II.); „מ אַ כ ע ן פ ע נ ז ע״ (= „to make fun״).—

111) א. ב. נ׳ 2719. —

אויסבעסערונגען.

1) אַף ז׳ XLVIII איִן דער אָנמערקו:ג 43 דאַרף מען 6 שורות — פון דער צווייִטער אָנהייִבענדיִק („לוקאַל..... קוטש״)—א ו י ס מ ע ק ע ן.

דיִ 6 שורות דאַרף מ ע ן א ר ײַ נ ש ט ע ל ע ן אַף ז׳ XLIX נאָך דער 13·טער שורה פון א ו י ו ע ן.—

2) „ב ע ש מ יִ ט ע״ אַף ז׳ 36 איִז: **באַשמידטע** (מיִט הו פּטטון אַף־ מיִטע: זיִלב). — זע אויך ז׳ 144.—

3) אַף ז׳ 55, שורה 14 פון אונטען, דאַרף זייַן: **לייַבעל**.—

קליינע הוספות.

צום ערשטען דיאַלוג.

1) בא ג.-מ. 322 אין אַ פאָלקסליד אויס גאַזענטאָפּ (קורלאַנד):

וואָס מיר טוען—טוען מיר,
אָבער ברודער לאָקשען עסען מיר! —

2) א. קאַלמוס, „דער קאַמיססיאָנער" (ווילנא 1880) 33: „חאַפּען אַזױ װי אַ הײסע לאָקשען".—

3) „דער בייזער מארשעליק" (ווארשע 1879) II 37: „בוידעם מיט לוקש וואָס קער זיך דען אָן!".—

4) אין אַקיטנער אַכסניה פרעגט מיך דאָס דינסטמיידעל, וואָס דאַרף דערלאַנגען מיטיק: „וואָס עלן זי עסן פריער: פלייש צי פּורקוסט?".

„וואָס הייסט פּורקוסט?"—וויל איך וויסען.

— „לוקשן".
— מיט וואָס?"
— מיט יווך".—

5) אויס א בריף פון קאַמען-קושירסק: „גיעסן לאַקשען מיט מילעך".—

6) אין ראַדזין שטעלט יען טשאָלענט אין אַ דינ'יצי (באַטוּנט די ערשטע זילב).—פוו"ב 1: donica (ווייניקגעברויכלעכע פאָרמען: dóı c ı, dunica), „ליימענע כלי צו רייבען אין איר מאָן, מאַנדלען, רייז".—האר.: דוניצע, דיניצע, „מילכעמער".—

7) אין כוכאַטשעוו: „אַ שמאַידראַי בעקעראַס לוקש!" (= אַ שמוכטע).—„אַ שמאַידראַיקוטנ'יק" (שלימעזאַלניק).—

8) נוך סינונימען פון נאַר:

וואַרשע: אול'ימאַיו, גול'ימאַיו.

שעפּס: „אוי, אי דאָס אַ יונה!"

וואַרשע: יוקיש.—צערטעלפאָרם צום נאָמען יאַקעוו (יעקב).

אורלע (בעלסק. ק. גרוד. ג): כענדריק (= אָפּגעלוזענער מענטש, לעמעשקע, גולם, שוטה).—„ער מאַכט זיך כענדריק!" (= ער מאַכט זיך תמעוואַטע).

וואַרשע: „ער איז אַ שבת מקרא קודש איבערגעדרייט"...

דרייזין 231: גולם, לעמעך.—

רעגיסטער.

(!) פאר'ן וואקאבעל וויַיזט-אָן, אַז ער (אודער די פון מיר געבראכט[3] טיַיטש זיַינע) איז נישט געבוכט אין די מיר באקאנטע יידישע ווערטערביכער — (?) באַטיַיט, אַז מיר איז נישט באַקאַנט די עטימולוגיע פון וו קאבעל.— (?!) פאַר'ן וואָקאַבעל וויַיזט אָן, אַז ער איז נישטאָ אין די ייד. ווערטערביכער, און אַז זיַין עטימולוגיע איז מיר אומבאַקאַנט.

אַ וואָקאַל (אודער צוויי צי מער וואָקאַלען) אין צוויי האַלבע-לבנות נאָך אודער פאַר אַנ'אַנדער וואָקאַל באַטיַיט, אַז דער וואָקאַבעל הוט פאַרשידענע פורמען: מיט דעם וואָקאַל, וואָס פאַר אודער נאָך די קלאַמערען, אודער מיט דעם וואָקאַל (צי מיט איינעם פון די וואָקאַלען), וואָס אין די האַלבע-לבנות.—ווען עס שטיַיט אַ וואָקאַל אין קלאַמערען צווישען צוויי קונסונאַנטען, הייסט עס, אַז דער וואָקאַבעל הוט פאַראַלעלפורמען: מ י ט דעם וואָקאַל און אָ ה ן אים.

אַ ב צ אַ ס (זע „אַפּצוֹס”).
(!) אַזשורנע[1] 51, 138.
אטל(י)ס, אַטל(אַ)עס 39פּ., 47פּ., 60, 95, 99, 101, 141, XXXVII.
אַטלאַ(ז,ע)סען 23, 29, 32פּ., 48פּ., 52, 55, 57פּ., 60, 68, 74פּ., 84, 138, 146.
אַלוין XXVII.
אלטמודיש 55, 74, 151.
אַנאַלוגיעבילדונג 103.
(!) אַנטיקמורע (-ן) 54, 141.
אַ נ צ ו ג[2] (-צעיגער) XXIX.
(!) אַ נ ק ע (= נאַנקע) 72, 84.
אַ פּ ז אַ ץ (זע „אַפּצוֹס”).
אַ פּ צ וֹ ס (הויכער) 34, 91.
ארבליך XX.
ארבלין (פּל.) XX.
ארבע-כנפות 18, 20, 54, 80פּ.
אַ ר בּ ע ל (יופּצ..., קאַפּוטע, געטראָגען פון פרויענצימער אף איין...) 47פּ., 55, 66, 69, 74, 146פּ.
— (— — אַף ביידע...) 23.
— (אופּענע, צום פאַרשפּילען) 38, 41פּ., 104.
— (לאַנגע) 36, 42, 122, 125.
— (פון העמד) 142.
אַ ר וּ מ ב ל וֹ נ ד ע ן (זע „בלונד”).
אָ ב ז אַ ץ (-ען), אוב- 56, 144.
אַנגעקרוכמאַלעט (-מולט) 23, 151, XIV.
אָ ב צ אַ ס, אוב-, אופּ- (זע „אַפּצוֹס”).
(!) אָרון-קוילעטשעל 12.
(!) א ו ב ל י ך ל י פּ ל י ן[3] (?) XX.
אובערהעמד[4] LIIIפּ.
אוגונקעס 37.
א וֹ י ב ע ל[5] (-בלען, איבעלע 23, 25, 44, 57, 104.
אויבערמאַנטעל 44.
אויבערמלבוש 55, 70.
אויבערקלייד 34.
אוי(יי)בעררוק 51, 125, XXIX.
אוי(יי)בערשלאַק 39, XLI.
א וֹ י ג ע ן (באַ שיך) 91.
אויסגעשטשוגעלט 28.
(!) אויערהיטעל 37, 40, 117.
אויערלעפּעל XXXIV.
אויפּזאַץ[6] 144.
(!) אויף שלעק[7] XX.
א וֹ י ר י נ ג (פּל.), -לעך 28, 40, 44פּ., 51, 53, 55פּ., 63, 70, 151פּ., XI.

(!) א ו ק ס (נאַר) V.
אורונג 69.
(!) אורייאַנער פּערעל[8] 152, XI.
א ו ו א ל (זע „וואַל״).
א ו ז ו ר (-ן, -עס) 104.
(!) אול'ימאַיו LXII.
א ו מ ב אַ ק א נ ט[9] (וואָרט דאָ און דורט) XVII, XXIII.
(!) אומהיל XXXVII.
(!)—(אָנציענדיק) XXXVII.
אומהילונג XXVפ.
אונטערגאַרטל 18, 109.
אונטערהויזען XIIIפ.
אונטערקייד, -על XLVIIפ.
אונטעררוק XLVIII.
אונטערשטע קליידלעך 46, 53, 141.
אינטערשלאַק 18, 28פ., 39, 47פ., 98, 102.
איזירי(ע)ס 18, 104.
א י ז ע ר (געאיזערט) 104.
א י מ י ס ט ע ן[10] [אינמ-, אינמע(יי)-, אינמיסטנע, אומ-], א י נ אַ מ י ש נ ע[11] [או(י)מ-, אמ-, אומיסנע, אונמו-, אומישלניע] 129.
(!) איפּצ 29פ., 146.
(!) איפּצצע[12] 75, 94.
איבערהעמד[4] LVIII.
(!) ייזעל, -קופּ[13] Vפ.
(!) איילענקיטאַי 21, 99פ.
(!) איילענקיטאַיען 32.
(!) איילענקיטאַינער 18, 21.
(!) איילקיטאַי 100.
(!) איילקיטאַיען 30, 149.
(!) איילקיטאַיעס 29.
(!) איילקעטאַיען 31.
אייקעלעך 35.
(!) איינהיל 26, 124.
איינזאַק[14] 144.
באַולין 33, 121.
ב אַ ט ו נ ו נ ג (ייד.) X.
באַטי(ע)סט, באַטעסטע (-ן) 43,156.
בא(י, ו)לוואַן VIפ.
בא(ו)מוז VIפּפּ.
באַמולע(י)ן, -ווילנע 20פּפּ., 87.
(!) באַנומענע רענדלעך 13.
באַנוו(ע)לין 64פ.
באַר XXXI.
ב אַ ר אָ ן[15] (זע „באַרענקווע״).
(!) באַראַשקען 53, 118פ.
(!) באַרוצטע (בריליאַנטען) LIII.
באַרכען, -כאַט 103.
(!) באַרכענט 39, 103.
(!) בא(י)רליאַנטען 155.
באַרע(אַ)נקווע 59, 120.
(?!) באַשטשיג 72, 141פ.
באָ(ו)דען Iפ.
באַרד-און-פּאות 31, 57.
ב אָ ר ה יי פ ט י ק א. אַ. וו. (זע „וואָרהייפּטיק״).
באָרוועס XXXI.
ב ה מ ה (נאַר) V.
(!) בודעס[16], בודצן I.
ב ו מ י ק, ב ו ט ש י ק (זע „בוציקעס״).
בוטש, בוק Vפּפּ.
ב ו י ד (זע „קראָמבויד״).
בוידעס[17] I.
בוציקעס 50, 145.
בוק (נאַר) VII.
ב ו ד (-ע, -על)—זע „בויד״.
ב ו (י) ד ק ע (זע „בויד״).
בומאַזייע XXVII.
ב ו נ ד (פּערעל) 62, 152.
(!) ב ו ר ל אַ נ ט[18] -ליאַנט (-ען -עלעך) 40, 42פ., 45, 151, 155.
בורנוס (-ען) 36, 46, 48, 53, 56, 69, 122, 146פ.
(!) בירנע XXXVI.
בורנעס (-על, -לעך) 53, 122.
בורקע 33, 106.
ביבר XXVIII.
(!) בינדאַליק 17, 133.
בי(ו)נדע[19] 40, 148.

ביִנדע (זע „קופּביִנדע”).
ב י נ ד ע[20] (= שניפּס) XLV.
ב י נ ט (פּערעל) 24, 44, 152.
ביסער 36, 132.
בײַגאַרטעל (-ע) 18, 33, 45פּפּ., 109.
ב ײַ ד ע ל (זע „בויד”).
(!) ב ײַ ט ש (קרעלען) 153.
בײַנוויל 66.
(! בײַזע לוקשען 4, 133.
(!) בײַז שטערענטיכל 133.
(!) בלאָגרידיטירען 23.
(!) בלאָזײַדען 51, 67, 124.
(!) בלאָקיטאיווען 20.
(!) בלאָקיטאינער 21.
בלו(י)טשקע, בלוצקע, וולו(י)טשקע, בלוטשקע; 69, 90.
בלונד (-ען), בלינדינע LIXפּפּ.
(?!) בעזען 57, 141פּפּ.
ב ע נ ד ל ע ך (באַ הימד) 48, 54, 79; — (באַ הוט) 63, 121; — (באַ פּלודערען) 20פּפּ., 29, 85; — (באַ שיך) 22, 89.
ב ע נ ד ע ר (סטענ עס) 57פּפּ., 66.
בעקיש(-ס), בעקעצע 28, 75, 98, 102, 123.
(!) בערטיל, בערטליך[21] LIIפּ.
בעריש-פּעל XLI.
(!) בערלאַנד, -לאַנט, -ליאַנט, -ליאַנטען 146, 155.
בערענע פּעלצען XLI.
בערשיטער טלתים-קטנים 80.
בראַ(ו)סליעטען 51, 155.
ברונזיליעטען[22] 70, 155.
(!) ברונזראַצימורנע 18, 101.
ברוש (-על, -ען, -עס), -עק 35, 51, 56, 63, 154, XI.
ברושקע 154.
ברוסטהאַלטער[23] LVII.
(!) ברוסטו(י)ך, בריסטיך (-על), ברוסטיך (-על, -לעך) 23פּפּ., 30, 45פּפּ., 57פּפּ., 64, 68, 150פּפּ., XI.
בריליאַנט, -ליאַנט (א. א. וו.) 155, XI.
בריליאַנטען, -לאַנטען 53, 64, 70, 133, 146, 152, XI.
(!) ב ר י ק (= פּודלוגע) 31.
ברישליאַ(ײַ, י, יע)ק, -על, -עס 19, 23, 31, 35, 68, 105.
(!) ברײַטע לוקשען I.
ברעם 113פּפּ.
(!) גאַוורעלי[24] XLVIII.
גאַטיעס (-וועס, -קעס), גאַטקעס[25] 44, 69, 80.
גאַליוש (-לוש) — זע „קאַליוש”.
גאַרטלען 49, 74.
גאַרטעל 18—22, 39—42, 44, 48, 53, 55פּפּ., 62, 64פּפּ., 67, 69—75, 109, 124, 130.
— (בערדיטשעווער) 55, 109.
— (זילבערנער) 56.
— (טערקישער) 21, 109.
גאַרטעלע 20, 22, 63.
גא־ע 31, 117.
(!) גאַרי(ע)באַלדי 35פּפּ., 135.
(!) גריבאַ דיע-שטרײַמעל 68, 136.
גאַרי(ע)סען 31, 52, 118.
גאַרניטור(-ען), -טער 66, XXIX.
גאָפּעל-מעסער 87.
גולם[13] Vפּפּ.
(!) גורגעלקײַט(-ען) 51, 153.
גורסעד (-עס) 53, 155.
(!) גולימאיו LXII.
גומען 60, 156, L.
(!) גילדענ:עשטריקענע קלײדער 27.
(!) גילדענטטיק[26] XIII, XX, XXVII.
(!) גיפּלנדיר[27] XXX.
גלאָזפּערעל XLV.
(!) גי יומב[28] (נאַר) VI.
(!) גמראַספּודעק 71, 115.
ג ע א י ז ע ר ט (זע „איזער”).
געגלאַנצטע שיכלעך 94.
(!) ג ע ג ע (זע „מענעגע”).

(!) געהאק:ע קאפוטע 97.
(!) בעהענג XLIV.
געוואנט 49, XXVפ., XXXVIII.
געוואנטען 66.
בעווענטען 48, 85.
(!) ג ע וו ע ס ע ר ט[29](קאנוויטש) XX.
בעלאקירטע שיך 89.
(!) ג ע ל ע י ש (זע „לעיזשגולד״).
געעקט[30] 76.
ג ע ר ט י ל (= גארטעל) XXX.
גערטעלע 109.
געשלידער[31] 27.
געשפילירוועטע ארבעל 41פ.
(!) גראבאלדיע-ווײדעל 69, 135.
(!) גראדיטער, גרי(ע)דיטיר, גרעדע-
טיר 18, 39, 100, 109, 150.
(!) גראנאטירען, גראנ׳י· LVI.
גראנאטלעך 46, 150.
(!) גראנ׳יטי LVI.
(!) גראני(ע)טור (·ווי־) XXIX, LVI.
גראשעל, גרײש(·על), גרײזשיק(·עס)
LIX.
(!) גרידיטירין (-רנע) 18, 23, 142.
גרין·קאמליעטען 32.
גרײזעליך 32.
ג(י)רעט[32] 53, XIII, LVIII.
דאמאשק, דימאשק, דימעאק, דימשק,
דמשק[33] 95, XX, XXXVIפ.
דאשו(י, ע)ק 30, 55, 75, 97, 119.
ד א ש ק ע ס (גלענצענדיקע) 51.
(!) דוברי מושעק III.
דום (·ען) 28, 98.
ד ו נ ד ע ק (נאר) VII.
דומקופ VII.
דוראק VII.
(?!) דזיבון 130.
(!) דזיובעק 10.
דיאמאנטען, דימי· 25, 53, XI.
(!) דיבעט 39, 129.
דילע[34] (-ן) 13.
דימע(·ן) 67, 101.
דימעטנע 151.
דימעטען 65, 133פ., 151.
דימענטען (ב״ח) 63.
דינ׳יג׳י LXII.
(!) דײטש(מ)עריש XLVII.
דנו[35] (-ען) 1.
(!) ד נ ו י — זע „דנו״.
דעליע 36, 39פפ., 50, 55, 67, 122.
דע־יצקע 42, 122.
דעניק[36] 30.
ד ע ק (= דנו) 1.
ד ע ק (ע) [= צודעקעכץ] 1.
דראפ 36, 122.
(!) דרוניס XIX
ה א (ײ) ב ע ל 73, 136.
האטשע(י)ק XXVII.
(!) האלבהאזען 68, 121.
האלבסאמעט XXXI.
(!) האלבע-לבנה 37, 41, 59פ., 116.
האלדזבאנד 36, 153.
האלדזטיך (·טיכעל, -טיכער) 18, 28,
42, 48, 62, 82, 93.
האלדזשטיק XV.
(!) האלידויע 100, 130.
(!) האירדזיען 22.
(!) האליקע 141.
האנ׳ שוה[37] 90, 128.
האנטשע(י)ן[38] 64, 128, 156.
הא־ך[39] 33, 48, 52, 57, 62—65.
74, 79, XIV.
הא־צלײבעל XV.
ראזען 31, 52, 121.
האזענפוטער 23, 146.
(!) ה א ר ב א נ ד (-בענדער)56פ., 71,
73, 134, 137.
ה א ר ש ײ ט ע ל (זע „שײטעל״).
ה ו י ב (זע „הײבעל״).
ה ו י ז (לאנגער) 35.
הויזלע(י)ך 45, XIV.
הויזען 18, 34פ., 48, 55, 65פ.,
69פ., 72, 75, 84פפ.

— (איבער די שמיוועל) 86.
— (אין די שמיוועל אריין) 86.
— (לאנגע) 56, 86.
הויזעצייג 39.
(!) הויזענקעשענע 28.
ה ו ק (-ען) 41פֿ., 104.
— (זילבערג.) 38, 104.
ה ו ק ע נ ס (מעשענע) 72, 104.
הורבעס[40] 64.
הושענה-רבא 9, IX.
הוט (-ען) 35, 60, 66, 69, 121, 139.
הו(י)לטאי, -סטווע 81.
היטלען 37פֿ., 42, 46, 53, 66, 69, XIV.
היטעל[41] 37, 41פֿ., 44, 46פֿ., 48–51, 55, 57, 60פֿ., 65, 67, 70, 118, XIV, XVI.
היטעלדאשיק XXXV.
היטעלע(ך) 37, 40, 45, 52פֿ., 67פֿ.
(!) הימעלמענטש 100.
(!) היל (-ע)[42] 67, 124.
(!) היפע 29פֿ., 146.
(!) היפקילע 68, 146.
ה ײ ז ל ע ך (לאנגע) 51.
הײקעליך 30, 148.
העוועלרוק[43] XXXIV.
העמד 18פֿ. 22פֿ., 29, 31, 33, 40, 47פֿפֿ, 52, 54פֿ., 57, 65, 69, 72, 78פֿ.
הענטש(י)קיס[44] 66, 128.
הענטשקעלעך 51, 53, 156.
(!) העפטליך[45] LIII.
העקעלעך 20, 22, 58, 68, 104, 152.
ה ע ר צ ע ל (= מאנישקע) XIII.
הערצעלע 32.
ה ע ר צ ע ר (ווײַסע) 70.
השכלה 90.
ויזתא V.

(!) וצוני-ספודעק XXXIII.
וואטווע (-ן) 29פֿפֿ., 49, 53, 55, 57, 102, 123פֿ., 148.
וואטע 50.
וואטען (ה״וו) 31, 56, 149.
(?!) וואצקי XXX.
ווארעויק (-עי) 31, 117.
וואָרהיי(א)פטיק (ווארהאפטיג, באר-, -הײַפטיק) 111.
(!) וולאטלעסען 49.
(!) וולוקען 19, 87.
ווולנער, ווו(ע)לען 19, 33, 36, 44, 53, 56, 87, 130, 141.
(!) וולקענברוכספודעק 72, 115.
וואל 64, 156.
ווײַבאונקינד (-ער) 31, 87.
(!) ווײַסאטלאסיופ צע 73.
(!) ווײַסאטלעסען 100.
(!) ווײַסזײַדען 43, 73, 100.
ווײַדלען 70.
(!) וויזיטקע 60, 150.
(!) וויזיטרוק 63, 107, 150.
(!) וויטשאילי (-לעכו) 82.
וו י ס ט (= וועסט) 22.
וויסטילע 24.
וויעסט 23.
(!) ווענטיליבעס 29.
וועטשערע 1.
וו ע ס ט[46] (-על, -עלע, -ען) 34, 48, 61, 67, 93, 142.
וו ע ר ך[47] 18פֿ., 37, 50, 113פֿ.
ווערכעל 25, 113.
-owy (סופיקס) 127, 145.
-וכע 98, XXXVI.
-uś (סופיקס) Vפֿ.
(!) זאכעניטשען 155.
זאל 157.
ז א מ י ד ע ן (סאמעטען) 64.
זא(ע)מש, -ען 30, 128.
(!) זאקולישקעס 34, 91.

זונטיק 34, 127.
זונטיק (-על), -טשיק 35, 53, 56, 127, 156.
זוקען 19—24, 33, 36, 41, 44, 49, 53, 56, 61פֿ., 65, 69, 71, 87, 130, 143.
זוקענבענדלעך 146, XI.
(!) זופאַן 95.
(!) זופוצו 75.
(!) זופיצע (-ס) 22, 65, 74.
(!) זופעצע (-ס) 36, 38—42, 59, 74, 94פֿ., 99פֿ., 103פֿ.
(!) זופעצקע (-ס) 45, 94.
(!) זיבירקיס 64, 103.
(!) זילעט (-ען) 18, 66, 93.
(!) זיפיצע (-ל) 18פֿפֿ., 64.
(!) זיפעצע (-ל, -ס) 46, 94, 99.
זײַד 66, 109, LVIII.
זײַדען 18פֿפֿ., 22פֿפֿ., 27, 29, 42, 46, 49, 52—55, 57פֿ., 64—67, 69פֿפֿ., 73, 75, 102, 124, 138, 141, 143, 148, 150, 153, 156, XII, XXXVIII.
(!) זײַדענוואַרג 18.
זײַדענס 101, 110.
זײַדענצײַג 40, 73.
(!) זײַדע-קיטאַי 41, 109.
(!) זײַדענקיטאַיען 40.
(!) זמוט, -ען (פערעל) 36, 45, 152.
זעק(ע)לעך 24, 27, 75, 143.
זשופיצע 63, 65.
זשופעצע (-ל) 31, 74, 94פֿ., 97, 99, 103פֿ.
זשיליעט 55, 93.
זשיפיצע (-ל)[48] 32, 35פֿ., 66.
זשיפעצי 54.
זשיפעצע (-ל, -ס) 29, 31פֿ., 94, 99.
זשי(א)קעט 108.
ח וזק (נאַר) VI.
(!) חופּהטשיפּיק 73, 137.
(!) חליצהשיך 62, 88.

חצי-שבתעל 31, 37, 40, 65, 69, 116פֿ.
חתן-כּלה 59.
(!) **ט**אַבין, דאַפּיל טאַביז, טאַבינ(א)-, טאַבינקס, טאַבינקי', טביט-ע[49] XX, XXVII.
טאַטע-מאַמע 87.
טאַל'מי[50] LI.
טאַשמעכעך 23, 142.
טאַשמעס, טאַס- 39, 42, 66, 122, XI.
ט א ש ע נ ט ו ך[51] (-טיכעל) XLII.
(!) טוזין (-קע) 34, 106.
(!) טויבעהיטיען XXXVI.
טוגדי ד'רונדי[52] LI.
טוך 36, 60, 101.
טוכעל 71.
טיכען 49, 57, 124.
טול (-יקעס), טיו LX.
טולופּ (-ליך) 52, 125, LI.
טולײַבעל 48, 125.
טוליפּ 73.
טולעפּעל 47, 125.
(!) טופּליעס 70.
(!) טופּלעלעך 146, XI.
(!) טיזליק 45, 105, XXXVIII.
טיכלעך 62.
טיכעל (-ע) 51, 55, 57, 68, 82, 138.
טיליב (-עס) 68, 125, XXIX.
טיליפּ (-על, -עס) 20, 34, 58פֿ., 66פֿ., 73פֿ., 125, LI.
טילעפּ (-על) 68, 125.
טילוק (-לקעס) 62, 145.
טינטאָונפּען, -פעדער 87.
טײַלקעס[53] 44.
ט ל י ת - ק ט ן 19, 21, 30, 34, 42, 48, 62, 65, 80; — (בערשי-דער) 29.
טלית-קטנ'דעל 31.
טלית-קטנ'ס 46, 52.

פּלתים בערשאַדער XIV.
טלתים-קטנים 58פֿ., 69.
טלתים-קטנימלעך 64.
(!) טערליצטשקע IV.
טערקישלײַוועגטע 29.
טערקיש — זע גאַרטעל לײַווענט, מאַטעריע, נעשטע, ספּודעק, פּעס־
(?) טרולד (טרולז) 46, 111, L.
(!) טרוסצי(ע)נע 43, 128.
טרעסט (-ען) 26, 103.
טרעכטעל (-ע, -טלעך) 22, 24, 103, 148, 151.
טשאַמאַרה, טשאַמרא (זע „טשו־מערקע״) XX.
(!) טשאַמביר, טשימביר (-על) 20, 22, 24, 64, 126, 157.
טשאַק[54] (-ען, -ענדיק) א. אַ. וו. 20, 82.
(!) טשאַלענטעפּע IV.
(!) טשאַלע-טקוגל IV.
טשוגילסקי 18.
(!) טשײַקע 29, 123.
טשומע־קע 45פֿ., 105.
טשיפּיקס[55] (-על, -עק) -עק (-על, -פּקעס), טשעפּי(ע), -פּטעיבע, -פּטשעקעל 29, 50, 69, 136פֿ., 152.
(!) טשיפּ עווײַבער IX.
(!) טשערופּקע IV.
טשערעפּ IV.
(!) טשערקאַסענע קאַפּוטע XIV.
יאַלי(ו)ווינטשען, יאַלעווע, יולעווי(ע)־ 19, 29פֿ., 90.
(!) יאַמפּירקע (-לע) 22פֿ.
(!) יאַמפּערקע (-לע) 23, 30, 32, 35, 48, 68, 131פֿ.
(!) יאַמפּערקעס 31פֿ., 46.
יאַמש (-ווו) 127.
יאַמשוועץ 21פֿ., 127.
יאַנקעל דונדעק VI.
(!) יאַפּאַנער (פּערעל) LIII.
יאַק 60, 149, XV.
יאַקע 99, XLVIII.
יארמאַ(ו)לקע 55, 71, 111.
יאַרמולקע(-ס) 47, 50, 56פֿ., 74, 111.
יאַרמילקי(ע)ס 47, 69.
יאַרמילקע (-לע) 46, 48, 57, 64פֿ, 68, 111, XIV.
(!) יאַרמיקע (-ל) 18—22, 59, 73, 111, 130.
יאַרמעלקע (-ס) 29—32, 36, 38, 52פֿ., 70, 111פֿ.
יאַרמעלקעלע (-ך) 31, 47.
(!) יוויליעש (נאַר) VI.
יולד VII.
(!) יום-כפּור-גערטעלע 42, 109.
(!) יום-כפּור-היטע(-ע) 25, 27, 42, 120.
(!) יומפּערקע 68.
(!) יונה (נאַר) LXII.
יונק (נאַ־) VII.
(!) יוזמאַך (נאַר) VI.
(!) יוק־ון[56] 5.
(!) יובעצ[57] 72, 94, 100.
יובקע (= קלײדעל) XLVII.
יוכט (-ע, -ען, -ווע), יופּט 32, 67, 90.
יופּאַ 74.
(!) יופּיצי 74.
יופּע 24, 55, 57, 59, 66, 69, 73, 94, 146, XLVII.
יופּעס 59, 73.
(!) יופּעצע 58, 71פֿפֿ., 94, 98, 100.
יופּקע (-לע) 24, 63, 69, 74, 146, 148.
יופּקעס 66.
(!) יוקיש LXII.
יידישע שאַפּונג II, LVII.
ייפּליך (= (ייפּעלעך, ד. ה. מענטע־לעך?) XX.

ייפּע(ס), ייפּקעלע 23פּ., 27, 46פּפּ., 146.
ים־שטוק (־שטעקן[58]) 73, 127פּ.
כּאַבאַדניצע 37, 41, 116.
כּאַלאַט 18, 21, 31, 46, 54פּ., 63, 65פּ., 68, 71, 75, 110פּ., 149, XI, LI.
כּאַלאַ על 46, 48, 53, 58, 110.
כּאַ אַטעקעל 29, 110.
(!) כּודאַקעס XXIV.
כּוליעווע XXIV.
(!) כּלו(א)מיניע 54, 125.
(!) כּענדריק LXII.
לאַבּציִדאַק 67.
(!) יאַטש XLIII.
לאַכמאַן 44, 106.
לאַכע (ס) — זע „לאַכמאַן".
לאַטי 48, 61, 101פּ.
לאַסטינג 101.
לאַסטי(ו)גגען 49, 58, 101.
לאַצניק (ע) 39, 100, 102, 122, 145.
לאַטיקען 28, 68, 74.
לאַפּ, ־ען (סינג.), ־ען (פּל.) 52, 75, 115, 117.
(!) לאַפּיווע היטעל 61, 117.
(!) לאַפּטיקינאַטעל 24, 148.
(!) לאַפּמיצעל 22, 117.
(!) לאַפּענהיטעל 70, 75, 117.
לאַפּינמיצעל 19פּפּ., 31פּפּ., 35, 68, 117.
לאַפּיניצעך 29, 35.
לאַפּידאַן, ־דעקעל, יאַפּצירדעק 81.
לוכמאַן (זע „לאַכע").
לוקס, לוקשען 1—7.
(!) — (בייזע) 4, 133.
(!) — (ברודער) LXII.
(!) — (ברייטע) I.
— (הייסע) 3, LXII.
(!) — (= דיראַרס) VII.
לוקשענבריט (על) 4.
(!) לוקשענטאַבאַק 4.
לוקשענטופּ (־טעפּעל, ־טעפּלעך) 4, 36, 54.
לוקשען מיט יויך 2, LXII.
— — מילך LXII.
(!) לוקשענער קוגל[59] 71.
(!) לוקשנרוגעל[59] 4, 71.
לוב 61, 145.
לוקסוס 78.
ליוסטרין (ען) 52, 102.
ליסטרין (ע) 102.
ליצטקע 63, 111.
(!) לייבטי(ע)קענאַשי(ע)ל 30, 148.
לייבלעך 55, 61.
לייבסאַרדאַק[60], לייבסערדא(ר,ע)ך (על) 30, 46, 81.
לייבעל 36, 47, 55, 67פּ., 82, 124, 149.
לייבעלע XLVIII.
לייבצידאַק[60] (ען, ־עס), ־דוק, לייבצידאַק 49פּ., 81.
(!) לייבסערדאַק (= קאַפּטען) 44, 106.
לייווינטי(ע)ן 34, 69, 74.
לייוועגט 44פּ., 78, 84.
— (טערקישער) 31, 78, 84.
לאיי(ע)ווענטען 44, 50, 141, XVI.
לייליעך (אַלס מלבוש) 36, 138.
(!) ליים[61] LVIII.
ליינוואַסין 20.
ליינווינסין 21.
לייפּצערדאַק 60, 149.
(!) לייטער[62] (אַזאַ חלה) IX.
לעיזשגולד, (!) לעישעכץ, (!) לעישען XXXII.
לעמזשיק (נאַר) V.
לעמעך LXII.
לעמעשקע 5.
לעפּי(אַ)ק VIפּ.
לעפּעל, לעפּיס XXXIV.
לעקע(ך ו)ש 5.

(!) לשון-קוילעטש 12.
מאזניצע (-ס), -טשקעלע 31, 118.
מאטעריע 43, 110, XXXVIII.
— (טערקישע) 64.
מאטעריען 69, 141.
מאיטקעס[63] 40, 45, 48, 83.
מאילאנדער 32, 99
מאנזשעט (-קעט[64], -שעט) 63, 80.
(!) מאנטינע 60, 82.
(!) מאנטינען 48, 82.
מאנטלעך 64.
מאנטלען 45, 53, 56, 61.
מאנטעל 25, 35, 44פ., 49, 52, 55פ., 124, 147, 149פ., XI.
מאנ(ט)שעכטערען 65, 112
מאנישקע (-ס)[65] 48, 55, 79פ.
(!) מאנע־עך LIV.
מאנשעסטער XXXI.
מאק־י(ע):י(ע) LVI.
(?!) מא־וטינע 141.
מא־קע־ער LVII.
מאלצייט I.
(!) מודיסט 63, 82.
(!) מודניארסקע 65.
מודניצעס 47.
מודנע 23פ., 27, 58, 131. 141.
מורע 15, 24, 28, 34, 47, 51פפ., 142.
— (אלטע) 23, 131.
— (נייע) 20, 131.
מודעס 64.
(!) מ ו נ ץ (נאר) VI.
מ ו פ ס (נאר) VII.
(!) מוק VIפ.
(!) מורגעניאקע 49, 143.
מורע 23, 39, 60, 99, 142.
(!) מורט-אנטיק 45, 105.
מ רע(י)ן 24, 38, 146.
(!) מורענפוסען 30.
מונדירעל 23פ., 142, XLVII.
מוף (-ס, -טע) 35, 156.
מושלין, מו(י)שלינען 24, 55, 41, 151.
(!) מושקע (-ס) 30, 32, 52, כי, 68, 134.
(!) מידער יק[66] XXX.
מילטע[67] XXXI
מיץ (-קע, -קעס) 44 117.
מיצעל 21, 29פ, 32פ, 35, 46פ., 71, 117, XXXVIII
מעגעגע[68] (כמא־, שמע־) 5.
מעט טעזיס 91, LVII.
(!) מעכאיע־ XXVפ
מ ע ס ט ע (-ס), מעשטיס (טערקיש־)
130.
מרד(י)ר[69] XXVIII, L.
(!) מ ש ה,[70] -גרויס, -טרוד, -מהוי־, -פארך, -קאפויר, -תקיף 2.
(!) מתושלחס-היטעלע 37, 117.
(!) נאטען LIII.
(!) נאכטמאלצייט 1.
נאנקע 84.
(!) נאפיליונקעלע 31.
(!) נאפולעונקעלע 117.
נאקידקע (-ס) 52, 124.
נאזיכעל (-כלעך) 53, 156, XLII.
נאזפאטשיילע 22, 126.
נאזפאציילקע 43, 156.
(!) נו־בעל 24, 154.
-נ י צ ע (סופיקס) 116.
נע(יי)נקינע 18פ., 65, 84.
ס א ל י פ (-יעפ, -יופ, -ופ), 28, 69, 148.
סאלי 132.
סא־י (-־יע) 157.
(!) סאלצוועך 22, 127.
סאמעט[71] 55, 60, 141, 145, XX, XXVII.
סאמעטען 21פ., 44פ., 47פ., 51—56, 65פ., 73, 75פ., 124, 146, 149, L.
(!) כובולשט־יימעל 49.

סיביל[72], סובלי(ע)ן, סובעלען 21, 37, XXVIII.
סובע (?) 72, 98.
סויבלען[72] 20פ., 28פ., 32, 37, 65, 68.
סויבעל[72] 37, XXVII, XXXVIII.
(!) סויבעלהיטעל 67.
סויבען[72] 70.
סורדו(ע)ט, סצרדיט[73] 48, 86, 108.
סוואראבהאקטיוואקאל XXVII.
סוויטע, סוויטקע 46, 55, 106.
סטאני(יע)ק 57, 143.
סטאן 63, 97, 143.
(!) סטעידער VII.
סטעגע (-ס) 35, 58, 132, 137.
סטענגעלע (-ך) 51, 56, 90.
(!) סטרויק 65, 134.
(!) סטרוקע 18—21.
(!) סטרוקען 67.
(!) סטרוקע(י)ס[74] 36, 55, 57פ., 65, 69, 73, 104, 146.
סיבירסקי קיטאי 18.
(!) סיבירסקיקיטאינער 22.
סיבירער קיטאי 100.
סיבל[72] XXVIII.
סי(יע)טקע 22פ., 36, 132.
(!) סיראטשעק 101.
(!) סלײ(ע)ק—זע „שלעק“.
(!) סעודה־חלה IX.
סערדוק, -טוק 69, 108.
(!) סערדיק XV.
ספודי(ע)ק[75] 17—22, 25, 30, 32, 35פ., 45פ., 48, 54, 57, 62, 71פ., 113—116, XII.
— (דרייגארענדיקער) 70, 115.
— (טערקישער) 73, 115.
ספודי(ע)קעל 58, 62, 69, 114פ.
— (געזוטען) 65, 115.
ספודקי(ע)ס 35, 58, 62, 68.
ספו(ו)דניצע 57, 140פפ.
(!) סקרו(י)פקעס 34, 51, 54, 89, 144.

סקריפ, -עכץ (זע פוריק ווארט).
על(י)ק[76] 37, XL.
(!) עלקעטאיען 35.
-ען (סופיקס) 127.
ענטשקילין 66, 128.
עפיטעזע-t 103.
עק (-יק, -עכיק, -עכדיק, -טיקע, -ען, -ענדיק)—זע „געעקט“.
עק(ע)לעך 37, 50.
ערבול (= ארבעל) XXVII.
ערב-יום-כפור 9.
ערמיל (ארבעל) LVIII.
פא(ו)דלוגע, פודליגי[77] 12, X.
(!) פאלאטון 43, 126.
(!) פאלטו(-ן) 55, 70, 124.
פאלטע[78] (פאל־טע), -עס 49, 124.
(!) פאל'טע(א)ן[79], פאל'טיניס 124.
פאנטופליע LXIII.
פאנטופעל 21פפ, 29, 32—36, 39, 56, 58, 65פ., 68, 71, 75, 87, 144.
פאנטילוניס[80], -טעליונעס 69, 86.
פאנטעפעל (-עך) 24, 29—32, 48, 87, 90פ., 144.
פאנטעכעליידעלעך XXI.
(!) פאסטא(ע)רקע (-ס) 62, 64, 139פ.
(!) פאסניצע 44, 153.
(!) פאסעמאן 38, 103.
פאסען[81] 39, L.
פאסקי(ע)וואטע[82] 19, 39.
פאסקעלע 149.
(!) פאפעציס 54, 93.
פאראסול[83] 28, 127.
פאראסון (-יק) 38, 127.
פאראסינע XXVI.
(!) פארטאגליר[84] LIII.
פארוסול 22, 127.
פארו(ע)סינע, -נא 119, XXVI.
פא(ו)רוסינען 52, 54, 102.
(!) פארטיקו(ו)ל, -וקול LVI.

פּאַריק (-ען) 56, 69, 71, 135.
(!) פּאַשעמאַן 41, 103פֿ.
פּאַרפּולק, פּאַרפֿעלקער XXI.
(!) פּודאַשעק (גלענצענדיקער) 52, 119.
פּודעשוועס[85] 55.
פּוויִלע 157.
פּוטשעווקע[86] 102.
פּולע (-ס) 21, 39, 45, 61, 67, 86, 108.
(!) פּוליקעס, -קעלעך[87] LII.
(!) פּונטאַלון[88] LVIII.
פּונטופּעל 21, 24, 144.
(!) פּוסט (פּערעל) 152.
(!) פּוסטערקע 60, 139.
פּופּיליאַטע 22, 24, 87, 143.
(!) פּורצענט LVI.
(!) פּול טשמאַריק (זע „טשו-מערקע").
(!) פּורים-קוילעטש 10.
פּיאַטעס[89] 54.
(!) פּיאַסגרעדיטיר (-ען) 19, 100.
(!) פּיאַסראַצעמורע (-ן) 20, 101.
פּידשטאַניקעס XIII.
(!) פּילטשמאַריק (פּילט שמאַרק) XX.
(!) פּיענטעס[90] 62.
פּיטעלקע[91], -טעילקע (-לעך) 64, 103.
(!) פּילצטוכען 45, 124.
פּיסטערן, -ורנע 71, 115, LI.
פּי(יאַ)סטרע 23, 84.
פּיסטרען 19, 29, 31, 84, 123.
פּיקע 18, 81.
פּירלוטצקי, פּערלוצקי, פּערליצקע[92] LVII.
(!) פּלאָ(ו)טיע (-ס) 28, 53, 140.
פּלו(יו, י)דערען, פּלידירין, פּלו(י)דערלעך[93] 19—22, 33פֿ., 48פֿפֿ., 55, 58, 67, 69, 75, 83, 85פֿ.
(!) פּלונדער (טראַנטע) XIX.
פּליוש[94] XXXI.
פּליס XXXI.
פּליסען 18, 20, 111, XIV.
פּעטוך (-ן)—זע „פּעטעך".
פּעטעך 5.
פּעטליע, פּעטעלקע (זע „פּיטעלקע").
פּעל, פּעלי 134.
פּעלען 30, 66, 134.
פּעלערינקע 46, 150.
פּעלץ (-ען) 49, 55, 68, 73פֿ., 125.
פּעלצעל (-צלעך) 20, 59, 125.
פּענזע 158.
פּענטעפּעל 68, 87.
(!) פּעס[95] (טערקישער) 44.
פּערעל[96] 24פֿ., 27, 36, 42—45, 51, 53, 62, 64, 69פֿ., 73, 133, 146, 151פֿ. XI.
פּערעלעך 36, 54, LIIפֿ., LVIII.
(!) פּערעלשטיקלעך 36.
פּערעסול 66, 127.
(!) פּערצענטניקעס (זע „פּור-צענט").
פּראָטוקאָל (זע „פּאַרטיקול").
(!) פּרייז, פּרייזן[97] XXX, LVIII.
(!) פּרענג 43, 156.
פֿאָ(ו)ווער XVפֿ.
(!) פֿאַטשאַלאַילעכל 82.
(!) פֿאַטשויל (-ן, -כען), -יל 82.
פֿאַטשיילי 75.
פֿאַטשיילכער 82.
פֿאַטשיילכע(י)ן (-ס) 70, 82.
פֿאַטשיילע 20, 23, 29, 82, 126-130, 137, XII.
פֿאַטשיילע(י)כין 19—22, 82.
פֿ טשיילעכיך 82.
פֿאַטשיילעכען 32, 82, 137.
פֿאַטשיילקע 126.
פֿאַלבון[98] 31.
פֿאַליבוב[98] 53.
(!) פֿאַסווע 61, 145.
פֿאַציילכיל (-כעלע) 82.
פֿאַציילע[99] 126.
פֿאַציילקע[99] (-ס) 42, 126, 153.

(!) פּאַצעטלעך 84.
פּאַרטוך (-לעך) 27, 45פּ., 63, 72.
פּאַרטיך (-על, -ער) 23, 62, XX.
פּאַרטעך (-כעל) 23פּ., 151.
(!) פּאַרטשויל XVIII.
פּאַרטשײַלי (-ס) 69, 82.
פּאַרטשײַלכינדלאַך 82.
פּאַ(ע)רטשײַלע (-ס) 25, 70פּ., 126.
פּאַרמוג (-ען) LVI.
פּאַרמײַער (זע „פּורמואַר").
פּאַרצײַלי (ע) רעמונישע 39, 126.
פּאַרצײַלקע 38.
(!) פּאַרשטופּצכץ L.
פּאַטעראונמוטער 87.
(!) פּויגעל[100] (אזא חלה) 9.
(!) פּויכטין 30, 34, 128.
פּויקסעזימוזיגין 91, 142, XXXI.
(!) פּורבי(ע)טעס, -טקע (-ס) LVIII פּ.
פּורהעמדעל[101] 80, XIII.
(!) פּורלאַנע XIII.
פּורמאַר 70, 152.
פּורמואַר 133, XI.
(!) פּורקוסט LXII.
פּוטערען 43.
פּכבוען, -בוי X.
פּ...)זס 19, 37, 59, 125, XXXVIII.
פּו(י)קסעי 31, 149, XXXVIII.
פּ... פּטער 72.
פּיזרלעך 45, 51, 53, 56, 62פּ., 152, XI, LIII.
פּינגערעל 43.
פּי...עך 149.
פּיקסענפּוטערס 42, 125.
(!) פּלוכט (נאַר) VI.
פּלור, פּיורע 43, 138.
פּליור (= שניפּס) XVI.
...ימ...ריעך[102] 45פּ., 78.
(!) ...יערלצך 30.
פּ דעמי 87.
נ.ה. פּי 43, 125, XL.

פּעטשײַלע (-כער) 54, 82, 126.
פּעכער 64, 156.
(!) פּעלפּצן 47, 67, 118, XIV.
(!) פּערד, פּערדישער קופּ Vפּפּ.
פּערדאונוואָגען 87.
פּערטוכער LVIII.
פּראַמונע (זע „פּאַרמינג").
(!) פּראַנצײַזעריש XLVII.
פּראַק 35, 62, 67, 107, XIV.
פּראַקיס (?) 73, 134.
צאַק (צײַג) 64.
צובל, צויבלי[72] XXVII, L.
צופּ (פּאַלטשער) 17.
(!) צוהאַי 44, 148.
צוכראַסטין (-טעט), צוכראַטשען (-שטטעט) 21, 54פּ., 65, 79.
(!) צוראַטקען[103] L.
צוויקעל[104] LVIII.
(!) צוויקער[105] 121.
צווערען (גילדענע) 64, 151.
(!) צטערנאַדעל 56, 65, 134.
(!) ציטערשפּילקע 133, XI.
צילינדער 34.
צילינדערהוט 75.
צי( )פּלינע, -נקע 6
ציפּי(ע)ק (-פּקעס) 44, 58, 60, 71, 136פּ.
— (דרײַפּאַ יקער) 71, 137.
ציק 81, 110, 150.
ציצה-כנפות[106] 80.
ציצען 22פּפּ., 31, 46, 48, 54, 57, 70פּ., 82, 141, 143, 151.
צעכראַסטעט 20פּ., 32, 52.
צעפּוק, -ציק 49, 136.
קאַבציע, קאַבציס,[107] קאַפּציעס 31, 91פּ.
קאַזערוק 40 52, 119.
(!) קאַטאַנק', קאַטינקי, קאַסאַקרס, קאַשאַנקס, קאַטאַנקס, קאַנטקעס[108] XX, XXVIII.
קאַטערוכע 46, 54, 120, XXXIV.

(!) קאטרישקע 120.
קאטשעוע קעפלעך 149, XI.
(!) קאלאש, -ען 90, 128פ., L.
קאיב, קעלבעל VII.
קאלוסין 60, 156.
קאלוטשי(ע)ן 33, 69, 128.
קאליוש (-ען) 128פ.
קאלנער XIII, XXXIII.
(!) קאל׳ וטען LIII.
קאמאשען 85, 88פ.
קאמ(י)זויל, קומי, קאמיזעלין[109] 93.
קאמ(על)זעלקע(לע) 48, 93פ., XV.
קאמלעט |טשאמלעט| 41, 101, 109.
קאמלע(י)טען 22, 48, 93.
(!) קאנוו(י)טש, קאנוויץ, קאשין[110] XX.
קאנטשיק[111] (-יג, וג), קאיטשיק 6.
(!) קאני(ע)ק 23, 72, 153פ.
(!) קאניקעס 25.
קאסטיום (-ע) |הלבשה|[112] 48, 69, 107.
(!) קאפא(צ)לאטש (הויכער) 121.
(!) קאפאלאש 121.
קאפודקעס 62.
(!) קאפוטוכי 54, 98.
קאפוטע[113] 18—22, 30, 33, 35פ., 46—49, 51פפ., 55—59, 61, 65—71, 74פפ., 96פ., 101פ., 104, 147, XIX, XXXVIII.
קאפוטעכ 46, 49, 57פ., 63.
— (אונטערגעהאקטע) 55.
קאפוטקע 45, 96.
קאפיטקעלע 32פ, 46, 52—55, 67, 96.
קאפוטקעלעך 51, 53, 57פ., XII.
קאפוליש 68, 121.
קאפיטי(ע) XXV.
קאפיליש 19, 21פ., 121.
קאפצען 95.
קאפטע-[114] XXXIII.
קאפלושלעך 49.

קאפלישל 19, 121.
קפע(י)טע 67.
קאפעל 56, 70, 112.
קאפעלוס 40, 121.
קאפעליוש (-יוש) 52, 121.
קאפעליושעל 31, 52, 121.
קאפעליש[115] (-על, -ען) 36, 38, 65פ., 70, 72, 121.
— (צווישפיציקער) XXVII.
קאפטאן 57, 68, 95, 149.
קאפטאניק (-על) 18, 20פפ., 95.
קאפטינים 58, 69.
קאפטינס 68.
קאפטעיע 21, 95.
קאפטע(י)ן 18—22, 25פ., 30, 33, 35, 49פ., 56, 65, 67, 69, 71, 74פ., 95, 97, 100, 104.
קאפטענדלעך 34.
קאפטענדעל 29, 31, 95.
קאפטע(י)ס 64, 95, XXV.
קאציבאיקעס 59, 123.
קא(ע)צען 52פ., 125.
קאראלען 153.
קארדוליני (-וס) 69, 142.
קארטו(ע)ן 52, 119.
קאטזעל (-זלעך, -זעקעל) 52, 119.
קארעל (-ען) 153.
(!) קאשקעוט 54, 119.
קאשקעט (-ען) 30, 33, 48, פפ, 57, 63, 66פפ., 75פ., 119.
קאשקעטעל (-טלעך) 51פפ., 57, 90, 119.
קוזלווע, קוזלענע 21, 68, 90.
קוזע(י)וק (-קעל, -קלעך) 51פ., 119.
קוזרוקען 119.
קוילע(י)טע[116] 8—12.
— (געפוכטענ ר) 10.
קוילעטש חלה 10.
קוילע(י)טשען (-טעס) 8פ., XII פ.
קולושין 128.
קולנער 19, 48, 53, 65, 79פ., 86.

— (געפרעסטער) 56.
(?!) קונטינארען 23, 151.
(!) קוניק (-נקיס) 24, 61, 153.
קוסטיוב[112] (-ען) 53, 63, 107.
קוסטיומיעך 49, 107.
קוסינקע 151, LIX.
(!) הופבינדע 17, 133.
קופּולאַטיווע פאַרבינדונגען XXI.
(!) קופענציכעל 27.
קופטע (-לע) 56, 143.
(!) קוק(-ע) 62, 136.
קורט 61, 102, 145.
קורטוזלעך 51.
קורטען 48, 51, 66, 108.
ק ו ר ס ע ט — זע „גורסעד".
(!) קורען 69, 71, 87.
(!) קורצעס[117] 64.
קור(ע, י)ק, קורקעס 36, 144.
(?) קובץ 41, 122.
קוגעל[59] (בילבוונער);—(בלעטערנער);
— (געבלעטערטער); — (געקנוטע-
נער); — (העלזעל-); — (קיש-
קע-) VIפ.
קוגעלטופ, -טעפלעך IV.
(!) ק געלשא-בען[118] IV.
קוטא(ע)ס, -יק, -ען 46, 146.
קוטשמע, -עלע 120, XXXIV.
(!) קולעס 53, 144.
קו(י, ע)פקע (-ס), קובקע 31, 50,
57, 62, 69, 76, 13פ..
וצמע (-ס) 59, 120.
וצעוועיקע, קוציע- (זע „קאַציבאַיקע").
(!) קוקידילוכי[118] 54.
קושקעט 75.
(!) קואַטערקוילעטש 11.
וויאַטען 99.
קווייאטען 38.
ק ו ו י ט ע ן (-טלעך)[119] 54, 62, 81,
138, 141, 151, XIV.
ק ו י ט ק ע (בלום) XIV.
ק ו ע ט ע ן (= קוויטען) 68.
ק י ט א י 18פ., 23, 81, 100פ., 103,
105, 110, 141, 146, XXIX.
-- (סיבירסקי) 18, 22, 100.
קיטאַיג 39.
(!) קיטאַיווין 21.
קיטאַיגער (-נע, -ני) 18—22.
קיטאַיען 61, 68, 84.
קיטאַיקע XIV.
קיטעל (-ע) 25, 27, 42, 49, 54,
62, 66פ.
(!) קיסקע[120] XIפ..
ק י ט ש מ ע (-עלע) 67פ., 120,
XXXIV.
(!) קיטקע (-עס) 61, 139.
(!) קי יציס 23, 133.
קישקעס 119.
קישקע (?), -עס 36, 139.
קייט (-ען) (גילדענע) 27, 43פפ.,
51, 55פפ., 63, 65, 153.
קייטלעך LVIII.
קלאַפּ, קריאַפּע, קלאַפּון 116.
(!) קלאַפּווע היטעל 37, 50, 116.
(!) קלאַפּמיצעל 69, 117.
קלאַפּעס (= אויערן) 37.
— (= לאַצען) 37.
קלייד 23, 27, 52פפ., 56, 60פ.,
63, 65פ., 69, 72, 140פפ.
LVIII.
קליידלעך 46פ., 51, 53, 69, 73פ., L
קליידעל 23פ., 46פ., 54, 71, 140פפ
קליידער 27, 41, 43, 56, LIII.
— (דאַמסקע) 25.
(!) קיעצלעך 91.
(!) קלעצעל[121] (באַ שיך) 27, 144,
XXIII.
ק נ אַ פ ע ל (הויכע) 86, 91.
ק נ ו פ ע ן (קנעפּ) XI.
קנופען[122] 74.
קניאַפּעל 91.
(!) קנין-העמדער XVI.
ק נ י ט ש ע ן (באַ העמד) 79.

(!) קנעפּעל (= קוקאַרדע[123]) XXXV.
קנעפּעלעך 47, 70.
— (הויכע) 144.
קעלנ(ע)ר XXVIII.
קעלנערעל 20, 79.
(!) קעמעלהאָרען[124] 40, 122.
קעץ 44, 53, 147.
קע(ו)רטקע 30, 149.
קעשענעס 23.
קראַגען 121, XV, XXX.
קראַווּט XVI.
קראַיקע[125] (ס) 18, 30, 46, 59, 109.
קראַיקען 18.
קראַ(ו)כמאַ(ע)ל א. א. וו. (זע „אַנגע־קרוכמאַלעט").
קראַנולינע 54, 142.
(!) קראַפּענקאַפּעליש XXXVI.
קראַגעל 62.
קראַ ען[126] 67.
קראַמבויד 144.
(!) קראַמזעקלעך 23, 143פֿ.
(!) קראַמפּנגערעל 24, 152.
קרוינדליך (= בלומענקרענץ) LX.
(!) קרוינען (= קרענצלעך) LVIII.
— (= שפּיצען) LVIIפֿ.
(!) קרוזשצווקעס 51, 157.
קרוק, קריג XXVII.
(!) קריז[127] XXX.
קרינולין 34, 36, 142.
קרינולינע (ס) 47, 57, 60.
קריסקע LIX.
(!) קריי ז[128] (באַם העמד) 22, 65, 78.
— LVIII.
(!) קריינדעל (היטעל) 30, 117.
— (קרענצעל) LVIIIפֿ.
— (שולצייכען) LX.
קרייַנדלעך 157.
קרייַנדעלע(ך) 70, 157.
(?!) קרעיעס 72, 100.
קרעל[129] (ען) 2, 44, 73, 152פֿ.
קרעמפּילעץ, קרע(י)מפּעליץ 33, 129.
קרעמפּעווען 129.
(!) קרעפּינקעס (פּריזירטע) 57, 135.
(!) ראַגופּקענע היטעל 40, 117.
(!) ראַדזיוווּלקי[130] 20, 122, 125.
(!) ראַדזשיווילווקאַ 55, 121.
ראַטשימורען 99.
(!) ראַכיוו (אַרכיוו) LVI.
ראַצימורנער (נע) 18, 75.
ראַצימורע 26, 28, 148.
ראַצימורען 23, 150.
ראַצעמורע 31, 99, 101.
(!) — פּיאַס 18, 99.
ראַצעמורען 18פֿפֿ., 29, 31, 36, 45פֿ., 50, 74, 99, 122, 146.
ראַצעמערען 59.
(!) רוגווקס 37, 117.
(!) רוזעווולקעלע 29, 122.
(!) רויטגרידיטירען 23.
רוישקין[131] LVIII.
רונדען 61, 153.
רוק 61, 75, 107, 142.
— (קורצער) 35, 65, 69.
רוקען (פּל.) 61.
רובינדל(ע)ך XLIV.
רינגעלעך 42, 152.
רינגען 70, LII.
(!) רישין (אַרשין) LVI.
רייפּעלען[132] LII.
רייטשפּענצער XXIX.
(!) רעזעווולקע 55, 122.
רעק 66.
שאַטקע (סיאַ), עס 60, 132.
שאַל (לי) 31, 56, 68—71, 138.
— (סאַדעגערער) 31, 126.
שאַ־עכעל (־כלעך) 53, 138.
שאַלען[133] 73, 138.

— (טערקישע) 66.
שאַמוווע 32, 138.
ש אַ מ ע ט (סאַמעט) 45.
שאַמען 67, 85.
(!) שבתחלות 8.
(!) שבת־מקרא־קודש LXIII.
שוטה, שוטה־בן־פּיקהולץ Vפפ.
ש ו י ב (= שיבע) XXVII.
ש ו י ב ל ע ן (= סויבלען) 42.
(!?) שוין XX, XXVI.
(!) שולשטיק, שוילשטיק[134] 72, 154.
שופ 125.
שופען 66, 125.
שופענפעלץ 125.
(!) שורענשטיק 154.
שו(י)בע 28, 99, 147פ., XXXVII.
שוך 63.
שוכאונזוקען 67.
שופקע 148.
ש וו אַ נ ק (= נאַר) V.
(!) שוואַרצאַטלעסען 68.
(!) שוואַרצזיידע 18, 65, 82.
(!) שוואַרצמאַנטינען 65, 141.
(!) שוואַרצקיטאַי 100פ.
(!) שוואַרצקיטאַיען 65.
(!) שוואַרצראַצי(ע)מורנע (־רען) 18.
ש וו ע נ ק (13 כּאַם שטריימעל) 75.
שטאַליקעלע (?) 53, 156.
שטאַנען 45.
שטוגוליעס XL.
(!) שטופּעבך L.
שטיוואַלעס[135] 53, 89.
שטיוועל[136] 30, 33, 45, 47פ., 55,
66פ., 69פ., 88פפ., XIX.
— (גלאַנצענדיקע) 18.
— (געוועקסעלטע) 19.
שטיוועלכוליעווע XXIV.
שטיח(ע)ל(י)עטען 33, 66, 88פ.
שטיוועלעטלעך 46פ.
— (אַף קנעפּעלעך) 46.
שטיוועלעך 21, 34, 45, 52פ., 56,
66, 70, 88—91, 144.
— (.עוועקסעלטע) 20.
שטיפּיליעטען, שטיפלעטיל, שטיפּע־
ליעס, שטיפּעלעטעל, ־טען XXII.
שטיפּעל גלאַקירטע 66.
(!) ש ט י ק (געגנע); — (פליייש);
— (קאַלב) VII.
שטייגנע 60.
שטעל 144.
שטעקשיך XXIV, XLIIIפ.
שטערענבאַנד, ־בענדעל XLV.
שטערענבענדעל 17, 133.
שטערענטיכלעך 31, 133.
שטערענטיכעל 17, 23פפ., 27פ., 30,
52פ., 57, 64, 69, 131פ., XI.
שטערענטיכעלע 23.
שטערענסט בּנע XLV.
(!) שטראַב(ה)יטעל 25, 62.
(!) שטרוקעס 73, 146.
(!) שטריים[137] 113, LVIII.
(!) שטריימהיטעל 63, 113.
שטריימלעך 31, 57פפ., 68.
— (געלע) 19.
שטריימלען 29, 50.
שטריימעל 17פפ., 26, 28, 32, 36פ.,
39, 42, 49פ., 53, 58פ, 63,
65, 68פ., 75, 113פ., XXVII.
XXXVIII.
שטריימעלע (־ך) 40, 63, 74.
שטשוגעל 81, XIV.
שיסקע 132.
שיך 19פ., 22, 27, 33פ., 39, 41,
49, 51, 61פ., 69, 72, 87—90,
144פ.
— (גלענצענדיקע) 51, 89, 144.
— (געוועקסעלטע) 89.
— (געלאַקירטע) 89.
— (גופּוצטע) 22, 89פ.
שיכאונזוקען 21, 48פ., 57פ., 71,
75, 86פ., XIV.
שיכאונזעקעלעך 58, 63פ.

שיכמיטזוקען 18, 72.
שיכלעך 24, 144.
(!) שיניון (-עס) 35, 136.
(?!) שינעט 102.
(?!) שינעטען 58, 67, 125.
שייטעל (-טלען) 56פ., 135.
(!) שלאַפּע 35.
שלאַפּריק, שליאַפּ-, -רוק XLVIIפ.
(!) שלאַפּהאַ(יי)בעל 73, 138.
שלאָפּמיך (-על) 117.
(!) שלאַפּענמיצעל 32, 117.
(!) שלאַפּקופּקע 73, 138.
שלאַפּרוק (-רעקעל) 23, 41, 43, 47, 73, 110, 143.
שלו(י)פּס[138] XV.
(!) שליאַפּע 35פ., 63פ., 69, 121, 139.
שליאַמעס 52פ., 147, 149, [illegible].
(!) שליאַמפּיך 69, 139.
שליאַק (-קין), שלעקלעך — זע „שלייטשקילע".
שליאַרע (-ס) 56, 137, 141.
שליאַר-עלעך 46, 56, 137, 141.
ש ל יי ט ש ק י ל ע (= שליאַ-) 24, 151.
שלייער (-על) 23פ., 27, 32, 42פ., 51, 73, 131.
שלייע-לעך, שלייערס 62, 73.
שלייקעס 40.
(?!) שיעכנין XX.
שלעפּ (-ע), -עס 61, 69, 141.
(!) שלעק XIII, XLIV, LVIII.
שלעקגעהענג XIII.
(!) שלש-סעודות-קוילעטש 11.
שמאַ(ע)געגע[139] (זע „מע-עגע").
שמאַטעס XIX.
(!) שמאַידראַי... לוקש LXII.
(!) שמאַידראַיקוטניק LXII.
שמוי(יי)גער 5.
שמויסען (געקרייזעלטע) XXXIX.
שמויש 118.
שמוישען 52, 67.
שמוכטע[140] (-ס) — זע „שמוכטעלייען".
(!) שמוכטעלייען (-ליאַקנס) 83.
(!) שמ נצע (-ס) XIX.
שמיקריירשע קנעפּעלעך 130.
שמיי א יך 58, 125.
שמייזלך 67פ., 125.
שמיישען 47.
(!) שמע די, שמעגדי-מיט - צימעס, שמעגדע-פיגוצקי 5.
שמענדער-הוק[141] VII.
(!) שמענדריק V.
שנופּטיכעל, שניפּטיך 43, XLIפּ.
(!) שנורוואַדלנס 89.
שנורוּוקע (-ס), -רוּוקע, שני-, -ריוו-קע, שנערוּוקע, -וואַניע 61, 155.
ש נ ו ר ל ע ך (קרעל) 72.
שניפּס XV.
ש נ י פּ ס ע ל (= פורהעמדעל) XV.
ש נ י ר (פיצ-על) 69פ., 152, XI.
— (קרעלען) 44, 152.
ש נ יי ד ע ן (לוקשען) V.
ש פּ אַ ל ט (בּאַ סורדוט) 48.
— (בּאַ קאַפּוטע) 33, 53.
(?!) שפּאַניע 112.
(?) שפּאַניער 29פ., 112.
שפּאַניעראַרביטאָרער XXXII.
(?) שפּאַניערי XXXII.
(?!) שפּאַניר 22, 28, 112.
(?!) שפּאַנירגולד 23פ., 151.
(?) שפּאַנירט XXXII.
(?!) שפּאַנירלעך 23, 151.
שפּילקע[142] (-ס) 62, 67, 133.
ש פּ י ץ (-ען, -לעך) 27, LVIIפּפּ.
— (בּאַרבּאַנדער) 27.
(!) שפּיצאַסטער 45פּ.
ש פּ י צ ע ל (בּאַם ספּורעק) 32.
ש פּ י צ ע ן (פון שטיימעל) 74.
— (בּאַ שיך) 20, 89.
— (בּאַ שטיוועלעך) 20.
שפּע(א)נצער 107.

שפענצערס 47.
שפענצערעל 46, 107.
שפרונזיניס 64, 139.
שקראב 92.
שקראבעס 19פּ., 24, 30פּ., 34, 50, 67פּ., 92, 144.
תורת לוקש (ען) 4.
תחתונים 29, 31, 35, 46פּ., 51פּ., 54, 83פּ.
תחתונימלעך 32.
תשעה־באב 1.

הערות צום רעגיסטער.

1) ז׳ XXIII: אזשור.— פוו״ב I: ażur, „אנ׳אזשורזאך, פיליגראַן", פון פראַנצ. "à jour„ (אות באות: „מיט ליכט, מיט דעם ליכט").—דאל׳ I: ashurnyj, „מיט לעכלעך, מיט אויסשניטען".—

2) וואַרשע: אַנצעיגל׳ (דימינ.). — פלינצק: אַנצעיגער (פל.). — סע־אדז: אַנציגער (פל.).—קולנע: אונצוג.—האַר.: א נ צ ו ג (פל.: ע ן).—

3) פאַרגרייזט פון „א ו ב ר ל י פ ל י ך" (אויבערלייבלעך)?—אויב יו, הוט דער וואקאבעל דאָ די טייטש ק ו ר ס א ז ש ע ן, ווי גה״ד Oberleib (סיאַנדער).—

4) האַר.: א ו י ב ע ר ה ע מ ד.—

5) אין ליובאַר: א יי ב ע ל („ס׳איז דרייַשפּיצעכיק, דרייַעקעכיק, אייַנגעהיקעלט אין לייַוועַנט; ווייַבער טוען דאָס אָן אַפּ׳ן האלדז, ווען זענען מעוברת, אלס סגולה קייגען מפּ־לען, ווי אַ קמיע").—

6) באַ ליפּ. אין טייַטש „חיבור, קוויטעל".—זע אויך האַרק.—א. ב. ברענגט עס אין טייַטש פון דייַטש. Aufsatz (ווייַבערשע האַרבאַפּוצונג, פּריזור).--

7) טיאַנ.: Aufschlag (קולנער, לאַפּ; אַ ר י ב ע ר ג ע ב ו י ג ע נ ע ר, אַ ר י ב ע ר ג ע ל יי ג ט ע ר ט יי ל פ ו ן א ר ב ע ל, פ אַ ר ב ו י ג ע נ ע מ אַ נ־ ק ע ט ל ע ך ב אַ ד י אַ ר ב ע ל פ ו ן מ ל ב ו ש").—

8) „דער בעקאַנטער דאָקטאָר" 17: „פאַר וואָס טראָגט די רעבעצין א ו ר ל י א נ ע ר פערל?".—

9) זע אויך ווייַטער די אָנמ. 57, 113.—

10) „ר׳ חיימיל דער־קצין": א ו מ י ס ט נ ע (34), א ו מ מ י ס ט נ ע (44), א י מ י ס ט נ ע (20, 84).—

11) וואַרשע: נ א מ י ש נ ע.— „דער ווייַבערישער יום־כּפּור" (וואַרשע 1899) 3: „א י ן א מ י ש נ ע אָפּען געלאָזט דיא טהיר".— „שבחי בעש״ט": אַ מ ו ס נ ע.— מוגעלניצע: א מ י ש נ ע.—

12) אין ט א ר ל ע (ראָד. נ.): אַיפּיצע (=פּאַלטען).—

13) אויך אין ס ו כ א ט ש ע ו (=„נאַר, שוטה, גולם, טיפּוש, אוקס, פערד, שמעגדי, שמעגדי־ביבוצקי").—

14) אין וואַרשע גיט מען אין שיך: א יי נ ז א ץ, א יי נ ז ע צ ע ן.— ליפּ. II: א יי נ ז א ץ (=„דאָס אַרייַנגעזעצטע שטיק", „דאָס אייַנפּאַסעכטס", =wstawka).—

באַ האַרק (=„סטאַווקע" אין שפּיל).— טיאַנ.: Einsatz.—

15) דרילטש: באַראַנעס (=שעפּסען); זע אויך צי"וו I 61.—

16) קראַכנאָסטאַוו (לובל. ג.): בוידעם (=דנו).—

17) וואַרשע: באַידימס (פּל.)'—

18) אויך אין סלוצק (זע „מיטטיילונגען צור יידישען פאָלקסקונדע" 1912 ז' 128).—

19) אין דרובין (פּוצק. ק.): בונדע (=בורקע, אויבערפּאַל-טעז).—

20) אויך אין דרילטש, קולנע.— אין לודמער: בינדי, בינדיס.—

21) = בערטעל (אודער בערעטעל?), בערטלעך (אודער בערעטלעך?).— — פּוו"ב I: biret. beret (זעלטענגעברויכט), bieret (אַלטפּויליש), bieretka (אַלטפּויל.), bieryt (אַלטפּויל.), „שפּיציק (הער-צאָגליכע) היטעל אָהן אַ דאַשעק, געברויכט פון גייסטלעכע און געלערטע".— biret ווערט (זע טאַן) געברויכט אויך אין טייטש: „מיצעל, יאַרמעלקע", אודער „ווייבעריש קופּבאַדעקעלץ".—מיטעללאַטייניש: birretum אודער bereta, קען זיין פון לאַטייניש birrus, „אַ מין מאַנטעל".— — באַ טיאַנ., זאַנדערס און דאַל' נישטאָ.— --- „פּנקס המדינה" § 182: „אין ליילך בשום בגד או צעיפי' או בגד לבן המרוצפי' במרגליות בשום אופן, מלבד בערטל של מרגליות ותכשיט הבתולות מותר לילך בו".—

22) גווורוווע (לומז. ג.): בראַנזוליעט (באַטונט ענדזילב).— זע אויספירלעך אין מיין „מאַמעלשון" I.—

23) באַ טיאַנדער נישטאָ!—

24) אין מלאַווע: גאַברעלי (באַטונט מיטעלזילב),=שלאַפּרוק.—

25) דאַל' I: gatscha (פּל.: gatschi), „דער טייל פון פוס פון קני ביז צום בעקען, מיט דעם הינטערחלק"; „דער אינטערשטער טייל פון הויזען"...;— gaschtschi, „אונטער-הויזען".— — אין סומפּולנע: גאַטקיס.—

26) טיאַנ.: Gold(en)stück (= Goldstoff, =גילדענער שפּאַניער, צייג געוועבט פון גילדענע פעדעם).

זילבערשטיק = „זילבערנער שפּאַניער".— טי. נ.: Silbersticker (זילבערנייער, זילבערשפּינער, וואָס מאַכט זילבערנעם שפּאַניער).—

27) דרוקגרייז, שטאָט גיפלידיר (= געפלידער)?— טיאַנ.: Ge-fluder = Flitter, = „לעזגולד, לעזשזילבער, שעך", באַ ליפּ. II 154; „לעזגולד, לעזזילבער", באַ דרייז. (זע אויווען ז' XXXII).— — פאַרגלייך: פליטערלעך.—

28) פּוו"ב I: głąb, „דער שטאַם פון געוויסע מינים גרינוואַרג" (באַ ליפּ. הייסט עס: קאַטשען), „מענטש מיט אַ שטומפּיקען מוח, פאַרשטופּטער קופּ, אייזעלקופּ, שוטה, גולם, לא-יצלח".—

29) „גיוועסרט קאַנוויץ", „גיוועסרט קאַנווטש".

גיוועסרט=געוועסערט.— איין מאָל געוועסטד (דרוקגרייז!).—

טיאַנ. 1417 (טעכנישע טערמינען): wässern („באַרעקען מיט אַ מורעגלאַנץ");

gewässert („מורען״); „gewässertes Zeug״ („מורע מורענצײַג, צײַג מורע״).—

30) עטינגערס „משלים״ 156: „מיט דעם איז דאָס באַדעקענס געעקט״.— זע אויך „קונס״. I 245.—

31) ליפּ., ליפּ. II 287 (סינונים פון „די מכשירים, דאָס געצײַג, דער רעמי־נענט״), האר. (= „צוגעהער״).— רוסיש: prinadljeshnosti.— בא זאַנדערס און טיאַנדער נישטאָ!—

32) אויך אין § 316 (יאָר 1637) פון „פנקס המדינה״: „גילדן שטיק גרע״ט זילברשטיק אסור איסור גמור להתלבש ולהתקיצט בהם משך זמן שתי שנים רצופי׳ מהיום״...,—ד. ה.: „אף גאַנצע 2 יאָר, אָנהײבענדיק פון הײַנטיקן טאָג, איז קאַטעגאָריש פאַרווערט אָנצוטון זיך און פוצען זיך אין וועש פון גאָלד־שפּאַניער אודער זילבערשפּאַניער״. (אַ פאַרבוט פאַר פריען).— — איך האַלט, אַז „גילדענשטיקגרעט״ איז דאָ אַ קאָמפּאָזיטום; „זילבערשטיק״ איז דאָ געברויכט אין טײַטש „זילבערשטיקגרעט״.

גרעט איז נישט, ווי באַלאַבאַן מײַנט, קלייד, ס׳איז וועש.— —
ליפּ.: גרעיט (= יעש); ליפּ. II: „דאָס וועש, דאָס ווײַס גרעט״ (= bjeljo); האר.: גרעט; דרײַז.: ווײַסגרעט.— — געצײגן ברענגט פון דײַטש. ווערטערבוך״ IV: gerät („וועש פון ווײַסן לײַוונט״).—

33) ליפּ.: יעדעמאַשעק, פאַרטײַטש: kamka (= דאַמאַשקע, בא דרײַז.).— ליפּ. II און דרײַז.: adamaschka (= „דער יעדימאַשעק, געקווײַטעלט זײַדענצײַג״; „אַדאַמאַשקע, אַ מין זײַדענצײַג אין קווײַטען״).— האר־קאווי II: damask (= „זײַד געוועבט מיט בלומען, וועבען מיט בלומען״).

פּוו״ב I: adamaszek („גרוב, דעסענדיק זײַדענצײַג״),— נאָכ׳ן נאָמען פון דער שטאָט דמשק (אַראַביש: Dimaschk); אַראַביש בײַוואָרט: ad-dimischki.

קלײַנפּאַיל 45: Damast, „זײַדענצײַג אויס דמשק, וואָס איז אין דער צײַט פון די קרײַצ-צוגען געוועזן דער צענטער פון דער אוריענטאַלישער זײַדענאינדוס־טריע״.— דער דײַטשישער וואָקאַבעל גענומען פון פראַנצײַזישן „Drap de Damas״, מיט עפּיטעזע־t.—

34) אין ווילנע.— 35) וואַרשע: דנויס (פּל.).—

36) אין וואַרשע: דענ׳קע; אין קרעמעניץ: דענ׳יק.— ליפּ.: דעניק פון היטעל), „דער ווערך, דער אײבערשטער טײל, דער קופּ, דאָס דעקעל״.—

37) „דיא קאָמישע חתונה פאָן שמענדריק מיט דיא כלה״: האַנטשע (59, 63).— „ספר החיים״ (פירט 1767) צח״b: „הט זיך הענשיך אן גיטזן.—

38) שעפּס: האַנטשן; וואַרשע: האַנטשנמאַכו.—

39) דער אַיעקס I (זע ז׳ XIII) וועט קומען אין צווייטען באַנד „געחעט״.—

40) אפּנים שפּאָטישע באַצײכנונג פון די אויסגעשטופּטע, רעליעפע קײַ־לעכיק־אַרויסשטאַרצענדיקע טײלען אין פּראָיענקוסטיום (בופען וכ׳).— ליפּ., ליפּ. II, הורוו., האר., דרײַז.: הורב (= „הויקער״); דאַל׳ I: gorb.—

41) וואַרשע: „יעצט עט מע נעמע באַנ'עים אַ היִטל מיִט געלט" (ד. ה. אַ סך געלט).—

42) וואַרשע: **היִליִ** (= פרויענמאַנטעל, פרויענפּאַלטען).—

43) דיִ עטיִמולוגיִע מיִר אומבאַקאַנט.—

44) סערעזש (באַ כעלם): הענטשקעס.—„דיִא קאָמיִשע חתונה פאַך שמענדריִק" 63: הענטשקיִס.—

45) לעק.: heftel, „קלאַמער צום צונויפשפּיִליען אַ מלבוש, אַגראַף".—

46) אויך איִן סומפּולנע.—אַף ז' XXIV: וועסטען (סיִנג.!).—

47) כע"ס, „קול שמחה" (וויִלנע 1873) 38: „איִך ראָב געהערט דאָרטיִן בעיך, אַז מיִא שיִט זיִי דאַרטיִן אָן ריִטער איִבעריִן ווערך".—

48) שעפּס: „אַ מאַכט מער אַ גאַנציִ **זשיִביִציִ!**" (איִן וואַרשע זאָגט מע: „אַ מאַכט ווי אַ גאַנצן מענטליִק").—איִן שעפּס: **זשיִביִציִ** (= פּאַלטעס; קאַפּוטע).— בייִמען („דער אורקוועל" I 174): „Er hot e Häkele zü de Żübitze".—

49) **טאַביִן=טאַביִן.**— פוו"ב VII: tabin, „אַ מיִן זייַדענקיִטאַי".— פון טערקיִשען (זע פּ"ע 142).

טאַביִנק, טאַביִנאַק=טאַביִנעק.— פוו"ב VII: tabinek (דיִמיִנוטיִוו).

טאַביִנקש = טאַביִנקעס. — פון פויליִשען פּלוראַל tabinki (פוו"ב VII).

טביִט"ש — אויב ס'איִז ניִשט קייִן דרוקפעלער, איִז עס דאָס אַלטפּויליִשע tabint (פוו"ב VII) מיִט פלוראַלסופיִקס s און מיִט אַנוועג פון n-פאַר t-.—

50) ליִפ., הורוו.: טאַלמע.—פוו"ב VII: talma, „אַ מיִן מאַנטעל".—

51) ווערושוו: טאַשענטיִכעל.—

52) „טונדיִ-ד'רונדיִ" איִז, רעכען איִך, פאָלקסעטיִמולוגיִע, אַנטשטאַנען פון טענדע-ווערענדע.

ליִפ.: **טענדע-ווערענדע** = jepitrachilj (= „דער גלחשער טלית, די **טענדע-ווערענדע**", באַ ליִפ. II).

„טענדע-ווערענדע", ווידער, איִז פאָלקסעטיִמולוגיִע פון פויל. rewerenda (מונדאַרטלעך derewenda, rywerandа), „לאַנג מלבוש, געברויכט פון גלחים, סוטאַנע, ראַביִט", „טוגע, פעלעריִנע, בורנוס".—פון לאַטיַנ. reverendus (פון revereri).—זע פוו"ב V.—

53) פוו"ב VII: talka, „שפּולקע אַף אַנצוויִקלען פאָדעם; קליצעל, קולערל פאָדעם, באַמוועלעך, גאַרען, צווערען, אַראָפּגענומען פון דער שפּולקע".—

54) „וויִנטשפּיִנגערעל" I 28: „ער יאָגט לעבעדיִג, קנאַקענדיִג-טשאַקעניִדיִג".—וואַרשע: „אַ טשאַקעט, אַר'עט גייַן ציִ משה'ן" (= „ער סטראַשעט"...); „אַ פאַטשאַקעוועט מוך" (ער פאַררעדט מיִר דיִ צייִן, נאַרט מיִך אונטער, בלופט מיִר).— קוסווע (שעדל. ג.): „ער פאַטשאַקעט".—

55) מייַנע „זאַמעלביִכער" I 33: טשיִפּעק.—

56) אויך אין וואַרשע.—

57) דריזלטש: ייִביצי (= „סאַק, סאַקעל; קאַפּיטע״). — וויערושוו: ייִביצי (=קאַפּוטע, געוויינטלעך זיידענע).— דאָס וואָרט קאַפּוטי אין וויעראָשוו, אין מאַרלע, אומבאַקאַנט.—

58) אויך אין „ר׳ שמכּי פלאַכטע״ 23 (וואַרשע 1881).—

59) ג.־מ. 322, אין אַ פּאָלקסליד אויס גאַזענטופּ (קורלאַנד):

וואָס מיר טוען — טוען מיר,
אובער לוקשענקוגעל עסען מיר.

323 .l. c אין אַ ליד אויס אורשע (מולעוו. ג.): „אַ קוגעל פון לעקשעלעך״.

אין „דאָס ליעד פינ׳ם קיגעל״, פּאַרודיע פון נ. לאַטה רינגער און שמעון עילענדמאַנן, צווייטע אויפלאַגע (באַלאַכוו, גאַליציע), קומען פור: לוקשענטופּ (ז׳ 3), לוקשענקוגעל (4).

ז׳ 4:

קוים ווערד נור דער יוד געבוירען,
עפענט נאָך נישט די אויגען אוירען,
נאָך אמאָל נישט און דעם וויעגעל,
שיקט דער שוחט קישקע־קיגעל.

ז׳ 7:

קיגלען לאָקש׳נע, בילבאָוו׳נע
פליהען שבת פין אַלע עקען,
העלזעל־קיגלען גאַר אַ נאָווינע,—
מ׳מעג פין זיי די פינגער לעקען.

אין זשעלעכוו: געבלעטערטער־קוגעל,— „אַ בלעטעל טייג, פאַרוויקעלט מיט רוזשענקעס און מאַנדלען, געלייגט אין קוגעלשאַרבען און באַגיסען מיט שמאַלץ״ (מיטטיילונג פון א. מ. ווײַסענבערג).—

60) „עץ חיים״ (פּוריצק 1790), הלכות ציצית: „איין סרדלקל״ (= סערדאַקעל).— — „דער בעקאַנטער דאָקטאָר״ 23: „גייט אָן פאות מיט אַ ציטענעם לייב שנידיך (!?) אונ מיט אַ ווייסען קאָלנער״.—

61) = לײַם.— כ׳מיין, ס׳איז דאָס פראַנצ. lame (פון לאַטיינ. lamina).— — פּוי״ב: ll lama („צייג, דורכגעשטיקט, דורכגעהאָפטען, דורכגעוועבט מיט גולד אודער זילבער״); דימ. lamka; אימינ. (מונדאַרטלעך) lameczka; lamować („אַרומנייען, צרימזוימען, באַברעמען מיט אַ טאַשמע, מיט אַ טרעסטעל״); lamówka (=lama).— — ליפּ.: ליאַמיווקע (מיט וֹ), ליאַמיווען.— — ליפּ. ll: „די ליאַמיווקע, דאָס באַברעמעכ׳ס״ (=kaj-ma); „דאָס אַרימליאַמיוועכטס, די ליאַמיווקע״ (=olorotschka); „אַרימליאַמיווען, אַרימנייען מיט טאַשמעס״ (=torotschitj); „באַנייען, אַרימנייען, צרימליאַמיווען״ (=obschiwatj).— — דרייז.: ליאַמאַווקע, דאָס אַרומליאַמאַ(ע)כטס, אַרומליאַמעווען. — — הורוו., ליוֹמעווקע, ליוֹמעווען (= זיים, זיימען).— — האָר.: ליאַמקע:

יאמעוועז.— — קורמי (מולעוו. ג.): „גאר די פרומע ווייבער פלעגען צום הויב נוך טראגען א ליאמקי: א שטיקעל אטלעס אפ׳ן שטערען, מיט שנירלעך פארבונדען פון הינטען" (מיטטיילינג פון הלל צייטלין) —

62) אין פינסק באקט מען אף מוצאי־יום־כפור א ליטער: ס׳ איז א געוויינטלעכע גלאטע חלה, נור פון אויווען לייגט מען אויס געוועלגערטע קיילעכדיקע פלעצטלעך (שלעגלעך, וואלעכלעך) ווי א לייטער: 2 לאנגע אינדער־לענג און עטלעכע קורצע אינדערברייט, און אזוי באקט מען זי אפ. — סימבול: ב כ׳ן פאסטען ווערט מען אזוי ריין, אז מ׳קריגט דירעקטע באציונגען מיט׳ן הימעל.— אין פינסק דערציילט מען פון אנ׳אפיקורס, וועלכען מ׳הוט געטרו־פען עסען אים יום־כיפור, אז אף די שאלה פון רב: „ווי הוסטו דאס געגעסען יום־כיפור?", הוט ער געענטפערט: „א ביס כפרה, א ביס לייטער".

אין זשעיעכווו מאכט מען שמחת־תורה „לייטערס" אף חלות (מיטטיי־לונג פון א. מ. וויסענבערג).—

63) אין רוונע (קינדערלשון): מאט׳קיס („הייזלעך").—

64) אויך אין קול׳נע.—

65) בא האר. אויך: מ(י)נישקע.—

66) = מידערלעך.— זאנדערס: Mieder (דימ.: -chen, -lein), פרויענקליידונגסשטיק, דאס רוב שטייף, באדעקט דעם בוזעם, ענג צוגעפאסט; לייבעל" (בא טיאנדערען פארטייטשט: „שעמיזעטעל, קורסאזש, גורסעט, שנורוועקע, שנורלייבעל").—

67) פו"ב II: multan, multon, „א מין זייער ווייך חע־יענס". — פון פראנצ. molleton (פונדאנעט דאס דייטש־ענגלישע Molton), פולקסעטימולוגיע נאכ׳ן נאמען פון לאנד מולטאני.—

68) אויך אין קולינע.-- „דאס קליינע מענטשעלע" 59: מעגעגע.—

69) ליפ., ליפ. II, הורוו., דרייז., האר.: מארדער. — לעק.: marder (Mustela matres)—

70) קליינמינצק: „ס׳י משהלע זיך מען" (אזוי זאגט מען וועגען א שווערען אויפגאב אויפצוזוכען עפעס אודער עמעצען, וואס ס׳איז כמעט ווי אוממעגלעך צו געפינען).—

71) „פנקס המדינה" § 339: „....מלבד איסיר הב״די׳ ומלבושי׳ העשוי׳ כמלבושי גוי׳ ובגדבן] סמו"ט וגילדן שטיק אסור להם ולבנותיהם הנשואות, וגם סמוט וגילדן שטיק בכלל איסור".—

72) דאל׳ IV: sobolj (Mustela zibelina). — פו"ב VI: soból (דורך רוסלאנד פון די טערקיש־טאטערישע לכוות).— ליפ., ליפ. II, הורוו., דרייז.: סויבעל (ה"וו); ייפ.: סויבלען (ב"וו).

טיאנ.: Zobel (Martes zibellina). — קליגע: Zobel (Mustela zibellina); נוטירט שוין אין 11־טען יארהונדערט, גענומען פון רו־סישען sobolj, פון וועלכען עס שטאמען אויך די מיטעללאטיינישע sabellum (אלטפראנצ. sable, ענגל. sable) און sabellinus (איטאל. zibellino, אלט־פראנצ. sabelin, פראנצ. zibeline).

װארשע: „ס ע י ב ל ריסישע“ (פל ראל מיט אומקלאנג).—

73) די פורם אויך אין „מעדאליאהן“ (אדעס 1875) 48; אין ב א ר נ ו ו (לובל. ג.).— באַרנוֹת: „אין סטאן גיהאקט, היינטן גיהאקט איז א ס ע ר ד י ט ל“.—

74) „פנקס המדינה“ § 139: „בדבר איסור חשש שעטנ״ז, כגון כ ו ב י ן ס מ ו ״ ט ט א ב י נ ק ס [ב א ר ט י נ ק ע ס] ומיני ס ט ר א ס ק ש ויתר דברי׳ אשר כיוצא בה׳, יעיינו המ״ר׳ אב״ד שבכל עיר ועיר על הבגדים שכבר נעשו ולהזהירם בם להבא להפרישם מאיסורי״...

ס ט ר א ס ק ש — דרוקגרייז, ש״אט ס ט ר א ק ש (סטרוקעס)?

כובין=קו בין? — — טאבינקס = ט א ב י נ ק ע ס (זע אנמ. 49).— — בארטינקעס (?). —

75) „דער בעקאנטער דאקטאר“ 12: „ער מעג זיך דארטצן זיין אין א ב א ל ד ע נ ע ם ס פ א ד י ק, וויל איך אים ניט קענען“.—

76) טיא.: E l k.—מה״ד elch, ëlhe, אה״ד ëlaho (קלוגע 110).— אין דער זואל.: Cervus alces (רוס.: losj).—

77) ווילנע: פ ו ד ל ו ג ע.— 78) רוונע: פ א ל׳ט ע ל י.—

79) פאל׳טן: טארלע, דרובין, קל. ביאלע.— קיענקי (זשיטומ. ק.): פאל׳טיני.—אופאלע: פאל׳טעניס. — דרובין: אויבערפאל׳טן. („בורקע“).— װארשע: סאקפאל׳כן (הויפטטון אף מיטטעלזילב).— 80) װארשע: פאנטאלוען.—

81) ליפ.: פאַס („גארטעל; שטרייף, ליניע, שלעקעל“); אויך ליפ. II, דרייז., האר.; הור. (= „גארטעל“).-פל.: פ א ס ע ן (ליפ. II, דרייז., האר.).— ירעמעניץ: „ראסן פ א ס י ס“ (= מוטשען, פייניגען, דערקוטשען, איינעסען זיך).— פוו״ב IV: pas, „גארטעל“,... „שמאלער און לאנגער שטיק פון עפעס א שטוף, צווישען צוויי מער-ווייניק בּאראלעלע ליניעס“, „רימען“, „שטרייף פון אנ׳אנדער קולירי“.

ניסט צונויפמישען מיט פאַס (ליפ., ליפ. II, הורוו., האר., דרייז.), „פערזענלעכער דוקומענט“, פון דייטשישען Pass (אויך פוו״ב IV), וואס איז גה״ד געגומען געוואָרן פון נידערלענדישען pas (קלוגע).—

82) ליפ. II, דריזין.—פוו״ב IV: paskowaty, „וואס הוט אף זיך פאסען, פאסקעלעך, שטרייפען“.—

83) אויך בא מ. ספעקטור, „קאליקעס“ 12.—

84) =פורטוגאלער. — פוו״ב IV: portugał, „נאמען פון א פילדיקאטיק שטיק גולד אין פורם פון א מטבע“; (מונדארטלעך) „א מטבע ווערט 10 דיקאסען“.—

85) ליפ., הורוו., דרייז., האר.: פ ו ד ע ש ו ע; ליפ. II: פ י ד ע ש ו ו ע.— אין װארשע: ז ו י ל.— — דאל׳ III: podoschwa, „דער טייל פון שיך, אף וועלכען מ׳טרעט“.—

86) פוו״ב V.: podszewka, (אלטפויליש) podszywka „צייג, מיט וועלכען מ׳נייט-אונטער, מ׳שלאגט-אונטער א מלבוש; צייג צום אונטערנייען, אונטערשלאגען א מלבוש, אינטערשלאק, אונטערלאג“.—דאל׳ III: podschiwka.—

קרעמעניץ: פוטשיפקי.—הארק.: פודשיוועקע.——ליפ., ליפ. II בוכען נור: אינטערשלאק; דרייז.: אונטערשלאק; ליפ. II אויך: אינטערלאג.—

87) צויך אין ליובאר: **פול'קעלעך** (עפטער ווי ערינגליעך).—

88) = **פונטאלען.** —— אלטפוילישׁ: pontał, „פוץ, שמוק פון אידעלמעטאלען, טייערע שטול, קנופ״.—פון איטאלעגישען puntale (פוו״ב IV).—

89) ליב., ליפ. II, דרייז., הארק.: פיאטע.—קרעמעניץ: פיאטי (פון פוס, פון זוק, פון שקארפעטקע).—דאל' III: pjata, „די אונטערשטע פלאטש פון פוס, אף וועלכע מ'שטעלט דעם פוס, דעראיינגענער טייל פון זוק״.—

90) אין פוילען = פיאטעס.—פוו״ב IV: pięta. — סומפולנע: פיענטע.—אין ווארשע הייסט עס אויך: **טריט.**—

91) בא ליפ. אויך: **ביטעלקע** (בא מלבוש).—

92) אין א בריף אויס גראבווו (ראד. ג.): פערלוצקי (אפן אדרעס), פרעלאצקי (אין טעקסט).—אין א בריף אויס ווולודאווע: פערלוצקע.—אין אדרעס אף א בריף פון ראדעם: Perłuckiego.—

93) „דער רבי קלמן סענדערס״ פון זאב הלוי (בערדיטשעוו 1906) 9: פלידערלעך.—„דאס זיידענע קינד גייט שארעו געלד אין אדעס מיט דער לאפעטע״ (בערדיטשעוו) 18: פלודערען.—

94) הארקאווי.—

95) טיאנ.: Fess.—אף רוסיש: feska.—

96) ש. בודזון, „די שרעקליכע נאכט״ (ווילנע 1900) 14: „ער האט באקומען א האלדז פעריל, וואס עס האט גיקאסט דריי הונדערט רוביל״.—

97) = **פרייז, פרייזען.** — מה״ד הוט prîs („לויב, רום, שם, ווערט, ווערדע, פרייז, מקח; הערלעכקייט; עפעס, וואס הוט א ווערדע״ וכ׳) פון אלטפראנצייזישען pris, וואס נעמט זיך פון לאטיין. pretium (לעק., קלוגע); און brîse, brîsem („איינפאסונג, איינשנירונג אף מלבושים״) [לעק.].—נה״ד הוט: Preis („פרייז, מקח״ וכ׳) [זאנדערס, טיאנדער], און Preise, Priese, Prise [זאנדערס: „טאשמע צום שנורעווען, שנירבענדעל; שמאלע טאשמע, שטריך; גארטעלארטיקער זוים, דהיינו בא נייטארינס״; טיאנדער: „מאנקעטעל, ארבעלאויפשלאק, קעֿנערעל״ (פון העמד)].

פוו״ב I: freza, fryza (פון פראנצ. frise), און (מונדארטלעך) breza, bryż (פון דייטש. מונדארטלעכען Brise, = Preise), „געקארבט, בעקנייטשט קעלנערעל (kryza); פארבייגעבען באם קעלנערעל, א ווייס פאלבאנדעל בא ווייבערישע הויבען און קעלנערלעך״.—

98) ליפ.: פאלבאן („דאס ארונטערגעבויגענע, דער זאפאס באם קליידל״).—דרייז. 786: פאלבוניע.—הארק.: פאלב.—פוו״ב I: falbana, (מונדארטלעך) falban, דימ. (ווייניקגעברויכט) falbonka, „געקנייטשט ארום ציעכץ (ארומליאמעכץ) בא א קליידעל (בא א ספודניצע), בא א פארטעך וכ׳״; פון פראנצ.-איטאלענ.-שפאניש.-פורטוגאל. fa bala.—

99) ש. בודזון, „די כלה איז אנטלאפין״ (ווילנע 1900): פאצייל ע

(31), פאצײלקע (6).— „די קאָמישע חתונה פֿאַן שמענדריק מיט די כּלה״: פֿצײליכון (59), פאצײליכען (63).—

100) אין פינסק באַקט מען אף ראש-השנה און אף ערב-יום-כּפּור אַ פֿײגל (א ספּיראַל-חלה).—

101) ליפּ.: פאַרהעמדעל.—

102) האַרק: פליטער; ליפּ., ליפּ. II, דרײז., האַרק.: פליטערל (רוסיש: bljostka); דרײז.: פליטערמאַכער.

קלוגע: Flitter; די יעצטיקע טײטש ערשט נה״ד; תּחלת: „קײַן, דין בלעכמינץ״; דערצו דאָס מה״ד gevlitter („באַהאַלטענער געלעכטער״), viittern („רעדען שטיל, מורמלען, לאַכען מיט אַ באַהאַלטען געלעכטערעל״), אהה״ד flitarezzen („חנפענען, קעכלען״); פֿאַרגלײַך מיטעלענגליש fliteren. דער אידײַעקערן איז: „גישטבאַשטענדיקע באַוועגונג״; דערפֿון די טײַטש פֿון נה״ד Flitter.—זע איװוען אָנמ. 27.—

103) ליפּ., ליפּ. II: סיראַטע, ציראַטע (רוס.: woschtschanka, kljejonka); דרײז.: ציראַטע; האַר.: צעראַטע (oil-cloth).—קרעמעניק: ס׳יראַטי.

פּוו״ב I: cerata, „געװעקסט לײַװענט״; „לײַװענט באַדעקט מיט לאַקיר״; „װערניקסירט צײַג״ (פֿון לאַטײַנישען cerata, „געװעקסט״);—דימ. ceratka, „סיראַטעל״; „אַמין האַלבװעלען צײַג אף פּרויענמלבושים״.—

104) ליפּ.: צװיקעל, = klin (= „דער קלין״, באַ ליפּ. II און דרײז.), strjelka (= „װײַזער, צװיקעל״, באַ ליפּ. II און דרײז.).— klintschik (= „קלינדעל, קלײנער קלין, צװיקעל״, באַ ליפּ. II; „קלײנער קלין, צװיקעל״, באַ דרײז.).—הורװ.: צװיקעל („משולש, בעל-שלש-צלעות״).—האַר.: צװיקלע, צװיקעל (= wedge, gusset, = „אַנ׳אָקסעל-שטיק אין העמדער, אַ קלין״, באַ האַרק. II).

טיאַנד.: Zwickel, = רוס. klin (ד. ה. קאַנטיק שטיק הולץ אודער אײַזען מיט אײן גרובען שאַרפֿען שפּיץ), „אײנזאַץ, באַזונדערס אין אַ קלײדעל״ (ד. ה. אין אַ ספּודניצע), „(באַ אַהעמד) לײַסטעל אין אָרבעל אונטער דער פּאַכװע״ (ד. ה. אונטער׳ן אָרעם).— לעק.: zwickel.— ס׳איז דימ. צו מה״ד zwic (לעק.), „צװוק, פּלוקען; צװיקעל; פֿאַלד אין פֿורם פֿון אַ צװיקעל (אף אַ אײנהיל, בלוזע, העמדעל, קיטעל)״...—מה״ד zwic איז בײַפֿורם צו מה״ד zwëc, „צװוק פֿון הולץ אודער אײַזען, פּלוקען; צװוק אינמיטען פֿון צילראָד, צילפּינקט״...—נה״ד Zweck, „צװוק, פּלוקען״ (באַזונדערס אין קומפּוזיטאַ Schusterzweck, Schuhzweck), דע־נאָך (יעצט די עיקר-טײַטש!) „כּוונה״ (Absicht).

Zweck (אין טײַטש „צװוק״) איז אריבער אין דאָס פּוילישע.—פּוו״ב I: ćwiek און (מונדאַרטלעכע פֿורמען) ćwak, ćwiok, ćwek.—פּינסק: cwiach.

ליפּ.: צװוך, צװוק; ליפּ. II, האַר.: צװוק, צװועקעל; הירוו.: צװוך, טשװוג; דרײז.: צװיוק, צװיעקעס, צװיעקעל; „דאָס קל. מענטשעלע״ 124: צװיאַקעס; האַר.: טשװאַק, טשװעק (-עס).— פּינסק: טשװאַק, טשװעקעס.— „די געג. װעלט״: צװוק (66), טשװעקיס (80); „די ערליכע

ייבע" (III–IV) 8: צוועקיס. — קרעמעניץ: צ'ווק, צ'וועקיס, צ'וועקל'.— פוילנע: צוויוך (gwozdj), צוויאַק („שרויף").—וואַרשע, קוילנע: טשוואָ'ק טשוועקיס, טשוויעקל. — בערדיטשעוו: צוועכל. — די יידישע ווקאַבלען פון די כלאַוויִשע.—

105) טיאַנ.: Zwicker (אויפגעקומען אין דייטשישען ערשט אַרום יאָר 1850), „לורניון; מונוקל".—עלטער איז Nasenzwicker („פענסנע").—זע קלוגע.—

106) וואַרשע, סומפּולנע א. א. וו.—

107) קומט-פור אויך אין שלום-עליכמס „פלונזשענדע שטערען".—

108) קאטאנק', קאטינקא = קאַטאַנקע (קאַטינקע?) — — פוו"ב II: (מונדאַרטלעך) katana, „א מין קאַפּטען, אייבערמלבוש", „קלייד, אונטערגעשלאַגען מיט פוטער אודער וואַטע"; katanka (דימינ.), „א מין קורצער מלבוש, קורצע סערמענגע, קורטקע, רעקעל, קאַפּטען, פרויענקליידעל".—שטאַמט פון אַלטפּוילישען katan, katana („וועטעראַן, אַלטער זעלנער"), פון אונגאַרישען katona (= „קריגער, זעלנער").— —דאַל' II: 97 (?) katanka. „א מין עפּאַטשעלע, וואָס ווערט געטראָגען אַף דעם קורצען קאַפּטענדעל".

קאטאנקס = קאַטאַנקעס (פלוראַל).

קאסאקרס, קאשאנקס, קאנטקעס — פאַר-רײַזטאויסגעלייגטע פורמען (אין דער צווייטער ־ש־ שטאַט ־ט־; אין דער דריטער דאַרף ־נ־ זיין נאָך ־ט־).—

109) זשוו"ב 175: קאַמעזעלקע.—

110) קאנווטש, קאנוויטש = קאַנוויטש. — — קאנוויץ = קאַנוויץ. — — קאשין = ? (זול דאָס זיין טעות-הדפוס?).

פוו"ב II: (אַלטפּויליש) kanafas, kanawac(a), kanawas, „געשטרייפט בוימוולצייג אודער זיידענצייג; דיק נישטגעבלייכט ליוועוונט". — פון פראַנצייזישען canevas, וואָס שטאַמט פון מיטעללאַטיינישען canevasium.

דאַל' II: kanifas, „גוט זעגעללייוועוונט", פאַרצלטערטער נאָמען פון זייער שטאַרקען, שטרייפיקען (פאַסקעוואַטען) לייַנצייג".

טיאַנדער: Kanevas (פראַנצייזיש), „קאַנווע".—

111) „דאָס הסיד. יינג." 20.—

112) „דער בייזער מאַרשעליק" (וואַרשע 1879): „זיין קוסטיאָם" (38), „גרינע קוסטיאָמען" (II 21), „דעם אַלטען קוסטיאָם" (23), „אין קאָסטיאָמען אַלירלייא" (21), „קאָסטיומען" (II 31) [וועגען מאַנצלייט].— אין וואַרשע, אין טאַרלע: קוסטיון (באַטונט די ענדזילב).—

113) ג.-מ. 267 (קאָוונער ג.): „מיר מוזען גיין אין לאַנגע קאַפּוטעס, ס'מעג אפילו זיין די גרעסטע בלוטעס".—אין סומפּולנע דער היקאַבעל אומבאַקאַנט.— אויך אין פינסק (מ'געברויכט: קאַפּטן).— אין דרילטש: קאַפּיטי (הויפּטטון אַף ערשטער זילב), = „סאַק, סאַקעל".— אוסטרווע (לומז. ג.): קאַפּיטי (מיט ייד. טרופּ).—

114) האר.: קאַפּטור (־ס), = „הויב, קאַפּע, מיץ; לומפּשירם".—

פו״ב 11: kaptur, „קופּבאַדעק פון רעגען, קעלט וכ׳, אופט באַהעפט מיט׳ן מלבוש, קאַפּישון״ (אודער „קאַפּשאַן״, ווי עס הייסט בא ליפ. 11 און דרייז.), (מונד רט-לען) „טיכען אודער לעדערן היטעל מיט שמו-שלעך״. — פון טשעכישען kapt(o)ur.—

115) נײַשטעטעל (פּעטריק. ג.): „גיקימט אַ ס־חר׳ל אַ קאַפּעלי׳ש ל... דאָ קאַפּעלי׳ש הוט עויקע גימאַכט״...—ד. ה. אַ סוחר אין אַ אייראָפּעיִשען קאַפּעלוש.—

116) קוילעטש קומט-פור אין די שו״ת פון ר׳ שימה לוריה.—„דאָ חסיד. יינגעל״ 132: „ער טינקט אלץ קוילעטש אין בראַנפען״.

אין וויִשעגרוד באַקט מען קוילעטש נור אַף יום-כפור, קייַלעכדיק, אין דער פורם פון אַ ספּיראַל (ד. ה. אַ פויגעל).

אין פּינסק איז דער פּורים-קוילעטש צווייגאַרענדיק: אַף אַ גרויסען קוילעטש, געפלוכטען פון 3, 4 און מער דיקע שלאַנגען טייג, לייגט מען אַרויף אַ קלענערען, געפלוכטען פון דינערע. דער פּורים-קוילעטש ווערט פּאַ־טוין מיט רוזשענקעס און זאַפרען.

אין ווילין זאָגט מען וועגען איינעם, וואָס פירט זיך ברייט, רחבותדיק: **ער איז אַ קוילעטש אינדערברייט**. — וועגען אַ מניעה זאָגט מען: **ס׳הוט זיך אַוועקגעשטעלט ווי אַ קוילעטש אינדערברייט** (מיטטיילונג פון קולעגע נ. מייזעל). —

117) וואָקאַבעל מיר נישט קלאָר. — 118) = קאַליידאָסקופּ.—

119) „דער בייזער מאַרשעליק״ 11 :21 „אויסגעפּוצט אין קווייטען און בלומען״.—

120) ג.-מ. 37 אין אַ ליד אויס וויטעבסקער ג. און אויס נווא-אַלעקסאַנדראָווסק (קוונ. ג.):

פּורים איז דער עיקר
צו פּאַרבייסען קרעפּלאַך הייסע
און דערצו קיטקעס גרייסע.—

121) וויערושוו: **קליוץ** (=״נאַפּעל); סומפּאָלנע: **קלוץ** —

122) באַפּוצונג פון פרויענקליידער, אין פורם פון קנופּען. —

123) ליפ., דרייז., האַרק.: קאָקאַרדע.—

124) טיאַנד.: Kamelhar (=Kamelgarn).—

125) „דאָס קל. מענטשעלע״ 65: קרייקעס.—

126) אויך בא דרייזין 77.—

127) העלסטוואָרשיינלעך: **קרעז**.— אַלטפּויליש: krezy, פרויען-קעלנערעל (געוויינלעך געקאַרבט, געקנייטשט); קאָלנער, באַוייט (באַליאַמעוועס, באַברעמט, באַזיימט) מיט אַ פאַלבאַנדעל״; פּויליש אויך: kreza, kryza (זע אויוון ז׳ LX). — אודער אפשר **קרייז**? (זע אָנמ. 128).—

128) בפירוש מיט אַ צירה.

אַף ז׳ 78 איז נישטקלאָר גזאָגט: „מיט אַ קרייז, ווי ס׳ווערט אָנגערופען וו-ניט-ווו״; מ׳דאַרף דעם זאַך אויסמעקען, און אַריינשרייבען: „אודער

מיט א קרײַז״; און צוגעגעבן א פירוש: „קרײַז״ מוז זײַן דירעקטער אנט-שפרעכער דעם מה״ד kroese (ד. ה. מיט אומלויט פון ô); זע קלוגע 163; זע אויך די פוריקע אנמ.— — האַרק.: קרײַזלען („זיך וואַרפן, זיך באַוועגן; מיט פלאַטעיבאַנד באַזעצען״; „ליגן אין פאַלבעך), קרײַזעל, קרײַזלאַך („פלאַטערבאַנד״, ד. ה. „דער פאַלביקער באַזאַץ אום אַ פרויען-קליידל״, „פאַלבעל אַרום אַ פרויענקלייד״); העמדקרײַזעל (=ענגל. frill).

קלוגע האַלט, אַז די פורמען מיט ·oe· האָבן אַ שייכות צום מה״ד krûs, נה״ד kraus.

לעק.: krûs, ב״וו, „געלוקט, געקרײַזעלט״; krûse, ה״וו, „געקרײַזלטע האָר״; krûsen, צ״וו, „קרײַזלען״: — kriusel, kriuseleht, ב״וו, „געלוקט, געקרײַזעלט״; kriuselen, צ״וו, „צוקען״. — טיאַנ.: Krause און Kräuse, „דאָס געקרײַזעלט-זײַן, דאָס געקרײַזעלטסײַט״, „זשאַבאָ״. — — — ליפ.: קרײַזשער (=שער צום קרײַזלען, צום פריזירען, צום אונדולירען); אויך ליפ. II 422.— הורוו.: קרײַזעל („יוה״), קרײַזלען („לוקען-מאַכען, פריזירען״).— האַר.: קרײַזלען (... די האָר), קרײַזעל, קרײַזלאַך; האַר. II: קרײַזעל-דיגקײַט, געקרײַזעלט, קרײַזעלדיג.— — די אַלע יידישע פורמען (חוץ דער ·aj· אין דער הויפּטטאָניקער זילב באַוויַזס) אַנטשפּרעכען די מה״ד פורמען מיט ·iu·.

אין יידישען קומען-פאָר פּאַראַלעל-פורמען מיט ג·.— ליפ.: גרײַזעל (lokon, kudrja), גרײַזעלדיג (kudriawyj), גרײַזלען (צ״ה), גרײַזלען זעך (חע-רען גרײַזעלדיק, ווערען געקרײַזעלט), געגרײַזעלט.— ליפ II 87, 139פ, 146, 157: גרײַזעל („לוק״), „אַ גרײַזעל וואָל״, גרײַזלען, ה״וו (= „לוקען, קוטשער״), גרײַזלען (צ״וו), געגרײַזעלט (סינונים פון „קאַטשעראַוועַ״), גרײַזלען-זעך, געגרײַזעלטקײַט (סינונים פון „קוטשעראַוואַטקײַט״), פאַרגרײַ-לען (zawitj), פאַרגרײַזעלט.— דרײַז. 217, 219, 229: גרײַזעל (= „לוק״), גרײַזלען (צ״וו) (מאַכען גרײַזעלדיק, פריזירען), גרײַזלען-זיך, געגרײַזעלט, געגרײַזעלקײַט, פאַרגרײַזעלט.— הורוו.: גרײַזעל, גרײַזלען. — האַר.: גרײַזעל, גרײַזלאַך, גרײַזלען.— ג.-מ. 233 (מינסק. ג.): „איך גרײַזעל אויס די פאות״.— אויך די דויזיקע אַלע פורמען אַנטשפּרעכען די מה״ד געשטאַל-טען מיט ·iu·.— וועגען ג· שטאָט ק· וועט מיר אויסקומען צו רעדען אַף אַנ׳-אַנדער אורט.—

129) אין פּיאָסק: קרעלן (פּל).—

130) אַלעקסאַנדער בריקנער („Walka o język״ לעמבערג 1917), ז׳ 240, דערמאַנט radziwilka אַלס מלבוש פון די ליטווישע יידען.—

131) איך רעכען, ס׳איז דאָס פראַנצ. ruche.— — ליפ. II: „די שליאַ-רע, דער רויש (בא קליידעל)״ (= רוס. falbala); ס׳מוז זײַן אַ דרוקטעַז, שטאָט ריוש.— — פּור״ב V: ruszа און riusz (ווייניק געברויכט) („אַ מין פאַלבאַן, צוגענייט צום געגענשטאַנד מיט דער מיט לענג-אויס, אַזוי אַז ביידע ברעגעס, זוימען, שטייען אַפּ, ווי בא אַ זשאַבאָ״).— — דאַל׳ IV: rjusch („טיול׳, זייער שיטער צײַג אַף ליאַמעווקעס״).— — טיאַנד.: Rüsche.— —

באַלאַבאַנס הסע־ה, אַז ראָשקיז באַטײַט „שפּיצן", און איז דאָס פּויליש rożki, איז נישט אויסהאַלטעוודיק, מחמת דאָס פּוילישע rożki („הערנערלעך") הוט קײנמאָל נישט די טײַטש „שפּיצן". אין דער אַלטער ייִד. אויסלײגונג איז „וי" דער צײכן פֿאַר ü; אַלזו: ריש קעס.—

132) נישט געבוכט אין די ייִד. ווערטער־ביכער.—

133) קיליקיעוו: שאַל (סינג.), שאַלן (פּל.).— נײַשטעטעל (פּלינסק. ק.): סאַל'.—

134) אַ וואַרשעווער רעביצן הוט מיר דערצײלט: „אַמאָל פֿלעגן ווײַבער טראָגן פֿונפֿורעכט אַפֿן קופּ אַ שוואָלשטיק. ס'איז קײַלעכיק, פֿון גאָלד אָדער זילבער, מיט דימענטן אָדער פּערעל צוויסגעזעצט, מיט צוויי בענדלעך פֿון בײדע זײַטן, צוצובינדן צום קופּ. אַ סך פֿלעגן עס רופֿן בינדע."

א. מ. ווײַסענבערג אויס זשעלעכוו הוט מיר מיטגעטײלט אַנ' אַנדער אויספֿראַך: שוונשטיק, און דערקלערט: „אַ גאָלדבלעך, קײַלעכדיק, פֿון אײן זײַט דער כּותל־מערבי, אַף דער צווייטער—דעם קײזערס קופּ, פֿון דער מדינה, אין וועלכער מ'געפֿינט זיך".—

135) אין סטאַניסלווי (מזרח־גאַליציע): שטיוואַניס (הויפּטטון אַף ביטעלילב). —

136) וואַרשע: שטיוועלקנעכט; אויך בײַ דרײַז. 595. — טיאַנ.: Stiefelknecht („משופּע בענקעלע אַף אַראָפּצוציען די שטיוועל").— בײַ ליפּ.: שטיוועלציער.—טיאַנ: Stiefelzieher (=שטיוועלקנעכט).—

137) לײַם־און־שטרײַם מוז זײַן קופּולאַטיווע פֿאַרבינדונג.—

138) סומפּאָלנע: שליפּס. — 139) קולנע: שמיגעגע.—

140) בײַ ליפּ.: שמינדיק, = שמוכטע.—

141) אויך אין וואַרשע.—

142) א. מ. ש. (איבערזעצער פֿון „נאָר ניט אידעש" פֿון נ. נ. סאַמועלי; ווילנע 1887) 37: שפּילקעס.—

הוספות צום רעגיסטער.

a) אין סומפּאָלנע איז אויבעררוק אַ פּאַלטען, אַ סאַק. — אין וואַרשע: געהאַקטער רוק (= סערדיט). — אין כומפּאָלנע: שליטסרוק (אין טײַטש „געהאַקטע קאַפּוטע"); אין ווערושאָוו: שניטרוק (אין דעראײגענער טײַטש).— אין סומפּאָלנע אונטעררוק (אונטערשט קלײדעל).

b) אין וואַרשע: „אַ בעזשיני קאַפּיטי".— בעזשען קענטיק דאָס אײגענע וואָס בעזען. — אַף פּויליש זול זײַן אַ וואָרט baryż (אַ מין אַלפּאַגע).

c) קרעמענעץ, רוונע: שליעיקי(ס).—„דאָס קל. מענטשעלע" 21, זשוו"ב: שלײקעס. — ליפּ.: שלעיקע (= פּיטיאַשקע). — הורוו.: שלײקעס

(= פודטיאזשקעס). — ליפ. II 254, 261 : דיא פיטיאשקעס, הויזענ־טרעגער, שלעיקעס. — דרייזין 471, 462 : שלייקעס, פאטיאזשקעס.— האר.: שלייקע(ס).— וואלפ. 198: דיא הויזענטרעגער, שלייקעס, שעל־קעס.— אין ק־עמעניץ אויך : פיטיאשקי(ס). — אין ווארשע: שעל'קי(ס).— — דאל' IV, פוו״ב VI: szleja (דער פויל. דימ. szlejka הוט די טייטש: „הויזענטרעגער״) פון szla, וואס שטאמט פון ניטעלדייטשישען silo = דייטש. Siele); פוו״ב VI: szelka (דימ. צו szla). — דאל' III: podtjashki.— טיאנד.: Hosenträger.—

(d אין מינסק: ציט (=ציץ), ציטן (=ציצען).—

פארקירצונגען.

א. ב. (א. בערנשטיינס ייד. שפריכוו. און רעד.). — **אה״ד** (אלטהויכ־דייטש).— **ב״וו** (בייווארט). — **בערד.** (בערדיטשעוו). — **ג.** (גובערניע).—**ג.־מ.** (ייד. פאלקסלידער פון גינזבורג און מארעק). — **דאל'** (וול. דאל'ס ווערטערבוך פון דער לעבעדיקער גרויסרוסישער שפראך). — **דר., דריי.** (דרייזינס רוסיש־יידיש ווערטערבוך). — **האר.** (א. הארקאוויס יידיש־ענגליש ווערטערבוך).— **האר. II** (זיין ענגליש־יידיש ווערטערבוך).—**ה״וו** (הויפטווארט).— **הור.** (יידיש־לשון־קודש ווערטערבוך פון ד. הורוויץ). — **וו.** (ווארשע). — **וואלפ.** (וואלפסונס פויליש־רוסיש־יידיש ווערטערבוך).— **וויל.** (ווילנע).— **ז'** (זייטעל) — **ז״ז** (זייט־לעך).— **זאנדערס** („האנטווערטערבוך פון דער דייטש. שפראך פון ד. זאנדערס). — **זש.** (זשיטאמיר). — **זשוו״ב** (זיבענשפראכענווערטערבוך : דייטש־פויליש־רוסיש־ווייסרוסיש־ליטוויש־לעטיש־יידיש).- — **טיאנ.** (ק. טיאנדערס דייטש־רוסיש ווערטער־בוך).—**ליפ.** (י. מ. ליפשיצס יידיש־רוסיש ווערטער־בוך).— **ליפ. II** (זיין רוסיש־יידיש ווערטערבוך).—**לעק.** (מ. לעקסערס מיטעלהויכדייטשיש טאשענווערטערבוך).— **מ.** (מאל).—**מה״ד** (מיטעלהויכדייטש).-**מ״צ** (מערצאל).—**נה״ד** (נייהויכדייטש).— **„סיים״** (גוטלובערס).—**ספ.־יהואש** („אידיש ווערטערבוך״ פון י״ר ח. ספיוואק און יהואש).—**פאוולאווסקי** (רוסיש־דייטשיש ווערטערבוך, ריגע 1900).— **פוו״ב** (ווערטערבוך פון דער פוילישער שפראך, פון קארלאוויטש, קרינסקי און אנד.). — **פיסק.** (פיסקונאווס אוקראיניש ווערטערבוך).—**פל.** (פלוראל).— **פ.**, נאך א צאל (= דאס פאלגענדיקע זייטעל).— **פפ.** (די פאלגענדיקע זייטלעך). — **צ״וו** צייטווארט). — **צי״וו** (מיין „צום יידישען וואקאליזם״ I).— **ק.** (קריי).— **קונס.** (מיין „ייד. קאנסאנאנטיזם״ I).— **קלוגע** (פראפ. פ. קלוגעס עטימאלאגיש ווערטער־בוך פון דער דייטש. שפראך).—

די רוסישע ווערטער זענען טראנסקריבירט דייטשיש ; דער קלאנג **זש** איז איבערגעגעבען מיט sh —

באַמערקטע דרוקגרײַזען.

אף ז׳ 9 (שורה 17) דארף זײַן: וואַקסען.— אף ז׳ 39 (ש.11) ד. ז.: באַוועלנע.— אף ז׳ 72 (ש. 7 פון אונטען) ד. ז.: מעשענע.—אף ז׳ 127 (ש. 14) ד. ז.: דרוקגרײַז.— אף ז׳ 132 (ש. 4 פון אונטען) ד. ז.: „שטערען־טיכעל"[11].— אף ז׳ 151 (ש. 6) דארף מען אפמעקען די 70 באם ווארט שלײַטשקילע.— אף ז׳ XVII (ש. 24 און 25) ד. ז.: פאַרטשעילכינדלאַך.— אף ז׳ XLIII (ש. 24) ד. ז.: „יינג".— אף ז׳ XLIX (ש. 13 פון אונטען) ד. ז „באַדל".— אף ז׳ L (ש. 7) ד. ז.: סיגוניםען :. —

דער ערשטער באַנד איז געשריבען און געזעצט געווארען פון זומער 1920 ביז זומער 1921.

דער צווייטער באנד ווערט צוגעגרייט צום זעצען.—

אינהאַלטצעטעל.

ערשטער דיאַלאָג . . . . 1 — 7.

איז „לוקשען״ אַ ייִדיש וואָרט? (1).—„לוקשען מיט יויך״ דאָס טראַדיציאָנעלישע ייִדישע געריכט (2).— ייִדישע גלייכווערטלעך מיט „לוקשען״ (3פּ.).— לוקשענטאָפּ, לוקשענקוגעל, לוקשענברעט, לוקשענטאַבאַק (4).— „לוקש״, „לאַנגער לוקש״ (4). — „לוקש״ = שוטה.— „לוקש, בוידעם, פּאָלעצע״; „דאָס, יענץ, לוקש, בוידעם״ (5).— לוקשען = קאַנטשיק (6). —די אָפּשטאַמונג פון וואָרט „לוקשען״ (6פּ.).—

צווייטער דיאַלאָג . . . . . 8 — 13.

„עגל הזהב״.—„די דריי שבתחלות״.— קוילעטש איני־דערוואָכען. — קוילעטשען אַפ׳ן שבתטיש (8פּ).— קוילעטש = „פויגעל״ (9). — אַ קוילעטש חלה.—פּורימקוילעקש (10).— שלש־סעודות־קוילעטש. — קוואַטערקוילעטש. — דאָס טאַנצען מיט אַ קוילעטש אַקעגען יונגען פּאָרפאָלק (11). — לשון־קוילעטש.—אָרון־קוילעטשעל.—איז „קוילעטש״ אַ פרעמדוואָרט?— די עטימאָלאָגיע פון „קוילעטש״ (12). — אמתדיק - ייִדישע ווערטער זענען גאָר פרעמדווערטער ?! (12פּ.).—

דריטער דיאַלאָג . . . . . 14—77.

אַ קאַפּיטעל עטנאָגראַפיע און קולטורגעשיכטע. — די ייִדישע הלבשה. — די רעליגיעזישע טראַדיציע (14). — די מאָדע.—אַ שפּאַציר דורך די ווערק פון די ייִד. שריפטשטעלער אין 19טען יאָרהונדערט (15). — ישראל אַקסענפעלד: „דער ערשט. ייִד. רעקרוט״, „דאָס שטערענטיכעל״, „די גע־נאַרטע וועלט״, „קבצן־עושר־שפּיל״ (15-24).—שלמה עטינגער: „סערקעלע״, „משלים״ (24—28).— י. ב. לעווינזאָן: „הפקר־וועלט״ (28).— י. י. לינעצקי: „דאָס חסידישע יינגעל״, „וואָרעם אין כריין״, „כל בוניק״, „דער פּריטשעפּע״, „דער בייזער מאַרשעליק״, „דער וועלט־לוח״ (28—36).—א. מ. דיק: „ר׳ שמאַע דער גוט יום טוב ביטער״, „דער ליטוואַק אין וואָלינען״, „ר׳ טרייטעל״, „כאַיציקעל אַליין״, „עוזר ציינקעס און די ציג״, „די קרעמערקעס״, „רויזע פינקעל״, „דער אוג־צייטיגער בעזוך״, „דער פּלעט״, „דער אידישער סטודענט״, „איינע פערדרייענעס״, „בן יחיד״ (36—45).—ש. י. אַבראַמאָוויטש: „ווינטשפינגערעל״ (ערשטע רעד.), דיטאָ (צווייטע רעד.), „דאָס

קליינע מענטשעלע", „קיצור מסעות בנימין השלישי", „די קלאַטשע", „דער פּריזיוו" (45—49). — י. דינעזון: „אבן נגף" (49).— מ. א. שאַצקעס: „דער ייד. פּאַ־פּסח", „ביל. דער פון דער ליטע" (49פֿפֿ.). — י. ל. גורדון: „שיחת חולין" (50פֿ.) .— שלום־עליכם: „סטעמפּעניו", „יוסעלע סולוויי", „אַלע ווערק" (51—54).— בן־עמי: „די קינדערישע יאָרען" (54).— מ. ספּעקטור: „דער מודנער שוסטער", „ר' טרייטעל", „יידיש!", „עניים ואביונים", „אַ ווייבערשע נשמה" (54—56).— י. ל. פּרץ: „פֿאַרשטערטער שבת", „דער חלום", „וואָס הייסט נשמה", „חתונה געהאַט", „צוזאַמען", „דער כעלמער מלמד", „חסידיש", „בילדער און סקיצען" (56—58).— די בּרחנישע און האַלב־בדחנישע ליטעראַטור (58—64). — וועלוועל זבאַרזשער, „מקל נועם" (58).— „שירי זמרה" פון בערעל ברודער (59).— אליקום צונזער: „המנגן", „דער סנדק", „הגיון בכנור", „קול רנה" (59פֿפֿ.).— מאני פ"ס: „קול זמרה", „קול שמחה" (60פֿפֿ.).—איטשע רעוויזורסקי, „קול מצהלות" (62).—ש. ח. לעווין, „שירי חיים" (63).— י. צ. הײלפּערען, „דער לידע־קראַנץ" (63). — מרדכי אַסטראָווסקי, „אַ רייזע אין עולם התוהו" (64). — הלל קליבאַנאָוו, „דער לוקסוס" (64).—„שאר ירקות" (64—76).— י. ב. פּאַלקאָוויטש: „רחלע די זינגערין", „ר' חיימעל דער־קצין" (64פֿ.). — ש. בערנשטיין: „ר' יאַחצי דל גאה", „מאַגאַזין פון יידישע לידער" (65פֿ.).— גוסטאַוו מאַק־מאַן, „די געהיימניסע פון יענער וועלט" (66). — יוסף הײנשטיין, „אַלט און ניי" (67).—„דער אַקציזניק"; „דאָס גוטע קינד פון דעם זיידענס הבטחה" (69).-- א. קאַלמוס: „געשיכטע פון זעלטענעם ברית", „שמערעלע טרוסטינעצער" (69פֿ.).-- י. דרייזין, „לחיים"; אברהם נוסבוים, „דער כיראַנישער מלמד" (70). — הירש הורענשטיין, „זליד־ניפּקער לעבענדע פּאָטאָגראַפיע" (71). — יעקב מאָרגענ־שטערען, „ר' שמלה פּאַלטע" (71פֿפֿ.). — „דער חרם דרבינו גרשון"; „ס' סיפורי מעשיות" פון ר' נחמן בראַצלאַווער (73).-- שמעון וואָלצענאָק: „דער באַקאַנטער דאָקטור", „די געהיימע הולכיש" (74). — דוד זאַהיק, „די רוזע צווישען דער־ער"; גבריאל רובין, „די שיינע מערדערין" (74). — „איין ווינדערלוכע מעשה פון דעם פיינעם יונגען מאַנשציק" (74).— „יאַנקיל בחור", „דער יקום פרקן דאָקטער", „עגל הזהב" (75).—

פערדער דיאַלאָג . . . . . 78–130.

סיסטעמאַטישער איבערבליק איבער דעם שטאַט פון
יידישן מאַנצבעל אין 19טען יאַרהונדערט (78).—וו ע ש: העמד,
מאַנישקע, געפּרעסטער קולנער, מאַנזשעט, גאַטיעס (78פ.).—
טלית-קטן, ארבע- כנפות, ציצי-כנפות, לייבסערדאַק (80פ.).—
לייבעל. — האַלדזטיכעל, פאַטשיילעכען (82). — תחתונים,
פּלודערען, מאַיטקעס, הויזען, פאַנטלונעס (83—86).— שיכ-
אונזוקען, פאַנטופעל, חליצהשיך, שטיוועל, שטיוועלעך, שטי-
וועליעטען, קאַמאַשען, קאַבצעס, שקראַבעס, פאַפּעציס (86—
93).— וועסט, זשילעט, קאַמזויל (93פ.). — א ײ ב ע ר ש ט
מ ל ב ו ש : זשופּעצע, יופּעצע, יופּע, קאַפּטען, קאַפּוטע, בע-
קעשע, ברישליעק, טיזליק, טשומערקע, סוויטע, לייבשטערדאַק,
לאַכמאַן, בורקע, טווין, שפּענצער, קוסטיומעל, רוק, וויזיט-רוק,
פראַק, סורדוט, זשאַקעט (94—109).— גאַרטל (109פ.).—
שלאַפּרוק, כאַלאַט (110פ.).— ק ו פּ ב א ד ע ק ו נ ג : יאַר-
מעלקע, קאַפּעל, שטריימעל, ספּודעק, האַלבע-לבנה (כאַבאַד-
ניצע), קלאַפּוויע (לאַפּוועע) היטעל (קלאַפּמיצעל, לאַפּענ-,
לאַפּ-. כיצעל, לאַפּענהיטעל), שלאַפּמיץ, אויערהיטעל (רוגווקע,
ראַגופּקענע היטעל, חצי-שבתעל, נאַפּולעונקעלע, מתושלחס הי-
טעלע. וואַרעניקעל), קריינדעל, מאַזניצע, קאַשקעט, קאַרטוז,
קוטשמע, כאַטערוכע, קאַפּעליוש, הוט, שליאַפּע (111—121).—
א ײ ב ע ר מ ל ב ו ש : דעליע, ראַדזשיווילווקע, ראַדזיווול-
קע, רע(ו)זעוולקע, קובע, בורנוס, מאַנטעל, פאַלטע, איינהיל,
היל, נאַקידקע, כלאַמידע, אויבערוק, סולופּ, פּעלץ, פוטער
(121—126). — ק ל ײ נ י ק ײ ט ע ן : טשאַ(י)מביר, פּאַ-
טשיילע, שאַל, פאַראַסול, שטעקען, הענטשקעס, פּויסטען, קאַ-
לושן, קרעמפּילעץ (126—129).— ציטאַט אויס דעם „שטע-
רענטיכעל" (129פ.).—

פיפטער דיאַלאָג 131–159

יידישער פ ר ו י ע נ ט ו א ל ע ט (131).— ק ו פּ ט ו-
א ל ע ט : שלייער, יאַמפּערקע, שטערענטיכעל, סיטקע, פּור-
מוזר, ציטערשפּילקע, ציטערנאַדעל, סטרויק, האַרבאַנד, מוש-
קע, שייטעל, פּאַריק, קרעפּינקעס, שיניון, קוק, הייבע, קופּקע,
טשיפּעק, פאַטשיילע, שאַל, טוך, פּלור, קיטשקע, הוט, שליאַ-
פּע, פאַסטערקע (131—140).— ג ר ו נ ט ט ו א ל ע ט: קלייד,
קליידעל, פּלאַטיע, ספּודניצע, אונטערשט קליידעל, האַל'קע,
קרינולין, רוק, מונדירעל, וועסט, קופּטע, סטאַנ'יק, מורגעניאַקע,
שלאַפּרוק (140—143).— פ ו ס ק ל ײ ד ו נ ג : זוקען, קראַמ-
זעקלעך, פאַנטופעל, שקראַבעס, שיך, שיכלעך, שטיוועלעך,

בוציקעס, טופלעך (143—146).— אײבערמלבושים: יופע, יופקע, בורנוס, קאפּוטע, שובע, סאלעפּ, בונדע, לײב־סעקענאשעל, צוהאי, קורטקע, כאלאט, קאפּטען, לײבעל, לײב־סערדאק, יאק, מאנטעל, פעלערינקע, וויזיטקע (146—150).— ברוסטוך, פאַרטעך (150 פ.).— נוך צירונג: אוירינג, פינגערעל, רינגעל, קראַמפינגערעל, פּערעל, קרעלען, קײס, גורגעלקײס, האלדזבאנד, קאניק, אויבעל, שוילשטיק (שורצני־שטיק), גרוש, בראַסליעס, בריליאנטען (151—155).— נוך זאכענישען: גורסעט, שנורוועקעס, וואל, הענטשקעס, קאלושען, זונטיקעל, מופטע, פעכער, נאזטיכלעך, קרײנדעלעך, קרוזשעוקעס, טשימבירעל, פווילע (155 פפ.).

דער אײַנדרוק פון איבערבליק (157 פפ.).—

אַנמערקונגען . . . . . I—LXI.

צום ערשטען דיאלוג (I—VIII); צום צווייטען (VIII—X); צום דריטען (XI פ.); צום פערדען (XII—XLIV); צום פיפטען (XLIV—LXI).— אויסבעסערונגען LXI.—

קלײנע הוספות (צום ערשטען דיאלוג) . . . LXII.

רעגיסטער . . . . . LXIII—LXXX.

הערות צום רעגיסטער . . LXXX—XCII.

הוספות צום רעגיסטער . . . XCII פ.

פאַרקירצונגען . . . . . XCIII.

באמערקטע דרוקגרײַזען . . . . XCIV.

ערשטער באנד געעקט.

פארענדיקט אין דרוקעריי י. מ. אלטער ווארשע, נאלעווקי 17.

פּרייז **38000** מאַרק

צענטראַלער ביכער-לאגער
„קולטור-ליגע“
וואַרשע, לעשנאָ 52